

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HALKEVLERİ GENEL BAŞKANI İLKUR BİROL ANLATIYOR

Temel haklar mücadelesi

HAYRİ KOZANOĞLU'YLA ÇİN ÜZERİNE

Solcular ve kapitalist yolcular

POLİS ŞİDDETİ DUR DURAK BİLMİYOR

Olur böyle vakalar, Türk polisi kurşunlar

GEZİCİ FİLM FESTİVALİNDEN İZLENİMLER

Beyaz geceler, özgür filmler

WILLIAM SAROYAN SERGİSİ

Yüzyıllık şarkı

EMİNE ARSLAN'IN GÜNLÜĞÜ

3 Temmuz 2008, 5 Ekim 2008 ve...

Geleceğin açığa çıktığı gün

"Fabrikada

ağlayan sızlayan arkadaşlarımız vardı. Dedim ki, "ağlamayın, gelin, ne gibi haklarımız var, duyun". Onları sendikamla tanıştırdım. Sen misin böyle yapan, işten çıkardılar. 3 Temmuz'da başladım direnişe."

"Kafesteki kuşuk. Sosyal haklarımız yoktu... Sendika olmayan yerde sosyal haklar nasıl olabilir ki?"

5 Ekim 2008. Aslı adlı bir ziyaretçi, Emine Arslan'ın günlüğüne, "Emine abla, bütün çalışanlar senin gibi olsa, bu dünya bambaşka olur" notunu düşmüş.

Emine ablayı görüp konuşunca, Aslı'nın yazdıklarına hak vermemek elde değil.

Dünyayı bilemem ama, ben bambaşka biri olarak ayrıldım yanından."

Özgürlük

EMİNE ARSLAN'IN GÜNLÜĞÜ
3 Temmuz 2008, 5 Ekim 2008 ve...

Geleceğin açığa çıktığı gün

İSA PERİ İŞCİSİ
KİMLİKLERİ İZLENİMLER

KAFA, KIZILAY, İSAM
TÜRKİYE MEDYA
ÇALIŞANLARI
SEKİZİNCİSİ

Kafa sızlayacak,
sanki bir şey olacak

İSAM PERİ İŞCİSİ
KİMLİKLERİ İZLENİMLER

İSAM PERİ İŞCİSİ
KİMLİKLERİ İZLENİMLER

İSAM PERİ İŞCİSİ
KİMLİKLERİ İZLENİMLER

İSAM PERİ İŞCİSİ
KİMLİKLERİ İZLENİMLER

İSAM PERİ İŞCİSİ
KİMLİKLERİ İZLENİMLER

İSAM PERİ İŞCİSİ
KİMLİKLERİ İZLENİMLER

İSAM PERİ İŞCİSİ
KİMLİKLERİ İZLENİMLER

Suzan Hanım haklı sanki

Şarkıcı Adnan Şenses ve boşanmak üzere olduğu karısı Suzan Hanım gazeteler aracılığıyla feci kapışmış.

(15 Aralık 1964 - Hürriyet) Adnan Şenses, boşanma kararı aldığı karısı Suzan Yakar'ın "Adnan evliliğimiz boyunca paramı yedi. Bana kutuyu açtırmasın, fena olur" demesine çok sinirlenmiş ve bir açıklama yapmış. "Keşke

ilk evliliğimi genç bir kızla yap-saydım" diyerek yaşa kendisinden büyük ve epeyce zengin bir kadınla evlenmekten pişman olduğunu ima eden Şenses, karısının kendisine büyü yaptırdığını da söylemiş. Hemen arkasından

"Suzan cimrinin biridir, evliliğimiz boyunca bana bir mendil dahi hediye etmemiştir. Buna mukabil ben kendisine tam 500 bin lira yedirdim" diye eklemiş. Bu çirkin tartışma, çiftin bir hafta sonra boşanmasıyla son bulmuş.

Soldan yürümek yasak!

İstiklal Caddesi ve Galata Köprüsü'ndeki trafik sıkışıklığına tedbir olarak yayalara sağdan yürüme zorunluluğu getirilmiş.

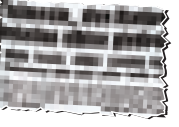
(29 Aralık 1958 - Tercüman) Gerekçesi "yayaların yola taşması sonucu trafiğin kilitlenmesi" olarak açıklanan karar uyarınca, sağdan yürümeyenler 150 lira para cezası ödeyecekmiş. "Bu sayede sık sık rastlanan omuz vurmaların ve çarpışmaların önüne geçileceği gibi, yayalar işlerine daha erken gidebilecek" yazan gazetenin karardan memnun olduğu anlaşılıyor.

"Koşun, Ata'ya tecavüz ediyorlar"

Atatürk heykeline tecavüze yeltendiği sanılan ve linçten dönen dondurmacı kendisinin de Atatürkçü olduğunu söylemiş..

(23 Aralık 1964 - Akşam) Arif Aslan adlı dondurmacı, içkiyi fazla kaçırdığı yağışlı bir gün Taksim'deki Atatürk heykeline "Ata islanıp üşümeyin diye" paltosunu giydirmeye çalışmış. Habere göre bu esnada "Sen yeter ki üşüme Atam, ben islanayım, ziyanı yok" diye heykele sarılan Aslan'ın iyi niyetini anlamaktan aciz ahali ise "Atatürk heykeline tecavüze yelteniliyor" diyerek Aslan'ı önce dövmüş, sonra polise teslim etmiş. Habere göre Aslan, "Ben Atamı çok seviyorum. Heykele sevgi ve saygımdan sarıldım. Ona nasıl böyle bir şey yaparım" diye hüngür hüngür ağlamış.

Böyle kolpacı görülmedi

Izmir'de "Göztepelili Mustafa" diye bilinen şahıs bir buçuk kilo esrarla yakalanmış ve polise çok enteresan bir ifade vermiş.

(22 Aralık 1963 - Tercüman) At arabasıyla geçimini sağlayan Mustafa Ertuğrul, ifadesinde 21 yıldır esrar içtiğini, atı ve kedisinin de esrara alıştığını anlatmış. "Esrar içmezlerse atım rahvan gitmez, kedim fare tutmaz" diyen şahıs son derece iyimser bir yaklaşımla, yakalanmasına çok sevindiğini, bu sayede hayvanlarının bağımlılıktan kurtulacağını söylemiş. Mustafa'nın hiçbir zaman adam olmayacağı polislere "bugün çok harmanım, izin verin de son bir esrar içeyim" demesinden anlaşılıyor.

Millî Tarih

İSTE TARİH İSTE SALİH

AYLIK MÜSTAKİL SİYASİ GAZETE

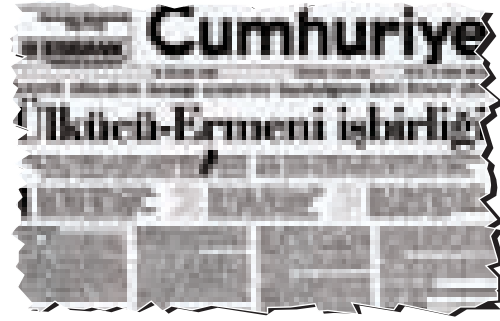
Hazırlayan: Murat Toklucu

MİT gözetiminde eroin ticareti

Uğur Mumcu imzalı haberde, darbeden sonra İsviçre'ye kaçan ülkücülerin adının karıştığı eroin kaçakçılığı olayı var. Kahramanlar tanidik, mevzu hâlâ tam aydınlanmış değil.

(19 Aralık 1984 - Cumhuriyet) Ülkücülerin eroin ticaretine Türkiye'de aranan arkadaşlarını yurtdışına kaçırmak amacıyla 1982'de başladığı yazılan haberde, Abdullah Çatlı ve arkadaşlarının olayın başrolünde olduğu bilgisi de var. Aslında Çatlı ve ekibinin büyük bölümü ekim ayında, yani haberden iki ay önce tutuklanmıştı. Cumhuriyet'in haberi tekrar vermesinin sebebi, ilişkiler ağının ortaya çıkması ve işin içinde İsviçre'de yaşayan Hivok Simonyan adlı Ermeni işadamının da olması. Gazete olayı bu işadamı üzerinden görmeyi tercih etmiş ve "Ülkücü-Ermeni İşbirliği" başlığını kullanmış.

O dönem Uğur Mumcu gibi gazetecilerin çabalarıyla bir bölümü ortaya çıkan ülkücü çetelerin yasadışı faaliyetleri, 3 Kasım 1996'da patlayan Susurluk Skandalının ardından aydınlanmaya başladı. Adı geçen ülkücü çetenin faaliyetlerini MİT'in gözetiminde sürdürdüğü, başta Mehmet Eymür olmak üzere bizzat emekli MİT yöneticileri tarafından açıklandı.

MİT'in resmî açıklamasında ise bu ekiple bir dönem işbirliği yapıldığı, ancak uyuşturucu işi yaptıkları için işbirliğinden vazgeçildiği söylenirdi. Ailesi ve arkadaşları Çatlı'nın MİT'e çalıştığını gururla kabul ettiler, ama asla uyuşturucu işi yapmadığını savundular. Ama gerçekler Çatlı'nın yakınlarının savunduğu gibi değildi.

Çatlı İsviçre'ye 1981'de girip çıkmaya başlamıştı. Abdi İpekçi cinayetiyle Papa suikastine katılan Oral Çelik ve Mehmet Şener'le birlikte sahte pasaporttan yakalandıklarında tarih 22 Şubat 1982'di. Interpol tarafından aranmalarına rağmen Çatlı ve Çelik iki gün sonra serbest bırakıldı, bunun da sırrı hiçbir zaman çözülmedi. Çe-

lik'le aynı suçlardan aranan Mehmet Şener'in neden tutuklandığı da hâlâ muammadır.

Aynı yılın ortalarında ekip Türkiye'den eroin getirip satmaya karar verdi. Kısa sürede Fransa ve İtalya'da da iş yapmaya başlayan çetenin, eroini Türkiye'den getirmekle sorumlu elemanı Nevzat Bilecen'di. Bilecen, yakalandığında verdiği ifadede MİT elemanı olduğunu ve çeteyi takip ettiğini söyledi. Bilecen, gerçekten de MİT'in kadrolu adamıydı.

Ardından Çatlı ve Oral Çelik dışındaki diğer çete mensupları da yakalandı. Çelik ikisinin yakalanmamasının sırrını seneler sonra "Mesela bulunduğumuz ev tespit edilmiş. Bize Türkiye'den bürokrasinin üst

kademelerinden 'hemen evi boşaltın' diye telefon gelirdi" diye anlatacaktır.

Susurluk Çetesinin ülkücü ayağının temelleri bu yıllarda atıldı. Çatlı eroininden altı yıl cezaevinde kaldı. Oral Çelik 1989'da yine Paris'te eroinle yakalanana kadar kaçak gezdi. MİT elemanı Bilecen, İsviçre istihbaratına verdiği ve onlarca kasete ancak sığın itirafı ile nedeniyle tehditler aldı ve cezaevinde intihara kalkıştı. Verdiği ifadeler bugüne kadar ortaya çıkmadı. Herhalde en acayibi de, Çatlıların serbest bırakıldığı sahte pasaport olayında tutuklanan Mehmet Şener'in Türkiye'ye iade edilmemek için verdiği "Kürt kökenli olduğum için Türkiye'de zulüm görebilirim" dilekçesiydi. Şener Türkiye yerine Papa suikasti soruşturması nedeniyle İtalya'ya gönderildi, kısa bir süre yattıktan sonra serbest kaldı.

Çete mensupları -sırra kadem basan Nevzat Bilecen hariç- Çatlı'nın 1991'de cezaevinden çıkmasıyla birlikte Türkiye'ye dönüp faaliyetlerini sürdürmeye devam etti.

Geleceğin açığa çıktığı gün

Kapak: Enki Bilal'in "Tehlikeli Kadın" (Marmara Çizgi) kitabından bozarak

• Emine Arslan	4
• Çapa ve Kızılay çalışanları	6
• IBM'de sendikalaşma	8
• Medyada sendikalaşma	11
• Tekstilde sendikalaşma	15
• Halkevleri'nin haklar mücadelesi	21
• Polis terörü	26
• Radyo Express	29
• TOKİ'nin İspanya modeli	34
• Hayri Kozanoğlu'yla Çin üzerine	37
• Kıraat	42
• Dumanı Üstünde	43
• Kars'ta Gezici Festival	44
• Mentalklinik'ten "Etiket Bulutu"	48
• Meşin Yuvarlak	50
• Müzik Dolabı	52
• William Saroyan'dan bir şarkı	54

Ali Kesgin, Alican Tayla, Ararat Şekeryan, Arslan Eroğlu, Asena Günel, Aykut Kılıç, Ayşe Çavdar, Ayşe Gürz, Ayşegül Oğuz, Baran Özdemir, Banş Çakan, Batu Boran, Bilge Ceren Şekerciler, Burak Ata, Bülent Timurlenk, Çiğdem Öztürk, Didem Danış, Doruk Yurdesin, Erdir Zat, Erkan Özkay, Fatih Özgüven, Gökhan Durmuş, Hakan Lokanoğlu, HknKrtsh, Hüseyin Ustaoglu, İlker Aksoy, İrfan Aktan, Merve Erol, Murat Meriç, Murat Toklucu, Nâzım Dikbaş, Ogan Güner, Onur Yazıcıoğlu, Özay Selmo, Özlem Ünsal, Pelin Batu, Pelin Özer, Pinar Ögünc, Pinar Uygun, Reha Öztunalı, Saner Şen, Siren İdemem, Sungu Çapan, Şahan Nuhoglu, Tayfun Kahraman, Tora Pekin, Tuğba Tekerek, Tuncer Erdem, Ulaş Gürsat, Ulaş Özdemir, Ulus Atayurt, Yasemin Akıncı, Yasin Kaya, Yücel Göktürk, Zeynep Özdal

baskı Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No:10 Yenibosna / İstanbul Tel: 0212 452 23 02 **basım yeri ve tarihi** İstanbul, Aralık 2008 **dağıtım** Doğan Dağıtım A.Ş. **yönetim yeri** Süslü Sakı Sok. no: 5/3 Beyoğlu - İstanbul **tel-faks**: 0.212.251 87 67 **e-mail** expressdergi-si@yahoo.com **abonelik** expressroll@gmail.com **yıl 6 sayı 90 Aralık 2008 imtiyaz hakkı** Bilge Ceren Şekerciler **sorumlu yazışları müdürü** Merve Erol **ilan irtibat** Özay Selmo (0.533.514 90 49)

YEREL SÜRELİ YAYINDIR. AYDA BİR YAYINLANIR.

ISSN 1307 - 461X

"Geleceği gördüm kardeşim/ Cınayet." Böyle diyordu Leonard Cohen, 1993'te, "Gelecek" (The Future) adlı şarkısında. Şimdi 14 yıl sonra, 2007'de verdiği bir radyo mülakatına zaplayalım.

-Şarkılarınızda dünyanın karanlık bir yer olduğunu, yalnızca ara sıra umut ışıkları belirdiğini söylüyorsunuz.

-Evet, sonuçta burası bir mezbaha.

-Ne bakımdan?

-İnsanlar birbirini boğazlıyor. Dünya nüfusunun büyük bölümü karşılanmayan acil ihtiyaçlar içinde. Birçok insan salgın hastalıklarla ve açlıkla başetmeye uğraşılıyor. Birçok insan zindanlarda işkence görüyor. Birçok insanın üzerine bomba yağıyor.

-Dünyanın bu durumunu şarkılarınızda dile getirmeyi bir sorumluluk olarak mı görüyorsunuz?

-Bu kaçınılmaz. 1993'te "Gelecek" te yazmıştım: "Geleceği gördüm, kardeşim, cınayet." Maalesef o kehanet gerçekleşti. İnsanlar arasındaki sözleşmenin lağvedildiğini görüyoruz ve çok gaddar bir alternatifle karşı karşıyayız. O gaddar, barbar alternatif her yerde karşımızda. "Lağvedilen sözleşme", İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin gerisindeydi, ama, en azından, sosyal adalet mefhumunu içeriyordu. Bir lütuf değildi, onca yılın mücadelesinin ve tarihi koşulların dayattığı bir mecburiyetti. Nixon'a bile "artık hepimiz Keynes'çiyiz" dedirten bir iklim vardı.

O iklim 1970'lerin sonundan itibaren yerini vahşi kapitalizme, neo-liberalizme bıraktı. 1990'ların başında "Tarihin Sonu" ilan edildi, insanlığın gelebileceği son merhalenin liberalizm ve piyasa ekonomisi olduğu ferman verildi. Gelecek, bundan böyle güzel eski günler gibi olacaktı. Elveda adalet, elveda işçi hakları, elveda sendika, elveda proleterya, elveda başkaldırı... Artık, Thatcher'ın ünlü konuşmasında dediği gibi, "toplum diye bir şey yok"tu, "sadece bireyler var"dı. Güçlü bireyler, zayıf bireyler, kazanmaya layık olanlar, kaybetmeye müstehak olanlar... Hikmetinden sual olmayan piyasanın görünmez eli, en doğal düzeni kuracaktı.

Gelecek, 1914 öncesi gibi olacaktı. Bir farkla: Komünistler, sosyalistler, sosyal demokratlar olmayacaktı. İsmen olabilirlerdi, ama cismen olmayacaklardı. Liberalleştikleri ölçüde varolabilirlerdi, aksi takdirde marjinalliğe mahkûm kalacaklardı. Yalnız onlar değil, hiçbir türden toplumsal muhalefet olmayacaktı. Sivil toplum örgütleri olabilirlerdi, olmaları iyi de olurdu. Zira, sermayeye bağımlı olacaklar, hak taleplerini, kamu bilincini "özelleştirecekler", sendikaları, demokratik kitle örgütlerini ikâme edeceklerdi. İstisnalar

olacaktı elbette, onların icabına bir şekilde bakılırdı. Ama kural buydu, "sürdürülebilirliğin" kuralı...

Gelecek, asr-ı saadete dönüş olacaktı, 20. asrın başına. Üstelik, solun olmadığı bir saadetti bu. Ve dahası, asırlık değil, ebediydi, tarihin sonuydu çünkü. O geleceğin ne olduğunu gördük: Cohen'in dediği gibi oldu -hem düz manada, hem mecazen. Çoktandır o geleceğin içinde yaşıyoruz, bir bilimkurgu karabasasını gibi. Peki, daha ne kadar? Hakkaten, tarihin sonu mu geldi yoksa? 2025'te dünya hâlâ böyle mi -veya daha beter mi- olacaktı?

"Yugoslav" çizer Enki Bilal'in "Tehlikeli Kadın" öyküsündeki Özgürlük gazetesinin 14 Ekim 1993 nüshasındaki manşet "Geleceğin

diye tarif ettiği çalışma koşullarından gına geliyor, sendikaya üye oluyor, arkadaşlarını da üye yapmaya çalışıyor. Ve kapı dışarı ediliyor. İkinci hakikat birincinin içinde ve devamında, Arslan'ın direnişinde, pankartlarında: "İşçi köle değildir", "Sendika anayasal haktır", "Sendika hakkımız engellenemez." Açığa çıkan hangi hakikat geleceğe damgasını vuracak? Sermayenin köle düzeni mi, emeğin özgürlük mücadelesi mi?

"Geleceğin açığa çıktığı gün"e, başka örnekler de verilebilir. İleriki sayfalarda okuyacağımız Çapa'daki, Kızılay'daki, IBM'deki, Turkuva Medya'daki, Menderes Tekstil'deki mücadeleden günler söylenebilir. Ama hepsinde açığa çıkan hakikat

"1993'te, 'Gelecek'te yazmıştım: 'Geleceği gördüm kardeşim, cınayet.' Maalesef o kehanet gerçekleşti. Çok gaddar bir alternatifle karşı karşıyayız.

açığa çıktığı gün." Habere göre, Özgürlük'e 3 Şubat 2025 tarihli mesajlar gönderilmiş. Peki, neler oluyor muş 1993'ten 32, 2008'den 17 yıl sonra? Okuyalım. Başlık: "Hiperliballerin öcü." Jean-Michel Helvig yazıyor: "İşçi Partisi-Komünistler ittifakı için kötü haber. Ultra liberalerin yenilgisi geçici olacak. Hiperliberalizm dönemi yaşanacak." Demek tarihin sonu gelmemiş. İşçi Parti'siyle komünistler ittifak yapmış, liberaler yenilmiş... Fakat, kapitalizm bu, dokuz canlı, silkinip saldırıya geçmiş. Elbette, bugün ve dün olduğu gibi, 2025'te de devlet terörüyle, polis şiddetiyle.

14 ekim 1993 tarihli Özgürlük'e göre, "geleceğin açığa çıktığı gün" 3 Şubat 2025. Express'in Aralık 2008 sayısında naklettiği Özgürlük'te ise bir değil, birkaç gün söz konusu. O günlerden biri, 3 Temmuz 2008: Emine Arslan'ın direnişe başladığı gün. O gün geleceğe dair iki hakikat var açığa çıkan. Biri, Emine Arslan'ın direnişine sebep olan hadise. Arslan'a, "ortaçağdan kalma gibi"

aynı: Bir tarafta barbarlar, diğer tarafta Emine Arslan'lar. Açığa çıkan gelecek bu: Ya onlar, ya biz.

"Geleceğin açığa çıktığı gün"lerin içinde 5 Ekim 2008'in altını kırmızı kalemle çizmek gerekiyor. O gün, Emine Arslan'ın direniş günlüğüne, Aslı adlı bir ziyaretçi şu notu düşüyor: "Emine abla, keşke bütün çalışanlar senin gibi olsa. O zaman dünya bambaşka olurdu." Bu notu nakleden Ayşe Gürz, sözünü şöyle bağlıyor: "Emine ablayı görüp konuşunca Aslı'nın yazdıklarına hak vermemek elde değil. Dünyayı bilmem ama, ben bambaşka biri olarak ayrıldım yanından."

Aslı ve Ayşe, Menderes Tekstil'deki işçileri görseler bir de. Denizli'deki mücadelenin sözcüleri, günlüğümüzdeki geleceği açığa çıkarıyor: "Milliyetçi bir eksenden bakmıyoruz. 'Dünyanın bütün işçileri birleşin' sloganı etrafında somut bir şey örmeye çalışıyoruz. İşçi sınıfını küresel düşünmek zorundayız. Che Guevara'nın sloganını hatırlamamız gerekiyor, makûl olup imkânsız istemeliyiz."

Sendika olmayan yerde hak olur mu?

Dört çocuk annesi Emine Arslan, sekiz yıldır çalıştığı DESA'dan sendikal faaliyetleri nedeniyle atıldı. Beş aydır, her sabah fabrikanın kapısına geliyor, "Köle değil işçiyiz" dövizini, "Sendika hakkımız engellenemez" pankartını kapının yanındaki ağaca asıyor, hava kararana kadar hak eylemini sürdürüyor. Ciddi tehditler alıyor; bir gün zabıta ceza kesiyor, ertesi gün polisler taciz ediyor. Küçük kızının kaçırılma girişimi de cabası. İki çocuğu ve kocası hep yanında, bir de günlüğü...

Emine Arslan: Sekiz yıldır DESA'da çalışıyordum. Sendikaya üye olduğum için işten çıkarıldım. Ustaların, patronun dediği gibi performans düşüklüğü ya da hata yapmam değil neden. Sendikaya üye olduktan sonra, arkadaşlarımı eve getirdim, onları sendikamla tanıştırdım. Üye yaptığım arkadaşlarım var. Bunları öğrenince çıkışımı verdiler.

Temmuzda çıkarıldım işten. Tazminatı bırak, haziran maaşım duruyor içerde. Haziranın mesai ücretleri de içerde, tam 144 saat. Devletin verdiği çocuk yardım parası da duruyor. Düzce'deki 41 arkadaşım da aynen benim gibiler. Onlar nisanda çıkarıldı. Bir hafta içinde 41 kişi kapı dışarı edildi. Onların da tazminatları ödenmedi, bir aylık maaşları ve mesai ücretleri içerde kaldı.

Uzun çalışma saatlerinden bıkkınlık

Fotoğraflar: Gülşin Ketenci @ NarPhotos

geldi bana. Bir insan 36 saat, 40 saat hiç evine gitmeden çalışabilir mi? Çalışıyorduk. Sabah 8:30'da girersin, bütün gün çalışırsın, gece olur, yine çalışırsın, ertesi gün sabah olur, eve gidemezsin. Tekrar akşama kadar yine devam. Sabah 6'da bir saat mola veriyorlardı. Bir saatte ben yemek mi yiyeyim, lavaboya gidip ihtiyacımı mı gidereyim, yoksa bir karton bulayım da, betonda değil kartonda mı uyu-yayım? Verdiği ücret asgari ücret. Ay sonunda önümüze bir doküman getiriyor,

140, 220, 240 saate varan mesailerimiz 6 saat, 8 saat görünüyor. Asla 12 saatin üzerinde mesai yazmıyorlar. Bu kâğıdı imzalatıyorlar bize. Atmak zorunda kalıyoruz.

Bize verdikleri bordroda ne DESA'ya ait olduğunu anlatan bir şey, ne de hangi döneme ait olduğunu belirten bir şey var. Sanki kaçak bir yer gibi. Aslında DESA koskocaman, uluslararası bir marka. Çalışma koşulları ortaçağdan kalma gibi. Öğlen vakti yükleme olur, yemeğe gidemezsin, yükleme bitecek, sonra gide-

EMİNE ARSLAN'IN GÜNLÜĞÜ VE DİRENİŞİN SEYRİ

Bütün çalışanlar senin gibi olsa...

13 Eylül 2008. Günlüğe, "Ablamın direnişine tüm kalbimle destek veriyorum" yazılmış. Yazan, A. Çınar. Günlüğün sahibi ise dört buçuk aydır tek başına grevde olan Emine Arslan. Sefaköy'de oturanlar, işi için DESA fabrikasının önünden geçenler artık onu çok iyi tanıyor. Düzce'deki fabrikadaki 41 arkadaş gibi, o da sendikaya üye olduktan sonra işinden çıkarılmış. Sefaköy'deki fabrikada işten çıkarılan tek kişi olduğu için, grev çadın büyükçe bir plaj şemsiyesinden ibaret. Yanından bir dakika ayrılmayan kocası Ramazan Arslan'la birlikte her sabah fabrikanın demir parmaklıklarının yanındaki ağacın altına adeta kamp kuruyor. Arslan ailesinin son beş ayı, tepelelerinde bir güvenlik kamerası, her hareketlerini gözetleyen bekçiler ve kendilerini desteklemeye gelenlerle sohbet ederek geçiyor.

23 Ağustos 2008. Günlüğe, "Ramazan nedeniyle işyerinde dağıtılan kumanyayı getirdi" notu düşülmüş. Kumanyayı getirenin adı Cengiz. Arslan ailesi 130 küsur gündür öğle yemeklerini her sabah evden getirdikleri küçük, beyaz plastik sehpanın üstünde yiyor. Emine Arslan'ın 15 yaşındaki oğlu Yasin okul-

dan çıkıyor, 11 yaşındaki Hatice'nin elinden tutuyor ve anne-babalannın yanına geliyor. Sendika, mahalleli, sosyal dernekler maddî ve manevî desteklerini esirgemiyor. Emine Arslan yemekten sonra yanlarındaki piknik tüpüne uzanıyor, çayları sıcak suyla çalkaladığı bardaklara dolduruyor ve servis yapıyor. Şikâyet gelmemesi için tüm çöpler özenle toplanıyor. Zabıta ve polisin ara ara uğrayıp yaptığı uyarıların canlarını sıktığı ortada. Son olarak, Beyoğlu'ndaki DESA mağazası önünde yabancı sendika temsilcileriyle yapılan basın açıklamasından sonra fabrikadan gelen iki kişi, grevi bırakıp şehri terk etmesi karşılığında 30 bin YTL teklif etmiş. Önce sivil polis sanmışlar, ama fabrikanın avukatı da onlara katılınca öyle olmadıkları anlaşılmış. Paranın yanında evlerini İstanbul dışına taşıyacak bir kamyon da teklif edilmiş. Arslan'ın yanıtı, "bir Allah'ın kulu bile bana bu imzayı attıramaz" olmuş. Bu yanıt üzerine, "sen bizi yakarsan, biz de seni yakarız" diye tehdit etmişler. Arslan da savcılığa suç duyurusunda bulunmuş.

30 Eylül 2008. Günlüğe, kocaman, geniş yapraklı bir çiçek çizilmiş. Çizen, Emine Arslan'ın kızı Hati-

ce. Günlükteki birçok sayfada bu çiçeklerden var, irili ufaklı. Hatice'nin, aynı annesi gibi tuttuğu bir günlüğü var. Babası, "Hatice orada son beş ayı anlatıyor" diyor. Hatice'nin günlüğüne 19 Ekim'de ne yazdığını bilmiyoruz, ama o pazar günü, evlerinin köşesindeki civcivlere yem vermek için çıktığında, kırmızı motosikletli, siyah kasklı bir kişi tarafından kaçınılmak istendiği biliniyor. Tek koluyla kavradığı Hatice'yi bir süre sürükleyen motosikletli, aracın dengesini yitirmesiyle Hatice'yi bırakıp yoluna devam etmek zorunda kalmış. Korkudan bağırıp atan Hatice, geri dönen motosikletliyi görünce bu defa erken davranarak komşunun kızıyla beraber eve kaçıyor. Bu olayın tehditlerden hemen sonra gelmesi nedeniyle aile işverenden şüpheleniyor.

11 Ekim 2008. Günlüğe, "Cevahir'in önünde basın açıklaması oldu. Katılım güzeldi" yazılmış. Emine Arslan, greve başladığı günden bu yana sayısız basın açıklaması yapmış. Destek veren yerli ve yabancı sendika temsilcileriyle sesini dünyaya duyurmayı başarmış. Uluslararası Tekstil ve Deri İşçileri Konfederasyonu ile Avrupa'da Temiz Giysi Kampanyası, Arslan'a destek için Türkiye'ye kadar gelip basın açıklamalarına destek verdiler. Bununla da kalmadılar, Avrupa'da DESA ürünleri satan firmalara karşı bir kampanya başlattılar. Fırmanın ürünlerini satan büyük mağazaları bu işten vazgeçmeye, tüketicileri de, işçilerin ça-

bilirsin. Akşam yükleme olur, bir yere mal gidecek, yine yemeğe gidemeyiz. Eve gitmemiz gerekirdi, ama yemeğe bile çıkamazdık. Günyüzü görmüyordum.

Şartlar mecbur etti

Ben astar kontrolçüsüydüm. Ama yapmadığımız iş yoktu. Dışarıdan mal gelir, iner TIR'dan mal boşaltırız. Erkeklerin yaptığı işi de yaparız. Diğer bölümler sıkışır, iner yardım ederiz. Bali de süreriz, dikiş de dikeriz. Her işi yaparız.

Tek tuvaletimiz vardı, paydos saatlerinde ya da arada gittiğimizde tuvaleti boş bulamıyorduk. Kuyrukta beklemek zorunda kalıyorduk. Ne zaman dışarıdan markalar gelir fabrikayı denetlemeye, o zaman fabrika tertemiz olur. Yine misafirlere göstermelik, maske verirler, sonra geri alırlar. Sosyal haklarımız yoktu. Sendika olmayan yerde sosyal haklar nasıl olabilir ki? Yıllık iznimizin 15-20 gününü bir arada hiç kullanamadık. Yıllık izin normalde ücretli izin olur, burada öyle bir şey yok. Bu şartlar bizi sendikalaşmaya mecbur etti.

Fabrikada ağlayan sızlayan arkadaşlarımız vardı. Dedim ki, "ağlamayın, gelin yetkili bir kişiden ne gibi haklarımız var duyun". Evime getirdim onları, sendikamla tanıştırdım. Üye olan arkadaşlarım oldu. Üç sefer toplantı yaptım evimde. Tabii duyuldu. Sen misin böyle yapan, işten çıkardılar. 3 Temmuz'da başladım direnişe.

Tehdit altındayım, korkuyorum

Buraya çıktığım günden beri devletin güvenlik güçleri tarafından gözaltına da alındım, gözaltındayken kaldırım işgal cezası da kestiler. Bir kişiye karşılık altı büyük otobüs çevik kuvvet polisi de getirdiler. Gelen polisler "Daha ne oturuyorsun burada? Git evinde yemeğini yap, bulaşığını yıka!" dediler. Burası ya-

Bir insan 36 saat, 40 saat hiç evine gitmeden çalışabilir mi? Çalışıyorduk. Sabah 8.30'da girersin, bütün gün çalışırsın, gece olur, yine çalışırsın, ertesi gün sabah olur eve gidemezsin. Akşama kadar yine devam. Verdiği ücret, asgari ücret.

zın çok sıcaktı, şimdi de çok soğuk. Soğukta içinde oturmamız için araba çekmemize işveren izin vermiyor. Dün yağmur yağıyordu, arabada oturalım dedik. İşveren yine polis çağırdı, yine arabayı çekmek zorunda kaldık. Bir de mobese kameralar var. Şu anda bile dinliyor ve çekiyor bizi. Çeksinler. Ben yanlış bir şey yapmıyorum, anayasal hakkımı kullanıyorum.

İşveren beni kapıya koyduktan beş gün sonra "gel anlaşalım" dedi. Vicdanım rahat etmedi, kabul etmedim. "Sekiz yıla sekiz milyar, artı sen istediğini söyle, anlaşalım" dediler, kabul etmedim. Peşinden, ekimin 16-17-18'inde tekrar teklif ettiler. Bu defa polis baskısı, zabıta baskısı yaptılar ve dediler ki, masalarınızı, dövizlerinizi alacağız. "Ben kamu vatandaşı değil miyim? Yıllardır bu devlete vergi ödemedim mi? Her gün her gün üzerime geliyorlar. Yakacağım artık kendimi burada gözünüzün önünde" dedim. En sonunda geçen cuma günü biraz yumuşadılar. Tam dövizleri toplamış eve gidi-

yorduk, dediler ki "gelin anlaşalım". Adliyeye gidip, "sendika beni kullandı" diye dilekçe yazıp direnişi bırakacakmışım. O zaman patron 30 milyar verecekmiş bana. Bir de akşamına kamyon getirip evimi başka yere taşıyacaklarmış. "Ben kesinlikle bunları diyemem" dedim. Cumartesi (18 Ekim) tekrar gelip anlaşalım dediler. Kabul etmeyince tehditler savurdular. Pazar günü evimin yanında kızama saldırdılar. Motorlu birisi tavuklara yem verirken kızama yapıyor, kolunu tutuyor. Orası bayır olduğu için sendeliyor ve sürükleniyor kızım. Motor avluya girecek diye kolunu bırakıyor kızımın. Dönmüş tekrar geliyormuş, o sırada eve kaçmış kız. Bu olayla ilgili de, "sorumlusu işverendir" diye suç duyurusunda bulundum. Çok tehdit altındayım. Açıkçası, korkuyorum.

Kafesteki kuşluk

Düze'de de, Sefaköy'de de örgütlenmenin başını çeken kadınlar olduğu için işten ilk atılanlar da kadınlar oldu. Her yerde ezilen biziz. İşyerlerinde ezilen biziz. Eve gidince yemektir, temizliktir, ezilen biziz. Her cefakârlığa katlanan bizler olduğumuz için direnişte de biziz. Ben yalnız olduğum için direnişteki diğer kadınlara destek vermeye gidemiyordum. Ama onlar beni ziyarete geliyor. Bana çok yardımcı oluyorlar. Hiç görmediğim, hiç tanımadığım insanlar, sanki aileden, candan kandan birileri gibiler. Biz içerde kafesteki kuşluk. Dışarıda ne var ne yok, hiç haberimiz yoktu. Ama dışarı çıkınca işverenin toplantıda vatan haini dediği insanların vatan haini olmadığını öğrendim. Bu insanlar işçinin, emekçinin yanında, onların hakkına sahip çıkan insanlar. Bunun için vatan haini diyorlar bu insanlara. Artık onların yanındayım. Bu iş bitince de yanlarında olacağım.

Söyleşi: Zeynep Özdam

lışma şartları düzeltilene kadar DESA menşeli ürünleri boykot etmeye çağınıyorlar. Bu ürünler ve mağazalar arasında DESA'nın kendi mağazaları, Samsonite, French Connection, Prada, Mulberry ve Louis Vuitton gibi dünyaca ünlü markalar var. Kampanya sözcülerinden Samantha Maher, tüketicilerden yeterli baskı geldiğinde, DESA'nın Emine Arslan'la beraber sendikaya üye olduğu için tazminatsız işten çıkardığı 42 işçinin de işlerine geri alınacağını düşünüyor. Hindistan, Bangladeş ve Sri Lanka'da sürdürülen kampanyalar benzer sonuçlar vermiş. Maher, "Emine Arslan gibi işçilerin ürettikleri ürünleri alıp satarak büyük kârlar yapan firmaların, işçilerin hakları konusunda sorumlulukları olduğuna inanıyoruz. Ayrıca, Avrupa'daki tüketicilerin DESA'da olup biteni duyduklarında tepki duyacaklarına eminiz" diyor. Ve ekliyor: "Yine de anahtar kelimenin, sokaktaki işçilerin cesaret ve azimleri olduğu unutulmamalı. Bu yüzden DESA direnişinin kazanacağına inanıyoruz." İnaçlarını Türkiye'de eyleme dokere gösterdiler aslında. Bu eylem, Arslan'ın günlüğüne şöyle yansımış: "14 Ekim'de Alman Sendikalar Birliği ve Temiz Giysi Kampanyası ile Türkiye Sendikaları arasında yapılan toplantıya katıldım. 18:30'da Beyoğlu DESA mağazası önünde basın açıklaması yapıldı. Asaletin Arslanoğlu ve Engin Sedat Kaya gözaltına alındı. 23'de serbest bırakıldı."

31 Ekim 2008. Günlüğe yazılanlar "Savcılığa gittik, suç duyurusunda bulunduk" diye başlıyor. "Bana yapılan tehditlerden ve kızımın kaçırılmasıyla ilgili savcılık Sefaköy Karakolu'na gönderdi. Karakol, İlçe Emniyet'e gönderdi" diye devam ediyor. Tehditlere suç duyurularıyla karşılık veriyor, baskılara ise dışlarını sıkarak. Sendika arkalarında, ama Türk-İş'ten pek bir destek yok. Hatta konfederasyon ortada yok demek daha doğru olur. Bu bizim değil, Emine Ablan'ın yorumu. Yağmurlu, soğuk günlerde işler zorlaşıyor. İlk günlerde sendikanın verdiği minibüsü kaldırma çeki içine sığınmayı denemişler. Bir gün sonra, minibüsü çektikleri yerde, kaldırma çıkmalarnı engelleyecek direkler dikilmiş. Adam başı 62 YTL'den kaldırımı işgaliye cezası bile kesilmiş. CHP, ÖDP, SHP ve EMEP ziyarete gelmiş. Sefaköy İşçi Kültür Evi'nden gençler hemen hemen her gün uğruyor. İçlerinden V.S., "İki yıl öncesine kadar milliyetçi partilere oy veriyordum. Patronlardan başka kimseye destek vermediklerini görünce vazgeçtim. Yanımızda sadece işçiler var" diye konuşuyor. Bu süreçte fikir değiştiren tek kişi o değil. Emine Arslan'ın küçük kızı Hatice, annesi işten atılmadan önce, büyüyünce polis olmak istiyormuş. Şimdi muhasebeci olmak istiyor. Herhalde, bazı günler annesinin 18 saati bulan fazla mesailerini kayıt altına alma isteğinden kaynaklanıyor bu. Arslan, evinde, bir sigara kartonuna yaz-

dığı fazla mesailerini gösteriyor. Her gün en az üç saati var. Malların teslim edildiği günlerdeyse 13-18 saat arasında fazla mesai söz konusu. Eve gidilmeden çalışılan, fabrikada yerde yatılan günlerden ve tabii ödenmeyen fazla mesailerden bahsediyoruz. Çocuklarına sorduğumuzda, annelerini greve çıktığından beri daha çok gördüklerini söylüyorlar. Emine Arslan dertleniyor çocuklarından söz açılınca. Sekiz yıl boyunca eşi annelik yapmış çocuklarına. "Allah-tan babalarının aşçılığı iyidir" diyor. Uzun yıllar şöförlük yapmış Ramazan Arslan, birkaç ay önce de günlerce komada yattığı bir kaza atlatmış. Kamyonu kullanan diğer arkadaşı hayatını kaybetmiş. Emekli olmuş, şimdi o da işsiz. Zaten şu durumda eşini bırakıp gitmeye niyeti de yok. Başına bir şey gelir diye korkuyor. İkisinin toplam maaşı 1000 YTL ya ediyor, ya etmiyor. Şimdi o da geçmiyor ellerine, sendikanın yardımıyla kiralarnı ödüyorlar.

5 Ekim 2008. Günlüğe, Aslı adlı bir ziyaretçi, "Emine Ablacım, bütün insanlar, bütün çalışanlar senin gibi olsa, bu dünya bambaşka olur" notunu düşmüş. Sefaköy'de DESA fabrikasının önündeki Emine Ablan'ı görüp konuşunca, onunla bir bardak çay içince Aslı'nın yazdıklarına hak vermemek elde değil. Dünyayı bilemem ama, ben bambaşka biri olarak ayrıldım yanından..

Ayşe Gürz

Köle olmayalım, sendikalı olalım

“Sendikalı olalım, köle olmayalım dedik. 80 kişi toplu olarak sendikaya üye olduk. Ertesi gün işveren duydu. İşçileri işten ya da sendikadan istifaya zorladı. Çoğunluk işsiz kalmamak için sendikadan istifayı kabul etti. Biz inatla direndik.” Çapa Hastanesi’ndeki işlerinden sendikal faaliyet yürüttükleri için çıkarılan Saniye Aydın ve Zeynep Tunç’a kulak kesiliyoruz...

Saniye Aydın: 12 yıllık elemanım. 2007’de örgütlenme başladı. Sendika üyesi olduğum için işten çıkartıldım. Bir buçuk yıldır direniyorum. Biz toplu sözleşme hakkı kazanınca şirketi değiştirdiler ve bizi bireysel sözleşme imzalamaya zorladılar. Sözleşmeyi okuyunca, geriye dönük hiçbir hakkımızı alamayacağımızı gördük. Ardından, 55 yaşının üzerindeki ve ilkökul diploması olmayanları tazminat vermeden kapıya koydular.

Zeynep Tunç: ‘97’de işbaşı yaptım. Başka hiçbir sebep göstermeden, sadece sendikalı olduğum için işten çıkardılar. Müdür beni iki buçuk saat odasında kilit altında tuttu. “Sendika yasak değil, yasal bir hak” dedim. İşe ilk başladığımda, kızım 6 yaşındaydı. Bir sene bu mikrobun içine kızım ile beraber geldim. Burada çalışan memurların kreş hakkı var, ama bizim gibi işçilerin yok. Sabah 7’de işbaşı yapıyorduk. 15 dakika kahvaltı vaktimiz vardı, ama ne bunu, ne de yarım saatlik öğle paydosunu kullanabiliyorduk.

Anlayacağın, aç aç çalışıyorduk. Eski den servis vardı, kaldırdılar. Yani bir asgari ücrete kaldık. Bu işçi zaten köledir, ne versen kabul eder diye düşünüyorlar. Burada hastalandığımız zaman, hastanede bize müdahale edilmiyordu. Kaza geçirdim, elimin üstüne dolap düştü. Beni SSK hastanesine gönderdi-

ler. Burada dikiş bile atmadılar. Hastaneye dönüşü, zorla çalıştırdılar. Emek verdiğim hastane bana iki dikiş fazla gördü.

Aydın: Seni hastane dışına çalışmaya götürebilirler. Hiçbir denetleme yok, taşeron şirket her yere, her işe götürüyor. İtiraz edersen çıkarır. Gittiğin yerde kaza geçirirsen sorumlu-
luk sana ait.

Tunç: Ben hep işimi dört dörtlük yaptım. Ama, idare amiri ayrı, müdürü, şefi ayrı azarlıyordu. Çok zoruma gidiyordu bir erkeğin böyle azarlaması. Kendimi köle gibi görüyordum, ama ekme parası için, çocuklarıma yemek götürmek için boyun eğiyordum.

Aydın: Burası da Tuzla gibi aslında. Çok riskli bir işte çalışıyoruz. Hastane bilim yuvası ama, seni koruyacak hiçbir önlem yok. Aşı yapılmıyor. Çöp topladığımızda

Zeynep Tunç ve Saniye Aydın

KIZILAY ÇALIŞANLARI ANLATIYOR

Geleceğimiz için, çocuklarımız için

“Kim sendikaya üye olduysa çıksın, yoksa hepinizi ananızdan doğduğuna pişman ederim.” Konuşan, Kızılay Genel Müdürü. Kızılay’da sendikal faaliyette bulundukları için işten çıkarılan sağlık emekçilerinden Arzu Örün ve Funda Keleş’i dinliyoruz.

Arzu Örün: 21 yıldır Kızılay’da çalışıyorum. Kızılay Özel Hemşirelik Koleji mezunuyum. Öğrencilik hayatımla birlikte 25 yıldır Kızılay’ın içindeyim.

Funda Keleş: Ben de aynı şekilde okudum. 18 yaşında Çapa Kızılay Kan Merkezi’nde işe başladım. Sırf sendikal olduğumuz için işten çıkarıldık. Dosyalarımız teşekkürlerle dolu, şimdiye kadar hiçbir görevi reddetmedik. Daha altı-yedi ay önce Sudan’daydım. Kızımı bırakıp üç ay Sudan’da çalıştım. 1999 depreminde çocuğum iki yaşındaydı, iki buçuk ay Gölçük’te kaldım.

Örün: 1993’te Arabistan’a gittim, ben oradayken kızım bir yaşına bastı. İlk doğumgününde yanında yoktum. İşten çıkarılanların hepsi sendikalı olanlar. 2006’ya kadar, hepimiz kadroluyduk. Memur haklarından faydalanan SSK’lı çalışanlardık. 2006’da hepimizi sorgusuz sualsiz sözleşmeli yaptılar.

Keleş: Kızılay çadırlarında ne el yıkayacak bir yer vardır, ne de tuvalet. Kızılay çadırı kar altında da kurulur, 40 derece sıcakta da. Bir tuvalet yoktur. Eldivenle çalışırsınız. Eldivenin eliniz sucuk gibi olur. Elinize kan bulaştığında yıkayacak yer yoktur. Yemek arası veremezsiniz. Yemek parası vermezler, cebinizden ödersiniz. Ramazanda ailemle iki kere iftar yapabildim, her akşam, her akşam çalıştım.

Örün: Ramazanda ben de bir kez evimde iftar edebildim. Üç çocuğum da öğrenci. Biri anasınıfı, biri

ilkokul iki, diğeri de lisede. Ne dersleriyle ne sağlık sorunlarıyla ilgilenebiliyordum. Son bir yıl çalışma koşullarımızın iyice ağırlaşmasından, yoğunluğundan, müdürün kötü davranışlarından dolayı sendikalı olmaya karar verdik. Sürekli hakaret yağıdıyor, rencide ediyordu. “Siz robotsunuz, teknik eleman-sınız, ne denirse onu yapacaksınız” diyordu. Bu sebeplerden dolayı sendikayı seçtik. Gittik ilk gün bilgi aldık, ikinci gün de 11 kişi üye olduk.

Keleş: Bir gün nöbetten çıkmıştım, müdür çağırdı. Bir arkadaşım ile birlikte gittik. Bana direkt “siz bir işler kanştınyormuşsunuz” dedi. Kızılay’ın genel müdürü Ömer Taşlı aramış, “Senin elemanların ne haltlar yiyor, haberin yok. O Funda Keleş’e söyle, arkadaşlarıyla birlikte akşam 5’e kadar sendikadan istifa etmezlerse, onları halleç pamuğu gibi Türkiye’nin dört bir yanına atacağım” demiş. Müdür ay-nen bunları söyledi. Çıktım, evime gidip tekrar nö-bete gelecektim. On dakika sonra arkadaşlar aradı. Van’a geçici görev verilmiş bana. İnsan kaynaklarından iki kişiye emir veriyorlar. Gece 10’da iki kişi evimin kapısına gidiyor, an-nemin burnuna görev kağıdını dayıyorlar. Annem üç gün ken-dine gelemedi. Kadının aklında ‘70’li, ‘80’li yıllarda sendikayla uğraşp hayatını kaybeden, sakat kalan insanlar geliyor. Erkek kardeşime “ablanın yanında durmazsan hakkımı helal et-mem” demiş. Bu arada, müdür sürekli beni kan merkezinden kovuyordu. Geçici görev geldik-ten sonra, birkaç gün noter eşli-

Funda Keleş ve Arzu Örün

elinize iğne batabiliyor. Bununla ilgili tedbir alınmıyor. Her türlü angaryayı yaptırıyorlar. Haftada bir gün tatilin var. O gün de istediği zaman arayıp çağırabiliyor patron. Bütün bunlardan ötürü örgütlendik. “Sendikalı olalım, köle olmayalım” dedik. “İşten çık” dediği zaman hiçbir şey yapamıyorsun. Elinde hiçbir imkân yok. Avukat tutmaya kalksan, asgari ücretle çalışan bir insansın, tutamıyorsun. Bunlar olmasın diye, 19 Nisan 2007’de 80 kişi toplu olarak sendikaya üye olduk. Ertesi gün işveren duydu. Baskıyla işçileri işten ya da sendikadan istifaya zorladılar. Çoğunluk işsiz kalmamak için sendikadan istifayı kabul etti. Çalışanların çoğu kadın, bir kısmının kocası yok. Bir kısmının kocası var ama, onlara eziyet çektiriyorlar. Kadınlar ister istemez korktu. Anneler sonuçta. “Çocuğuma bir parça ekmek götüreyim de ne olursa olsun” dediler. Direnemediler, istifa ettiler. Biz dört arkadaş istifa etmedik. İnatla “buraya sendikayı sokacağız” dedik. Şirket tarafından odaya kilitlendik, tehditler aldık, peşimize adam taktılar. Ona rağmen direndik. Çalışanların nerede oturduklarını öğrendik, evlerine gidip gerçekleri anlatalım diye. Evde üyelik yaptığımızda şirketin haberi olmuyordu. Çalışanların çoğunu üye yaptık, toplu sözleşme yetkisi almak için başvurduk, yetki aldık. Toplu sözleşme çok uzun sürdü. Masada bitmesi gerekirken bitmedi, hakeme gitti. Dört kişi kapının önünde direniyor-

Çalışanların çoğu kadın. Kadınlar ister istemez korktu. Eşinden dayak yiyen, “niye üye oldun” baskısı gören arkadaşlar vardı. Boşanma noktasına gelenler oldu. O nedenle pek çok kadın direnişi bıraktı.

duk. Bir taraftan da daha çok işçiyi üye yapmaya çalışıyorduk. Evlere gidip eşleri baskı yapan kadınlarla konuşuyorduk, onları ikna ediyorduk. Toplu sözleşme imzalandıktan sonra, hemen şirket değiştirdiler ve başladılar bireysel sözleşme imzalatmaya. Yeni bir şirket aldı ihaleyi, “iki ay deneme süresindesiniz” dedi. Bunu 15-20 yıldır çalışana da söylüyor.

Tunc: Hep duyuyorduk sendika işçilerin haklarını alıyor diye. “Acaba” dedim, “burada da sendika olabilir mi?” Çok düşündüm sendikaya girsem mi diye. Arkadaşlara sordum. Sonra başvurduk, üye olduk. “Üyeliğimi sürdüreceğim, gerekirse bütün arkadaşları da üye yapacağım” dedim.

Aydın: Eşim demokrat bir insandır, hep yanımda yer aldı, gece geç saatlere kadar toplantılarda kaldığımda “nere-deydin” demedi. Biliyordu, doğru dava için mücadele ediyordum. Ama eşinden dayak yiyen, “niye üye oldun” baskısı gören arkadaşlar vardı. Boşanma noktasına gelenler oldu. İlk dönem dört kişiydik, sonra 85 kişi atıldı. 85 kişi direnişe geçtik, ama sendika destek olmayınca fire vere vere yirmi kişi kaldık. Buraya gelmeye yol paramızı bile zor buluyoruz. Esenler’den buraya yürüyerek gelen arkadaşımız var. Direnenlerin çoğu kadındı. “Nereye kadar?” dedi kocaları, “evde çocuğun ne

yiyecek!” Bazı kadınların kocası şiddet uyguladı. O nedenle pek çok kadın direnişi bıraktı.

Zeynep: Her gün 9’dan 4’e kadar buradayız. Soğukta bekliyoruz. Boş durmuyoruz, şal yapıp satıyoruz. Az da olsa para giriyor cebimize. En azından, yol paramızı bu şekilde sağlıyoruz.

Saniye: Her yerde en çok ezilen kadın. Evde ayrı çalışıyoruz, burada ayrı. Çocuğuna sahip çıkan, eve gider gitmez mutfağa, çamaşıra giren kadın. Biliçli kadınlar öne çıkıyor tabii, eşinden baskı gören kadın bir noktada tıkanıyor. Çok baskı gördük. İlk örgütlendiğimizde, peşimize adam taktılar, tuvalette bile takip ettiler. Pes etmedik. 1 Temmuz’dan bu yana, basın açıklaması yaptığımız için polisten de “amacınız siyaset” diyerek tehdit aldık. Biz ekmeğimiz için buradayız. Yüz kızartıcı suç işlemedik. Öğrenciler desteğe geldiğinde ayrı baskı görüyoruz, “niye onlarla konuşuyorsunuz” diye. Temmuzdan beri direniyoruz ama, sendikamızı yanımızda görmedik.

Zeynep: Belediye-İş yöneticilerinden memnun değiliz. Sendikaya ilk giden bendim. Böyle olacağını bilsem başka sendikaya giderdim. Kızılay’da direnen bayan arkadaşlarla görüşüyoruz. Onların yanında sendikaları var. Emine Arslan için düzenlenen dayanışma gecesi-ne gittik. Orada da sendika vardı. Ama

bizim sendikamız arkamızda değil. Tükenme noktasındayız.

ğinde gittim işe. Duymadığımız ne küfür, ne hakaret kaldı, ağza alınmayacak küfürler... Benim geçici görev geri çekildi diye yazı geldi. Ertesi gün, 11 arkadaşız, hepimizin tayinleri çıkarıldı, Şırnak ve Ardahan’a. Sendikaya üye olduktan sonra Kızılay’ın genel müdürü Ömer Taşlı tarafından tehdit edildik. “Kim sendikaya üye olduysa çıksın, yoksa hepinizi ananızdan doğduğunuza pişman ederim” dedi. Ve daha bir sürü tehditler. Gece yarılana kadar şoförleri de, hemşireleri de şahsen aradı. Bu adamlar hak nedir, hukuk nedir, anlamıyorlar. Elebaşımı ben. “Bu kanı bir kanış dört parmak, neden herkes peşinden gidiyor” demişler. Bu adam Kızılay’ı temsil eden bir genel müdür. Erkek her zaman erkek, ama bu kadar da olmaz. Bu olaydan iki gün sonra hepimizi, 11 kişiyi toplantıya çağırdılar ve tayin kâğıtlarını önümüze koydular. “Bu tayin yasal değil, kabul etmiyoruz” dedik. 16’sında bu kâğıdı önümüze koydular, 20’sinde Şırnak’ta, Ardahan’da işbaşı yapacakmışız. Bırakın çocuğun okulunu, eşinle durumu ayarlamayı, bir mahalleden ötekine üç günde taşınamazsınız, değil Türkiye’nin öbür ucuna.

Örün: Sürgünler açıklandıktan sonra hemen bir basın açıklaması yaptık. Yasal işlemleri başlatlık, Çalışma Bakanlığı’na ihtarnamelerimizi çektik. Ve 20’sine kadar her gün kan merkezine noter eşliğinde geldik. Müdür tarafından kovulduk, hakaretlere uğradık. 20’sinde yeni görev yerlerimizde olmadık tabii ki. 22’sinde de görevlerimize son verildi.

Keleş: Sonra tekrar basın açıklaması yaptık. Yanımıza gelip destek olan arkadaşlarımız bir sonraki hafta, 10 Kasım’da sürgün edildiler. Onlar da Şırnak

ve Ardahan’a gönderilmeye çalışıldılar.

Örün: Çalışırken de eve gidemiyorduk, şimdi de gidemiyoruz. Basın açıklamalarına gidiyoruz, gelip stand açıyoruz, televizyonlara gidiyoruz. Evde duramıyoruz. Ailemde de bir telaş var. Bir taraftan destek olma telaşı, bir taraftan da endişe. Direnişe başladıktan sonra çocuklarımız için de iyi bir şey yaptığımızı fark ettik. Bu nedenle daha güçlü hissediyoruz kendimizi. Yani çocuğum ve diğer çocuklar için de mücadele ediyorum. Onların da iş güvencesi olsun, emek verdikleri yerde kötü muamele görmesinler. Bu açıdan hiç düşünmemiştik. Şimdi bunu fark etmek daha da güçlü yaptı bizi. Sendika da (Dev Sağlık-İş) bizi hiç yalnız bırakmadı, bizimle yattı kalktı. Evraklarımızın peşinde koştu.

Keleş: Çok acemiydik, daha önce böyle bir şey yaşamadığımız için sendika bize yol, yöntem öğretti. İkinci evimiz gibi oldu sendika. Ailemiz gibi, kardeşlerimiz gibi... Bizim geriye dönük alacaklarımız

da var, 1995’ten beri fazla mesailerimizin hepsi eksik yatmış. Kalarına göre fazla mesai saatlerimizi düşürmüşler. Bir şoför arkadaşımız ölmüştü. Otopsi yapılmış, 22 saattir uyumadığı çıkmış ortaya. Aralıksız çalışmış. Ve Kızılay’ın aracıyla kaza yapmış. Kızılay bir de gidip o insanlardan aracın parasını istemiş. Bunun üzerine aile de sinirlenmiş ve dava açmış. Davayı kazandılar. O dava için inceleme yapan müfettişler bir dünya fazla mesainin eksik yattığını, bir dünya haksızlık olduğunu ortaya çıkarmış. O adamın sayesinde geriye dönük fazla mesai ücretlerimizi alabileceğiz. Ödeyecekler mi, ödemeyecekler mi, faiziyle mi ödeyecekler, bilmiyoruz. Onunla ilgili de dava açıldı. Davaların kadınları olduk artık. (gülüyor) Çapa’da direnen kadınlarla da her gün görüşüyoruz. Kadın dayanışması başka bir şey. Onun için çok korkuyorlar kadınlardan. Yavaş yavaş politize de olmaya başladık. Geleceğimiz için, çocuklarımız “bizi niye doğurdun anne” demesinler diye, “bizi hangi işe, hangi ekmeğe, hangi yasa-ya, hangi ülkeye doğurdun” demesinler diye, üzerimize düşen her şeyi yapalım istedik. Bizim gibi eziyet çeken, bizim gibi çalışan, bizim gibi emekçi olan birçok kadının şikâyetlerini, işten atılmalarını, ortak birçok noktamız olduğunu daha yeni öğrendik.

Yaklaşık 100 IBM çalışanı, IBM Genel Müdürlüğü önündeki basın açıklamasına inek maskeleriyle katıldı

IBM TÜRKİYE'DE KÖLE DÜZENİNE KARŞI SENDİKAL MÜCADELE SÜRÜYOR

My little China

Sendika “sanayi proletaryası”na has bir şey değil, ama Türkiye’de sendikaya en uzak duranlar da beyaz yakalılar. Yıllar içinde hakları bir bir gaspedilen IBM çalışanlarıysa ezber bozuyor, sendikal hakları için Tez-Koop-İş çatısı altında mücadele ediyor, eğitimleri mucibince işi uluslararası sahaya, meslekleri gereğince sanal ortama taşıyorlar. Ne var ki, sonraki sayfalarda okuyacağınız Denizli’deki tekstil işçilerinin direnişine kıyasla, gerek sınıfsal, gerek küresel mücadelenin “olmazsa olmaz”ları bakımından henüz yolun başındalar. IBM Türkiye’deki örgütlenmenin ismi bizde saklı mimarlarından biri, nasıl başladıklarını ve hangi noktaya geldiklerini anlatıyor...

IBM Türkiye çalışanları olarak Mart ayında Tez-Koop-İş’e üye oldunuz. Sizi buna iten sebepler nelerdi? Belirlediğimiz dört temel nokta var. Birincisi ücretler. Ücretlerde iki konu var. Zamdan daha önemli olan, ücret adaletsizliği. Aynı işi yapan, aynı sorumluluğa sahip iki insan arasında dört misline varan ücret farklılıkları var. Ücretlerle ilgili ikinci konu ise, beş senedir zam yapılmaması. Eskiler acı çekiyor, beş senedir zam alamamışlar, yeni girenlerin arasındaysa asgari ücrette yakın maaş alanlar var.

Asgari ücrette yakın maaş alanlar ne iş yapıyor?

Satış, teknik, hepsi... Amaç ücretleri zaman içerisinde olabildiğince eritmek, şu anda kendilerince yüksek dedikleri ücretleri zam yapmayarak aşağıya vurdurmak, yenilere de düşük ücret vererek düşük ücret politikasını yerleştirmek. Bunun sonucunda da ülke çalışanının fakirleşmesi hedefleniyor. Benim çocuğum bundan sonra bu şirkette benim koşullarımda çalışamaz. Yeni jenerasyonun hayat standardı bizimkinin üçte biri olmak zorunda. Ben on senede bir ev satın aldım. Yeni jenerasyonun ev alma ihtimali ortadan kaldırılıyor.

IBM’de ücretler ne kadar?

Teknik kadro için maaşlar şöyle: İki ila beş yıl çalışanlar brüt 2.000 - 3.500 YTL, beş ila on yıl çalışanlar 3.000 - 5.500

YTL, 15 yıldan fazla süredir çalışanlar da 6.000 - 7.500 YTL alıyor. Bunlar brüt maaşlar, netler bazen asgari ücrete gelebiliyor.

Bu tip şirketlerde çalışanlar genelde birbirinin maaşını bilmez. Siz biliyorsunuz...

Önceden biz de bilmiyorduk. Bir maaş anketi yaptık. Herkes kimin ne ücret aldığı net olarak biliyor.

Ücret dışında talepleriniz neler?

IBM’in özel emeklilik planı vardı bugüne kadar, ki bunca senedir IBM’de olmamıza neden olan en önemli faktör bu. THY sandığı, İş Bankası sandığı gibi bir tasarruf sandığı sistemi vardı. IBM Türkiye, bu fonda biriken parayı yok etme hesapları içinde. Diğer yandan, 2005’ten sonra işe girenlerin böyle bir hakkı da yok. Sağlık sigortası limitleri de azaltılıyor. Senede bir, tatil parası adı altında verdikleri bir tür ikramiyeyi onda birine düşürdüler. Evlilik yardımı, doğum yardımı gibi standart hakların hepsini çöpe atmış durumdalar. Hak diye, sosyal hak diye bir şey kalmayacak... Dördüncü talebimiz de, şirketimizin attığı adımlarda, yönetimle ilgili aldığı kararlarda çalışanların katkısının olması. Çalışanlara danışmadan atamalar yapılıyor, kararlar alınıyor. Sonuçta, biz bu şirkete üreten insanlarız, bizim de bilgi birikimimiz var. Bir karar alınırken, “biz şunu yapacağız, siz ne dersiniz”

Türkiye’nin bağlı olduğu İspanya Genel Müdürü, IBM Türkiye çalışanlarının olduğu bir toplantıda Türkiye’yi küçük Çin olarak gördüğünü anlatmıştı. “Benim küçük Çin’im”, “My little China” demişti. Amaç, kölelik sistemiyle sömürülen ve daha fazla kâr sağlayan bir yapı kurmak.

niz” denmesini bekliyoruz. Yanlış olduğunda bizden sormayı biliyorlar, o zaman o yanlış olmadan önce, karar alınırken bizim de işin içinde olmamız gerekir. Amacımız kendimizi korumak değil, aynı zamanda şirketin doğru adımlar atmasına yardımcı olmak.

Toplantılarınızda ve gösterilerinizde “My Little China” diye bir ifadeden bahsediyorsunuz. Ne demek bu?

Türkiye’nin bağlı olduğu İspanya Genel Müdürü, IBM Türkiye çalışanlarının olduğu bir toplantıda Türkiye’yle ilgili hayalini anlatırken Türkiye’nin küçük Çin olması yönünde çalışacağını, Türkiye’yi küçük Çin olarak gördüğünü anlatmıştı. “Benim küçük Çin’im”, “My little China” demişti. Amaç, burada işgücü sayısının artırmak; kölelik sistemiyle sömürülen ve daha fazla kâr sağlayan bir yapı kurmak.

Örgütlenme mücadelesine on aydır ciddi zaman harcıyorsunuz. Bu süreçte değiştiğinizi hissediyor musunuz?

İnanılmaz bir değişim var. Vicdanen o kadar rahatım ki, 24 saat çalışabilirim. Bu iç rahatlığı büyük bir mutluluk ve enerji veriyor. Son dört-beş aydır, günde dört-beş saat uyuyorum. İnanılmaz bir vicdan rahatlığı duygusu... Güzel bir şey yaptığımızı hissediyorum. Çevremden de bu tip feed back’ler aldığım da mutluluğum katlanıyor. Özellikle sektörden inanılmaz bir destek var. “Arkanızdayız”, “doğru yapıyorsunuz” mesajları insanın mutluluğunu perçinliyor.

Sizin örgütlenmenizin bilişim sektörüne nasıl bir etkisi oldu?

Bizim ikinci amacımız zaten Türkiye’de bilişim sektörünün örgütlenmesi. EMO’nun (Elektrik Mühendisleri Odası), diğer sivil toplum örgütlerinin desteğiyle IBM’deki kıvılcımı Türkiye’de bir ateşe dönüştürme zorunluluğu var, çünkü IBM’dekinden çok daha kötü koşullarda çalışan yüzlerce insan var. Bu sebeple EMO’da iki haftada bir bilişim sektöründe örgütlenme toplantısı yapıyoruz. Türkiye’de bilişimin gelişmesini sağlayan YASAD (Yazılım Sanaayicileri Derneği) ve Türkiye Bilişim Derneği’yle iletişime geçerek onların da desteğiyle bilişim sektörünün örgütlenmesini sağlamak istiyoruz.

Türk Bilişim Derneği, içinde işverenlerin de olduğu, başında Faruk Eczacıbaşı’nın olduğu dernek değil mi?

Evet, ama farketmez. Sonuçta bizim amacımız insan değil sadece, ülkenin çıkarları. Yoksa insan gücü olduğu gibi yurtdışına kayacak, ülke kaybedecek. Kaybedecek olan, Eczacıbaşı olacak. Eczacıbaşı’nın bilgi işleminde çalışanlar artık Hindistanlı olacak. Belki Faruk Eczacıbaşı çok fazla kazanıyor olacak, ama Eczacıbaşı Bilişim’in altında adam kalmayacak. Akbank’ta elli kişilik bir işgücüne dayanan bir proje Hindistan’a gitti. Bu daha da artacak işin kötüsü. Türkiye’deki işgücünü ucuz işgücüyle değiştirme planları var. Bu, dünyada başlamış bir trend zaten. Milyonlarca dolarlık işler daha ucuz diye Hin-

BİLİŞİM SEKTÖRÜNDE ÖRGÜTLENME

Kırk yılın birikimi

IBM'liler 1969'da bilişim sektöründeki ilk sendikayı kurdular. Bu sendika, kurucuları ve yöneticileri arasında kadınların olması açısından da bir ilk olma özelliği taşıyordu. 1980 öncesinde toplu sözleşme de imzalayan sendika zamanla gücünü kaybetti ve daha çok bir şirket çalışanları derneğine dönüştü.

2008'e gelindiğinde, yönetim tarafından talepleri karşılanmayan IBM'liler, yıllardan beri gelen sendika kültürünün de etkisiyle mart ayında topluca Tez-Koop-İş Sendikası'na üye oldu. Ancak bunun öncesinde, çalışanların çoğunun mobil, çalışma saatlerinin esnek olduğu şirkette haftada bir-iki kere isteyen katıldığı bilgilendirme toplantıları, yoğun tartışmalar yapıldı. Haziranda Çalışma Bakanlığı üye başvurularını kontrol etti ve şirketteki çalışanların yüzde 50'sini fazlasıyla geçen sendika üye sayısını onayladı.

Ancak işveren hem sayıya itiraz etti, hem de IBM'in Tez-Koop-İş'in sözleşme imzalamaya yetkili olduğu sektörlerin içinde yer almadığını belirterek dava açtı. Eylül ayındaki mahkemeden çalışanlar lehine karar çıkarken, işveren süreci uzatacak yeni bir dava daha açtı. IBM Türkiye çalışanları, işverenin sadece kendilerini yıldırma için dava açtığını söylüyor, bu konuda işverenin geri adım atmasını ve sendikayı tanımamasını istiyor.

Bütün bunların sonunda, üç üst düzey yöneticiyi işten çıkaran IBM, düşük maaşlı çalışanların maaşına yüzde 50-60 zam yaptı. Ancak, anlatılanlara göre, bu da işten çıkarmalara çok öfkelenen çalışanların direncini kırmadı. Kasım ayında IBM'in en tepesindeki isim olan Samuel Palmisano'nun Türkiye'ye geliş sırasında bir dizi eylem yapıldı. IBM çalışanları şimdi bir yandan yasal süreci beklerken, bir yandan da bilişimdeki örgütlenmeye hız vererek çalışmalarını sürdürüyor.

distan'a, Filipinler'e, Çin'e, Doğu Avrupa'ya taşınıyor. Çünkü buralardaki ücretler Almanya'nın 15'te 1'i. Amaç kârlılığı artırmak. Aynı şey Türkiye'de başlıyor. Eğer örgütlenemezsek, Türkiye'de işgücü kalamayacak. Çünkü bizim yaptığımız işi Hindistan'da onda bir ücrete yapacak insanlar var.

Türkiye'nin ne kazanacağına, ne kaybedeceğine bakıyorsunuz, ama Hindistan'dan bakıldığında durum farklı.

Onlar için farklı, ama onlar da sömürülüyor. Hindistan'da olsam, işsiz kalmaktansa ayda 150-200 dolar kazanmak elbette daha iyi derdim. O, o gözle bakıyor, ama ben benim ülkemin çıkarları için uğraşmak durumundayım. Hindistan'ı düşünecek lüksüm yok. I am sorry, yani.

Bu süreçte, kafanızdaki sendika imajında değişiklik oldu mu?

Sendikalarla ilgili kafamda bir önyargı yok. Olmasını da istemiyorum. Ben kendi kafamdaki sendika yapısının oluşması için çaba harcıyorum. IBM'de biz genel olarak sol görüşlü insanlarız. AKP'ye oy vermez, ANAP'a oy vermez, CHP'ye oy veriz, yüzde 80 CHP'dir. Biz Türk-İş'e üye olduk. Burada bir mesajımız var: Biz siyasî mücadele içinde değiliz, ekonomik mücadele içindeyiz. Nerede olduğumuz önemli değil, bizim ihtiyacımız örgütlenme. Örgütlendiğimiz yerin siyasî düşüncesiyle ilgilenmiyoruz. Aramıza siyasî düşünceyi asla almayacağız. Siyasî düşünceyle örgütlenmeye gitmek bizim amacımızı saptırır ve kullanılmaya zemin hazırlar. Bugünkü sendikaların en büyük handikapı, siyasî düşünceyle ekonomiyi birbirine karıştırma zaafı.

Beyaz yakalı IBM çalışanları olarak Tez-Koop-İş'te zorluk yaşadınız mı?

Beyaz yakayla mavi yaka farkını hissettik orada. Mavi yakalıların sorunları beyaz yakalılarından farklı, beyaz yakalıların bile kendi içinde farklar var. Bilişim sektörünün sorunlarını biz sendikaya getiriyoruz, sendika bilişim sektörünün sorunlarını bilemez. Ücret vesaire, bunlar genel sorunlar, ama örneğin bilişim hastalığı, taşeronluk, offsho-

ring (şirketin, işlerinin bir bölümünü yurtdışındaki bir şirkete yaptırmayı) bilişim sektörüne özgü kavramlar. Özellikle offshoring'i derinlemesine bilmeniz lâzım. Sonuçta, sendikada mavi ya-ka tecrübesi daha fazla olduğu için bizim bilgi birikimimizi, deneyimimizi sendikanın örgütlenme birikimiyle sentezlemek lâzım.

Tez-Koop-İş sizin önerilerinize açık davranıyor mu?

Kesinlikle. Tez-Koop'la çok iyi çalışıyoruz. Aldığımız her kararı destekliyorlar. Sorunlarımızın farkındalar. Bilişim şubesi oluşturmayı önerdiler. Bu fikri çok destekledik.

Örgütlenmede uluslararası deneyimden yararlandınız mı?

Tabii. Bilişim sektöründe uluslararası deneyim çok fazla. UNI'nin (hizmet sektöründeki 900 sendikayı bünyesinde bir araya getiren uluslararası sendika) içinde bilişim sektörü birimi var. Bilişim sektöründe uluslararası çalışan firmalarla sendika çerçeve anlaşmaları var. Örneğin, HP Türkiye'de çalışanlar sendikayla anlaşma imzalamak istese UNI Global, "ABD'de, Hollanda'da, Fransa'da HP'yle bir sözleşmem var, buyur bunu kullan" diyebilecek durumda. Sonuçta, Portekiz'deki, İspanya'daki HP çalışanlarının sorunlarıyla Türkiye'dekilerin sorunları aynı.

Yurtdışındaki çalışanlar sizi destekliyor mu?

IBM'in faaliyet gösterdiği ülkelerde işçilerin dayanışma ve iletişim için kurdukları www.allianceibm.org sitesinde Türkiye'deki tüm gelişmeler IBM çalışanlarına ve dünya kamuoyuna duyuruluyor. Yurtdışındaki IBM çalışanları Türkiye Genel Müdürü Eray Yüksek'e mesaj atıyorlar. Aynı şeyi 20 milyon üyeli UNI ve Ver.di sendikası yapıyor. Biz bunun sonuçlarını gördük. Örneğin, IBM 12-14 Kasım'da Türkiye'de bir toplantı organize ediyor. Fortune 500'ün en büyük şirketleri, Türkiye'nin en üst noktadaki kişiler bu toplantı-

Geçen yıl IBM İtalya çalışanlarının "sanal dünyada" yaptığı "Second Life" eylemine IBM Türkiye çalışanları da katıldı. IBM'ciler mücadelelerini www.bilisimsendikasi.org adresinde sürdürüyor...

IBM, sendikanın Türkiye'de başarılı olmasını istemiyor. Sendikal hareket Türkiye'de başarılı olursa, diğer ülkelerde de başarılı olacağından korkuyorlar. IBM'de sendikanın olduğu yerler sadece gelişmiş ülkeler. Gelişmekte olan ülkelerin hiçbirinde sendika yok.

ya davetli. Toplantının burada yapılması yönünde bir bilgi gitti, "toplantıyı iptal edelim, oradaki sendikal hareket toplantıya zarar verebilir" dedi. IBM'in CEO'su Sam Palmisano aynen şu cümleyi kurmuş: "What are you guys doing there? It is your problem, fix the problem, I am not cancelling the event." (Beyler, siz orada ne yapıyorsunuz? Bu sizin probleminiz. Toplantıyı iptal etmiyorum.)

Örgütlenme konusunda uluslararası düzeyde bir girişiminiz oldu mu?

İşbirliği ve destek geliştirmek için yaptığım konuşmaların, e-mail'leşmelerin yüzde 30-40'ı yabancılarla diyebilirim. Yaklaşık 30-35 kişilik bir grupla sürekli iletişim halindeyiz. Yurtdışında iki kez toplantıya katıldım. European Work Council'in (Avrupa İş Konseyi) IBM Avrupa için düzenlediği toplantıya davetli olarak gittim. AB'ye üye ülkelerden IBM çalışanları oradaydı. Avrupa Parlamentosu'ndan senatörler vardı. En büyük gündem bizdik. Toplantıda alınan kararlardan biri, Türkiye AB'de olmamasına rağmen, IBM Türkiye'nin Avrupa

Çalışma Konseyi'ne alınmasıydı. Yani Türkiye girmeden biz girdik AB'ye.

IBM'in bulunduğu ülkelerden hangilerinde sendika var?

IBM, sendikanın Türkiye'de başarılı olmasını istemiyor. Sendikal hareket Türkiye'de başarılı olursa, diğer ülkelerde de başarılı olacağından korkuyorlar. IBM'de sendikanın olduğu yerler sadece gelişmiş ülkeler. Gelişmekte olan ülkelerin hiçbirinde sendika yok. Biz geri kalmış bir ülke değiliz. Biz gelişmiş ülkeyiz, gelişmiş ülke olmak istiyoruz, örgütlenmek istiyoruz. Bir mesajımız da bu bizim.

"Sokağa çıkıp eylem yapmayacağız" diyordunuz. Şimdi durum nedir?

Artık sokaktayız. Bu süreçte çok farklı şeyler yaşadık. Bazı arkadaşlar sendika konusunda bilinçsizdi. Sendikayı şirkete karşı bir örgütlenme olarak gördükleri bir eğitimden geçmiş insanlardı. Sendikanın ilk gündeme geldiği günlerde, bazıları "rezil olacağız" diye korktu, kimileri "bizi şimdi bu kılıklı adamlar mı temsil edecek?" dedi. Bir de "biz maden işçisi miyiz ki sendikaya üye olalım?" diyenler vardı. Bu süreçte hepimiz bilgilendik, bilinçlendik. Ayda bir bilgilendirme bültenleri çıkarıyoruz. Bültende yurtdışındaki IBM çalışanları neler yapıyor, biz ne durumdayız, onları gösterdik. Onların sendikayla kazançları ne, geri kalmış ülkelerdeki örgütsüzlüğün getirdiği dezavantaj ne... İspanya IBM'in emeklilikle ilgili imzaladığı sözleşmeyi aldık. Almanya IBM'in toplu sözleşmesini aldık. Diğer ülkelerin kazanımlarını gördükçe kendi kayıplarımızı daha iyi görüyoruz. Dün imza atmam diyen bir arkadaş bugün "getirir misin, imzalayacağım" dedi, çünkü işten bir kişi daha atıldı. Hâlâ korkan, çekinen insanlar var, ama yarın "çıkalım eylem yapalım" dediğimizde büyük bir kesim ya da tamamı "hadi gidelim" diyecek durumda, çünkü bas-kılar had safhada.

Söyleşi: Tuğba Tekerek

Türkiye Ortadoğu'nun Rezerv Gücü

Mesela, Aralık 2008, Sayı 24

- Kıbrıs Yürüteliğinin Kültürel Sorunları (Ömer Altınbaş)
- Özgün Değerlendirmeler (David Ruff)
- Suriye İçinden Başka Bir Şey Kalınamaz mı? (Fikret Şenel)
- Irak İçin ve Mısır İçin, ya da Suriye ile Mısır (Mustafa Tuncel)
- Türkiye, Ortadoğu'nun Rezerv Gücü (Tarkan Abı)
- Mısır İçin Suriye İçin Suriye (Mehmet Akın Öztürk)
- Suriye İçin Suriye İçin Suriye (Mehmet Akın Öztürk)
- "Black Power"ün Çöküşü, Vahdeti (İ. Ekin Aksoy)
- "Tarihiyel Bir", "Mısır-Çevre" ve Suriye'nin Geleceği (Cemal F. Yılmaz)
- Mısır, Suriye ve Suriye (21. Yüzyılın Asya Hattı) (Burak Güneş)
- Suriye'nin Kültürel, Siyasal Durumu (Gökhan Öztürk)
- "Güneş" ve Bir Türk Kızı Bir Türk Çiğeme İçin Oursai Hattı (Mehmet Akın Öztürk)

Sen varsan sendika var, sen yoksan sendika yok

Foto: Gökhan Durmuş

Medyada adet oldu, yıl sonu yaklaşınca işten çıkarma furysı başlıyor. Bu defa küresel kriz de tüy dikti, “insan kaynakları”na bulunmaz bir bahane verdi. Mevsim açılışını Çukurova Grubu’nun Akşam’ı yaptı, 300 çalışanı kapı önüne koydu, ardından Doğuş Grubu’nun NTV’sinde 25 kişi aynı akıbete uğradı, Doğan Grubu da Vatan ve Milliyet’te başladığı tensikatla rakiplerinden geri kalmayacağını gösterdi. Medya patronlarının bu fütursuzluğunun temelinde, 1991’den beri yürütülen sendikaszlaştırma politikası yatıyor. Adlarını andığımız gruplar dikensiz gül bahçesinin tadını çıkardursun, TMSF’nin elindeyken sendikalaşma adımlarının atıldığı Sabah ve atv’nin yeni sahibi, “bizim Çalık”ın Turkuvaz Medya’sı, sendikaszlaştırma operasyonu için kolları sıvadı, çalışanları tehdide başladı: “Ya sendikadan isifa et, ya işten!” Ama bu tehdit, sendikal mücadeleyi alevlendirebilecek bir kıvılcımı çaktı, sendikaszlaştırmaya karşı içtihat oluşturabilecek bir hukuk savaşını başlattı. Bu arada, Turkuvaz Medya yönetiminin uzlaşmaz tutumu nedeniyle, TGS aralık ayında greve gitmeye hazırlanıyor...

Hatırlanacağı gibi, Hollywood yaz aylarında sendikalı senaristlerin grevine sahne olduğunda yaygın medya gelişmeleri ayağımıza getiriyor, biz de Altın Küre ve Oscar törenleri gibi eğlence endüstrisinin gövde gösterilerini sekteye uğratan bu direnişin ne kadar görkemli olduğunu, yazar-çizer takamımızı, “sanatçılarımızı” nasıl etkilediğini izliyorduk. Bu durumun bir “bilinç sıçraması”na yol açmadığı çok geçmeden anlaşıldı. Zira, tam o esnada Türkiye’de de bir kıpırdanma yaşanıyor, 16 yıl sonra medyaya ilk kez sendika giriyordu. Ancak bizden uzakken imrenilen sendikaya üye olma gafletine kapılanlar baskılara uğruyor, kara listelere alınıyor ve camiada yalnız bırakılıyorlardı. Tabii ki bir Hollywood etkisi yaratmasını beklemiyorduk, ama bu tarihî olay hakkında yaygın medyada da, “yandaş” medyada da “tık” yoktu. Oysa “tarihî” önemi bir yana, medyanın her fırsatta üzerine atıldığı enteresan insan hikâyelerini barındırması bakımından da değerli bir olaydı. Örneğin bir zamanların hızlı solcusu, 1980’lerde “emekçi” yayınlarda müdürlük yapmış, sendikacılık üzerine yazdığı ders kitaplarıyla haklarını arayan işçilerin kaynak yazarı olmuş bir isim (Bkz. Kiraat sayfası) devran dönmüş, gün gelmiş, çalışanları aşışılmak, tehdit etmek konusunda maharet geliştirmiş bir insan kaynakları müdürüne dönüşmüştü. Bahsi geçen durumların yaşandığı yer Çalık Grubu’nun Turkuvaz Medya’sı. Grubun çalışanlarından Ender Ergün’ün, işverenin baskı ve tehdit yoluyla sendikadan istifa ettirme tutumuna yönelik yaptığı suç duyurusu da Türkiye’de bir ilk. Dava Ergün’ün lehine sonuçlarsa, işverenin baskı politikasını bizzat uygulayan Turkuvaz Medya Dergi Grubu Genel Müdürü Levent Tayla’nın hüküm giymesi söz konusu. Turkuvaz Medya’da halen çalışan Ender Ergün ve Mete Öztürk ile sendika temsilcisi olduğu için (fakat başka bahanelerle) Sabah’tan çıkarılan Nuh Köklü’yü dinliyoruz...

Sendikalaşma girişimine başlamanız nasıl oldu?

Mete Öztürk: Şirket Ciner Grubu’ndayken TMSF 1 Nisan 2007’de el koydu. Sendikal örgütlenmeyi Doğan’da, Ciner’de, Çalık’ta ya da başka patrondayken yapmak çok zordur. Çünkü çalışanlar, bir patron varken daha çok çekinirler örgütlenmekten... Biz de, “şirketin yönetimi devlete geçmişken yapalım, yoksa hiçbir zaman yapamayız” dedik ve harekete geçtik. Başlangıçta bir avuç insandık. Her servisten bir kişinin katılımını sağlamaya çalışarak bir grup oluşturduk. Sendikal örgütlenme kulaktan kulağa yayıldı, hazıranda 400’ü aşkın kişi sendikalı oldu ve sendikanın toplu sözleşme yetkisi alması için gerekli yüzde 51 çoğunluğa ulaştık.

Ender Ergün: Bir haftasonu mesaisinde arkadaşlardan biri “çalışanlar sendikalı oluyormuş, notere gidiyormuş, biz de olalım mı acaba” diye anlattı ve olay başladı. İlk duyduğumda ayaklarım yerden kesildi, “olabilir mi böyle bir şey” diye. Ondan bir ay önce birisi basında, plazalarda sendikalaşma başlıyor dese gülerdim herhalde. Basında sendikalaşma hep hayal olarak duruyordu benim için. Ertesi gün arkadaşım ile notere gidip üye olmak istiyoruz dedik, hep birer ikişer konuşarak oldu bu iş.

İki-üç ay gibi kısa sürede nasıl başara bildiniz bu işi?

Öztürk: İşi gayet açık yürüttük, Anadolu Ajansı’nın sözleşmesini gösterdik insanlara... Baktılar koşullar bize göre çok iyi, ikna oldular. 400 kişiye ulaşmak zor olmadı o yüzden. Çıkış noktamız buydu: “Yasal haklarını alacaksın, maddi anlamda kazanç sağlayacaksın, iş güvenliğinin olacak.” “Sendikalıysan, pazarlık yapma gücün olur. Patronun iki dudağının arasında olmazsın.” Editöryal bağımsızlık gibi konuları, sendikal örgütlenmeyi ta-

mamladıktan sonraki döneme bıraktık. Başlangıçta üzerimizde baskı yoktu. “Nasıl da beceremezler” diye düşünüyorlardı galiba, ciddiye almadılar. Ne zaman ki çoğunluğu yakalamaya yaklaştık, baskılar da ortaya çıktı, Sabah’tan Cengiz Erdinç, atv’den de Burak Ersemiz ve Ozan Pezek işten çıkarıldı. Yaşadığımız en büyük sıkıntılardan biri, Çalışma Bakanlığı’na yetki için yaptığımız başvuru 15 günde sonuçlanabilecekken, sekiz ay gibi uzun bir süre boyunca cevap alamamış olduk. Sonra da “üye sayınız yeterli değil” şeklinde bir cevap verip sendikanın yetkili olamayacağını belirttiler. Sendika dava açtı, üç duruşmada başkanlığın yanıldığı ortaya çıktı ve sendikaya yetki verildi.

Bakanlığın yaptığında bir usûlsüzlük mü vardı?

Ergün: Bu üye sayısı mevzuu yoruma açık bir durum değil, parmak hesabıyla yapılıyor. Bakanlık da, mahkemenin bilirkişisi de sendikadan istediği aynı üyelik formlarını sayıyor sonuçta. TMSF de devletin, Sabah da... Gerisini siz düşünün.

Şirketin TMSF’den Çalık Grubu’na geçmesi durumunuzu değiştirdi mi, şu an nasıl bir durum sürüyor?

Nuh Köklü: Şirket TMSF’deyken sendika atv’de yetkiyi almıştı. Dinç Bilgin döneminden beri, şirket ufak ufak şirketlere bölünmüştü. Çalık, küçük şirketlerden oluşan bu grubu Turkuvaz Medya altında birleştirince sendika tüm bu grupta yetkili hale geldi. Şirket bunun için de dava açtı, “sendikanın atv’de aldığı yetki burada geçersizdir” diye. Ama mahkeme bu itirazı reddetti. Şirket temyize gitti, süreç hâlâ devam ediyor.

Bu arada siz de epey bir baskıya maruz kaldınız galiba...

Öztürk: Evet, özellikle şirket Çalık’a geçtikten sonra bu baskılar arttı. Bir de “rüşvet” önerdiler herkese, sendikadan istifa ederseniz kadronuzu 212’ye (5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun’da 212 sayılı kanunla değişikliğe gidildiğinden sektörde kısaca 212 diye biliniyor) göre, yani Basın İş Kanunu’na göre yapacağız dediler. O ilk furyada yaklaşık 60 kişi notere gidip sendikadan istifa etti ve 212 kadrosuna geçti. Sendikalı olmayıp da 212 yaptırmak isteyenlere bile sendikadan istifa etme şartı getirildi! Bunların sayısı da yaklaşık 60’tı... Trajik bir durum, aslında hiçbir karşılığı yok. Ayrıca bugün istifa eden kolaylıkla yarın tekrar üye olabilir, ama psikolojik baskı olarak kullanıyorlardı bunu. Üye olmadığı halde istifa edenlerin formları hâlâ sendikadadır.

Köklü: Usûlsüzlük daha işe alırken başlıyor, işverenin kanunen 212 yapması gerekiyor zaten, ama 212 lütf gibi kullanılıyor. Ayrıca her istifa edeni de 212 yaptırmadılar. Galiba kendilerine bir kontenjan belirlemişlerdi, onu doldurdular. İstifa ettirmeler çok başarılı olamayınca bu sefer servis şefleri çağırıldı, patronun şirkette tek bir sendikalının bile çalışmasını istemediği iletili.

Ergün: İnsan Kaynakları müdürü Şefik Çalık, atv'deki işyeri temsilcisiyle yaptığı özel görüşmede, "burası çok güçlü bir şirket, başınıza neler gelir belli olmaz, burada çalışmanız zor olur, başka yerde de iş bulamazsınız, arkadaşların da senin yüzünden işsiz kalacak" minvalinde bir konuşma yaptı. Arkadaşımız stresten hastaneye kaldırıldı. Söz konusu konuşmanın ses kaydı da var.

Sendikalı olmak yasal bir durum, bu yüzden işten çıkarılmak ise suç. Ne tür gerekçelerle işten çıkarıyorlar?

Köklü: Puantaj uymama, performans düşüklüğü, editöryal dikkatsizlik gibi gerekçelerle. Puantaj, haftada belli süreyi, sanırım 45 saati ofiste çalışarak geçirip geçirmediğini kontrol eden sistem.

Öztürk: O puantaj sistemi aslında gazete ve dergilerde pek uygulanabilecek bir sistem değil, çünkü habercilik, gazetecilik, fotoğrafçılık bina içinden yapılan bir iş değil. Hafta sonu eklerinde çalışan birinin haftada o kadar saat ofiste çalışması görülmemiş bir şeydir, röportaj için, haber için dışarıda olman gerekir zaten. Zaten Nuh'un (Köklü) dışında o servisten herhangi birinin onların söylediği çalışma saatini doldurmuş olduğunu gösteremezler. Bu tamamen bir bahane.

Bunlar yaygın bahaneler galiba. Performans düşüklüğünü nasıl açıklıyorlar?

Köklü: Arka arkaya üç uyarı geldi, hukuka uygunluğu için uyarı yapılması gerek çünkü. Sayfaların kontrol edilip hataların görülmesi için alınan, "proof" denilen çıkışlar vardır. Şefimiz o proof'larda yaptığım hataları alıp insan kaynaklarına gösteriyordu. İnsan kaynaklarının işi proof'ları kontrol etmek değildir, ayrıca o proof'lar yanlış düzeltmek için alınır zaten. Bir haberde mimar Murat Tabanlı-

Mete Öztürk, Nuh Köklü ve Ender Ergün (soldan sağa)

oğlu'nun adını yanlış yazmıştım. "Senin hatan Sabah'ın prestijli imajını sarsmıştır, artık seninle çalışamayız" dediler. Bu gerekçe iş fesih kâğıdında yazılıdır. Hatayı savunmak gibi algılanmasın ama, o hafta gazetede bunun gibi başka çok hafta vardı.

Sendikaya dönersek, başarılı olduğunuzu düşünüyor musunuz?

Öztürk: Basında sendika hayal gibi bir şeydi, bunun olabileceğini gösterdik. İşverenin çalışanların sendikadan istifa etmeleri karşılığında 212'lerini yaptırma taktiği bile sendikal örgütlenmenin kazanımı olarak yorumlanabilir. Ayrıca birçok çalışan da istifa karşılığı zam aldı. Biz örgütlenmeye başladıktan sonra Radikal'den, Akşam'dan bir sürü insan işten çıkarıldı. Ertesi gün arayıp "acaba sendikaya üye olsak bize faydası olur mu" diye sordular, demek ki bir etki yaratmışız.

Medya sektöründe sendikanın bununca yıldır hayal gibi görünmesi nereden kaynaklanıyor?

Çoğu kişi notere gidip sendika için imza atınca işin bittiğini düşünüyor.

Sonra "sendika neden bir şey yapmıyor" diyor. Sen ne kadar uğraşırsan sendika da o kadar güçlenecek, senin durumun da daha iyi olacak. Bunun farkında değil bazı insanlar. Arkadaşlara söylüyoruz hep: "Sendika sensin, sen varsan sendika var, sen yoksan sendika yok."

Ergün: Birincisi, basın çalışanı profili çok değişti. Sadece çalışanların değil, patronların da profili değişti. Eskiden tek işi yayıncılık olan patronların yerini asıl işi enerji, finans, dağıtım vs. olan patronlar aldı. Bu patron profili tabii ki sendikayı istemedi, hiçbir zaman istemez de. Yıllardır çalışanlardan yonttukları haklarını geri vermek zorunda kalacaklar çünkü. Çalışana haklarını vermektense, sendika işi ciddileşince çalışanları ezdiler, işten attılar... Basın çalışanları için de durum çok farklı değil. Biz de değişimden payımızı aldık. Haklarımız birer birer gasp edilirken, kimse patronun karşısına geçip hakkını aramadı, ne yapıyorsunuz demedi. Gazete, dergi sayfalarında vatandaşın mağduriyetini anlatan gazeteciler kendi sorunlarına sahip çıkamadı.

Sendikaya ilgisizlikte medya çalışanlarının kendilerini ayrıcalıklı hissetmesinin payı var mıdır?

Köklü: Basın çalışanlarının kendilerini ayrıcalıklı hissetmeleri bir yanılsama. Gazetede fotoğrafı, imzası çıkıyor, iyi hissediyor kendini. Örneğin ünlü insanlarla röportaj yapıyorsun, ama aslında onlarla ilişkin o an başlıyor ve o an bitiyor, ertesi günü yok bunun. Bu yanılsamaya bazı ulufeler de katkı sağlıyor, haber yapmazsan bile sergi açılışlarına, konserlere davet ediliyorsun. Şefin ya da reklam şirketleri gezilere yolluyor, mesela Volvo'nun test sürüşüne İsveç'e gidiyorsun, harcırakını o şirket karşılıyor, kendini ayrıcalıklı biri gibi hissediyorsun. Gazetecisin ya, fiyakan yerinde, ama gerçekte sıradan bir çalışansın, hatta daha da kötü durumdasın, sigortan bile yok, başına bir kaza geldiğinde hastaneye gidecek bir güvencen bile yok, öyle ortalıkta kalıyorsun çaresiz.

BİLGİ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM GÖREVLİSİ ESRA ARSAN

Gazeteciler kendilerine ihanet ediyor

Krizle birlikte medyada işten çıkarma furysı başladı...

Esra Arsan: Her krizde, "fırsattan istifade fazlalıklardan kurtulalım" deniyor. Oysa gazeteci emekçisinin maliyeti çok düşük. Büyük bir çoğunluk sigortasız, kayıtsız çalışıyor. Zaten iki tür kadro var. Çalışan gazeteciler sigortalı olsa da 212'li olmayabiliyor, öyle olsalar bile maaşları düşük gösteriliyor. Makineye, teknolojiye çok büyük yatırım yapıyorlar, giderek büyüyor basın işletmeleri. Öte yandan da mesleğin üst kademelerinde yer aldığı söylenen köşe yazarları, program yapımcıları, anchor'lar çok yüksek maaşlara çalışıyorlar. Onların maaşlarının düşürülmesi söz konusu olmuyor, ama gazetecilik kastının altlarında yer alanlar işten çıkarılıyor. 1980 sonrasında medyadaki sahiplik açısından tekelleşme, çalışanlar açısından sendikasılaşma, izleyici açısından da popüler kültür ürünlerini tüketmenin getirdiği hazı sürdürme çabasının bir sonucu bu. Çünkü eskiden işini iyi yapan gazeteciler işten çıkarıldığında, okurun da buna bir tepkisi olabiliyordu. Okur o gazetecinin ürettiği işi talep ediyordu. Şimdi öyle bir şey de yok. Gazeteciler aslında gazetecilik yapmadıkları için işten çıkarılmalarına karşı da bir tepki oluşmuyor.

Neden böyle?

Son otuz yıldaki politikalarla medyada profesyonelleşme çok büyük bir zarar gördü. İyi eğitilmiş, kalifiye, çalışma koşulları iyi düzenlenmiş bir medya elemanı olmazsa, gazetelerin ürettikleri enformasyondan da şüphe duymaya başlıyoruz. Gazetecinin çalışma koşullarının, iş yaşamındaki sınırların yasalarla ya da regülasyonlarla tayin edilmesi sağlanmadığında, gazetecinin bağımsızlığı da yara almış oluyor. Patronun iki dudağından çıkacak söze bakan, dolayısıyla mecburen patron ya-lakalığı yapan bir gazeteci türü ortaya çıkıyor. Çalışan gazetecilerin büyük bir kısmı, meslekî profesyonelleşme anlamında hiçbir hedefleri ya da kaygıları, kamuoyu oluşturmak, doğru enformasyon sağlamak gibi endişeleri olmayan insanlar. Kaç saat çalışmış, fazla mesai yapmış mı, yapmamış mı, maaşının ne kadar kadrodanmış, ne kadar dışarıdan ödeniyor-muş, bunlarla hiç alakaları yok. Mesleğine emek vermiş, endişeleri olan, kamunun bilgileneceği açısından bazı şeylerin yazılması gerektiğini düşünen gerçek-

ten gazeteci olanlar da var tabii, ama onlar çok azınlıkta kaldılar.

Gazeteciler neden kendilerini koruyamıyor?

Gazeteciler hem ihanete uğradılar, hem kendilerine ihanet ettiler. Bir Gazeteciler Sendikası olmasına rağmen oraya gidip üye olamayan, üye olmaktan korkan, işten atılmaktan çekinen gazeteciler var. 1980'lerde Aydın Doğan'ın Milliyet'i almasıyla birlikte başlayan süreçte baskıyla, zorbalıkla sendika tasfiye edildi büyük gazetelerden. Bugün demokrasi havarisi kesilmiş birçok gazetecinin, köşe yazarının, editörün o zorbalığa alet olmasıyla oldu bu. Ben o sırada Milliyet'teydim, editörler yanlarında çalışan gazetecilere "sendikadan ayrılmazsan seni işten atacağız, başka çaremiz yok" diyorlardı. Bunları yapanlar "ne demokrat, meslek etiğine ne kadar bağlı" dedikimiz, toplantılara etik anlatsınlar diye çağırduğumuz insanlar. Bu süreçte ihanet ettiler gazetecilere. Sendika çok güçlüydü, gazetecinin bağımsızlığını gerçekten koruyordu. Gazeteci, eğer yalan değilse yazdığı, haberden dolayı işten atılamazdı. Dolayısıyla gazeteciyi iktidara karşı da güçlü kılıyordu. Gazetecinin bir örgütlenmesi yoksa, kendisini nasıl koruyabilir? Sadece Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Müdürlüğü'nün verdiği basın kartıyla bu olmaz ki!

Esra Arsan

Çalışanlar arasında sendika nasıl algılanıyor?

Öztürk: Çoğu kişi notere gidip sendika için imza attıktan sonra işin bittiğini düşünüyor. Gelenegimizde vardır, yukarıdan biri gelecek, sorununu çözecek. İşin örgütlülük kısmı görülüyor, bu da bir tür sorumluluktan kaçınma hali. Diyoruz ki, bir şeyler yapalım, başka kişilerle de konuşalım, bir duyuru hazırlayalım, sen de katkıda bulun, ama yanaşmak istemiyor, sendikanın yerini bile bilmiyor. Sonra bir iş yaptığımızda gelip “bize sormadan niye böyle bir şey yaptınız” ya da “sendika neden bir şey yapmıyor” diyor. Kimisi hiç ilgilenmiyor, “ne oldu bizim ikramiye” diye soruyor görünce... Hadi çok şeyi geçtim, “sendikanın durumu nedir” diye de sormuyor, “bekle, vereceğiz ikramiyeni” diyorum ben de. (gülüyor) Sen ne kadar uğraşırsan sendika da o kadar güçlenecek, senin durumun da daha iyi olacak. Bunun farkında değil bazı insanlar. Arkadaşlara söylüyoruz hep: “Sendika sensin, sen varsan sendika var, sen yoksan sendika yok.”

Bu süre boyunca en çok zorlandığınızı, canınızı sıkan şey ne oldu?

Ergün: Dergiler genel müdürünün bizimle yaptığı toplantıdaki manipülasyonu ve dezenformasyonu çok canımı sıkıyordu. Almanya’da gazetecilik yaptığını ve Almanya’da basın çalışanlarının sendikalı olmadığını, bir örgütlenmeye ihtiyaç duymadıklarını söylemişti. İkincisi, şöyle bir hikâye olmuştu: Bir gün binanın önünde sigara içerken Turkuvas gazetesinin birinde bulmaca hazırlayan biriyle tanıştım. İşten atıldığını ve sendikalı olmadığını söyledi. “Niye sendikaya üye olmadınız” dediğimde, gazete çalışanlarının bir toplantı düzenleyip sendi-

Servis şefleri çağrıldı, patronun şirkette tek bir sendikamızın bile çalışmasını istemediği iletili. İnsan Kaynakları müdürü işyeri temsilcisiyle yaptığı özel görüşmede, “burası çok güçlü bir şirket, başınıza neler gelir belli olmaz, burada çalışmanız zor olur, başka yerde de iş bulamazsınız, arkadaşların da senin yüzünden işsiz kalacak” minvalinde bir konuşma yaptı.

ka istemedikleri yönünde karar aldıklarını söyledi. Bu insanların 2001 krizinde yemek hakları, ikramiye hakları ellerinden alındığında, maaşları geç yattığında bir toplantı düzenlemediklerini biliyorum. Kendi hakları için toplanmayan gazeteciler, patronun işini kolaylaştırmak için toplanmışlardı.

Köklü: Neyin ne olduğunu bilen, hatta bir dönem bunun için mücadele eden insanların bizi görmezlikten gelmesi benim canım sıkıyor. Bana üç aydır selâm bile verilmiyor mesela, vebalı muamelesi yapıyorlar. Vicdan körelmesiyle açıklıyorum bu durumu.

Önemli bir risk aldınız, hiç korku, endişe duymadınız mı?

Öztürk: Endişelenmemek mümkün mü? Adamlar, “gazetecilik kariyeriniz bitecek, başka hiçbir yerde iş bulamayacaksınız” diyor. Ama bu yola çıktıktan sonra dönüş yok. Bu işten hiçbir sonuç alamayabiliriz. Ama ben eve gittiğimde eşimin, oğlumun yüzüne bakabilmek için vazgeçmeyeceğim. İnsan gibi yaşamak, insan gibi çalışmak için ve insanî haklarımızı almak için girdim bu işe... İnsanlar, “çoluğum çocuğum var, onları düşünmek zorundayım” diyerek bu işten vazgeçiyor ya da hiç bulaşmıyor. Ama ben, çocuğumun geleceği için bu mücadeleyi veriyorum. Sonu nereye varacak, göreceğiz.

Köklü: Ben de korkuyorum, sonuçta şövalye değilim ki, iş bulamama korkusunu yaşıyorum. Herkes korkuyor, ona rağmen birbirimizi koruduk kolladık, birlikte olmaya çalıştık. Bu bir tercih. Biri sormuştu, “kardeşim niye illâ ısrar ediyorsun?” Dedim ki “torunuma anlatmak için, ona miras bırakacağım”.

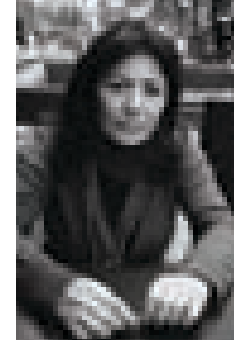
Söyleşiler: Erkan Özkay

TGS İSTANBUL ŞUBE BAŞKANI RÜYA ÖZKALKAN:

Oyalama taktiği

Turkuvas Medya’da sendikanın işverenle görüşmeleri hangi aşamada?

Rüya Özkalkan: Yetkiyi aldıktan sonra altı-yedi toplantı yaptık işverenle, gayet medenî bir havada geçti bütün toplantılar. Sıra akçeli konulara

gelmişti ki, bize “artık gücünüz kalmadı, sizinle masaya oturmayacağız” dediler. O toplantılar bir oyalama taktiğiydi belki de, aradan ge-

çen zamanda istifalarla gücümüzün azaldığını düşünmüş olabilirler. Ama tabii önemli olan bir kere yetkiyi almış olmamız, büyük ihtimalle aralığın ilk haftasında greve çıkacağız ve zayıf olmadığımızı göstereceğiz.

Sizin istifa ettirmelere karşı tutumunuz ne oldu?

Görüşmeler sürerken İnsan Kaynakları müdürü Şefik Çalık’a “hem bizimle görüşme yapıyorsunuz, hem de çalışanları istifa ettirmeleri için tehdit ediyorsunuz, bu etik değil” dedik, “ben işimin gereğini yapıyorum” dedi o da. Etik olmamasından öte, bu aslında suç.

Düşünsenize, başbakan, kendi verdiği basın kartına sahip olan bir gazetecinin o kurumda temsiline izin vermiyor. O zaman niye bu gazeteciye basın kartı veriyorsun? Madem basın kartı var, o zaman bütün kurumlara girme hakkı olmalı. Bunun normali, gazeteci kimliğini gazetecilik örgütlerinin vermesidir.

Ortada güvenilir olmadığı noktasında hemen herkesin fikir birliğinde olduğu bir medya var. Neden medya bu denli etkili bir araçmış gibi kabul görüyor, etrafında savaşlar veriliyor?

Türkiye’de medyanın gücü mevcut durumda haber yapmaktan gelmiyor. Haber yapmaktan geliyor. Gazeteciler iktidarı yazdıktan haberlerle etkilemiyorlar, yazmadıkları haberlerle etkiliyorlar. Medyada güç sahibi olmak, bazı bilgilerin kamuya ulaştırılmasını engellemek anlamına geliyor. Aydın Doğan’ın kendi işleri var. Kim yazabilir Petrol Ofisi ihalesinin detaylarını, Hilton’da neden kıyamet koptuğunu? Ya da RTÜK’teki frekans tahsisleri nasıl oluyor? Bu konularda hiçbir babayıgit, parası yoksa, bütün varlığını da doğruyu yazmaya adamamışsa –böyle insanlar çıkmıyor, çksa bile uzun yaşamıyor– yazamaz. Rauf Tamer’leri gördük. Adı İlkan’da milyonlarca dolarlık bir yolsuzluğa karıştı. Gazeteci eğer iktidarla böyle bir çürümüş ilişki içerisine girmişse, o iktidar aleyhine yazı yazamaz. AKP de diğer iktidarlar gibi kendi medya baronlarını oluşturdu. Kendi editörleri, köşe yazarları... Hasan Celal Güzel, Namık Kemal Zeybek nasıl yazabiliyor Radikal’de? Nazlı Ilıcak nasıl Sa-

bah’a geçebiliyor bir anda? TMSF Sabah’a el koyduğu zaman, bir öğrencim TMSF başkanı Ahmet Ertürk’le şöyleşi yaptı, henüz Nazlı Ilıcak Sabah’ta yazmıyordu, adam şunu dedi: “Biz gazetenin içeriğini istediğimiz gibi değiştiririz. İstersek Nazlı Ilıcak’ı Sabah’a getiririz.” Bunu sahiden yaptılar. İktidarlar hangi gazetede kimin yazabileceğini bile söyleyebilirlerse, bu çok tehlikeli. O zaman biz satır aralarında gerçekleri bulmaya çalışacağız. Halkın bu ülkede olan bitenleri düzgün bir şekilde öğrenebilmesi çok sorunlu. Bunun altında da basın emekçilerinin örgütlenme problemi yatıyor. Basın çalışanları örgütlenmeler, buna net bir şekilde karşı koyabilirler.

Aslında örgüt yok değil, var. Gazeteciler Cemiyeti, Basın Konseyi...

Basın Konseyi, üst düzey köşe yazarlarının sosyal tembihlenme merkezi olarak işlev görüyor. Gazetecilerin haklarını savunmak, meslek etiğini, kurallarını daha iyiye götürmek amacıyla bir şey yapmıyor. Kurulduğundan bu yana, Doğan Grubu gazetecilerini aklamaya çalışan, onlara yönelen eleştirileri bertaraf etmeye çalışan bir yapı. Altan gelen bir dürtüyle kurulmuş değil, gazetecilikteki elit tabakanın kurduğu bir şey. Gazeteciler Cemiyeti biraz daha yaygın, muhabir kademesini de kapsayan kararlar alıyor. Ama oraya da üye olmak için san basın kartınızın olması gerekiyor. San basın kartı bir gazetecilik örgütüne üye olmak için esas teşkil etmemeli, çünkü başbakanlık veriyor bunu. Devletin gazetecisini üye olarak

Kabul etmek gibi bir yanlgı var. Yirmi yıl gazetecilik yapıp basın kartı alamamış insanlar var bu ülkede. Bir de Çağdaş Gazeteciler Derneği var. Biraz daha genç bir kitlenin oluşturduğu bir yapılanma. Andıç olayından sonra kurulan bir Gazeteciler Girişimi vardı, ABD’deki Committee of Concerned Journalist (Sorumluluk Duyan Gazeteciler Örgütü) gibi aniden kendiliğinden çıkan ve medyanın devlet söylemini temel alan içeriğine, özellikle Hayata Dönüş Operasyonu olarak tanımlanan kıymdan sonra tepkisel bir süreç başlatıldı. Ama çok uzun soluklu olmadı.

Gelinen nokta, bir zamanlar gazetecilik yapmış insanlara kurgulandı ve sürdürülebilir hale getirildi. Bunu nasıl açıklayabiliriz?

Kişisel çıkarlarıyla alakalı bir şey. Çünkü iyi koşullarda yaşıyorlar, iyi şaraplar içiyorlar, iyi restoranlarda yiyorlar, “başbakan bana dedi ki, ben başbakana dedim ki” diye cümleler kuruyorlar. Başbakan Nursuna Memecan’ın evine gitmiş, oraya davet edilen gazeteciler, “şunu yedik, bunu içtik” diye yazıyorlar. Demokratik bir ülkede bir gazeteci bunları anlatmaktan hicap duyar. Çünkü bu kadar yakın ilişki, gazeteci hakkında şüphe uyanmasına neden olur. Bundan sonra başbakanla ilgili olumsuz bir şey yazamazsın. Nitekim yazılanlar da “başbakanın eşi çok akıllıymış” türünden yazılar. Bir gazeteci bir başbakanla ancak bir enformasyon alışverişi sürecinde bir araya gelebilir. Birlikte mangal yapıyorsan, orada artık gazetecilik bitmiştir.

Söyleşi: Ayşe Çavdar

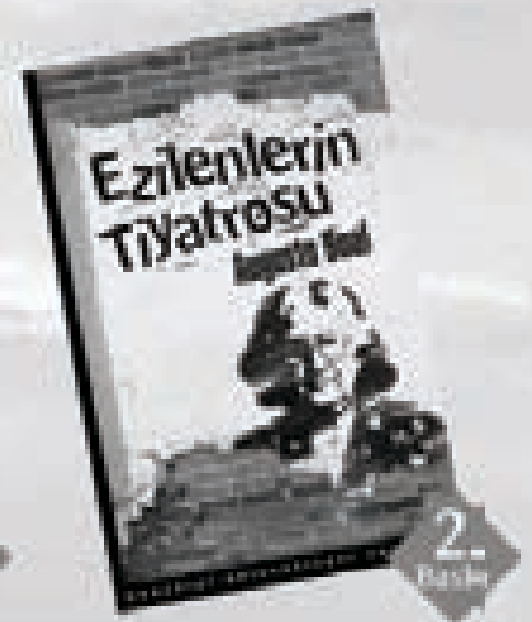
Yüzeyde olana derin bakış

Sıradan Duygulanımlar modern Amerikan gündelik hayatını konu almasına karşın anlatılan hemen her şey size çok tanıdık gelecek. Yüzeysel hayatları, sıradan davranışları içinde insani derin bir bakışla kavramaya çalışan Kathleen Stewart, gündelik hayatın akışı içinde belirip kaybolan duygulanımlarımız üzerine düşündürüyor. Klasik bir antropoloji kitabından çok farklı olarak bu metni okurken yoğun bir edebi lezzet alacaksınız.

Sıradan Duygulanımlar

Kathleen Stewart

YENİ

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

www.ingress.org

İletişim

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

bozayayinevi@bogaziçi.edu.tr Tel: (Pasa) 0212 367 87 87

Genel

www.ingress.org

PRACONA KİTAPÇEVİ

www.yayinevi.bogaziçi.edu.tr

Tel: 0212 367 87 81

İşçi sınıfını küresel düşünmek

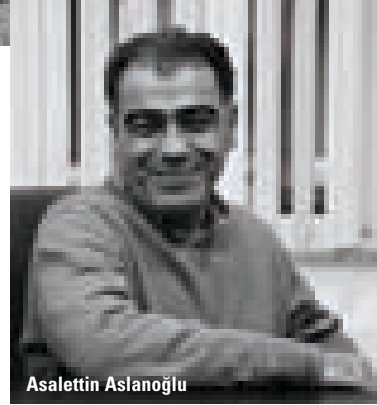
Aydın-Denizli yolu üzerinde, Denizli'ye 22 kilometre kala, solda, Akça Holding'e ait, 4200 kişinin istihdam edildiği Menderes Tekstil fabrikasının önündeki direniş çadırıyla karşılaşıyorsunuz. İlk bakışta onlarcasına şahit olduğumuz bir sendika eylemi gibi. Yine çokça gördüğümüz gibi, sendikayla temasa geçen işçiler mayıs ayında işten çıkarılmaya başlanıyor. Bunun üzerine Türk-İş'e bağlı TEKSİF kolları sıvayıp 100 küsur gündür süren direnişi örgütlüyor. Ancak bu direnişin dalı budaklı hikâyesi bundan ibaret değil. Burada esinlendirici bir örgütlenme ve mücadele söz konusu: "Dünyanın bütün işçileri, birleşin" şiarının ve küresel kapitalizme, emperyalizme karşı bu şiarla mücadele etmenin teorik ve pratik örneği buradaki direniş.... 2008 başında, DİSK, Türk-İş ve Hak-İş bir araya geliyor, birbirleriyle mücadeleden vazgeçip bölge bazında fabrikaları paylaşıyor. İşçinin ayağına giderek ve yeri geldiğinde birbirlerine destek olarak ortak bir insiyatifin adımlarını atıyorlar. Dahası, bu geniş platforma Avrupa sathında faaliyet gösten ETUF-TCL ve İsveçli IF Metall sendikası dahil oluyor. Yetmiyor, 1990'lardan itibaren Nike, Gap ve daha nice şirketi dize getiren "tüketici bilinci" bazı baskıyla IKEA gibi büyük müşteriler üzerinden mücadele zemini genişletiliyor. Böylece küresel örgütlenmenin tohumları hızla atılıyor. Ülke istihdamın yüzde 11'ini sağlayan tekstil sektöründe kriz gölgesinde işçiler tasfiye edilirken "krizi fırsata çevirme" söylemi işçiler tarafından tersyüz ediliyor. TEKSİF Araştırma Birimi Koordinatörü Engin Sedat Kaya ve Örgütlenme Daire Müdürü Asalettin Aslanoğlu'na kulak kesiliyoruz...

Sendikaların örgütlenme konusunda 2008 başında aldıkları kararı açar mısınız?

Asalettin Aslanoğlu: Avrupa Tekstil Deri Hazır Giyim Sendikaları Federasyonu (ETUF-TCL) ve İsveç Metal Endüstri İşçileri Sendikası'nın (IF Metall) öncülüğünde DİSK, Türk-İş ve Hak-İş'e bağlı deri ve tekstil sektöründeki sendikalar toplandı. Zaten öncesinde yıllar süren bir çaba vardı. Sendikalar olarak "yeni bir anlayışla örgütleneceğiz" diyerek 28 Ocak'ta bir anlaşma imzaladık. Her sendikanın örgütlenmeyi hedeflediği işyerlerinin listesini çıkardık. Olumsuz bir durumda sendikaların birbirine destek vermesi kararı aldık. Örgütlenme talebi olmayan yerlerde de örgütlenme karar verildi mi?

Aslanoğlu: Türkiye'de maalesef sendikacılar işçinin "ben örgütlenmek istiyorum" diye gelmesini bekliyor. Türkiye'de sektör örgütlenmesi değil, işyeri örgütlenmesi var. O nedenle, örgütleneceğiniz işyerini kendiniz belirlemelisiniz. TEKSİF olarak çeşitli kriterlerle dört şirketi hedef olarak belirledik. Kriterlerimiz, fabrikanın dünyaya üretiyor olması, AB'ye mal satması, sosyal uygunluk standartlarını imzalamış olmasıydı. Menderes Tekstil de dahil, o dört fabrikadan sendika talebinde bulunan işçi yoktu. Gidip evlerinde, köylerinde, kahvelerinde onları ziyaret ettik, bildiri dağıttık, sohbet ettik... Kaç üyemiz varsa hepsiyle tek tek görüştük ve kendilerine basit bir sendikal

Asalettin Aslanoğlu

Engin Sedat Kaya

Krizle gelen işsizliğe çarelerden biri iş saatlerinin düşürülmesi. Sloganlarımızı yeni akslara oturtmalıyız. "Çalışma süresi dört saat olsun" gibi. Avrupa'daki arkadaşlar bunu imkânsız görüyor. Che Guevara'nın sloganını hatırlamamız gerekiyor: Makûl olup imkânsızı istemeliyiz.

eğitim verildi.

Engin Sedat Kaya: Örgütlenme sürecinde işçi atılmasına, işverenin uyguladığı baskılara karşı hazırlıklı olmalıyız. İhracata yönelik bir firma seçmediğimizde, sadece ulusal mekanizmalarla hak arayabiliyoruz. İş mahkemeleri devreye girebiliyor ama, bir sonuç çıkmıyor; çıksa bile gecikme çalışmalarımızı sekteye uğrattırıyor. Bu nedenle, örgütlenirken, ihracata yönelik firmaları, büyük markalara yönelik üretimi seçiyoruz. Fabrikaların üretimlerini ucuz işgücünün olduğu yerlere kaydırması örgütlenmeyi nasıl etkiliyor?

Kaya: 2000'lerde sektör Balkanlar'a kaymaya başladı, şimdi geri geliyor. Tekstilde muazzam bir yer değiştirme var. İki-üç yıldır, önce Ürdün, ardından Mısır'a kayma başladı. Ürün aynı, makina aynı, coğrafi olarak da yakın. Burayı tutamadığımız anda Mısır'a kayma ihtimali çok yüksek. Dolayısıyla, Mısır'ı örgütlememiz gerekiyor. 15-20 yıl öncesine kadar dünyanın en büyük hazır giyim

ihracatçıları Almanya, ABD, İtalya'daydı. Bir dönem bize doğru geldi, şimdi gidecek. Milliyetçi bir eksenden bakmıyorum. İşçi sınıfını küresel düşünmek zorundayız. "Mısır'a karşı bir şey yapalım, Türk işçisini koruyalım" demiyorum. Mısır'da örgütlenmezsek, 15 yıl sonra Sahra Altı'na gider. Bu nedenle, küresel işçi hareketi deneyiminden ders çıkarmalı ve bu dersi hayata geçirmeliyiz.

Pratikte küresel örgütlenme imkânı görüyor musunuz?

Aslanoglu: Görüyorum, fakat sınırlar var. Türkiye'de işveren çok hızlı hareket ediyor. Sendikaya üye olanı hemen kapının önüne koyuyor. Yasayı ona uydurmaya çalışıyor. Avrupalı sendikacı bizi anlamakta zorlanıyor. Uyarıyorsun, "müdahale edin" diyorsun; "işverene sorduk, öyle bir şey yok" diyor. Markaya soruyor, marka "araştırma yaptırarak, öyle bir bulgu yok" diyor. Oradaki sendikacı hayal kırıklığı yaşıyor.

Menderes Tekstil'in büyük müşterisi IKEA ile benzer bir süreç mi yaşadınız?

Aslanoglu: Mayıs'ta bir üyemiz işten atılan başka bir üye için mahkemede şahitlik yaptığı için fabrikadan sera inşaatına sürüldü. İşçi bizden yardım istedi. Patron telefonlarımıza çıkmadı. Biz de IKEA'yı aradık. IKEA fabrikayı arayınca, işveren bizi arayarak "neden beni müşte-

rime şikâyet ediyorsunuz, iflas edersem daha mı iyi?" dedi. "Yüz yüze konuşalım" dedik. İlk görüşme, Denizli'de 15 Mayıs'ta oldu. İşveren temsilcisi açıkça "işçi çalıştığı şirket aleyhinde ifade verdiği için iş akdi feshedilmiştir, prensip olarak onu işyerine almamız mümkün değildir" dedi. İki gün sonra, "adamın derdini öğrendim, paraya ihtiyacı varmış, parasını vereceğim, kendi rızasıyla ayrılmasını sağlayacağım. Siz de kurtulacaksınız, ben de" dedi.

İşveren rüşvet teklif ediyor yani...

Aslanoglu: Kıdem tazminatını ödüyor, rüşvet olarak. Bunu kabul etmedik. İşten çıkarılan işçiyi ve iki akrabasını işe alması gerektiğini söyledik. Üç gün sonra, işçiye 11 milyar verdi; işçi de "kendi isteğimle işten ayrıldım" diyerek istifa dilekçesini, dava açmayacağına dair kağıdı imzaladı. Firma işi kapattığını düşündü. Bunu IKEA'ya anlatmadık, anlatamıyoruz, çünkü işçinin rızası var görünüyor. Bir süre sonra, üyemiz olmayan iki kıdemli, tecrübeli tekstil işçisini yine sera inşaatında görevlendirdiler. İşçiler şubeyi arayıp ne yapabileceklerini danıştılar. Sendikanın Denizli şube başkanı "yapılan yasaya aykırı, kağıtları imzalamayın" dedi. Hukukî destek verdik, işçiler adına işverene tebligat gönderdik. İşveren önce, "3 milyar vereyim, imzalayın" dedi.

Tekstilde muazzam bir yer değiştirme var. İki-üç yıldır, önce Ürdün, ardından Mısır'a kayma başladı. Ürün aynı, makina aynı, coğrafi olarak da yakın. Burayı tutamadığımız anda Mısır'a kayma ihtimali çok yüksek. Dolayısıyla, Mısır'ı örgütlememiz gerekiyor.

Sonra, 5,5 milyar, ardından 8 milyara çıktı. İmzaları alamadı. Kıdem tazminatlarını ödedi, ama ihbar tazminatlarını ödemedi. İşçilerin isteğiyle işe iade davası açtık. Böylece sendikalaşmanın kapısı aralandı. Hızla örgütlenmeye başladık, işveren işçinin sendikaya akmaya başladığını gördü ve korku yaratmak için harekete geçti: Çeşitli saldırılar, tacizler, duraklarda kameraya kayıtlar, izlemeler... İşveren dava sürecini başlatan işçinin ailesinden kim varsa, hepsini işten atmaya başladı. Bunun üzerine, IKEA'yı aradık. "Bu bir toplu kıyım, bir kişinin hareketini gerekçe göstererek başka birine ceza verilmesi evrensel hukukun ayaklar altına alınmasıdır. Müdahale edin" dedik. IKEA kabul etti. Mayısta müracaat etmiştik, ağustosta İstanbul ofisi lütfen denetim yaptı. Bizden rapor istediler, verdik. İşten atılan işçilerle görüşmediler. Fabrika yönetiminin belirlediği isimlerle görüştüler. Şirketi temize çıkaran bir rapor oluşturdular. Onlar fabrikadan ayrıldıktan üç gün sonra, aktif bir üyemizi belirleyip iş akdini feshettiler. 16 Ağustos, Cumartesi. Biz de ertesi gün çadırı kurduk, direnişe başladık. Takip eden günlerde de bu işçinin iki yakın arkadaşını belirleyerek "bunlar da mutlaka bu işe bulaşmıştır" diye onları da çıkarttılar. Onları da çadıra aldık.

MENDERES TEKSTİL'DEN ÇIKARILAN İŞÇİLER ANLATIYOR

Onların düşüncesi başka, bizimki başka

Az insan, çok iş

Cemil Gündoğdu: Şef "sendikalı işçi istemiyorum, sendikadan kaydını sildir, gel işine devam et" dedi. Kabul etmedim. Ertesi gün çıkardılar. On senedir çalışıyorum, ne makinaya bir zarar vermişliğim var, ne bir devamsızlığım, ne bir ihbarım. Onların düşüncesi başka, bizim düşüncemiz başka... Biz güvenceli iş istiyoruz, çocuklarımıza daha iyi

şartlarda bakabilmek için, maaş biraz daha yüksek olursa daha rahat ederim diye yola çıkıyoruz. Bunun için sendikalıyız. Sendikalılarla başladılar, sendikalı olmayanları da işten çıkardılar. Sera diye bir yer yaptılar,

oraya inşaata gönderiyorlar. Orada yapamadığı zaman da çıkışını veriyorlar. Ben yıllardır makina biliyorum, gidip de nasıl domates yetiştireyim? Uyum sağlayamadığın için atıyorlar. İş değişikliği olduğundan, hiçbir hakkın da kalmıyor. Beni çıkardıklarında, atılanların sayısı 370 olmuştu. Yerine adam da almıyorlar. Az insan, çok iş!

Kan gövdeyi götürecekmiş

Enver Yıldız: Şef, "seni makinadan alıyorum" dedi, "temizliğe vereceğiz". "80 kişi içinde neden beni seçiyorsunuz" diye sordum. "Bu yönetimin kararı, yapabileceğimiz bir şey yok, seni tuvalet ve

meydan temizliğine vereceğiz" dedi. İtiraz ettim. "On yıldır çalışıyorum, böyle bir karar alınıyorsa, bunun altında bir şey var, açıklayın" dedim. İnsan Kaynakları Müdürü "ya çıkışını alacaksın ya da bu işi kabul edeceksin" dedi. "Bu işi kabul etmiyorum, çıkışı da imzalamıyorum" dedim. "Sendikaya üyeyim, bunu saklamıyorum, bu benim anayasal hakkım" dedim. "Bu hakkı size kim veriyor, bundan sonra kan gövdeyi götürecektir" dedi. Ben de "kan gövdeyi götürürse götürsün, umurumda değil" dedim. Benden sonra bu çadır kuruldu. O günden beri direnişteyiz.

Buraya çadırı kurduktan sonra su sebilinin oraya hoparlör koydular sesimizi bastırmak için. "Menderes, biz bir aileyiz" diye kendi şarkılarını çalıyorlar. Fabrikanın yabancı müşterisi geldi, "bu ne, niye buraya koyuyorsunuz" diye sordu. "İşçinin sesini bastırmak için" dediler. "Bunu kaldırım, bu iş değil" dedi. "Onlar sendikacı, ses de yapar, gürültü de, ama siz yapamazsınız." İki hafta sonra ses sistemi kalktı. Çadırlardaki arkadaşlara su almaya gittim, güvenlik görevlisi "bundan sonra buradan su almayacaksınız" dedi. Fabrikanın genel müdürü söylemiş. Dilekçe verdik valiliğe. Normalde su

halka açık. Sendikalara yasaklıyor. Fabrikada kaç kişinin sendikalı olduğunu bilmiyorum, gizli yürütülüyor. İşveren öğrendiği anda işten çıkartıyor çünkü. Tazminat davası ve işe iade davala-

nı açtık. Kaybedecek bir şeyim yok. Hiçbir sorun yokken, hiçbir hata yapmamışken durup dururken beni niye çıkarttılar? On yıldır aynı makinada çalışıyorum. Sendikadan dolayı, başka bir sebep yok.

Soykırıma uğradık

Halil Bozan: Biz dört kişilik bir aile olarak soykırım halinde çıkarıldık. 26 Mayıs günü işe gelmiştim, ustabaşı "seni işe alamıyorum" dedi. Bölüm değişikliği yapılmıyormuş. İnsan Kaynakları müdürüyle anlaşmaya çalıştık, olmadı. "Bozan soyismini

bu fabrikadan silerim" demişti. Gerçekten de sildi. Ben sendika üyesi değildim. Çıkış aldıktan sonra eşimi, oğlumu, gelinimi sendikaya üye yaptırdım. Neden sendikalı değildim? Çünkü 1991-92 yıllarında Nazilli'de

bir sendikaya üye olan arkadaşlarımızı hiç unutmam. Güvenlik geldi, tek tek armut seçer gibi seçti gitti. Bunu gözlerimizle gördüğümüz için, sendika bizim yasal hakkımız olduğu halde ekme korkusundan üye olmadım. Ama sonra öğrendik ki, olsun da olmasın da fark etmiyor. Bana sera bölümünde, inşaat alanında çalış dediler. Kağıt üzerinde belirttiği yer makina-enerji. Orada elektrikçiler çalışır. Bizim bu konuda eğitimimiz yok. Anlaşamayınca, kartlara el koydular, çıkışları gönderdiler. O gün Teksif Genel Başkanı'nı aradık, "sendikaya

Bu süreçte, ITGLWF (Uluslararası Tekstil, Giyim ve Deri Çalışanları Federasyonu) ve IF Metall'in büyük katkısını gördük. Bu arada, IKEA'ya "hazırladığınız raporları kabul etmiyoruz" dedik. "Neden?" dediler. "Mağdurlarla görüştünüz mü?" diye sorduk. "Hayır, böyle bir politikamız yok." "Neden?" "Çünkü nasılsa işten ayrılmış, işyerine önyargısı vardır". Ee? Zaten problem o. Onlar için, Menderes Tekstil'deki insan haklarından, işçi haklarından ziyade kalite, verimlilik ve maliyetler önemli. "Peki, davranış kuralları standardınız var mı?" diye sorduk. "Var." "Fabrikada asılı mı?" "Asılı." "Hayır, asılı değil. Falan numaralı maddenizde ne yazıyor?" "Cemiyetleşme hakkı." Halbuki ILO'nun 87. maddesi açık ve net. Sendikal örgütlenme özgürlüğü diyor. "Niye sendika yazmıyorsunuz da cemiyetleşme diyorsunuz?" Müdahale ettik, değiştirdiler. Bu defa, IKEA dünyanın en büyük denetim şirketini kiralayıp gönderdi. Bizimle görüşmediler ama, atılan bütün işçilerle görüştüler. "İsveç'ten iki sendikacı gönderin. Beraber dolaşalım, bizim ne yaşadığımızı görsünler" dedik. Biz "dünyanın bütün işçileri birleşin" sloganı etrafında somut bir şey örmeye çalışıyoruz.

Menderes Tekstil'in bir başka müşterisi olan Walmart da sizi aramış...

Milliyetçi bir eksenden bakmıyorum. İşçi sınıfını küresel düşünmek zorundayız. "Mısır'a karşı bir şey yapalım, Türk işçisini koruyalım" demiyorum. Mısır'da örgütlenmezsek, 15 yıl sonra Sahra Altı'na gider. Bu nedenle, küresel işçi hareketi deneyiminden ders çıkarmalı ve bu dersi hayata geçirmeliyiz.

Kaya: Menderes'in üretiminde dokuz firma ön planda. IKEA'nın daha çok öne çıkmasının nedeni, Menderes'in üretiminin yüzde 70'inin oraya yönelik olması. Basit bir tedarığın ötesinde bir partnerlik ilişkisi var. Walmart da aynı davranış kodlarını uyguluyor. Kendi kamuoyuna üretici firmalarda belli prensiplere saygı duyacağını taahhüt ediyor. Walmart bizi aradı, "aralıkta bir toplantı yapalım" dedi. Uluslararası kampanyayı iyi organize ettiğinizde markalar kolektif tavır almak durumunda kalıyor.

Romanya'da da örgütlenmeye başladığınızı duyduk...

Kaya: Örgütlenmemiz küresel olmak zorunda. Esas hedefimiz Menderes Tekstil'deki üretim üzerinden büyük markaları hedef almak. Türkiye'deki bütün IKEA üreticilerini baskı altına alırsak, IKEA "hadi eyvallah, ben gidiyorum" der ve belki daha da kötü koşullarda Mısır'da, Bangladeş'te, Çin'de bu işi yapar. Şimdi yapamıyor, çünkü karşısında sadece TEKSİF değil, uluslararası sendikalar var. Bangladeş'te de, Mısır'da da, Latin Amerika'da da aynı politikayı görüyor. Türkiye'nin Romanya'daki örgütlenme koordinasyonunda olması kararı aldık. Üç yıl önce muazzam bir uluslararası kampanyayla Tekirdağ Saray'daki dünya devi PAXAR'ı örgütledik. Sonra

firmayı PAXAR-Avery Dennison diye daha da büyük bir firma satın aldı ve etiket sektöründe dünya devi oldu. Türkiye'deki örgütlülüğümü korumak amacıyla bile olsa, Romanya'yı örgütlemek zorundayım. Romanya'yı örgütleyemeysem, bütün işler Romanya'ya kayar.

Bu bağlamda, AB çerçevesinde benimsenen kanunlar avantaj sağlıyor mu?

Kaya: AB direktifleri belli alanlarda bize kolaylık sağlıyor. Bilgilendirme, danışma ve karar alma süreçlerine katılımı içeren 34 numaralı direktif çok önemli. Şirkete dair büyük kararlar alacak, değişiklikler yapacak işçiyi bilgilendirecek, karar alma süreçlerine katacaksın. Yani firma üretimini X şirketinden alıp Y şirketine götürürken bu sözleşmelere uymak, gerekçelerini göstermek zorunda. Mesela, Almanya PAXAR üretimini kaydırma kararı alıyor. "Nereye gideceksiniz" diye soruluyor. Cevap, İtalya'ya. Halbuki asıl hedef İtalya değil, orada da işçilik maliyetleri yüksek, üstelik Almanya'daki kadar kalifiye de değil. İtalya'dan da gideceği yeri aşağı yukarı kestirebiliyorsunuz ve orayı örgütlemeye yönelik çalışmalar yapıyoruz. Baştan nihai hedefe gitse, düşük ücretli yere gidiyor diye suçlanacak. O nedenle, önce İtalya'da sendikal hareketin zayıf olduğu bir bölgeye götürüyor. Bu şekilde, üre-

tiye değildim, ama bunlar oldu" diye anlattım. "Hemen gelin, avukatı yönlendireceğim, beş kuruş para talep ettirmeyeceğim" dedi. Gittik görüştük, avukat "bugün ihtarname çekilmesi lüzum" dedi. İhtarnameyi gönderdik. Beş gün sonra, eşim telefon etti, işten çıkarıldığını söyledi. Hanıma dedim "kesinlikle imza atmıyorsunuz". Bir saat sonra oğlum Ertan Bozan'ı çıkarttılar. Gelinim yıllık izinde olduğu için ona da çıkışını izinden dönüşte verdiler. İşe iade davalarımız devam ediyor. Dört dava oldu, ailece soykırım uyguladılar. Direniyoruz. Beş aydır cepten yiyoruz. Dört kişilik bir aileyiz, kızım üniversite okuyor, çocuğumu üniversiteden almak zorunda kalacağım. Aldığımız işsizlik parası 245 YTL. O da üç ay sonra bitecek. İşsizlik parasında da işveren sahtekârlık yapmış. 28 gün bizi oyaladılar. İlk gün İşkur'a formu götürüp teslim ettiğimizde, görevli işsizlik parası alamayacağımızı söyledi. Menderes'ten çıkış alanların çoğunluğunda bu olayla karşılaşılıyor. Evrakta sahtekârlık yapıyor, işsizlik parası almamızı önlemeye çalışıyorlar. Avukatımız dava sekiz ayda sonuçlanır demişti ama, beşinci aydayız, daha duruşmaya girmedik.

Benimle birlikte üç-dört kişi olsaydı...

Gülbahar Kara: 1996'da, İstanbul'dan fabrikalar taşındığı zaman kalifiye elemanları buraya getirdiler. Ben hem eğitmen, hem ekip başıydım. Bu fabrikayı çalışır düzeye bizler getirdik. Yedi yıl sonra fabrika belirli bir düzeye oturdu ve İstanbul'dan gelen elemanlara yok gözüyle bakmaya, buradan eleman bulmaya başladılar. Maaşlarımızın düzeyi de düşmeye başlamıştı, yeni gelenlerle pek farkımız kalmamıştı. 2003'te "dört ekip başını görevden alıyoruz, artık normal işçi statüsündesiniz" dediler. Kabul etmedim, "iş değişikliği yapmak istemiyorum, tazminatlı çıkış yapmak istiyorum" dedim. "Biz seni işten çıkarmıyoruz, kendin çıkmak isti-

yorsan gidebilirsin" dediler. Düşünsenize, bizi İstanbul'dan taşıdılar, binbir vaatte bulundular. Çocuğumuzu çocuğumuzu taşıdık, okullarını değiştirdik. "Kabul etmiyorum" dedim. Biraz da birikimim vardı işçi haklarıyla ilgili. Bana haklanmın feshedildiğiyle ilgili bir belge vermelerini istedim. Kabul etmediler. Çalışmaya devam ettim. Bu defa hem kendimin hem de eşimin tazminatını istedim.

Memlekete gideceğiz, çünkü bizi buraya başlayan bir şey kalmadı. "Yok" dediler, "eşin de alamaz, bir bir buçuk milyar veririm, ister çalış, ister çalışma". Ben de ihtar çektim. Sendikal değildim, ama iş kanunlarını bildiğim için bir avantajım vardı. Diğer arkadaşları korktu. Tek başıma mücadele etmek zorunda kaldım. İnsan Kaynakları Müdürü ihtar görünce çağırdı, "bu ne" dedi. "Hakkımı aramaktır" dedim. "Bu böyle olmaz" dedi, gönderdi. İki gün sonra, "düşündüm taşındım, ak sakallı bir dede gördüm, sen tazminatı hak ediyorsun" dedi. "İhtar göndermeden önce hak etmiyordum da, şimdi nasıl oldu da hak ediyorum?" "Orasını kanştırma" dedi. Bunlar ölçütler biçtiler, sonra evi aramaya başladılar, çünkü iş mahkemeye gidecekti, kararlıydım. 3 milyar 750 milyon kadar bir tazminat çıkarttılar. "Hemen imzala çıkışını, al paranı git" dediler. "Hayır" dedim, "benim ihbarım da var. Bu parayı kabul etmiyorum". Bu defa beni polisle oradan attırmakla tehdit ettiler. "Tamam" dedim, "geleceğim vardiyaya, siz polis çağırıp attırın". Bir şey yapamadılar. 1.5-2 ay kadar sürdü bu olay. İçerde herkes öcü gibi bakıyor, işyerine karşı böyle bir şey yapılır mı? Acı olan, İstanbul'dan bizi getirip düzenimizi bozduk-

tan sonra bu şekilde davranmaları. Ben tekrar memlekete nasıl bir düzen kuracağım? İkimiz de maaşlı çalışıyoruz, birimizinki kiraya gidiyor, birimizinki yiye içiyoruz. Sonra baktım böyle olmayacak, şefe çıktım. O da bizim o tarafı. "Siz beni çalıştırıyorsunuz ama, ben verdiğiniz işi kabul etmiyorum, burada bir iş kazası geçirsem, bunun açıklamasını nasıl yaparsınız?" Böyle deyince telaşlandılar, yanım saat içinde tekrar beni çağırdılar. İnsan Kaynakları Müdürü bu defa çok sevecen, "tabii Gülbahar, biz senin haklarını vereceğiz" dedi, O kadar seviyordum ki işimi. Yeri geldi, 24 saat çalıştık. Çocuğumu evde yalnız bıraktım. O şartlarda buraya emek verdik. Bize vefa borçları var. Ben hakkımı aldım bir şekilde. Ama diğer arkadaşlar mücadele edemedi. Benimle birlikte üç-dört kişi olsaydı, her şey çok farklı olurdu. Eşim kaldı burada. Emekliliğine iki-iki buçuk yıl vardı. Usta bir elemandı, maaşı benim altımdaydı yine de. Alıp çıktım tazminatımı. "Eşime karalayıcı bir çamur atarsanız, beni yine karşınızda bulursunuz" dedim. Eşim çalıştı, 2007'de tazminat alma zamanı geldi. "SSK'dan işine yarayacak bir kâğıt almadan imza atma" dedim eşime. Eşim kanunları bilmediği için "bin günümü doldurdum, tazminatlı çıkış istiyorum" diye yazı yazmış. Eşimin 15 yıl üzerinden tazminat hakkı doğuyor, çünkü kendi isteğiyle çıkıyor. Tazminatı vermediler. Mahkeme 1.5 yıldır sürüyor. Benim tazminatımla bir dükkân açtık, eşiminkiyle de dükkânı büyütürüz, eşim de başka işler yapar diye düşündük. Parayı alamadık, icralık olduk, işim battı. Yasaları çok iyi biliyorlar. Uygulamıyorlar. Biz de mahkeme kanalıyla hakkımızı almaya çalışıyoruz. O da nereden bakarsanız bir yıl sürer. Bu kadar zaman boyunca biz emin olun ki mahvolduk. O para o zaman gelmiş olsaydı dükkân devam edecekti, borcum olmayacaktı. Şu an çalışıyorum, maaşım icrada beş aydır. Eşim boya işleri yapıyor, geçimimizi öyle sağlıyoruz.

tim sürecini de parçalıyor, Almanya'daki makina da kârlılığını kaybediyor, İtalya'daki de. O makinaların belli bir biçimde dizili olması gerekiyor ki, peşpeşe üretim süreci tamamlansın. Tüm bu ülkelerdeki süreçleri bir araya getirdiğimiz zaman olayı görme şansını yakalıyoruz. Menderes Tekstil'de çadırdaki durmak çok önemli. Ama diplomatik kanalları açık tutmak da en az çadır kadar önemli. Avrupa'daki sendikali hareketin önemli başarıları, kazanımları var. Bunlardan biri de İspanya'daki şemsiye sendika FITE-QA-CC.OO. İspanyol firması Zara yıllar önce üretimi İspanya'dan dışarı kaydırmaya başlıyor. Sendika Zara'yla bir sözleşme yaptı: "Tamam, ekonomik gerekçelerle üretimi taşıyabilirsin. Ama bunu örgütlü işgücünden kaçmak için yapamazsın." Bir buçuk sene önce firmayla bizim federasyonumuz ITGLWF kuralarla ilgili çerçeve sözleşmesi imzaladı. Zara da dahil dokuz firmayı bünyesinde barındıran dev İspanyol şirketi Inditex bütün dünyadaki tedarikçilerini açıklamak zorunda. Hiçbir üretici firma işçi haklarını ihlâl edemez. Biz Inditex'in Bangladeş'teki fabrikalarını da gördük. Sendika işten atılan 700 işçiyi geri aldırdı. Örgütlenmenin uluslararası boyutu

değerlendirilemiyorsa maalesef hiçbir şey yapılamaz. Ama İsveçli araştırmacı Björn Beckman, "bizim deneyiminden yararlandığımız Avrupalı işçi sınıfı, bugünkü Avrupalıların büyükbabalarıydı" diyor. "Şimdi Avrupalıların sizden öğrenecekleri çok şey var" diye de ekliyor. **Aslanoğlu:** Konfeksiyon sektörü kapitalizmin her aşaması için laboratuvar oluyor. Avrupalılarla yaptığımız toplantılarda bunu gördük. Bizi otuz yıldır işverenlerle karşı karşıya getiren kanunların aynısını oraya taşıyorlar. Eskiden bizim sendikacılar Avrupalılara buradakileri şikâyet ederlerdi. Alman sendikacılarla konuşurken gördük, bizde deneyip başardıklarını Almanya'ya götürüyorlar. Onun için Avrupalılar büyükbabaları gibi tekrar direnmeyi öğrenecekler. Bu saldırı başka türlü durdurulamaz. **Kaya:** Küreselleşme her yerde büyük yıkım yaratıyor. Bizdeki koşulların aynısını Londra'da, Paris'te, New York'ta da görüyorum. Topyekûn bir saldırı var. Ona karşı topyekûn analiz yapıp, topyekûn harekete geçmek zorundayız. **Aslanoğlu:** Krizle gelen işsizliğe en güzel çarelerden biri iş saatlerinin düşürülmesi. İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi "bütün insanların bilimin, tek-

İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi "bütün insanların bilimin, teknolojinin getirdiklerinden yararlanma hakkı vardır" diyor. Üretim araçları üretim miktarını sonsuz artırmış vaziyette. Peki bundan nasıl yararlanılır? Çalışma süresini kısaltarak. Ama tersine, sekiz saatlik çalışma süresi, fiilen dünyada 12 saate gidiyor. Halbuki ben "dört saat çalışacağım" diye direneceğim.

nolojinin getirdiklerinden yararlanma hakkı vardır" diyor. Üretim araçları üretim miktarını sonsuz artırmış vaziyette. Peki bundan nasıl yararlanılır? Çalışma süresini kısaltarak. Ama tersine, sekiz saatlik çalışma süresi, fiilen dünyada 12 saate gidiyor. Halbuki ben "dört saat çalışacağım" diye direneceğim. Sloganlarımızı yeni akslara oturtmalıyız. **Kaya:** AB ve merkez ülkeler, dünyanın geri kalanını unutarak politika geliştirdiler. Ücretler aşırı yükseldi AB'de. Aynı iş kolunda, aynı işte, bire 60 ücret farkı vardı on yıl önce. Bangladeş ile AB arasında muazzam fark var. Bunu kaldıramaz dünya. İş saatlerinde de böyle. **Aslanoğlu:** Bir de, bu makinalarla dayanamazsın. Eskiden 60-70 saat çalışıyordu insanlar. Ama masuralar böyle değişti. Şimdiki masuralarda ipliği görüyorsun, o kadar hızlı. O makinada 8 saat bile zor dayanırken, bir insanın 11 saat çalıştığını hayal bile edemezsin. Sendikacıların geleceğe yönelik sloganlar belirleyip harekete geçmesi gerekiyor. Çalışma süresi dört saat olsun gibi. Avrupa'daki arkadaşlar bunu imkânsız görüyor. Bana kalırsa, Che Guevara'nın sloganını hatırlamamız gerekiyor: Makûl olup imkânsızı istemeliyiz.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARINDA SENDİKAL HAKLARIN GELİŞİMİ

Sendikal hakların bütünselliği

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, toplu sözleşme ve sendikal haklar konusundaki tutucu yorumunu tedricen daha özgürlükçü bir yoruma eviltürken, Türkiye'nin uluslararası yükümlülüklerini de artırarak sendikaların elini güçlendiriyor. Türkiye'yle ilgili verdiği kararlarda somutlaşan AİHM'in -ya da İHAM'in- dönüşüm sürecini hukukçu Ziya Çağa Tanyar dava örnekleriyle anlatıyor...

İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi (İHAM), son dönemde Türkiye aleyhine vermiş olduğu ve özel olarak devlet memurlarının sendikal haklarıyla alakalı bir dizi kararıyla, 1970'li yıllarda oluşturduğu, sendikal hakları kısıtlayıcı, sınırlayıcı ve "tutucu" olarak nitelendirilebilecek içtihadını değiştirme eğilimini sürdürmüş ve bu konudaki ulusal ve uluslararası hukukî düzenlemelerin evrimine paralel olarak, sendikal özgürlükleri, gerektiğinde grev ve toplu sözleşme haklarını da kapsayacak şekilde, geniş yoruma tâbi tutmuştur.

"Sendikal hakların bütünselliği" ilkesi, uluslararası bir dizi belgede de ifadesini bulmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) denetim organı, Sendika Özgürlüğü Komitesi, 1950'lerden beri verdiği kararlarda grev ve toplu sözleşme haklarını, sendikal hakların "onsuz olmaz" araçları olarak kabul etmiştir.¹ Keza, aynı tespiti Avrupa Sosyal Şartı denetim organı Sosyal Haklar Avrupa Komitesi'nin 1970'li yıllarda vermiş olduğu kararlar için de söyleyebiliriz.

Sendikal özgürlüklerin bütünselliği ilkesinin uluslararası hukukî belge ve kararlarda bu denli yerleşmekte olması, ilk başta sendikal hakları dar yorumlayan İHAM'ın bu konudaki içtihadını da etkilemiştir. 1970'li yıllardaki "dar yorum", yerini kademeli olarak sendikal hakları daha fazla garanti altına almaya yönelik ve Sözleşme içerisindeki sosyal hakların ağırlığını bir nebze olsun artıran "geniş yorum"a bırakmaktadır. 2007 ve 2008'de Türkiye'ye karşı verilen grev ve toplu sözleşme haklarıyla alakalı bir dizi karar, İHAM'daki içtihadı ge-

lişimin sonucudur.

Sendikal özgürlüklerle toplu sözleşme hakkının iç içeliğini tasdik eden ve toplu sözleşme hakkını İHAS'ın 11. maddesinde korunan haklardan biri mertebesine yükselten karar ise 12 Kasım 2008 tarihli Demir Baykara/Türkiye kararı olmuştur. Karara konu olan olayda, Türkiye Belediye Memurları Sendikası (Tüm Bel-Sen), 1994 senesinde Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ile bir toplu iş sözleşmesi imzalamıştır. Ancak işveren belediye, sözleşmenin özellikle parasal yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınmıştır. Yargı sürecinin sonunda ise toplu iş sözleşmesi, memurların sendika kurma hakkından mahrum bulunduklarını hatırlatan Yargıtay (1995) tarafından geçersiz sayılmıştır. Olayda İHAM klasik daraltıcı içtihadını uygulamamış, içtihadın gelişimi noktasında bir ileri adım daha atmış ve Avrupa Sosyal Şartı gibi toplu sözleşmeyi sendikal hakkın bir koşulu sayan uluslararası metinlere ve Avrupa Konseyi üyesi devletlerin aynı yöndeki millî hukukî düzenlemelerine atıf vererek şöyle demiştir: "Bu gelişmeler ışığında, Mahkeme'nin toplu sözleşmelerin 11. maddesi tarafından korunan sendikal hakların ayrılmaz bir parçası olmadığı yönündeki içtihadı yeniden ele alınmalı ve bu konudaki uluslararası ve ulusal düzenlemelerin evrimi göz önünde bulundurulmalıdır." (parag. 140) Yine Mahkeme'ye göre: "İşverenle toplu sözleşme yapma hakkı ilke olarak sendika kurma ve ortak çıkarların korunması için bu sendikalara üye olma hakkının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir." Böylelikle sendikal hakların bütünlüğü ilkesi doğrudan büyük daire kararı ile Mahkeme içtihadında yerini almıştır. Türkiye bir yandan olay tarihinde memurların sendikalaşma haklarının tanınmamasından dolayı, diğer yandan da toplu sözleşme hakkını ortadan kaldırarak sendikal hakkın kullanılmaz hale getirilmesinden dolayı, çifte ihlâlden mahkûm olmuştur. (parag. 114 ve 157)

Bu sendikal hakları genişleten ve daha koruyucu

olan yeni yorum, sendikal faaliyetler çerçevesinde toplantı gösteri yürüyüşleri düzenleme ve katılma, iş yavaşlatma toplu eylemleri ve grev hakkı konularında da geçerli olmuştur. 27 Mart 2007 tarihli Karaçay/Türkiye davasında, KESK'in düzenlediği ve ücretlerle alakalı bir gösteriye katılan kamu görevlisine verilen uyarma disiplini cezasının sendikal hakkın ihlâli olduğu sonucuna varılmıştır. Mahkeme, önemsiz dahi olsa bu disiplin cezasının çalışanları sendikal toplu eylemlerde bulunma haklarını kullanmaktan caydırabileceği tespitinde bulunmuştur. Yine 17 Temmuz 2007 tarihli Dilek ve diğerleri/Türkiye kararında, Mahkeme, iş yavaşlatma eyleminde bulunan Boğaz Köprüsü gişe memurlarına kesilen para cezasını sendikal faaliyetin kısıtlanması saymış ve "mesleki çıkarları savunmak" amacının boş bir kavram olmadığını belirterek, söz konusu cezanın bir sendikal hak olan toplu eylem yapma hakkını sekteye uğratabileceğini söylemiştir.

Sendikaların, üyelerinin meslekî, sosyal ve ekonomik çıkarlarını etkin bir şekilde korumak amaçlarını göz önünde bulunduran ve başta grev ve toplu sözleşme hakları olmak üzere, sendikaların farklı toplu eylem araçlarını Sözleşme'nin 11. maddesi anlamında sendikal hak kavramı içerisine alan bu yeni yaklaşım, sendikal hakları kuvvetlendiren pozitif bir gelişmedir. Bunun ötesinde, İHAS ve onun ayrılmaz parçası İHAM kararları iç hukukta doğrudan uygulama imkânı bulmaktadır. Dolayısıyla hem yasa koyucunun, hem de bu yasaları uygulayan yargıçların, bu yeni koruyucu yorumu göz önünde bulundurmaları, Türkiye'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan bir yükümlülüğüdür.

"Bu yazının Mahkeme kararlarının kapsamlı bir analizini içeren uzun versiyonu yakında sendika.org sitesinde yayınlanacaktır."

1. Aktaran: Mesut Gülmez, "Sendika Hakkı, Toplu Sözleşme ve Grevi de İçeren Toplu Eylem Haklarını da Kapsar mı?", Çalışma ve Toplum, no 3, 2008, s.140-145

Gunilla Andrea ve Björn Beckman TEKSİF işçilerine destek toplantısında

İŞVEÇLİ ARAŞTIRMACILAR GUNILLA ANDREA VE BJORN BECKMAN

Küresel örgütlenme şart!

Yıllardır sendikal mücadele üzerine çalışan Stokholm Üniversitesi öğretim üyeleri Gunilla Andrea ve Björn Beckman, çıktıkları uzun Ortadoğu araştırma turunda Menderes Tekstil'deki direnişe el vermekten geri durmadılar. IKEA'nın merkeziyle de temasa geçen İsveçli çiftle tekstil sektöründeki küresel mücadeleyi konuştuk...

Başka ülkelerle karşılaştığınızda, Türkiye'de sendikal açıdan nasıl bir tablo gördünüz?

Björn Beckman: Bizim deneyimimiz Afrika, özellikle de Nijerya ve Güney Afrika'da yaptığımız uzun soluklu çalışmalardan kaynaklanıyor. Birkaç yıldır da Mısır, Suriye ve Türkiye'ye yaptığımız ziyaretlerle Ortadoğu'yu mercek altına alıyoruz. Güney Afrika'da sendikacıların apartheid rejimine karşı verdikleri mücadeleden dolayı iş mevzuatı epey ilerlemiş durumda. Nijerya'da da örgütlenme hakkı genelgeçer kabul görüyor. Mısır ve Suriye'nin kendi tarihsel arkaplanlarından kaynaklanan ve devlet tarafından kontrol edilen sendikalarla ilgili ciddi sorunu var. Türkiye'ye gelince, çalışanların etkin bir şekilde örgütlenmesini engelleyen ve devlet tarafından dayatılan kısıtlamaları kapsayan iş mevzuatının şaşırtıcı geriliği göze çarpan ilk önemli özellik. Zaten bu yüzden çalışanların çok küçük bir yüzdesi örgütlenmiş. Bu durum ILO ve başka örgütler tarafından defalarca dile getirilse de, hükümet gerekli reformlardan kaytarmaya devam ediyor. Çok üzücü olan bir diğer nokta ise iktidara yakın duran entelektüellerin, gazetecilerin ve yorumcuların, "Türk işçi sınıfı çok zayıf" söylemini benimserken, bunun altında yatan sebepleri sorgulamaktan kaçınmaları. Hatta işçi örgütlenmesini fuzulî görenlere bile rastladık.

Tekstil sektörünü diğerlerinden farklı kılan yönler neler? Bu sektörde örgütlenmek daha mı zor?

Gunilla Andrea: Gıda sanayiinde ya da bankacılık sektöründe de bir takım toplumsal hareketler bulunsun da, aslında tekstil, giyim ve ayakkabı sanayiini bu

kadar görünür kılan tüketici örgütleridir. Tekstil sektörüne dair önemli özelliklerden biri de iplik, dokuma, baskı ve ev tekstili üretiminde birçok büyük üretim birimlerinin mevcudiyeti. Nijerya örneğindeki gibi, örgütlü temsiliyet ve uzlaşmadan faydalanan işçilere emek-yoğun olan bu büyüklükteki üretim birçok avantaj sağlıyor. Yapısı daha parçalı olan, klasik anlamda müşteri temelli iş ilişkilerinin mevcut olduğu küçük birimleri içeren ve sıklıkla çocuk emeğini barındıran giyim sektöründe kural dışı emek ilişkilerinin hüküm sürmesi, pazara hakim olan dev toptan ve perakende şirketlerinin müşterilerinin dikkatini bu duruma çekti.

"Tüketici bilinci" uluslararası sendikal mücadelede nasıl bir etkiye sahip?

Beckman: IKEA ya da Marks and Spencer gibi ulusötesi markaların düşük maliyetle üretim yapan ülkelerin ürünlerinin en önemli müşterilerinden biri olduğu bilinen bir durum. Bu da onları tüketicilerin geliştirdiği toplumsal hareketlerle beraber kararlaştırdıkları iş şartlarıyla ilgili talimatlara riayet etmek zorunda bırakıyor. Tabii ki ulusal sendikalar işkolu sendikalarının talepleri için mücadele edecek ve sonra da küresel ölçekte milyonlarca işçiyi temsil eden uluslararası federasyonlarından destek talep edecek. Ancak Clean Clothes Campaign'den ve altı Batılı tüketici örgütünün JO-IN pilot projesi dahilinde Türkiye'de kurduğu koalisyon-dan (<http://jo-in.org>) destek almak ve onlara destek vermek, işyerinde örgütlenmeye sıcak bakmayan ya da fabrikalarında makûl iş şartları yaratmak konusunda isteksiz davranan üreticilere baskı yapmaya çalışan uluslararası sendikalara destek sağlayacaktır. Büyük markaların

Çok üzücü olan bir nokta, iktidara yakın duran entelektüellerin, gazetecilerin ve yorumcuların, "Türk işçi sınıfı çok zayıf" söylemini benimserken, bunun altında yatan sebepleri sorgulamaktan kaçınmaları. Hatta işçi örgütlenmesini fuzulî görenlere bile rastladık.

Batılı tüketicilerin artarak sahiplendiği "insanî iş koşullarını" sağlayarak markalarını temiz tutma çabaları, üreticilerin kaale alması gereken belirleyici ve güçlü bir faktör haline geliyor. Tüketici hareketi, şirketleri iş düzenlemeleri hakkında bazı kurallara uymaya zorlayarak faaliyet gösteriyor. Bu, Denizli'deki Menderes Tekstil'de de böyle oldu. Brüksel'deki uluslararası tekstil işçileri sendikası şirketin en önemli müşterisi olan IKEA'ya İsveç'te başvurarak kendi davranış kodlarında kabul edilen ve fabrikanın da uyması gereken serbest örgütlenme hakkını hayata geçirmesini talep etti.

Eğer Avrupalı işçi sınıfı eşitsiz bir dünyanın nimetlerinden faydalanyorsa, gezegenin başka bir köşesindeki sendika mücadelesine nasıl destek vermelerini bekleyebiliriz?

Beckman: Zengin ülkelerin işçilerinin fakir ülkelerdeki işçilerin sömürülmesinden çıkar sağladığı doğru. Ancak, dünyanın tüm işçilerinin diğerlerinin örgütlenme hakkını desteklemesinde müşterek bir çıkar söz konusu. Zira kapitalistler başka yerlerdeki örgütsüz çalışanları sömürmekte özgür olurlarsa, zengin ülkelerin sendikaları kendi üyelerinin çıkarlarını koruyamazlar.

Kapitalistler ne zaman tehdit hissetse-ler sendikal hakların daha zayıf olduğu coğrafyalara taşınabilirken sendikacılık ne kadar başarılı olabilir?

Andrea: Sendikacılığın karşısındaki en büyük tehdit, sermayenin hareket kabiliyeti. O yüzden de örgütlenmenin küreselleşmesi şart. Yönetenlerin işçilerin dünyanın her yerinde örgütlenebileceğini idrak etmelerini sağlamalıyız. Mısır'da olduğu gibi, gerici rejimler kapitalistler tarafından sömürülme-ye çok açık. Bu ülkeler emperyalist desteklerden bile nemalanabilirler. Türkiyeli işçilerin kendi çalışma şartlarını iyileştirebilme ihtimali, bu aşağılık ve anti-demokratik bağlantıları ifşa etmelerinden geçiyor.

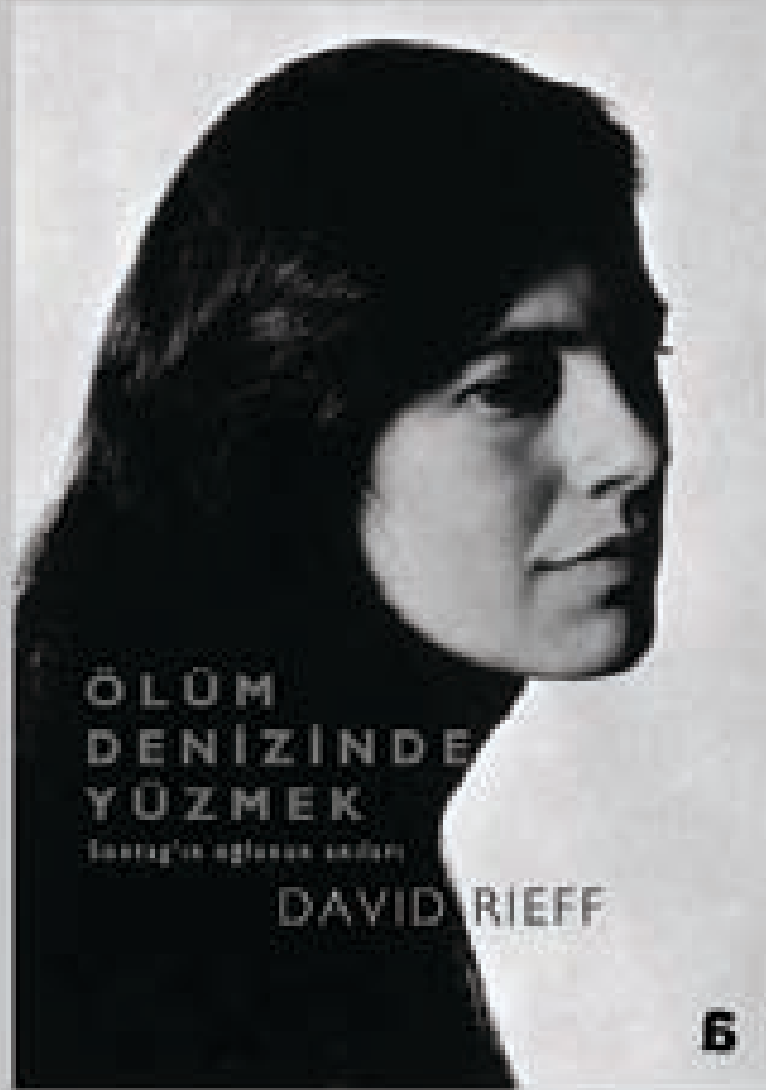
AB'nin sendika karşıtı ve sermaye yandaşı eğilimlerini dikkate aldığımızda, örgütlenme konusunda yapıcı bir rol oynayabileceğini düşünüyor musunuz?

Beckman: AB uzun zamandır büyük ölçüde neo-liberal ve dünya pazarı yönelimli bir politikayı benimsiyor. AB üyesi ülkelerde hayli yerleşik olduğu için sendikaların etkisini teslim etmek zorunda kalsa da, onlara karşı temelde düşmanca bir tutum sergiliyor. Sendikalar Avrupa'da önemli bir baskı gurubunu oluşturuyorlar, üye devletler arasındaki belirsizliklerden faydalananak sendikal hakların tesisini zorlayabilirler. İşin ilginç yanı, bu durum AB'nin örgütlenme hakkına arka çıktığı Türkiye gibi "daha az demokratik" olan aday ülkelerde bir koz olarak kullanılabilir. Bunun gerçekleşmesi için de Avrupa sendikalarının daha aktif bir rol oynaması gerekiyor.

GERİYE ÖLÜMDEN BAŞKA BİR ŞEY KALMADIĞINDA...

ANI-ANLATI >

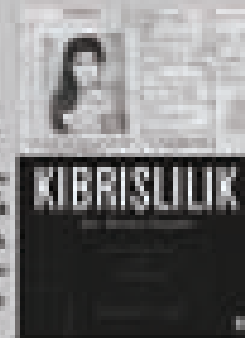
Yazar David Rieff, annesi Susan Sontag'ın ölümüne yol açan son kanserine yakalandığı andan son dakikalarına kadar birlikte yaşadıklarını anlattığı bu kitabında, annesinin görüşlerinin gölgesinde, Batı kültüründe ölüm karşısında alınan tavırları da dokunaklı bir süzgeçten geçiriyor ve son sözü yine Sontag'ın bir cümlesiyle söylüyor: "Hüzün vadisine gelince kanatlarını aç."

< ÖNERİ
Tahir Elçi, Anadolu'nun en büyük yazarlarından biridir. Tarih, kültür, sanat, bilim, felsefe, politik ve sosyal konularda derinlemesine araştırmalar yapmış, yazmış ve okunmuş bir yazardır. Bu kitap, onun en son yazdığı ve en çok sevdiği kitabıdır. Tarih, sadece bir bilim değil, aynı zamanda bir yaşam biçimidir. Tahir Elçi, bu kitapta, tarihin nasıl bir yaşam biçimi olduğunu, nasıl bir yaşam biçimi yarattığını, nasıl bir yaşam biçimi yarattığını anlatıyor. Tarih, sadece bir bilim değil, aynı zamanda bir yaşam biçimidir. Tahir Elçi, bu kitapta, tarihin nasıl bir yaşam biçimi olduğunu, nasıl bir yaşam biçimi yarattığını, nasıl bir yaşam biçimi yarattığını anlatıyor.

< ÖNERİ
Tahir Elçi, Anadolu'nun en büyük yazarlarından biridir. Tarih, kültür, sanat, bilim, felsefe, politik ve sosyal konularda derinlemesine araştırmalar yapmış, yazmış ve okunmuş bir yazardır. Bu kitap, onun en son yazdığı ve en çok sevdiği kitabıdır. Tarih, sadece bir bilim değil, aynı zamanda bir yaşam biçimidir. Tahir Elçi, bu kitapta, tarihin nasıl bir yaşam biçimi olduğunu, nasıl bir yaşam biçimi yarattığını, nasıl bir yaşam biçimi yarattığını anlatıyor. Tarih, sadece bir bilim değil, aynı zamanda bir yaşam biçimidir. Tahir Elçi, bu kitapta, tarihin nasıl bir yaşam biçimi olduğunu, nasıl bir yaşam biçimi yarattığını, nasıl bir yaşam biçimi yarattığını anlatıyor.

< ÖNERİ
Tahir Elçi, Anadolu'nun en büyük yazarlarından biridir. Tarih, kültür, sanat, bilim, felsefe, politik ve sosyal konularda derinlemesine araştırmalar yapmış, yazmış ve okunmuş bir yazardır. Bu kitap, onun en son yazdığı ve en çok sevdiği kitabıdır. Tarih, sadece bir bilim değil, aynı zamanda bir yaşam biçimidir. Tahir Elçi, bu kitapta, tarihin nasıl bir yaşam biçimi olduğunu, nasıl bir yaşam biçimi yarattığını, nasıl bir yaşam biçimi yarattığını anlatıyor. Tarih, sadece bir bilim değil, aynı zamanda bir yaşam biçimidir. Tahir Elçi, bu kitapta, tarihin nasıl bir yaşam biçimi olduğunu, nasıl bir yaşam biçimi yarattığını, nasıl bir yaşam biçimi yarattığını anlatıyor.

meselesi olan kitaplar...

HALKEVLERİ GENEL BAŞKANI İLKNUR BİROL ANLATIYOR

Temel haklar mücadelesi

Kimse alınmasın, soldaki parti ve örgütler içinde eylemlilikleriyle, çalışkanlıklarıyla ve temel meselelere yaklaşımlarıyla, son birkaç yıldır en çok dikkat çeken, öne çıkan hareket Halkevleri. Bu dinamik çekirdek iktidarın da gözünden kaçmadı, yasal statüsünün değiştirilmesi için düğmeye basıldı. Halkevleri'nin yapısını ve mücadelesini Genel Başkan İlknur Birol'dan dinliyoruz.

Halkevleri'nin kamu yararına dernek statüsünden çıkarılması isteniyor. Bunun gerekçesi size bildirildi mi?

İlknur Birol: Resmî bir tebliğat yapılmadı. İçişleri Bakanlığı, yaptığı denetimler sonucu, kamu yararına dernek statüsünün kaldırılmasını teklif eden raporunu Bakanlar Kurulu'na bildirmiş. Elimizde resmî bilgi olmadığı için, gerekçesine dair kanaatimi söyleyebilirim. Birincisi, faaliyet alanını siyasî bulmak. İkincisi, Dernekler Kanunu'nda yapılan değişikliklerle kamu yararına dernek algılayışının ticarî şirket anlayışına dönüştürülmesi. Kamu kavramı tamamen neoliberal yaklaşımla ele alınıyor: "Gelir elde edeceksiniz, onu kamu yararına kullanıyorsunuz" deniyor. Faaliyetlerimiz incelenirken, Halkevleri'ni ayakta tutan temel yaklaşımın gönüllülük, dayanışma olduğunu, piyasa koşullarında değer olarak addedilen mali kaynaklardan çok, bunlarla ayakta durduğumuzu anlattık. Ama bu kabul edilen bir yaklaşım değil. Örneğin, düzenlediğimiz kurslardaki öğretmenlerimiz gönüllü. Bunun mali bir karşılığı olmaması nedeniyle, "yeterince kaynağı kamu yararına harcamıyorsunuz" deniyor. AKP hükümetinin "sivil toplum kuruluşu" ya da "kamu yararı" tanımı piyasa mantığına dayanıyor, mali kaynak, para dışında hiçbir şeyi değer olarak kabul etmiyor. Ciddi bir kamu tartışması yapma fırsatı yarattığı için, bu bizim aç-

mızdan avantajlı bir durum oldu. Diğer gerekçenin de, dediğim gibi, faaliyetimizin siyasî bulunması olduğunu düşünüyoruz. Ancak, tüzüğümüzden aldığımız yetkiye göre yaptıklarımız az bile sayılır. Toplumun bilinçlenmesini ve örgütlenmesini, dayanışma ilişkisi içinde aydınlanmasını sağlayabilecek ilişkileri örgütlemek tüzüğümüzün emrettiği bir görev. Ama, onların bakış açısına göre kamu yararına dernek Deniz Feneri'dir. İnsanların yardım etme, dayanışma gösterme ve bunları besleyen dinî duygularını açıkça sömürerek topladığı kaynağı sadaka zihniyetiyle dağıtıp minnet ve biat ilişkisi kuran bir zihniyet bu. Kamu kavramına aynı bakmadığımız açık. Bundan rahatsız olan hükümet tepemizde Demokles'in kılıcıyla dolaşıyor.

Doğrudan hükümeti hedef alan kampanyalarınızla da bağlantılandırıyor musunuz bu tavrı?

Kesinlikle bağlantılı. Bütün yerel yönetimler AKP'nin elinde ve sadaka dağıtıyorlar. Biz, "hayır, bunlar temel haklardır" diyoruz. Temel hak bilincini yaygınlaştırmaya çalışıyoruz. Bütün olanaklarımızla, kamusal güvencede olması gereken temel hakların inşa edilebileceği bir hareketlilik alanı yaratmaya çalışıyoruz. AKP'nin politikaları bağımlılık, kulluk, biat ilişkisi üzerinden işliyor. Türkiye'ye reva gördükleri politikaların karşısında bir direnç oluşturan, toplumu örgütlülü-

Hak bilincini yaygınlaştırmaya çalışıyoruz. Kamusal güvencede olması gereken temel hakların inşa edilebileceği bir hareketlilik alanı yaratmaya çalışıyoruz. AKP'nin politikaları bağımlılık, kulluk, biat ilişkisi üzerinden işliyor. Türkiye'ye reva gördükleri politikaların karşısında bir direnç oluşturan, toplumu örgütlülüğe sevk eden, bilinçlendiren çalışma tarzından rahatsızlık duyuyorlar.

ğe sevk eden, bilinçlendiren çalışma tarzından rahatsızlık duyuyorlar.

Kamu yararına dernek statüsünde olmak size ne gibi ayrıcalıklar sağlıyor? Faaliyet alanımızın genişliği itibarıyla bütün kesimlere ulaşabiliyoruz. Aslında, bizim kullanmadığımız bazı özellikler de kazandırıyor bu statü. Örneğin, geçmiş dönemlerde devlet yardımı almış Halkevleri. Varlıklarımız, yaygınlığımız itibarıyla dernek sıfatıyla çalışan kurumlar arasında Türkiye'de en yaygın örgütlerden biri Halkevleri.

Halkevleri 1932'de, resmî ideolojinin yerleştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla devlet tarafından kuruluyor. Daha sonra, iki kez kapatılıyor, tekrar açılıyor. Halkevleri'nin kuruluşuna, önceki dönemlere nasıl bakıyorsunuz? Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra, devlet aygıtının, bütün toplumsal birimlerin belli bir ideolojik çizgide yeniden inşa edildiği, uluslaşmanın yaşandığı dönemde, ideolojinin yaygınlaşmasını sağlayabilecek çeşitli araçlara ihtiyaç duyulmuş. Halkevleri de bu amaçla kurulmuş. **Halkevleri'nin ilk kapatılışı 1951'de...**

Evet, Demokrat Parti'nin hüsnüne uğruyor. Egemenler arasındaki çatışmada Halkevleri ve Köy Enstitüleri önemli tartışma konuları olarak açığa çıkıyor. "Gerici" diye adlandırdığımız zihniyetin başından beri hiç istemediği bir örgütlenme tarzı Halkevleri. Güya çok partili hayata geçiliyor, demokrasi kurgusuyla toplum nefes alacak, fakat ilk ziyan edilen örgütlenmelerden biri Halkevleri oluyor. Asıl, 1962'den sonraki süreç önemli. 1962, kamu yararına dernek sıfatını aldığımız tarih. 1980'e kadar Halkevleri hiçbir toplumsal sorunun dışında kalmayan, aydınların, devrimcilerin, sosyalistlerin, kendini toplumun değişimi ve dönüşümünde ilerletici bir yerde algılayan bütün kesimlerin faaliyet gösterdiği bir örgütlenme oluyor.

12 Eylül'de kapatılmasından sonra,

1987’de nasıl bir anlayışla açılıyor?

1987’de, Halkevleri ‘80 öncesindeki toplumsal rolünü esas tutarak örgütlendi. “Dünyanın ve Türkiye’nin içinde bulunduğu yeni koşullarda Halkevleri örgütünün bugünkü mânâsı nedir?” sorusuna, “12 Eylül askeri cuntasıyla birlikte bütün demokratik hak ve özgürlüklerin ortadan kalktığı bu karanlık süreçte Halkevleri bir örgüt olarak varolacaksa, hakların elde edilmesi mücadelesi için yoksulların ve emekçilerin yanında saf tutan, onların bilinçlenmesini sağlayan bir muhalefet evi olarak kurgulanmalı” dedik. O süreçte sıklıkla “halkın muhalefet evleri” sözünü de kullandık.

Yeniden kurulurken bir tartışma, değerlendirme süreci yaşandı mı?

Bir dizi tartışma sürdü: Halkevleri nasıl konumlanacak? Ne yapmalı? Görevleri nelerdir? Programı ne olmalıdır? Hangi örgütlenme tarzıyla, nerelere gitmelidir? Resmi ideolojiyi yerleştirmek için kurulan kurum, fiiliyatta, toplumla iç içe geçince istenen, belirlenen sınırları aşıyor, dönüşüyor. Ama yine de, tekrar o ismi, mirası sahiplenmek ve Kemalizmle ilişki sorun edilmedi mi, temel tartışma konularından biri bu olmadı mı?

Emperyalizm karşısında tam bağımsızlık vurgusu Halkevleri’nin üç döneminin de temel vurgusu. Gericilik karşısında Aydınlanmacı çizgi; kolektif iradeyi, dayanışmayı güçlendiren kültürel ve sanatsal faaliyetler, örgütsel faaliyetler döneme göre farklılaşsa da devam eden özellikler. Bir diğeri de, mutlaka örgütlü bir toplum şiarının yaşanan döneme tercüme edilmesi. ‘80 sonrasında, bütün bunlar değerlendirildi. ‘60’lardan ‘80’lere kadar olan süreçte toplumsal muhalefetin Halkevleri’ne verdiği renk çok daha örgütlüydü. 1932-50 dönemi değil, daha çok ‘60’lardan ‘80’lere gelen dönemdeki devrimcilerin, sosyalistlerin ve ilericilerin Halkevleri’nde yaptıkları faaliyetlerin birikimi tartışmada ağırlıklı oldu.

‘80 öncesinde Halkevleri bir tür “mekân” işlevi görüyordu. Farklı siyasî hareketler buralarda faaliyetlerde bulunuyor, örgütleniyordu. Bir şubede diyelim TİP, bir başkasında Devrimci Yol, bir diğerinde CHP ağırlıklı olabiliyordu. Halkevleri’nin kendisi bir siyasî hareket, bir aidiyet değildi. Bugünse, Halkevleri siyasî çizgisi, programı olan başlı başına bir siyasî hareket gibi...

Evet. ‘60’larla ‘80’ arasında Türkiye’de devrimci mücadelenin, toplumsal muhalefetin karakteri bu örgütlerin çok önünde ilerliyordu, çok daha kitleseldi. Halkevleri’nin birçok mekânına kendi politikalarını tercüme edebilme kapasitesine sahip bir mücadele söz konusuydu. 1980 sonrası, tamamen örgütsüz bırakılmış bir zeminde, bu tür olanakların başka biçimde yeniden değerlendirilmesi ihtiyacı açığa çıktı. 1987’den sonra dünyanın sorduğu soruları biz de Halkevi içinden sormaya başladık. Geleneksel örgüt kalıplarımız dışında yapılabilecekleri değerlendirmeye çalıştık. O nedenle, Halkevleri biraz ezber bozan bir yer oldu. Bugün Halkevleri nedir? Parti mi, bir hareket

Neoliberalizm tarihin gördüğü en büyük proleterleştirmeyi yaratıyor. Dünün “memur” denen insanlarını, beyaz yakalıyı, orta sınıfı hızla aşağıya itiyor. Çalışma koşulları değişiyor, esnekleştirme, güvencesizleştirme temel başlık haline geliyor. Bu, sınıfsal bir değişim yaratıyor. Bunu dünün örgütlenme kavramlarıyla, yaklaşımlarıyla karşılayamazsınız, karşılanamıyor. Geleneksel sendikal anlayışla, geleneksel kitle örgütleri anlayışıyla, geleneksel parti anlayışıyla bugünü kavramak mümkün değil.

Halkevleri’nin 19 Kasım’da, Eskişehir’de düzenlediği doğalgaz zammını protesto yürüyüşü

mi, dernek mi, kitle örgütü mü? Halkevleri eşitlik, özgürlük, yani sosyalizm mücadelesinin 21. yüzyılda karşılığı olabilecek toplumsal ilişkilerin nasıl kurulması gerektiği sorusuna fikrî düzeyde yanıt arayan, bunu hayata geçirmeye çalışan bir zemin. Bugün örgütlü bir toplum yaratmak için ne yapmak lâzım? Eşitlikçi, özgürlükçü, adil bir toplumsal sistemin karşılığı nedir? Bu soruya tek başına ülke koşullarıyla değil, dünyada olan bitene bakarak da cevap aramaya çalışıyoruz. Emperyalizm, onun 30-35 yıllık stratejik yönelimi neoliberalizm, bunun toplumlar da yarattığı çöküntü, kamunun tasfiyesi... Eşitlikçi bir kamunun demokratik bir biçimde yeniden inşasının yönteminin nereden geçtiği sorusunu soruyoruz. Bugüne kadar bulduğumuz cevaplar temel olarak “halkın hakları” dediğimiz çerçevede. Nasıl bir eğitim istiyoruz? Parasız, nitelikli, bilimsel, demokratik, analitik bir eğitim. Ulaşımı, barınması, alt yapısıyla nasıl bir kent hayatı istiyoruz? Nasıl bir üretim istiyoruz?

Bu sorulara verdiğiniz cevaplar çerçevesinde anahatlarıyla siyasî çizginizi nasıl tarif ediyorsunuz?

Halkevleri, her şeyden önce, bir taban örgütü olarak algılanmalıdır. Kuruluşunun tam zıttı bir noktadasınız bir anlamda...

(gültüyor) Kuşkusuz öyle. Bu konuda çok haksız yorumlar da oluyor, “Mustafa Kemal’in kurduğu kurum olarak nasıl böyle davranırsınız?” gibi. Her tarihsel dönemi kendi koşulları içinde değerlendirebilme kabiliyetini biraz yitirmişiz. “Mustafa Kemal’i yeniden yorumlasanız” diyen oldu mesela. “Almayalım, kalalım” dedim ben de. Mustafa Kemal’in değerli ya da değersiz kılınacağı bir yorum değil, 1932 ile ‘60 arasında objektif olarak analiz etmenin doğru olduğunu düşünüyoruz. Mesela, zora dayalı Kemalist laikliğin Türkiye toplumunda batıda ve doğuda farklı sonuçlarının olduğunu, doğuda baskı ve zorla dayatmadan kaynaklı olarak, asimilasyona karşı direnmekte dinsel kimliğin ve feodal yapılanmanın örgütlendiğini söyleyebiliriz.

riz. Tarihsel sürece yanlışları ve doğrularıyla, eleştiren bir yerden bakmamız lâzım. Halkevleri’ni de tarihî koşullarla ve bugünkü karşılıklarıyla değerlendirmekte yarar var. Ne göklere çıkarılacak ne de yerin dibine batırılacak bir durumdur.

Yürürlükte olan yeni tüzüğünüzde “derneğin amacı” şöyle tarif ediliyor: “Halkevleri Derneği, Atatürkçü düşüncenin ve devrimlerin ışığında olarak, halkın eğitimine, Türk kültürüne ve sanatına hizmet eder. Bu konudaki çalışmalarını Atatürkçü düşüncenin ve Kemalist Devrim anlayışının düşünsel ve ideolojik temeli olan ulusalcılık açısından yorumlayarak, tam bağımsızlık, ulusal egemenlik ve çağdaşlaşma olarak nitelendiren amaçlara hizmet etmek düşüncesine göre planlar, programlaştırır ve uygular.” Bu ifadelerle bakınca kuruluştaki politikadan bir kopuş olduğu da görülüyor...

Bu tüzük kuşkusuz yasal zorunlulukların ürünü. Kelimelerden çok, onların içini nasıl doldurduğumuzun önemli olduğunu düşünüyoruz.

Ama sonuçta, bu sizin tüzüğünüz, internet sitenizde yer alıyor...

Kuşkusuz öyle. Ama, tarihsel köken itibarıyla karşı karşıya olduğumuz zorunluluklar var. Bu durumu dert etmeyen bir kitle oluştu. Şöyle bir faydacılıkta asla bulunmuyoruz, herhangi bir sorun çıktığında Atatürk’ün adını anarak kurtulma durumuna asla girmiyoruz.

Anti-emperyalizme vurgu yapan siyasal hareketlerin çoğu anti-emperyalizmi ulusalcılıkla özdeşleştiriyor. Siz anti-emperyalizme nasıl bakıyorsunuz?

Bir kere, kavramlar egemenlerin işgali altında. Kapitalist ilişkilere karşı durmazsanız, neoliberal politikalara, onun ürettiği uluslararası örgütlerle, onların önerdiği politikalara karşı durmazsanız, toplumların üzerinde egemenlik haklarının eksiksiz sağlanmasına yönelik bir çaba içinde olmazsanız, bu yönde bir mücadele stratejiniz olmazsa, anti-emperyalist olarak anılmanız pek mümkün değildir. Biz emperyalist kurumlardan bağımsız ve egemenlik hakkını kullanan, halkın

söz ve karar hakkının en küçük birimden itibaren inşa edildiği halk demokrasisine dayalı bir toplumsal düzen inşasının en önemli başlıklardan biri olduğunu, bunun enternasyonal dayanışma, enternasyonalizm açısından bir engel olmadığını düşünüyoruz. Dünyadaki mücadele deneyimleri de öyle olmadığına dair önemli örnekler sunuyor. 1990'larda, "elveda proletarya" dendi, "ideolojilerin sonu" dendi... O zaman bizim durduğumuz yer şuydu: Neoliberalizm tarihin gördüğü en büyük proleterleştirmeyi yaratıyor. Yüksek oranda işsizlik ve yoksulluk bütün toplumsal kesimler açısından çok büyük çöküntüler meydana getiriyor. İşçi sınıfına katılan yığınla kesim var; dünyanın "memur" denen insanlarını, beyaz yakalıyı, orta sınıfı hızla aşağıya itiyor. Çalışma koşulları değişiyor, esnekleştirme, güvencesizleştirme temel başlık haline geliyor. Bu, sınıfsal bir değişim yaratıyor. Bunun dünyanın örgütlenme kavramlarıyla, yaklaşımlarıyla karşılayamazsınız, karşılanamıyor. Geleneksel sendikal anlayışla, geleneksel kitle örgütleri anlayışıyla, geleneksel parti anlayışıyla bugünü kavramak mümkün değil. "Proletarya bitti, artık başka bir dünya var" diyerek, tırnak içinde sivilleşme öngören yaklaşımların hep karşısında olduk. 1990'lar Türkiye'sinde işçi hareketini, kamu çalışanları hareketini, çeşitli demokratik hak ve özgürlük hareketlerini değerlendiren yeni oluşan yapılanmayı göz önünde bulundurduk. Örneğin, toplumsal hareket sendikacılığı üzerinde durduk. Eskiden sendikacıların bir kapısından girip öbür kapısından örgütleyerek çıktıkları 3 bin kişilik fabrikalardan farklı olarak bugün, apartman altlarına kadar inen atölyelerde, güvencesiz ve esnek çalıştırılan bütün kitleyi gören bir sendikal anlayışın hâkim kılınması gerektiğini, temel hak ve özgürlüklerin, bütün yaşam alanlarını da dahil eden bir çerçevede ele alınan bir örgütlenme mücadelesi çizgisine gelmesi gerektiğini söylüyoruz. İşçilerin, emekçilerin ve yoksulların yaşadıkları yerden kavranması gerektiğini düşünüyoruz. Yoksulların örgütlenmesi çalışmasına sınıf ideolojisinin dışında kalmayan bir yerden bakıyoruz. Bugün yapılacak bir grevin fabrikanın kapısına kilit vurmakla değil, fabrikanın çeperindeki bütün yaşam alanlarını kavrayan bir mahalle grevine, kent grevine, genel direniş dönüşebilecek karakterde ilerlemesi gerektiğini, örgütlenmelerin de buralardan inşa edilmesi gerektiğini söylüyoruz. İşsizleri de işçi sınıfının bir parçası olarak algılıyoruz. Ne yapacağız, nasıl yapacağız tartışmasını yürüttüğümüz '90'lı yıllarda, ana dayanaklarımız anti-emperyalizm, tam bağımsızlık, neoliberalizmin tasfiyesi ve kamusal alanın demokratik inşası, Türkiye özelinde neoliberalizmle beraber inşa edilen siyasal İslâm ve gericiğin karşısında kolektif ve dayanışmacı bir örgütlenmenin gerçekleştirilmesi oldu.

Bu çerçevede, siyasal partiye nasıl bakıyorsunuz? Hareketiniz partileşmeye doğru bir adım mı?

Kategorik olarak, kitle örgütü olarak bir

partinin yanlış olduğunu düşünmüyoruz. Bu zeminin, bu gidişin aslında yaratması gereken şey odur. Ama henüz öyle bir yönelim, olgunlaşmış bir şey yok. Çalışmaların büyütülmesi, zenginleşmesi, bir toplumsal harekete dönüşmesi gerekiyor. Yaratılan bütün deneyimleri, birikimleri son derece değerli görmeliyiz. "Parasız eğitim, parasız sağlık" kampanyası çerçevesinde imza toplamamıza çok kişi basit bir sosyal hak talebi, reformist talepler diye baktı. Ama, bugün parasız eğitim talebi devrimci bir taleptir. Sistem bu alanda geriye dönüşsüz bir yıkım yapıyor. Sosyal refah devleti denen yere bile dönüşün imkânsız kılındığı bir gidişatla haklar tasfiye ediliyor. Bunun karşısında, parasız, nitelikli, bilimsel, anadilde eğitim talebiniz önemlidir. Eğitimin nasıl yeniden inşa edileceğine dair bilginizin, görüşünüzün olması lâzım. Bunun inşası görevinizdir. Bu müfredatla da bahsettiğimiz olmaz. Biz "okullara kayıt parası ödemeyelim, eğitim bir temel haktır, kamu güvencesinde eşit olarak sağlanmalıdır" derken, araya virgül koyup ikinci cümleyi söylüyoruz, bu içerikle değil. Bilimsel, demokratik, toplumcu bir düzenlemeye ihtiyaç var. Bu nasıl olur sorusunun cevabını da birlikte bulacağız.

Başka ülkelerdeki örgütlenmelerden, tartışmalardan önemsedikleriniz, örnek aldıklarınız var mı?

Dünyadaki deneyimler tabii ki örnek oluyor. Latinleri, Güney Afrika'daki, Asya'daki gelişmeleri, her türlü toplumsal hareketi dikkatle takip ediyoruz. Daha derin bilgilenmek istediğimiz konularda, olanaklarımız el verdiğince, bazı örgütlenmelerin temsilcilerini davet ediyoruz, yayınlarını çeviriyoruz. MST temsilcilerini davet ettik; Halkın Hakları Forumu yapmıştı, Meksika'dan, Güney Afrika'dan yoksulların, gecekondular hareketinin çeşitli örgütlerinin temsilcileri geldiler. Ne yapıyor, nasıl yapıyor, sonuçları hakikaten sosyalizan mı, inceliyoruz.

Sosyal Forumlar hakkında ne düşünüyorsunuz, katılıyor musunuz?

Sosyal Forumları Atina'dakine kadar yakından takip ettik ve katıldık. Katıldığımız tartışmalar, katkı sunduğumuz oturumlar da oldu. Sosyal Forum'un dünyayı, yeni durumu algılamak konusunda son derece önemli bir adım olduğunu düşünüyoruz. Ama bir yerden sonra, tartışma boyutunun eylemli ve örgütlü hale gelmesinde sıkıntılı yaklaşımlar olduğunu gördük. Şu anki karakteri itibarıyla bir miktar mesafeli duruyoruz. Özüne değil, ama bugünkü biçimlenişine itirazımız var. Sosyal Forum'a toplumsal hareketlerin katılmasına ilişkin mekanizma önce yerelde kurulmalı. Temel sözleşme gibi algılayabileceğimiz başlıklarda, oluşturduğunuz toplumsal hareketlerle dahil olduğunuzda bir hareket zemini oluşabilir. Ama ilerleyiş öyle değil. Çok turistik bir hal aldı. Teorik tartışmalar yapılırken, pratiğin de gerçekleştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Ama bizde genelde, teorik tartışmalar yapıldığı atölyeler öne çıkarken, yoksul mahalleleri ve emekçilerde bunun karşılığı pratikler üretmenin

geride kaldığını düşünüyoruz.

Fikrî düzeyde de sizi uzaklaştıran yanlar var mı?

Mekanizmanın kuruluş biçimini demokratik bulmuyoruz. Zaman zaman liberal eğilimler görüyoruz. Avrupa'daki toplantılarda, burada, bizi son derece rahatsız eden durumlarla karşılaşmadık değil. Tepeden temsiliyetler daha kolay yer alabiliyor. Oysa, asıl tabanı büyütme lâzım. Onun gücüyle sözünüzü daha yüksek sesle söyleyebilirsiniz. Türkiye'deki tartışmalarda bazı kesimlerin siyasal İslâm konusundaki tutumları da bizim için ayrıştırıcı bir nokta. Demokratikleşme adına kurulan ittifaklarla AKP çizgisine düşülmesini yanlış buluyoruz.

"Ergenekon" davasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bizzat egemenler tarafından yaratılan bu iki kampın dışında başka bir yerde durmak gerektiğini söylüyoruz. Sol liberalerin ve liberalerin sola yönelik "gelin bu tarafta saflaşın, nasıl burada durmazsınız" çağrılarının inanılmaz yanıltıcı olduğunu söylüyoruz. Siyasal İslâm projesinin bizzat aktörü rolündeki örgütlerle yan yana duruşu doğru bulmuyoruz. Orduyla AKP arasındaki uzlaşma, mutabakat açık. Bütün işkenceler, idamlar, baskılar esas devrimcilere, sosyalistlere yapıldı ve yapılıyor. Şimdi, üç mahkeme, beş duruşma, elli tutuklamayla bu kararlara kapayıp aklayacaklar. Buradaki senaryoyu görmek lâzım. AKP'nin ve destekçilerinin haddi değil devrimcilere, sosyalistlere bu konuda sövmek. Bir tarafta demokratlar, liberaler, karşı tarafta ise ulusalcılar var diye sunuluyor. Bu tarafta durursanız demokrasiden yanasınız, durmazsanız kontrgerilladan yana. Böyle bir terazi yok, bunun hiçbir kefesinde yer almıyoruz biz. Mehmet Ağar'a "eli kanlı katil" dediğim için bir yıl ceza aldım, cezaevine girdim. Tayyip Erdoğan da cezaevine girdi, çıktı. Kendisine bir yasa çıkardı, o başbakan oldu; ama Millî Eğitim beni öğretmen olarak kabul etmiyor.

Duruşmaların başlamasından önce soldan iki farklı tavır yansıdı medyaya: Biri, Birgün'ün "Yiğin birbirinizi" manşeti. Diğer Ezilenlerin Sosyalist Platformu'nun Taraf ve Birgün'e verdiği ilandı. Bu ilanlarda, 6-7 Eylül olaylarından Hrant Dink cinayetine, Gazi Mahallesi'nden Şemdinli'ye, 1 Mayıs 1977'den Güngören bombalamasına kadar pek çok olay hatırlatılıyor, bunların faillerinin İttihat ve Terakki'den JİTEM'e, Özel Harp Dairesi'nden Ergenekon'a farklı isimler altında devlet içindeki yapılanmalar olduğu söyleniyor ve "Bize güç verin, onlara diz çöktürelim", "Savaş suçluları mahkemesi kurulsun, kirli savaş baronları yargılsın" deniyordu. Bu iki tavrıdan hangisi size daha yakın geliyor?

Ergenekon'un birinci duruşmasının olduğu gün, biz 16 Mart'ın duruşmasındaydık. 16 Mart duruşmasında müdahil olmayanlar bu konuda ne kadar inandırıcı olabilir? Ergenekon davasındakiler bugün kenara atılmış üç emekli general.

İlknur Birol

Eskiden sendikacıların bir kapısından girip öbür kapısından örgütleyerek çıktıkları üç bin kişilik fabrikalardan farklı olarak bugün, apartman altlarına kadar inen atölyelerde, güvencesiz ve esnek çalıştırılan bütün kitleyi gören bir sendikal anlayışın hâkim kılınması gerektiğini, temel hak ve özgürlüklerin, bütün yaşam alanlarını dahil eden bir çerçevede ele alınan bir örgütlenme mücadelesi çizgisine gelmesi gerektiğini söylüyoruz.

Nerede muvazzaflar? Nerede Kenan Evren? Katliamların sorumluları nerede? Mehmet Ağar'a, Tansu Çiller'e dokunulmadıkça yapılanın bir mânâsı yok. Bunları konuştuğumuz süreçte, sokaklarda insanlar vurulmaya başlandı. Kürt illelerinde hâlâ inanılmaz baskı var, faili meçhuller, savaş rejimi AKP-ordu mutabakatıyla devam ediyor. O nedenle, sözü edilen kamplaşmanın bir mânâsı yok. AKP, CHP, MHP, ordu, hepsi Kürt sorununda mutabakata varıyor! Hakikaten de iki taraf var: Onlar ve biz. Buna gerçek bir demokrasi mücadelesiyle cevap vermek lâzım. Gerçek mağdurların görünür olması, müdahil olması lâzım. "Hukuksal zemini böyle kuruyorum, bu kadarına izin veriyorum" diyerek iki şaklabanlı yapıp, Tuncay Güney gibi tipleri öne çıkarıp teatral bir oyunla bir sonuç alınamaz. Tarihin en karanlık sayfalarını neden bir tek Veli Küçük'ü, Hürşit Tolon'u yargılayarak aklayacaksınız? Emperyalizmin Ortadoğu planına, yeni uluslararası ilişkilere, güç dengelerine uygun, AKP-ordu mutabakatıyla yeni derin devletin, kontrgerillanın inşası bu. **Sendikalarla ilişkiniz nasıl?**

Bütün temel hakların korunması, geliştirilmesi ve yeniden inşa edilmesi çabasında emek örgütleriyle, ilgili bütün örgütlerle birlikte gerçekleştireceğimiz meclisleşen bir örgütlenme yapısı oluşturmaya çalışıyoruz. Örneğin, eğitimcileri, eğitim sendikalarını eğitim hakkı mücadelesinin ayrılmaz bir parçası olarak görüyoruz. Bu mücadeleyi okulların binasına tıkmayan, mahalleyi de içeren bir süreç olarak düşünüyoruz. Öğretmenlerin, eğitim emekçilerinin, aydınların bu alanın unsurları olarak meclis halinde örgütlenmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Meclis örgütlenmesini açar mısınız? Bunu uyguladığınız yerler var mı?

Soğanlı'da bir deneyimimiz var. Eğitim sendikaları, dernekler, kitle örgütleri, halkevleri, öğrenciler, veliler... Eğitim hakkı mücadelesinin veli ve öğrenci örgütlenmesi olmadan verilebileceğini düşünmüyoruz. Mücadele bu bileşenleri toparlayan bir forma bürünmeli. Aynı şekilde, sağlık hakkı meclisleri olmalı. Bu anlayış, geleneksel sendikal hareketin sınırlarını zorluyor tabii.

Örgütlenmeniz daha çok mahallelere mi dayanıyor?

Açıldığımızdan beri, merkezlerde değil, yoksul mahallelerde örgütlenmeyi tercih ettik. Yeni yeni merkezde birkaç şubemiz var. Ankara'da, Dikmen ve Mamak'ta, barınma hakkı mücadelesi açısından son derece önemli deneyimler yaşandı. Dikmen'de elde edilen direniş bilgisi, Mamak'ta evlerine sahip çıkanlara önemli bir tecrübe olarak aktarıldı. Sadece "evime sahip çıkayım, yıktırmayayım" mücadelesi değil bu. Buradan, "yaşadığım yerle ilgili bir karar alınacaksa, masanın bir tarafında mutlaka ben olacağım" bilinci oluştu. Evini korumak için mücadeleye başlayan kadınlar şimdi çocuklarının eğitim hakkı için de söz söyleyebilir haldeler, bu mücadele bir kent hakkına dönüşebiliyor. "Evimi yıktırmam, gelir-

22 Kasım'da, Ankara'da, Başkent Doğalgaz Dağıtım A.Ş. binası önünde düzenledikleri basın açıklamasıyla doğalgaz zammını protesto eden Halkevleri, polislin ve özel güvenlik görevlilerinin saldırısına uğradı. Halkevleri, saldırganlar hakkında Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusunda bulundu.

Yerel seçimlerle ilgili üç kriterimiz var. Birincisi, hak mücadeleleri yürüten ve bunun taleplerini öne çıkaran bir çizgide ilerleyeceğiz. İkincisi, ana eksenimizi AKP'nin geriletilmesi üzerine kuracağız. Üçüncüsü, sol birlik sağlayabilecek esneklikte davranacağız.

sen kafana taş atarım" diyen bir çizgi değil bu. Barınma hakkını barikat kurup yıkıma karşı çıkmak olarak görmüyoruz. Barınma kamusal güvencede tesis edilmesi gereken bir temel haktır. Bu konuda mücadele deneyimi ve bilgi biriktiren çalışmalar önemli bizim için.

Kürt hareketine bakışınız nasıl? Kürt bölgesinde hiç Halkevi şubesi olmamasının nedeni ne?

Halkevlerini bir dinamiğin üzerine kurmaya çalışıyoruz. Oradan bir talep gelmedi, gelmemesi de normal, oranın taleplerinin ifade edildiği zeminler var. Kürt halkının bütün haklarına sahip bir halk olarak tescil edilmesinin en önemli sorun olduğunu düşünüyoruz. Binlerce insanın ölmesine, kanına malolan mücadelede, Kürt halkı Türkiye halkları içinde bir kurucu unsur olarak varlığını tescil ettirmek durumundadır. Tarih sahnesinde halkların birlikte onurlu duruşuna yol açabilecek ve bu kanı durduracak bir çözüme doğru gitmek zorunludur. Türkiye'deki Kürtlerin bölgedeki diğer ülkelere göre pozisyonları farklı. 20-22 milyon Kürt nüfusun altı-yedi milyonu bölgede, kalanı metropollerde yaşıyor. Ve onlar savaş süresince kentlerin periferilerinde ciddi bir yoksullukla, işsizleştirmeye ve güvencesizlikle karşı karşıya. Bizim Kürt halkının mücadelesine ilişkin söylediğimiz şu: Hak mücadeleleri çerçevesinde, halkların barış hakkının, eşit yaşama hakkının da olduğunu düşünüyoruz. Kürt hareketi çok katmanlı, büyük bir halk hareketi. Talepleri bir günlük, üç günlük değil, bir tarihsel sürecin sonunda ortaya çıkan talepler. Zaman zaman yöntemleri, çizgileri, talepleriyle uyuşmadığımız yerler olabiliyor, ama bir kardeşlik ülkesi yaratmak üzere Kürt ve Türk halkları birlikte hak mücadelelerini verebilir. Bunun tarihsel birikimi, tecrübesi var, bu iyi değerlendirilmeli.

Yerel seçimlere yönelik çalışmalarınız var mı, olacak mı?

Yerel seçimlerle ilgili üç kriterimiz var. Birincisi, hak mücadeleleri yürüten ve bunun taleplerini öne çıkaran bir çizgide ilerleyeceğiz. İkincisi, ana eksenimizi AKP'nin geriletilmesi üzerine kuracağız. Üçüncüsü, sol birlik sağlayabilecek es-

neklikte davranacağız.

ÖDP'nin bir kanadı ve TKP ile Halkevleri'nin ittifakı konuşuluyor...

Uzun süredir bu çok konuşuluyor, evet. Tüm siyasî gruplarla görüştüğümüz gibi, görüşüyoruz arkadaşlarla, ama yerel seçimlere yönelik somut bir şey yok.

Başka siyasî hareketlerle işbirliği yapacak mısınız?

Dediğim gibi, üç çizgide hareket edeceğiz. Haklar meselesinde, kent hakkı konusunda partilerin programına ciddiyetle bakacağız. AKP'nin geriletilmesi gerektiğine inanıyoruz. Bu iki çizginin öne çıktığı tüm sol birliklerde esnek olacağız. Partiler ittifakına dayalı bir girişim çok doğru gelmiyor bize. Kaldı ki, böyle bir zemin de yok henüz. Bizim için yerel seçimlerde asıl ağırlıklı olan muhtarlıklar ve esas olarak da kadınlar olacak.

Son dönemde, zamlara karşı ve krize yönelik eylemleriniz de yoğunlaştı...

Kapitalizmin bu küresel krizinin bizi teğet geçmediğini, geçmeyeceğini bildiğimizden "Halkın Şartları" başlığında bir açıklama yaptık. Temel ihtiyaç maddelerine, enerjiye yapılan zamların geri alınmasını, bunların insanî kullanım ölçülerindeki kısmının ücretsiz olmasını, işten çıkarmaların yasaklanmasını, kadınlara mutfak maaşı adıyla asgari ücret düzeyinde maaş bağlanmasını, tüketici kredileri ve kredi kartları faizlerinin dondurularak bu borçların yeniden yapılandırılmasını talep ediyoruz... Bu şartları pazarlık konusu edilebilir maddeler olarak görmüyoruz. Bunlar yapılmazsa, bir süre sonra, bu hakları fiilen kullanacak bir mücadelenin örgütleneceğini de ilan ediyoruz. Siz bu yoksullaştırmaya devam ederseniz, otobüse binip işime, hatta iş aramaya dahi gidemeyecek haldeysem, otobüse ücretsiz bineceğim. Elektriği, doğalgazı kullanamayacağım hale getirirseniz, onları ücretsiz kullanmanın bir yolunu bulacağım. Evimi yıkmaya kalkarsanız yıktırmayacağım. İşten atarsanız, başımda patron varken çalıştırdığım o fabrikayı, patronsuz da çalıştıracağım. Bütün hakları fiilen kullandırabilen bir mücadele ilerleteceğiz. Kendimizce, yapabildiğimiz kadar mücadele edeceğiz.

Baço Kelebek Düşleri

İKİYÜZYETMİŞBEŞ HAİKU

Metis Edebiyat, Haiku,
Çeviri ve Derleme: Oruç Aruoba, 368 sayfa

Haiku, Japon edebiyatında ortaya çıkmış bir deyiş ve yazış biçimidir. Gücünü, etkisini ve felsefesini kısalığından, duruluğundan alan haiku, dünya edebiyatının da bilinen en kısa metin biçimidir. *Kelebek Düşleri*, 17. yüzyılda yaşayan büyük haiku ustası Baço'dan (Matsuo Kinsaku) iki yüz yetmiş haikuyu bir araya getiriyor. Baço ile ilk kez 1993 yılında tanışan Oruç Aruoba'nın o tarihten günümüze uğraştığı, derlediği, çevirdiği ve farklı dillerdeki çevirileri karşılaştırarak notladığı Baço haikuları dışında, Aruoba'nın "Giriş" niteliğinde kapsamlı bir haiku incelemesi ve başka ustalardan örnek niteliğinde haikular da yer alıyor kitapta. Aynı bir gelenek halini almamış olsa da, haikunun temelini oluşturan kısa söyleyiş biçiminin Türkçe şiirde de önemli bir yeri var — bu nedenle birçok okurumuzun yabancılık çekmeyeceğini, daha baştan sıcak bir ilişki kurabileceğini düşünüyoruz.

Harold Bloom Etkilenme Endişesi

BİR ŞİİR TEORİSİ

Metis Eleştiri, Çeviri: Ferit Burak Aydar, 184 sayfa

Edebiyat teorisi alanının en çok tartışılan, alıntı yapılan klasik eserlerinden biri daha Türkçede. Bloom *Etkilenme Endişesi*'nde esasen Romantik şairler üzerinden, sanatçı birey ile selevleri arasındaki "Ödipal" denilecek ilişki hakkında, "bir şairin başka bir şairin doğmasına nasıl yardım ettiği" hakkında, gayet özgün ve etkili bir teori geliştiriyor.

Bloom kitaba 1997 yılında eklediği önsözde bütün şairlerin en büyüğü olarak, hatta modern anlamda "insanı icat eden kişi" olarak gördüğü Shakespeare'in, selevi Marlowe karşısında yaşadığı etkilene endişesini nasıl yaratıcı bir biçimde aştığını anlatıyor. Bunu yaparken de Shakespeare gibi büyük edebiyatçıları toplumsal koşullarına indirgemeye çalıştıklarını düşündüğü için "Hınc Okulu" adını verdiği, günümüzün radikal-siyasi eleştirmenleriyle çok sert bir polemiğe giriyor. Kitabın kendisi kadar bu önsözün de ilgiyle okunacağını düşünüyoruz.

Douwe Draaisma Yaşlandıkça Hayat Neden Çabuk Geçer

BELLEĞİMİZ GEÇMİŞİMİZİ NASIL ŞEKİLLENDİRİR?

Metis Bilim, Çeviri: Gürol Koca, 312 sayfa

Bellek, sakladığı anılar konusunda "canı nereye isterse oraya oturan bir köpek gibi" keyfi midir? Yakın geçmişteki anılarımızı doğru düzgün hatırlayamazken, nasıl olup da en eski anılarımızı daha dün olmuşçasına net bir şekilde hatırlarız? Belleğin zaman algımız üzerindeki etkisi nedir? Çocukluğumuzda bir ay gibi bir zaman dilimi bize son derece uzun gelirken, yaşlandığımızda aylar ve yıllar nasıl olup da biz anlamadan geçip gider?

Daha önce *Bellek Metaforları* adlı yapıtını yayımladığımız Douwe Draaisma, otobiyografik belleğin işleyişini incelediği bu kışkırtıcı kitapta, dünyayı ve kendimizi algılayış biçimimize ilişkin pek çok ilginç soruya yanıt arıyor. Bir akademisyen titizliği ve şair duyarlılığıyla kaleme alınmış bu eserde dejavu, ölüm anında yaşananlar, "aptal dâhi"lerin zihin yapısı ve şiddetli travmaların bellek üzerindeki etkisi gibi sıradışı fenomenler mercek altına yatırılıyor. Akıcı anlatımıyla bir edebiyat eseri gibi okunan, okura hem bilimsel hem de bireysel düzeyde seslenen başarılı bir çalışma.

Frans de Waal İçimizdeki Maymun

BİZ NEDEN BİZİZ?

Metis Bilim, Çeviri: Aslı Biçen, 264 sayfa

Uzun yıllardır primatlar üzerine araştırmalar yürüten Frans de Waal, bilhassa en yakın akrabalarımız olan şempanzelere ve onlardan daha az tanınan, uzun zamandır ihmal edilmiş ve unutturulmuş bonobolara ilişkin gözlemlerini aktarıyor. *İçimizdeki Maymun* hayvanlara ilişkin klişeleri somut gözlemler ve ilginç anekdotlar aracılığıyla altüst ederek bizi insan doğası konusunda bir kere daha düşünmeye davet ediyor..

MUTFAKTAN:

Carlo Ginzburg:

Tahta Gözler

Cynthia Cockburn:

Buradan Baktığımızda

Cemal Kafadar:

Kim Var İmiş Biz

Burada Yoğ İken

Nilüfer Göle:

İç İçer Girişler:

İslam ve Avrupa

Erwin Goffman:

Günlük Yaşamda

Benlik Sunumu

L. J. Austin:

Söylemek ve Yapmak

METİS AJANDA 2009

"HAYVANLAR VE İNSANLAR" KİTAPÇILARDA..

www.metiskitap.com'dan yapacağınız
tüm alışverişlerinizde armağan

metis

Fotoğraf: Ergun Candemir

POLİSİN ŞİDDET DOZU GİDEREK ARTIYOR, HAK İHLALLERİNİN SONU GELMİYOR

Olur böyle vakalar, Türk polisi kurşunlar

Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nun kabulünden bu yana, toplum olarak bir "hayata dönüş" operasyonu yaşıyoruz, neredeyse her gün polis eliyle bir ölüm, bir işkence haberi alıyoruz, her sokak başında bir seyyar karakolla karşılaşılıyor. Televizyon dizileriyle de kitle desteği yaratılmaya çalışan bu devlet terörüne dur dememiz gerekiyor...

Bugüne kadar sır perdesi aralanamayan 12 Mart 1995 Gazi olaylarının ardından polisin müdahalesinde 22 kişi öldü, Özlem Tunç'un bu fotoğrafı polis şiddetinin vesikası ve simgesi olarak kaldı. Kafasına bir kurşun sıkılarak öldü sanılıp çöp konteynirinin yanına bırakılan Tunç'la söyleşi yapan Evrensel muhabiri Metin Göktepe de, 8 Ocak 1996'da, götürüldüğü Eyüp Kapalı Spor Salonu'nda polislerin coplariyla öldürülmüştü...

Emniyet teşkilâtının hak ihlallerine medyada pek rastlamıyoruz. Tabii son zamanlarda işin içine epey silah girmeye başlayınca, cinayetle sonlanan bazı vakalar görmezden gelinmiyor. Adalet bakanının Engin Çeber'in ailesinden özür dilemesi tarihi bir adım, ama bu da AKP (ya da genel olarak devlet) zihniyetinin asayiş yöntemlerinden ve performansından duyduğu memnuniyeti gizlemiyor. Her durumda, memleketin en çok satan gazetelerinde (Cumhuriyet bile dahil bütün sol tandanslı gazetelerin bir günlük toplam satışı tek bir futbol gazetesi kadar etmiyor), en çok izlenen kanallarında her şey güllük gülistanlık gidiyor.

Halbuki tam da o kanallarda en sıkı rating'i emniyet teşkilâtının insan hakları ihlalleri yapıyor, vatandaş televizyon dizilerinin başından kalkmıyor. "Adanalı" yayınlandığı anda gecenin birincisi oldu, zirveyi "Arka Sokaklar"dan aldı, ama "Arka Sokaklar"ın bir sürü tekrarı da diğer günlerde ilk beşe giriyor. "Gündüz Gece"nin popülaritesi de hiç az değil. "Kollama"ya yüksek katlardan destek büyük, İstanbul Emniyet Müdürü dizinin konduğu oluyor, terör üzerine söylev çekiyor. "Derdest"te zaten polis bir mafyatik hesaplaşmanın unsuru kadar var. "Kurtlar Vadisi"nin devlet ve güvenlik ideolojisi ne katkısı apayrı bir yazının mevzuu.

Bu dizilerin bu kadar seyredilmesi bize herhalde bir sürü şey söylüyor. Devletin bir kolluk kuvvetinin keyfine göre davranması, kendi adaletini dağıtması ya da adalet dağıtmada karşılaştığı kısıtlamalardan dert yanarak bir takım şirin senaryolar içinde propaganda yapması, zihinlerde şiddet kullanımına, baskıya dair bir meşruiyet duygusu yaratabiliyor. Gerçek devlet memurları, bu dizilerin kahramanlarında belki kendi suretlerini görüyor, onların rahatlığında davranmak istiyor.

Öyle ya, İstanbul'daki suç şebekelerinin çökertilmesi için hususi olarak çağrılan "Adanalı" Oktay Kaynarca sürekli vatandaş tokatlıyor, nerelerde silah kullanacağını hesabını filan yapmıyor, "Arka Sokaklar" ekibinin dayanışması imrendiriyor, "Kollama"nın Necip Başkomiser'inin görev aşkı, aile sorumluluğu, devrimcilere karşı mücadelesi örnek oluyor. "Arka Sokaklar"ın son bölümlerinden birinde teslim olmuş, silahsız bir adamı üç el ateşle öldüren delifışek komiser Arslan'ın belli ki birkaç bölüm sonra dönmek üzere kimliğini ve silahını amirinin masasına bırakması, belki diziyi izleyen polisleri isyan ettiriyor –hele birkaç dakika önceki "sen gerçek bir polissin" diyalogundan sonra. Bu diziler Emniyet'in istihbarat birimlerinin bilgisi ve müdahalesiyle yapılıyor, çekimler için karakolların, merkez binaların kapıları ardına kadar açılıyor. Devletin şiddetinin doğallığını, haklılığını kabullenmemiz isteniyor.

Eski güzel günler

2006'nın 23 Mart'ında, Küresel Terörizm Sempozyumu'nda İstanbul Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah, taleplerini bir bir sıralamış, "böyle olmazsa elbette terör olur" demeye getirmişti. Gözaltı süresinin dört gün olması, kimi hallerde arama için savcı izninin beklenmemesi, kimseyle, avukatla da görüştürülmeksizin gözaltı hakkı, terör suçlarında elde edilen belgelere savcı yerine el koymak ve bunları incelemek, resmî işlem yapan bütün vatandaşlardan parmak izi, fotoğraf almak, bunları arşivlemek vesaire...

İzmir İşkenceyi Önleme Grubu'ndan İzmir Barosu avukatı Nalan Erkem, bu talepler üzerine "Cerrah 'eski günleri' özliyor" demiş. O eski günler ki, polis bu ülkede hakikaten krallığını ilan etmişti. "Gece Gündüz" dizisinin bir bölümünde

Bundan 16 yıl önce, polis güçleri silahlarını havaya kaldırıp meydanları arşınlamıştı –kendi hak kayıpları, meslek koşulları filan yüzünden değil, 'kahrolsun insan hakları' diye. Polisin yetkisinin artırılmasını isteyenler ve bu yetkilerin genişliğiyle davranan polisler o eski güzel günleri özliyor.

kısım amiri başkomiser Aslan'a fırça atıyordu: "Özel Tim değil burası, öyle canımızın istediğini yapacağız, kimseye hesap vermeyeceğiz..." '90'lı yılların başları, Mehmet Ağar'ın girişimiyle Özel Harekât timleri kurulmuş, at izi it izine karışmış, yargısız infazlar almış yürümüş, gözaltında kayıpların çetelesi dahi tutulamamış... Öte yandan, bundan 16 yıl önce, polis güçleri neredeyse kazan kaldırmış, silahlarını havaya kaldırıp meydanları arşınlamıştı –kendi hak kayıpları, meslek koşulları filan yüzünden değil, "kahrolsun insan hakları" diye...

O "eski günler"in üzerinden Susurluk'ta bir kamyon, parlamentoda Avrupa Birliği uyum yasaları geçti. PKK'yle uzunca bir ateşkes sağlandı, memlekette nispi bir huzur ortamı sağlanır gibi oldu. Ancak dünyada ve Türkiye'de bazı dengeler değişti, köprülerin altından sular aktı, kavramlar farklılaştı. Ve Türkiye'nin en "liberal" hükümetlerinden biri, yakın tarihimizin en baskıcı kanunlarından birini Meclis'ten geçirerek hayatı kâbusa çevirmekte bir beis görmedi, Polis Vazife ve Salahiyetleri Hakkında Kanun'un Değiştirilmesi Hakkında Kanun'u 14 Haziran 2007'de geçirdi. O günden bugüne, onlarca insan polis kurşunuyla öldürüldü. İnsan hakları raporlarına yansıyan işkencelerin, yaralanmaların, darpların, hakaretlerin sayısının bilineninden çok daha fazla olduğundan herhalde kimsenin kuşkusu yok. Müvekkilini görmek için karakola giden avukatların uğradığı meydan da yakları bile üçü beşi çoktan geçti. Sivil polis diye sizi durduranlardan kimlik istemeniz, çantanızda eskaza mesela Birgün filan bulunması, herhangi bir ters ifade,

izbe bir sokak arasında, boş bir arazide, bizzat karakolda hakarete, dayığa, işken- ceye maruz kalmanıza yetebiliyor. Jan- darmanın da her konuda olduğu gibi şid- detin dozunda da polisle yarıştığı pekâla söylenebilir. Bunların yanına özel güven- likçiler ve zabıta ekipleri de hızla geliyor. İzmir’de bir seyyar satıcının mallarına el koyan zabıtaya “yaptığınız ayıp” diyen 57 yaşındaki Doğan Kalender’in başına telsiz vurularak öldürülmesinin üzerin- den çok da uzun zaman geçmedi. Son bir senedir şehir meydanlarında her zaman- kinden çok görülmeye başlanan zabıta ekiplerinin silah taşıma ve kullanma hak- kı istediğini de hatırlatalım...

Polis kimin polisi?

Bugünün dizilerine gelmeden evvel, poli- si Yeşilçam’da yıllarca neredeyse sadece Hulusi Kentmen olarak gördük. Babacan, hemen parlayan ama hemen de yumuşa- yan, karakolda sulhu sağlayıp için mah- kemeye uzamasının önüne geçen, mahal- lenin huzur içinde yaşamına devam et- mesini sağlayan bir yalan kişilik. Bir de Komiser Cemil vardı elbette. Dili, Pol- Der’e çalan bir Cemil...

Komiser Cemil’den sonra polis filmle- ri, 12 Eylül sonrasında, Özal döneminde zuhur etti. Bu sefer başrolde Tarık Akan vardı, mafyanın elinden kurtardığı Ahi Tuğba’ya aşık olurdu, o arada büyük bir uyuşturucu şebekesi çöktürülürdü. Artık polis, siyasetten, ideolojiden bağımsızlaş- mış, salt adli güvenliğe yönelmiş bir ku- rum gibi gösteriliyordu. Aynı yıllarda ka- rakollardan yükselen işkence sesleri din- mek bilmiyor, Özal hemen her gün işken- cenin varlığını inkâr eden demeçler veri- yordu. Ama, polisin belli bir ideolojinin taşıyıcısı olması, kurumsal olarak muha- fazakâr ve milliyetçi kadrolara teslim ol- ması en yüksek noktasına onunla varmış- tı. Emniyet teşkilâtını ordu karşısında bir siyasi subap olarak düşünen Özal’ın ham- lesini, bugün Ergenekon davasından yar- gılanan eski Organize Suçlar amiri Adil Serdar Saçan’ın Aydınlik dergisi için ver- diği mülâkattan okuyalım: “Polis Kole- jî’ne 1978 yılında girdim. Birden Işık Evle- ri’ni buldum karşımda. Bu yıllar Polis Ko- lejî’nin bu örgüt (Fethullahçılar) tarafın- dan ele geçirilme dönemidir. Polis Aka- demisi’nden o dönem mezun ilk komiser yardımcılar –seçilmiş bir grup– Polis Akademisi’ne gelmişti. Kolejdeki örgüt- lenmeyi yapan bu kişilerin hepsi şu anda emniyet müdürü... 1985 yılında, ‘Özel Sı- nır’ adı altında, Polis Koleji değil, üniver- siteyi bitirmiş olan kişileri de aldılar. Bir sene eğitim 1986 yılında amir yaptılar. Böylece, örneğin İlahiyat’ı bitirmiş adam Polis Koleji’ne girmeden, sınavla Polis Akademisi’ne girdi. Emniyet örgütlenme- si içindeki üst yapılanmanın büyük bir bölümü örgütün kontrolüne geçti...”

Emniyet teşkilâtında Fethullahçı ya- pılanmanın ne kadar gelişkin olduğu yıl- lardır söylenir. Alt kademe polislerin de bu muhafazakâr ve milliyetçi iklimin bağrından gelen insanlar olduğunu, aksi takdirde o dayanışma ağı içinde tutun- manın zor olabileceğini zaten kendi mi-

tinglerinde yaptıkları kurt işaretlerinden, “Ya Allah bismillâh”lı sloganlardan bili- yoruz. Fethullah Gülen’in nasıl bir gü- venlik ve devlet anlayışı olduğunu, 12 Eylül’ü nasıl ayakta alkışladığını da Han- dan Koç’un geçen sayımızdaki yazısın- dan hatırlatalım: “İşte şimdi, binbir ümit ve sevinç içinde, asırlık bekleyişin tuluû saydığımız bu son dirilişi son karakolun varlık ve bekasına âlâmet sayıyor, ümidi- mizin tükendiği yerde Hızır gibi imdadı- mıza yetişen Mehmetçiğe bir kere daha selâm duruyoruz.”

İç güvenlikte “kurumsal rekabet”

Askerî oligarşinin nüfuz alanının daraltıl- ması, askeriye’nin salt bir dış savunma kuvveti olarak faaliyet göstermesi, iç siya- sete bulaşmaması gerektiğini söyleyenle- rin hemen hemen hiçbir jandarma teşki- lâtının niteliğine ve işlevine gerektiği öl- çüde vurgu yapmıyor. Ordu hegemonya- sını esas olarak jandarma sayesinde kuru- yor, istihbaratını bu kurum eliyle yapıyor, nüfusunu jandarma sayesinde koruyabi- liyor. Vicdanî ret hakkının tanınmasını da herhalde jandarma sivilleşmeden bekle- yebilecek durumda değiliz. Jandarmanın sivilleşmesi, sivil denetime tâbi tutulması, bizi polis kuvvetlerine benzer bir teşkilât- lanmaya götürecektir. Bu ifadedeki “sivil” vurgusunun rahatlatıcı bir unsur olmadı- ğı da herhalde çok açık. Pratikte yekten Genelkurmay’a bağlı bir asayiş teşkilâtı- nın bakanlığa bağlanması, muhafazakâr demokratından Kemalistine ve milliyetçi- sine, sivil alanın bütün önde gelen siyasi partileri tarafından paylaşılan devletin önceliği ve üstünlüğü görüşü karşısında özgürleştirici bir aşama olabilir mi?

Kanunda ne yazarsa yazsın, alt ve üst kademe polis birimleri, neticede bu siyasi iklimten ve destekten kuvvet olarak dav- ranışlarını belirliyor. “AB kıstasları elimizi kolumuzu bağlıyor” diye sokaktaki alenî suçu görmezden gelen, böylece top- luma ve yasa koyuculara gözdağı veren de bu birimlerdi. Günümüzün polisi, gü- venlik teminatı namına, kendi özerkliğini adeta çoktan ilan etmiş vaziyette. Kır po- lisinin askerî bir dokunulmazlıktan bu tip bir dokunulmazlığa terfi etmesinin va- tandaşın hak ve özgürlükleri açısından ileri bir aşama olarak yorumlanması zor olsa gerek.

Jandarma teşkilâtının, hele kurumun belkemiğini teşkil eden uzman çavuşlar düzeyinde bu zihniyet dünyasından aza- de olmayacağını tahmin edebiliriz, ama zaten sorunumuz devletin baskı/güven- lik aygıtının Kemalist mi, Fethullahçı mı olacağı da değil pek. Zira bu iki fikriyatın da paylaştığı ortak bir devlet ve asayiş anlayışı var ki, kişi hak ve hürriyetlerini baltalayan, bireyi ancak devletin bir un- suru olarak düşünen, en ufak bir aykırılı- ğı, polise en ufak bir mukavemeti “vatan hainliği” ve “terör”le eşdeğer addeden bir bakış bu.

Pek çok hukukçunun ve güvenlik uz- manının dediği gibi, sorun belki kanunda değil, uygulamada. Polis Vazife ve Salah- yetleri Kanunu’nda yapılan son düzenle- meler durdurma ve kimlik sorma, arama

AKP’nin devlet tarafından kabul görmek için Cemil Çiçek, Vecdi Gönül gibi isimleri mecburen bünyesinde barındırdığı iddiası ne kadar doğru? Şemdinlilinin şahitliğini kabul etmeyen, devletin sıradan ve sistemli şiddetini dilinde, yüzünde, edasında somutlaştıran Tayyip Erdoğan aslında demokrat da, mecburen sineye mi çekiyor bu adamları?

işlerini ilk defa kanuna bağladı, ama polis eskiden de bunları yönetmelik uyarınca canı çektiği gibi yapıyordu. Fakat, şimdi AKP’nin yaptığı gibi sorumluluğu kanun metninden alıp teşkilâtın pratiğine ver- mek, aslında, yasamanın ve yargının kol- luk güçlerine desteğinin etkisini azaltma- ya yarıyor en fazla. AKP’nin derin devle- te karşı bir mücadele verdiğini söylenler, bu partinin asıl ceberrut devleti bünyesin- de hep barındırdığını da gözden kaçır- yorlar. Abdülkadir Aksu, Cemil Çiçek, Vecdi Gönül gibi çok uzun zamandır si- yasî hayatımızda bulunan figürlerin dev- let içindeki işlevi, herhalde “sol liberalle- rin” çok da gönül kondurmayaacağı bir boyutta. Ama laf bu kasta gelince akan sular duruyor, devletin partilerüstü varlı- ğı eleştiriden muaf tutuluyor. Bir anlam- da güvenlik, siyasîlere değil, “teknok- rat”lara bırakılıyor. Fakat acaba AKP’nin devlet tarafından kabul görmek için bu isimleri mecburen bünyesinde barındır- dığı iddiası da ne kadar doğru? Şemdinlili- lerin şahitliğini kabul etmeyen, devletin sıradan ve sistemli şiddetini dilinde, yü- zünde, edasında somutlaştıran Tayyip Er- doğan aslında demokrat da, mecburen si- neye mi çekiyor bu adamları?

“Elimizi korkak alıştırmayalım”

Bir de muhalefetin durumuna bakalım. Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu’nda- ki değişiklikler CHP’nin tam desteğiyle geçti. Yasayı ve getirdiği uygulamaları sa- vunurken “Ben adam vurulmasından hoşlanan biri değilim, ama devlete, millette karşı suç işleyenleri vurmaktan hoşlanacağım. Adalet herkese fazla uygu- lanıyor” diyen AKP Yozgat milletvekili Abdülkadir Akgül, kan dondurucu açık- lamalar yapan ilk şahıs da değildi. Tasarı görüşülürken AKP Kahramanmaraş mil- letvekili Mehmet Yılmazcan “dur ihtarı- nın duyulabilecek şekilde yapılması” ifa- desinin kanuna eklenmesine tepki göste- rerek “dur denilmesi bile lüzumsuz” de- mişti. CHP Bursa milletvekili Mehmet Küçüktaşık ise, bu kanunla jandarmanın yetkilerinin kısıtlandığını, öğrenci yurtla- rında polisin ve jandarmanın arama yap- ma yetkisinin kaldırılmaması gerektiğini söylemiş, “hâlâ terörle ilgili bir metnin al- tına imza atamayan bir hükümet var” di- ye de eklemişti. CHP Çorum milletvekili Feridun Ayvazoğlu yasanın insan hak ve özgürlükleri açısından anayasaya aykırılı- ğının iddia edilememesi için her şeyin düşünülmesi, yasada açık kalmaması ge- rektiğini söylerken, CHP Malatya millet- vekili Muharrem Kılıç da AKP’nin terörle mücadele konusunda elini korkak alıştır- dığı itirazında bulunuyordu. Bakmayın bugün ucuz bir politik hamleyle yasanın sertliğinden şikâyet ettiklerine, CHP’liler çok daha baskıcı bir metinde vaktiyle ısr- ar ediyordu. MHP’nin fikirleri, biliyorsu- nuz, bu bağlamda zaten iktidarda...

Demirden pençe, Taksim’den marka

Farklı siyasî kanatların ortaklaştığı bu devlet anlayışının izin verebileceği yegâ- ne bireysellik, kapitalist girişim ve ticaret gibi görünüyor. Bir iç güvenlik kurumu

olarak davranan ordu ve bir iç güvenlik kurumu olan polis, bu noktada, devletin küreselleşme çağındaki rolünü hakkıyla yerine getiriyor. Şu son krize kadar devletin elini her şeyden, ama özellikle ekonomiden çekmesini isteyen burjuvazi, iş birleşim mülkün muhafazasına gelince, toplumsal mülkün, devletin güçlendirilmesi noktasında fevriyeye başlıyor. Türkiye, hem tarihsel "kadim devlet" anlayışından, hem kapitalist rotanın gerektirdiği reflekslerden, hem dünya konjonktüründe kendisine biçilen rollerden ötürü evvela bir güvenlik hattı kurmakla yükümlü: Ne mülteciler geçebilmeli bu sınırlardan, ne boru hatlarının başına bir şey gelmeli. Ayrıca, devlet malı yardımda bulunsa da, bulunmasa da ilk elde feragat edilen istihdam kaleminin işsiz bıraktığı, kayıtdışı alanda bile iş bulamayan, büyük kentlerin çeperlerine atılan yüzbinlerce insan yarın öbür gün hak talep etmeye, hele yağmaya filan başlarsa, karşılarında demirden bir pençe bulmalı. O yüzden, 1 Mayıs'lardaki aşırı şiddete Avrupa ne der filan diye korkmaya da pek gerek yok, bazı durumlarda "içişleri"ne karışmamak gerekir.

Taksim'i bir "marka", bir turizm ve alışveriş merkezi yapmak istediklerini söyleyen Tayyip Erdoğan, emek örgütlerinin İstanbul'un bu en merkezî yerinde eylem yapmasını istemiyor, ama Polis Günü'nde yolların yine Karaköy'den Mecidiyeköy'e kadar nasıl kesildiğine, vitrini koruyanların bir günlüğüne vitrine çıkışlarına yine şahit olacağız. 1 Mayıs denince 1996'da Kadıköy'deki olayları hatırlatanlara da ("çiçekleri bile parçaladılar"),

Bu ülkenin savcısı, bırakın polise taş atan 13-14 yaşında çocuklar için 58'er yıl istemeyi, bu çocuklar için dava açmayı bile nasıl aklına getirebiliyor, insan hayret ediyor. Arkasına yargıyı alarak bir dokunulmazlığa erişen polis, işine gücüne giden vatandaşa bile üst perdeden, hatta hakaretamiz konuşurken, bizzat devlet olduğunu düşünüyor.

daha yürüyüş başlamadan polisin üç gençi kurşunladığını, öfkenin böyle büyüdüğünü biz hatırlatalım. Bugün bu polis terörü mesela PKK'nın, mesela El Kaide'nin terörü yüzünden varsa, aynı polisin –ve jandarmanın– bir senedir bildiği halde Hrant Dink cinayetini nasıl ve neden önlemediğini de soralım. O bayrağın ve katilin yanında nasıl ve niye gururla fotoğraf çektiklerini de...

"Polis yoksa vatandaş var"

Devletin kaba şiddetinin tam da terörün besleneceği bataklık ortamı olduğunu yıllardır tecrübeyle biliyoruz. Dava konusu olduğunda kendi muvazzaf polisini bir türlü bulamayan ve duruşmaya çıkaramayan devlet, polise taş atan çocuklara astronomik cezalar kesmekle meşgul bugün. Taşa karşı her tür tedbire, kaska, kalkana sahip olan polisin çocuklara ateş açma hakkını kendinde görmesi de, o taşı bir nesne değil, devlete yönelik bir hakaret olarak görmesinden kaynaklanıyor herhalde. Ve bu ülkenin savcısı, bırakın polise taş atan 13-14 yaşında çocuklar için 58'er yıl istemeyi, bu çocuklar için dava açmayı bile nasıl aklına getirebiliyor, insan hayret ediyor. Arkasına yargıyı alarak bir dokunulmazlığa erişen polis, işine gücüne giden vatandaşa bile üst perdeden, hatta hakaretamiz konuşurken, bizzat devlet olduğunu düşünüyor, hareketlerini buna göre ayarlıyor. Bugün Türkiye'de düşman diye sadece dağdakilere demiyorlar, bütün vatandaşlar potansiyel düşman olarak görülüyor, her sokağın başına bu yüzden seyyar karakollar dikiliyor.

Bu arada, eğitim gibi, sağlık gibi, güvenlik de özelleştiriliyor, ama diğerlerinin aksine, bütçenin güvenlik kaleminde en ufak bir kesintiye gidilmiyor. Güvenliğin bir kamu hakkı olmaktan çıkıp bir özel girişim konusu olması apayrı bir kâbus tabii, ama bu bizim özel güvenlik şirketlerinin devlet gibi, devletin de özel mülkiyetin koruyucusu gibi davranmasını kabul edeceğimiz anlamına da gelmiyor. Polisin güvenlik sağlama görevine "hizmet" derken kamusal güvenlik hakkını talep eden vatandaş için de "müşteri" tabirini kullanan polis yetkililerine de nedense çokça rastlıyoruz.

Tabii bir de "devletli" vatandaş var. Geçenlerde bir arkadaşımız İstiklal Caddesi'nde vuku bulan bir olayı anlattı. Bir genç koşuyor, arkasından bir başkası bağırarak onu takip ediyor. Tam caddeyi dönerken bir vatandaş gence çelmeyi takıyor, oradaki kitle de üstüne çullanıyor. Bereket, arkadaşları yetişiyor: Kendisi esnafmış, çocuk da parasının üstünü almayı unutmuş...

İstanbul Valisi Muammer Güler'in vaktiyle dediği gibi: "Korkmaya gerek yok, bu ülkede asker var, o yoksa polis var, polis yoksa vatandaş var..." O vatandaş, Tayyip Erdoğan'ın bahsettiği "hassasiyetler"e sahip olan kişi olsa gerek. Yine başbakanın cevaz verdiği gibi, pompalı tüfeğine davranmakta tereddüt etmeyecek bir vatandaş...

Polisin çalışma koşullarından, maaşından, stresinden yakınan, direkt kafaya sıkılan kurşunları, kemiğe isabet ettirilen copları mazur görenler mi var? Hayata kastedilmesi dışında, ölçüsüz ya da hatta "ölçülü" şiddeti ne haklı gösterebilir halbuki? Bundan beş-on sene evvel memleket gençleri mafya olmak isterdi, şimdiyse polislik prim yapıyor, bu meslek büyük tatmin sağlıyor. Öyle ya, en büyük yeteneğini, kaba gücünü kullanacaksin, üzerine üniformanı, arkana amirlerini, Meclis'i, mahkemeleri alacaksın, "her şey benden sorulur" diye gezeceksin. Sonrası, kanunda yazdığı gibi, "tecürübe ve izlenime" kalmış. Kimi durdurup yolundan edeceğini, kime ne kadar vuracağını, kimi öldüreceğini bilme sanatı da denebilir buna. Mafyanın çok iyi bildiği bir sanat.

Günlerdir tartışılan bir olay polis şiddetinin nasıl bir meşruiyet kazandığını gösteriyor: Güvenlik kameralarının da görüntülediği gibi, polis kıyafeti giymiş 5 kişi Avcılar'da bir eğlence mekanını basıyor, içerdekileri sindiriyor, yetmiyor copla girişiyor ve bir kadını saçından metrelerce sürükleyerek kaçırıyor, götürdükleri yerde saatlerce tecavüz ediyor. Bütün bunlar olurken mekandakilerin gıkı bile çıkmıyor. Ekranlara akseden görüntülerin yarattığı tartışmalar üzerine Celalettin Cerrah kalkmış, "polise kimlik sorun" diyor. İstiklal Caddesi'nde kendisini durduran polislerin kimliklerini görmek isteyen Servet Alçinkaya'nın başına gelenleri biliyoruz. Önce polis otosunda, sonra karakolda dövülmüş, hastanelik edilmişti.

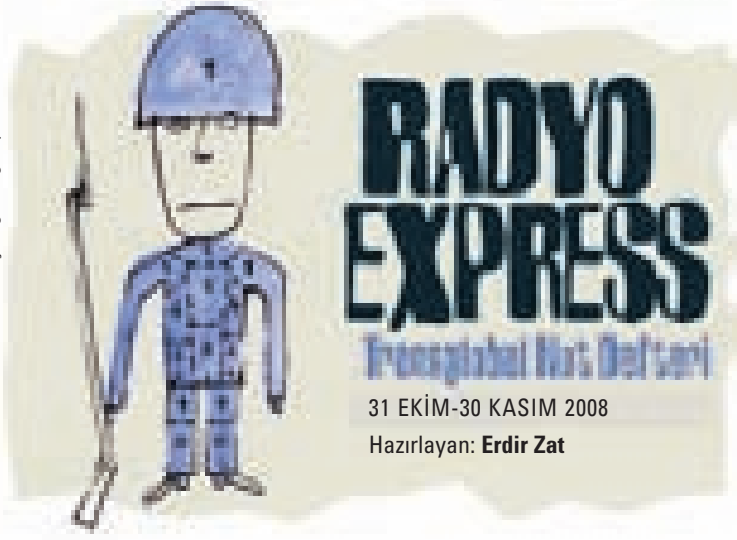
Merve Erol

HAZİRAN 2007'DEN BUGÜNE KURŞUNLU POLİS VAKALARINDAN SEÇMELER

- Mustafa Kükçe Ümraniye'de gözaltına alındı, cezaevine sevkinin ardından kaldırıldığı hastanede öldü. (14 Haziran 2007)
- Nijeryalı göçmen Festus Okey, Beyoğlu polis merkezinde silahla öldürüldü. (20 Ağustos 2007)
- İstanbul Yenibosna'da Yürüyüş dergisi dağıtan 19 yaşındaki Ferhat Gerçek, polis tarafından sırtından vuruldu, boynundan aşağısı felç oldu. (7 Ekim 2007)
- Feyzullah Ete, İstanbul Avcılar'da parkta otururken, bira içtiği gerekçesiyle tartışma açan polis tarafından göğsüne atılan tekme sonucu öldü. (21 Kasım 2007)
- İzmir'de dur ihtarna uymadığı gerekçesiyle ateş açılan jipin sürücüsü Baran Tursun, başına isabet eden kurşun sonucu öldü. (24 Kasım 2007)
- Adapazarı'nda bir hırsızlık ihban üzerine gidilen olay yerinde koşarak uzaklaşan İ.T.'ye açılan ateş sonucunda şahıs ağır yaralandı. (5 Ocak 2008)
- İzmir'de kendisine kimlik soran sivil polislerin kimliklerini göstermeleri için ısrar eden Hasan Köse, açılan ateş sonucunda yaralandı. (8 Ocak 2008)
- Murat Kurtaran, Adana'da bir bankayı soyduktan sonra öldürüldü (17 Ocak 2008)
- Hrant Dink anmasının ardından Ke-malettin Rıdvan Yalın, Beyoğlu'nda vuruldu. (19 Ocak 2008)

- İstanbul Kartal'da polislerle tartışma yaşayan H.D., karından vuruldu. (19 Ocak 2008)
- Mimar Hüseyin Turgut, Yalova'da park yeri yüzünden çıkan tartışmada öldürüldü. (26 Ocak 2008)
- Abdullah Öcalan'ın Türkiye'ye getirilmesinin yıldönümünde düzenlenen gösterilerde 16 yaşındaki Yahya Menekşe panzer altında kaldı, Menekşe'nin ölümünü protesto gösterilerinde iki kişi yaralandı, polis cenazeye müdahale etti. (15 Şubat 2008)
- Van'daki Newroz gösterilerinde Zeki Erik göğsüne isabet eden kurşun sonucunda öldü, aynı olayda 10'u ağır 53 kişi yaralandı. (22 Mart 2008)
- İkbal Yaşar, Yüksekova'daki Newroz gösterisinde öldü, 2'si ağır 25 kişi yaralandı. (23 Temmuz 2008)
- Motosikleti parka çekilen Orhan Ofas polisin ateş açması sonucu öldü; Ofas'ın bir polis memuruna bıçakla saldırıldığı söylendi. (10 Temmuz)
- Arkadaşlarının sınır dışı edilmesini protesto eden Kırklareli Mülteci Kampı sakinlerinden bir kişi müdahale sonucunda öldü, dört mülteci yaralandı. (11 Haziran 2008)
- Kadıköy'de bir çocuk yurdunda kalan 18 yaşındaki Yasin Kırbaş, sırtından vurularak felç oldu. (18 Haziran 2008)
- İzmir'de hırsızlık yaptığı söylenen Uğur Olukmaya vuruldu. (3 Temmuz 2008)

- Van'da dur ihtarna uymadığı söylenen çocuklara ateş açılması sonucunda 13 yaşındaki Alişan Kuşan ağır yaralandı. (5 Temmuz 2008)
- İstanbul Bahçelievler'de Cem İnci, kendi kendine söylenirken, kendisine küfür ettiğini sanan polis memuru tarafından öldürüldü. (6 Ağustos 2008)
- Sivas'ta ihtara uymadığı gerekçesiyle arabasına ateş açılan Turan Özdemir öldü. (25 Ağustos 2008)
- Bursa'da hırsızlık ihban üzerine gelen apartmanda dur ihtarna uymadığı gerekçesiyle Cengiz Koç öldürüldü. (26 Ağustos 2008)
- Van'da arabaya giderken dur ihtarna uymadığı söylenen Nizamettin Özcan sırtından vuruldu. (26 Ağustos 2008)
- Yürüyüş dergisi dağıtan Engin Çeber, gözaltına alındıktan sonra karakolda ve cezaevinde on gün işkence görerek yaşamını yitirdi. (10 Ekim 2008)
- İstanbul Bağcılar'da gözaltına alınan Ahmet Laçın, karakoldan çıktıktan sonra hayatını kaybetti, polis zanlının çatıdan düştüğünü söyledi. (12 Ekim 2008)
- Antalya'da, dur ihtarna uymadığı söylenen Çağdaş Gemik, motosikleti üzerinde vuruldu. (27 Ekim 2008)
- Hırsızlıktan sabıkalı Soner Çankal Altındağ'da öldürüldü. (20 Kasım 2008)
- Zonguldak'ta, akli dengesi bozuk olan Erdal Keloğlu, Karakola girmek istemediği ve küfür ettiği gerekçesiyle copla dövülerek öldürüldü. (25 Kasım 2008)

İktidar partisi kapatıldı

TAYLAND Dünya medyasının ağızbirliğiyle "sınıf savaşı" olarak nitelediği havaalanı işgali, işçi hareketinin öncülük ettiği Demokrasi İçin Halk İttifakı'nın zaferiyle sonuçlandı. Tayland Anayasa Mahkemesi, iktidar partisi ile iki koalisyon ortağının oy satın alarak seçimlere hile karıştırdıkları gerekçesiyle kapatılmasına karar verdi. Kararla birlikte başbakan Somchai Wongsawat da dahil önde gelen parti liderleri beş yıl süreyle siyasetten men edildi. Hakkındaki yolsuzluk davalarından hüküm giyen firari eski başbakan Taksin Şinavatra'nın kayınbiraderi olan Somchai görevi bırakarak anayasa mahkemesinin kararını kabul

ettiğini açıkladı. İktidar bloğunun parlamentodaki vekilleri başka isimle yeni bir parti kurabilecek. Nitekim ilk adımı attılar; çoğunluğu hâlâ korudukları için yeni hükümeti de onların kurması bekleniyor. Hükümeti devirmeyi başaran muhalifler ise Bangkok'un iki havaalanında bir haftadan fazla sürdürdükleri işgal eylemine son verdi. Ne var ki, kararın açıklamasından birkaç saat önce eylemcilerin üstüne atılan bomba bir kişinin ölümüne ve yaralanmalara yol açtı. İki siyasî kutup arasındaki çekişme, hükümet yanlısı göstericilerin ekonomiyi sabote etmekle suçladıkları muhaliflere karşı silah kullanmasıyla tehlike boyutları almıştı.

HİNDİSTAN

Geliyorum dedi

Pakistan'dan sonra Hindistan da kendi 11 Eylül'ünü yaşadı. Mumbai'deki "fedai baskını" genişletilmiş Ortadoğu coğrafyasındaki bütün taşları yerinden oynattı. Artık sadece Afganistan çevresi değil, Kenya'dan Hindistan'a bütün Arap Denizi kıyıları ateş altında. Hoşgeldin Obama!

NEW YORK yeni bir El Kaide saldırısına karşı alarma geçirilmişken terör hiç beklenmedik bir yerden vurdu. 26 Kasım günü, tıpkı Somalili korsanlar gibi botlarla gelerek Hindistan'ın ekonomik başkenti Mumbai'de ondan fazla noktaya baskın düzenleyen İslamcı militanlar ortalığı kan gölüne çevirdi. 62 saat süren kaos, 174 kişinin ölümüne ve yüzlercesinin yaralanmasına neden oldu. Saldırıları uluslararası haber ağlarına e-posta gönderen Dekkan Mücahitleri adlı yeni bir örgüt üstlendi. Bildirilerinde Hindistan'da yaşayan müslüman azınlığa -85 milyonun üstünde- karşı uygulanan zulme son vermeyi amaçladıklarını vurguluyorlardı. Dekkan güneyde müslümanların yoğun olduğu bir bölgenin adı; ancak saldırganların buradan gelmediği henüz çatışmalar sürerken anlaşılmıştı. Operasyondan sağ kurtulan tek militan, eylemcilerin tümünün Pakistan yurttaşı olduğunu ve Keşmir'in kurtuluşu için mücadele veren Leşker-i Tayyibe örgütü tarafından eğitildiğini itiraf etti. Böylece olaylardan Pakistan'ı sorumlu tutan Hindistan başbakanı Manmohan Singh'in argümanı doğrulanmış oldu.

Ne var ki, Singh'in büyük bir keşifte bulunmadığı da aşikardı. Nitekim altı ay önceden planlanan bu eylemin Hint istihbarat birimlerine duyurulduğunun ortaya çıkması çok zaman almadı. Önceden uyarılmasına rağmen önlem almayan içişleri bakanı istifa etti ve ardından üst düzey yöneticilerin istifa furası geldi. Aslında başta başkent Yeni Delhi olmak üzere Hindistan'ın büyük kentleri bu tür saldırılara yabancı değil. Küresel finans akışının on büyük müknaatından biri ve 19 milyon nüfusuyla dünyanın beşinci büyük metropolü olan Mumbai daha önce de hedef alınmıştı. 1993'de aralarında borsanın da bulunduğu önemli merkezlerine otomobillerle yapılan bombalı saldırılar

Tac Mahal Oteli'nde dehşet

257 kişinin ölümüne yol açmıştı. Bu saldırıların hemen öncesinde kentte hindular ile müslümanlar arasında şiddet olayları yaşanmış, işçi sınıfına mensup müslümanlar polis kurşunlarına hedef olarak büyük kayıp vermişti. İki yıl önce, Mumbai'nin banliyö trenlerine yerleştirilen bombalar 183 kişinin ölümüne yol açtı.

Hindu-müslüman çatışması

Geçtiğimiz temmuzda, Mumbai'nin yanibaşında, Pakistan sınırındaki Gujarat eyaletinin başkenti Ahmedabad'a İslamcılar tarafından düzenlenen bombalı saldırılarda 55 kişi öldü. Üstelik kaybın büyük bölümü seri bombalardan sonra hastaneye getirilen yaralıların tedavi altına alındığı acil serviste infilak eden bombalardan gelmişti. Ancak yıllardır anamuhalefet Hindistan Halk Partisi'nin aşırı sağcı kanadının yönetiminde olan Gujarat'ın hindu faşistleri vahşet yarışında İslamcı tedhişçilerden aşağı kalmıyordu. 2002'de faşist eyalet valisi Narendra Modi'nin kışkırttığına inanılan kıyımın binden fazla müslüman katledildi. İktidardaki Hindistan Ulusal Kongresi'nin lideri Sonya Gandhi, "müslüman sorunu" konusundaki görece ılımlı yaklaşımını, Gujarat'ta yapılan son yerel seçimlerde, "yalancı, hain ve ölüm taciri" olmakla suçladığı Modi'ye karşı kampanya düzenleyerek gösterdi. Ama bütün bu eylemlerin körüklediği Hint milliyetçiliğini arkasına alan Modi, seçimi açık farkla kazandı.

Hindistan siyasetindeki bu yarık Mumbai saldırılarından sonra daha da derinleşti. Sokağa dökülen milliyetçi kitlelerin öfkesi, saldırıyı düzenleyenlerden çok "müslümanlara

karşı yeterince etkili olmamakla" suçlanan Singh hükümetini hedef aldı. Pakistan'ın nükleer tehdidine karşı kendi nükleer programını geliştirme yolunda Washington ile işbirliği yapan Singh ise, bu ilişkiyi "stratejik ortaklık" çerçevesinde değerlendiren Bush yönetiminin nicedir telkin ettiği "İslamî teröre karşı aktif rol" pozisyonuna kendiliğinden girdi. Gerek eylemin boyutlarının yarattığı dehşet -ki itirafçı terörist planlarının 5 bin kişi öldürmek olduğunu açıkladı- gerekse muhalefetten gelen baskılar, Singh'in eline Pakistan'a karşı kullanabileceği bütün kozları verdi. Vakit kaybetmeden ABD'nin anti-terör programını Hindistan'da da uygulamak için düğmeye bastı. Yeni Delhi'nin girdiği bu yeni yörünge, Obama'nın Afganistan-Pakistan planlarıyla da örtüşüyor.

Fedailer devrede

Öte yandan bölge uzmanları Mumbai saldırılarının Keşmir'deki yerel seçimlere denk geldiğine özellikle dikkat çekiyor. Hindistan ile Pakistan'ın üç kez savaşmasına yol açan ve bir süredir yatışmış görünen Keşmir sorunu yeniden alevlendi. Üstelik işin içinde, 2001'de Hindistan parlamentosuna son anda bertaraf edilen bir baskın düzenleyerek iki ülkeyi dördüncü savaşın eşiğine getiren Leşker-i Tayyibe örgütü de var. Mumbai saldırılarının yöntem olarak bundan önceki bombalama eylemlerinden ayrılması, daha çok "fedai saldırıları" adı verilen Keşmir tarzı gerilla baskınlarına benzeri bu argümanları kuvvetlendiriyor.

"Şoke edip korku salmak" taktiğine dayanan fedai saldırılarının, Mumbai'nin merke-

Çulsuzun adaleti

SOMALİ Yılbaşından beri Somali açıklarında görülen korsan aktiviteleri dünyanın en büyük tankeri Sirius Star'ın kaçırılmasıyla birlikte zirve noktasına ulaştı. Küresel ticareti sekteye uğratan korsanların bu yıl içinde 92 saldırı gerçekleştirdiği, bunların 36'sının başarıyla sonuçlandığı ve halen ellerinde iki Türk gemisi de dahil 14 geminin bulunduğu bildirildi. Son olarak Rus tankları ve savaş malzemesiyle yüklü bir Ukrayna gemisi korsanların istediği fidyeyi ödeyerek kurtuldu. Öte yandan Irak'taki skandallarıyla gündeme gelen Blackwater şirketi, Somali sahilinin güvenliğini almak için girişimlerde bulundu.

Chavez'in açmazı

VENEZÜELLA Yerel seçimleri 22 eyaletin 17'sini alan Birleşik Sosyalist Partisi kazandı, ama beklenenin altında kalan başa- rı sevinç getirmedir. Chavez'i destekleyen sosyalistler, petrol zengini Zulia, en kalabalık eyalet Miranda ve başkent Caracas'ı muhaliflere kaptırdı. Seçim sonuçları bundan önce anayasa referandumunda sürpriz bir mağlubiyet yaşayan Chavez'in geleceğiyle ilgili yeni kuşaklar doğurdu. Seçimden önce "oligarşinin iktidara geri dönmesi tehlikesine karşı" darbe imasında bulunan Chavez, seçimden sonra görev süresini 2021'e kadar uzatacak anayasa değişikliğini yeniden gündeme getirdi.

Medvedev'in ziyareti

KÜBA Rusya lideri Dimitri Medvedev, nüfus artırmak amacıyla çıktığı Latin Amerika gezisini Küba'da tamamladı. Ama bu defa gündemde askeri işbirliği değil, ticaret vardı. Rus şirketleri, Küba karasularından petrol çıkarılmasına yardımcı olmak ve nikel madenlerine yatırım yapmak istiyor. Küba'nın Sovyet yapımı eski hava savunma sistemlerinin modernizasyonu ise şimdilik askıda. Küba yeni ABD başkanının yönetimi almaya hazırlandığı bir zamanda kuzey komşusu kızdırmak istemiyor. Raul Castro, Obama'yla görüşüp sorunları çözmeye ve ambargoyu sona erdirmeye hazır olduğunu bildirdi.

Din kavgası hortladı

NİJERYA Nicedir petrol yataklarının bulunduğu Nijer Deltası'ndaki içsavaşla gündeme gelen Nijerya'nın eski belası yeniden kendini gösterdi. Müslümanlarla hristiyanlar arasındaki çatışmalar tekrar alevlendi. Ülkenin merkezindeki Plateau eyaletinin başkenti Jos'ta yapılan yerel seçimleri hristiyanların desteklediği Demokratik Halk Partisi adayının kazandığının açıklanmasından ardından seçime hile karıştığı iddia eden müslüman kabileler ayaklandı. Çıkan çatışmalarda iki yüzden fazla insan yaşamını yitirdi, köyler, camiler ve kiliseler ateşe verildi. Jos'ta daha önce yapılan seçimleri müslüman adaylar kazanmıştı.

► zinde uygulanması öncekilerden çok daha tehlikeli bir aşamaya işaret ediyor. Uluslararası ilişkiler profesörü Sumantra Bose'nin BBC'deki yorumu dikkat çekici: "Mumbai'de yaşananlar Hint kentlerine yönelik şiddet eylemlerinin gelişiminde yeni bir dönemin başlangıcı olabilir. Daha önce pazar yerlerine, banliyö trenlerine yerleştirilen bombalar, yoksul ve orta sınıf Hintlilerin yaşamına mâl olmuştu. Şimdi lüks otellere, Batılıların gittiği kafe ve restoranlara saldıran eylemciler, şiddeti Hindistan'ın en kozmopolit kentini ziyaret eden seçkinlere yönelmiş oldu. Eğer saldırganların özellikle İngiliz ve Amerikalı aradığı yolundaki haberler doğru çıkarsa, bunun Hindistan'ın ezilen ve ayrımcılığa uğrayan müslüman kesiminin isyanını yansıtan bir eylem olmadığı da açıklık kazanacak."

Hindistan ile Pakistan'ın ilişkileri, geçen yaz Afganistan'daki Hint elçiliğine yapılan saldırıdan sonra tekrar gerginleşmişti. Hedefin İslamabad yönetimi değil Taliban-El Kaide koalisyonu olduğunu savunan Washington, Yeni Delhi'yi güçlekle zaptetti. Artık bu denge yok. Pakistan devlet başkanı Asif Ali Zerdari saldırıların Pakistan ile bağlantılı olduğuna ilişkin delillerin ortaya çıkması durumunda Hindistan ile işbirliğine gireceklerini söylese de, oluşan fiili durum Hindistan'a "İslamabad'ın terörle başa çıkmakta yetersiz kaldığını" savunup kendi bildiği yolda gitme "hakı" sağlıyor. Ayrıca, Bush'un aynı teze dayanarak, Zerdari'ye haber bile vermeden, Pakistan topraklarındaki Taliban kamplarına sınırötesi operasyon düzenlediğini de unutmamak gerekiyor.

Mumbai saldırılarının hemen öncesinde Taliban sözcüsü Zabihullah Mücahid, Obama'nın Afganistan planlarına karşı "benzeri görülmemiş bir direniş" göstereceklerini açıkladı. Burada geçen sayımızda yer alan Afganistan yazısındaki bir detayı hatırlamakta yarar var: "İdeolojik olarak Paştun milliyetçiliğine İslâmî bir yorum getiren Taliban açısından Afganistan ve Pakistan toprakları arasında bir ayrım kalmadı; bu ülkelerin yanı sıra, doğuda Hindistan ile Pakistan arasındaki husumetin kaynağı Keşmir'e, hattâ Hindistan'ın içlerine, batıda İran topraklarına kadar uzanan Paştun coğrafyasını bir bütün olarak görüyorlar."

ABD Damardan Amerikan

Rekor düzeyde oyla ABD'nin ilk siyah başkanı seçilen Barack Obama, kuşkusuz Amerikan tarihinde "devrim" yaptı. Ancak dünyaya yayılan ölçsüz iyimserlik ve "değişim" beklentisi gerçeklikle bağdaşmıyor. Obama'yı "mesih" sayanların görmezden geldiği çok şey var. Arkadaşımız Aykut Kılıç, New York'tan bildiriyor...

"DEĞİŞİM" kelimesi ABD tarihinde muhtemelen hiç bu denli fazla ve inançla, fakat şuursuzca telaffuz edilmemiştir. Her ne kadar Obama, —özellikle finansal krizin yönetilemez hale gelmesinin ardından defalarca ifade edildiği gibi— ABD'deki müesses nizamın rızasıyla seçilmiş ve büyük ölçüde bu iktidar ve para odaklarının çıkar ve tercihleri doğrultusunda davranacak olsa da, oy verenlerin ciddi bir kesiminin Obama yönetiminin beklentilerinin daha adil ve demokratik bir düzen olduğu ortada.

Fakat gerçeklik böylesi bir değişim beklentisinin aksi yönünde. Zira Obama kabinesi için telaffuz edilen isimlerin neredeyse tamamı büyük şirketlerin eski CEO'ları ile Bush ve Clinton hükümetlerinin akıl hocalarından oluşuyor. Krizin ardından Wall Street bankerlerinin bir dediğini iki etmemesi, İsrail lobisiyle olan yakın ilişkileri (son olarak Beyaz Saray'daki en yetkili makama bir İrgun mensubunun oğlu, ateşli bir İsrail destekçisi olan Rahm Emmanuel'i atması), "terörizme karşı savaş" konseptine olan bağlılığı ve Afganistan/Pakistan konusunda McCain kadar rezil planlara sahip olması, alt sınıfların ve göçmenlerin en büyük kâbusu olan sağlık harcamalarındaki birkaç ufak iyileştirme dışında mevcut neoliberal programı devam ettirme taahhüdü ve benzeri birçok gelişme düşünüldüğünde, Obama'nın şu ana kadar yaptığı tercihlerin hiçbirisi şaşırtıcı değil, aksine olağan. Kısaca küresel sermayenin Obama'yı tercih etmesinin nedeni, finansal çöküşün yarattığı meşruiyet krizini giderebilmek ve halihazırda giderek şiddetlenen toplumsal yıkımı bir nebze de olsa onarmak için popüler halk desteğine duyduğu ihtiyaç. ABD solunun Obama'yı "yeni Clinton" olarak adlandırmasının nedeni de kendisine biçilen bu misyon aslında.

Beklentiler ve beklenti sahipleri

Bunlara rağmen Obama'nın seçilmesinin sadece ABD'de değil tüm dünyada yarattığı beklenti ve iyimserliği nasıl açıklamak gerekiyor? Bütün bu "Amerika'yı değiştirebiliriz" coşkusunun ardından sadece iyimser bir beklenti mi var, yoksa yaşanan umut ve korkunun bileşiminin yarattığı

bir toplumsal katarsis hali mi? Obama'nın seçilmesinin bir arınma ve rahatlama anı olduğu son derece aşikâr. Bunun nedeni, ABD gibi tarihsel hafızanın ırkçı bir şiddetle mülül olduğu, toplumsal hayatta örtük fakat kurumsallaşmış bir ayrımcılığın hüküm sürdüğü ve siyasetin kati bir beyaz üstünlüğü tarafından damgalandığı bir ülkede, ilk kez bir siyahın —hem de rekor sayıda bir oy alarak— başkan seçilmesi.

Fakat bu arınma hali, belirsiz bir geleceğe havale edilmiş ve nasıl gerçekleştirileceği bunu arzulayanlar tarafından da bilinmeyen bir değişim söylemini hegemonik hale getirmiş durumda ve bu söylemin ürettiği bir tür ideolojik hegemonya (Gramsci'nin deyişiyle "sağduyu"), kapitalizmin krizinin yarattığı toplumsal korku ve tedirginliğin Obama'nın seçilmesinde en az iyimser beklentiler kadar etkili olduğunu görünmez hale getirmiş gibi. Merkez sağdan radikal sola, alt sınıflardan burjuvaziye kadar Obama'yı destekleyen son derece geniş toplumsal koalisyonu bu korku ve iyimserlik ekseninde analiz etmek gerekiyor. Zira önümüzdeki dönem Obama yönetimini bekleyen en zor sınav, özellikle işsizlik ve barınma sorunlarıyla boğuşan yoksullar ile kriz sonucu yaşam standardı ve alım gücü erozyona uğrayan orta sınıfların beklentileriyle sermayenin taleplerini uzlaştırmak olacak.

Her ne kadar "sınıf" kavramını büyük ölçüde gelir dağılımına göre açıklayan ana akım Amerikan sosyolojisinin kriterleriyle daha siyasi bir sınıf analizi yapabilmek pek mümkün değilse de, ABD toplumunun iktisadi, siyasi ve kültürel açıdan dezavantajlı kesimlerinin büyük ölçüde Obama'yı desteklediği görülüyor. Oyların yaş, cinsiyet ve yıllık gelire göre dağılımına ilişkin rakamlara bakıldığında bunu açık bir şekilde görebilmek mümkün: 18-30 arası yaş grubunda Obama'yı tercih edenlerin oranı yüzde 69 civarı; Obama'nın Demokratların 2004'teki adayını John Kerry'ye kıyasla kadınlardan aldığı oy ortalama yüzde 7 daha fazla (New Mexico gibi seçimin son derece çekişmeli geçtiği ve yoksul Latin kökenlilerinin yoğun olarak yaşadığı eyaletlerde bu oran yüzde 10'lara kadar varabiliyor); "en aşağıdakilerin", yani yıllık geliri 15 bin

IMF'den 2 milyar dolar

İZLANDA Ekim ayında bankacılık sisteminin çökmesiyle iflas eden "refah ülkesi" İzlanda, ekonomik krizin yıkıcı etkisinden kurtulmak için IMF'ye sığındı, 2 milyar dolar kredi aldı. Böylece 1976 yılından bu yana IMF'den kredi alan ilk Batı Avrupa ülkesi İzlanda oldu. İki yıl süreli kredi, IMF'nin ifadesiyle "güven tesis etmek ve ekonomiyi istikrara kavuşturmak" amacını taşıyor. Ancak kredinin ilk diliminin ödenmesindeki gecikme Reykjavik hükümetini paniğe sevk edip öngörülme kayıplara yol açtı. IMF bundan önce "küresel krizin önüne geçmek" amacıyla, Ukrayna ve Macaristan ile anlaşmaya varmıştı.

Vazquez'in kürtaj vetosu

URUGUAY Seçimlere hazırlanan sosyalist iktidar bloğu, başkan Tabare Vazquez'in kürtaj yasasını veto etmesiyle karıştı. Ülkedeki katolik hassasiyeti dengelemek için "kürtaja sadece hamileliğin ilk 12 haftasında izin veren" yasa tasarısı temsilciler meclisi ve senatonun onayını alarak başkana gönderilmişti. Ancak Vazquez "felsefi ve biyolojik itirazları" olduğunu öne sürerek yasayı veto etti. Mevcut yasa, Latin Amerika ülkelerinin çoğunda olduğu gibi, tecavüz vakaları, annenin hayatı tehlike altında veya ana rahminin bebeğin gelişimini engelleyecek durumda olması dışında kürtaja izin vermiyor.

Gene basın yasağı

RUSYA Anna Politkovskaya cinayetinden yargılanan üç sanığın mahkemesinde yargıç duruşmaların bundan sonra basına kapalı yapılacağını açıkladı. Daha önce davanın basına açık görüleceğini söyleyen yargıç, bu karar değişikliğini can güvenliğinden endişe eden jüri heyetinin medyanın bulunduğu salona girmeyi reddetmesi ile gerekçelendirdi. Politkovskaya'nın ailesi ve avukatları mahkemenin kararını eleştirerek şeffaflığın bu davadaki önemi ne işaret etti. Rusya'nın Çeçenistan politikasının önde gelen muhalifi olan gazeteci Anna Politkovskaya, 2006'da Moskova'da öldürülmüştü.

Şirinler 50 yaşında

BELÇİKA İngiliz asıllı Belçikalı komünist çizer Peyo'nun (Pierre Culliford) popüler kültüre kazandırdığı Şirinler (Smurfs; İngilizce "kızıl bayrak altındaki küçük adamlar" ifadesinin akrostişi) 50. yılını kutluyor. Karl Marx'ı sembolize eden Şirin Baba'nın kurduğu, paranın, hiyerarşinin ve tapınağın olmadığı, üretimin ortak yapıldığı Şirinköy'e buradan bir şapka!

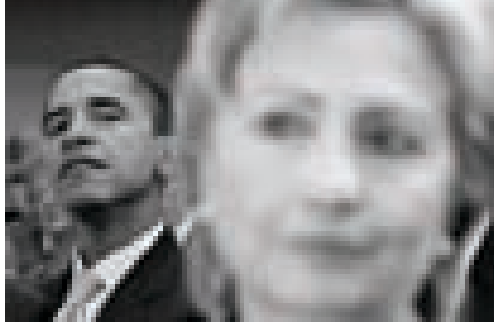
doların altında olanların yüzde 73'ü Obama'ya oy verirken 15 ile 50 bin dolar arasında kazananlar arasında bu oran ortalama yüzde 60.

Toplumun dezavantajlı kesimleri arasında Obama'nın aldığı desteğin ortalama yüzde 60'ın (ABD'deki 'hiper' anti-demokratik seçim sisteminin bütün farklı gelir dağılımı, cinsiyet ve yaş gruplarında da seçmenleri iki parti arasında neredeyse eşit olarak paylaştırdığı düşünüldüğünde bu ciddi bir fark) üzerinde olmasının en önemli nedeni ise hiç şüphesiz siyah bir aday olması. Bu durumun en az siyahlar kadar yoksul diğer etnik gruplar üzerindeki etkisi de aşikâr. Seçmenlerin yüzde 8'ini oluşturan Latin kökenliler ve yaklaşık yüzde 2 civarında olan Asyalılar arasında da Obama'nın aldığı destek yüzde 60'ın üzerinde.

Özetle, "İrlandalıların" hatırı sayılır bir kesimi siyasi olarak aynı saflarda ve en acil talepleri krizin yarattığı toplumsal yıkıma karşı Obama yönetiminin ciddi bir 'kurtarma' paketini bir an evvel hayata geçirmesi: Banka ipoteklerinin yasaklanması, mortgage faizlerinin iptali ve borçların reel değerleri üzerine taksitlendirilmesi, teknoloji ve altyapıya yapılacak yatırımlarla yeni istihdam yaratılması, ülke vatandaşı olan herkesi kapsayacak evrensel bir sağlık sistemi, daha adil bir vergi düzeni, kapsamlı bir işsizlik sigortası. Özellikle beyaz olmayan etnik gruplar için önemli diğer bir beklenti de sekiz yıllık Bush yönetimiyle birlikte giderek daha da kurumsallaşan anti-demokratik güvenlik devleti uygulamalarına son verilmesi ve kişisel özgürlüklerin yasal güvence altına alınması.

Yeni "New Deal"

Fakat Obama'nın seçilmesinde kilit rol oynayan, aldığı toplam oyun yaklaşık yüzde 40'ını oluşturan alt sınıfların desteği kadar üst-orta sınıf beyazların —Judith Butler'ın ifadesiyle— kriz nedeniyle "ırkçılıklarını ve tutarsız siyasi görüşlerini kendilerine saklayarak" bir siyaha oy vermeleri oldu. Yani köle plantasyonlarının üzerinde yükselen devasa bir servetin sahibi senatör McCain'in yenilgiyi kabul ettiği konuşmasında vurguladığı "Afro-Amerikan faktör" öncelikle kendi ırkçılığının gizli bir ifadesinden başka bir şey değildi. Reagan Demokratları olarak adlandırılan ve ağırlıklı olarak ülkenin zengin kuzey bölgelerinde yaşayan Katolik ve muhafazakâr sanayi işçilerinden oluşan bu kesimin kriz karşısında Obama'dan beklentisi, Büyük Bunalım'ın ardından Roosevelt'in özellikle orta sınıfları korumaya yönelik New Deal politikalarına geri dönüş. Obama'nın özellikle krizin ar-

Obama-Clinton: Rekabet günlerinden enteresan bir detay

dından Wall Street operasyonu konusunda sergilediği kararlı ve pragmatik tavır gerek teatral gerekse de politik olarak bu kesim üzerinde son derece etkiliydi. Obama ve Biden ikilisi, Hazine Sekreteri Paulson tarafından hazırlanan kurtarma planını onaylarken bu borçlarının nasıl finanse edileceğini tartışmaktan —tabi ki kemer sıkma ve kamu borçlarını artırma politikalarıyla— sonuna kadar imtina ederken sadece retorik düzeyde bir iktisadi korumacılık vaadiyle bu kesimlerin desteğini almayı başardı.

Ayrıca McCain'in başkan yardımcılığı için Sarah Palin gibi açıkça ırkçı ve bağnaz birini tercih etmesi de kendisini merkez sağda ifade eden birçok beyazın Obama'yı tercih etmesine neden olmuş gibi görünüyor. Birçok muhafazakar açısından bu tercih Bush'un ardından Hristiyan sağının Cumhuriyetçi siyaseti giderek daha fazla tekeline alması ve ABD'nin hali hazırda aşırı yıpranmış olan uluslararası prestijinin geri dönülemez bir biçimde zedelenmesi olarak yorumlanırken seçimlerin en büyük ironisinin de mazereti oldu: Palin'in "son derece yanlış" bir tercih olduğunu ifade eden Colin Powell, "dönüştürücü" bir figür olarak gördüğü Obama'yı destekleyeceğini ilan etti.

Bütün bunlar Cumhuriyetçilerin beklentilerinin aksine, seçimlerde orta sınıf beyazlar için silah taşıma, kürtaj hakkı veya eşcinsel evliliği gibi ahlakî ve kültürel meselelerden ziyade sınırları neoliberal zamanların gözde kavramı "risk toplumu" tarafından çizilen iktisadi bir rasyonalitenin etkili olduğunu gösteriyor. Bu noktada özellikle bir siyahın ABD başkanı olması fikrinin, finansal krizin yarattığı toplumsal yarılma karşısında ulusun "birliğini" sağlayan bir fedakarlık ("Eğer ekonomi için iyi olursa bir siyaha oy verebilirim") olarak kavrandığı ve kabul gördüğü söylenebilir. Bu birlik duygusu ve McCain-Palin ikilisinin temsil ettiği Bush politikalarının yenilgisinin insanlarda uyandırdığı schadenfreude —başkalarının acıları karşısında

mutluluk duyma— hissi üzerine inşa edilen mevcut değişim söyleminin esas ideolojik işlevi ise söz konusu iktisadi rasyonalitenin imkansızlığının hasır altı edilmesi.

Krizin katlanan faturası

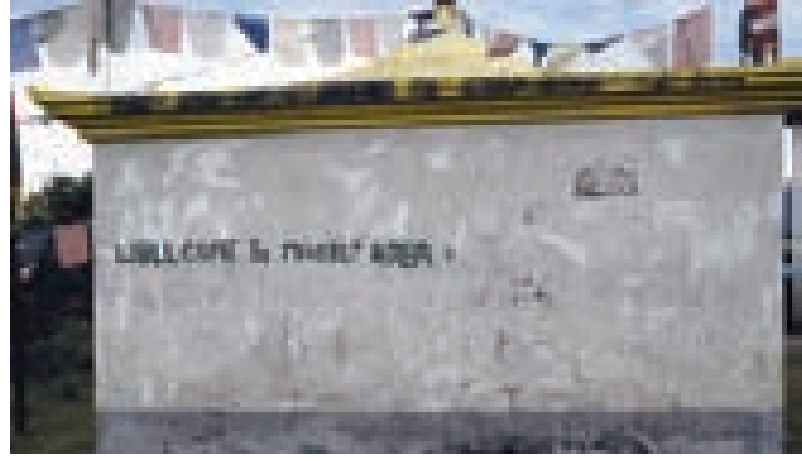
New Deal dönemi politikalarına geri dönüşe ilişkin kamuoyundaki bütün iyimserliğe rağmen krizin seyrini tam aksi istikamette ve çok daha yıkıcı olacağı şimdiden belli olan ikinci raund henüz başlamış durumda: İflas eden Lehman Brothers tarafından garanti altına alınan fakat ödenmeyen finansal kredi borçları, tüketicilerin toplamı yaklaşık bir trilyon doları bulan kredi kartı borçları ve bu durumun JP Morgan Chase ve Bank of America'yı iflasa sürüklemeye ihtimali, General Motors'un ardından Ford ve Chrysler'ın da batmanın eşiğine gelmesi, yerel yönetimlerin ve federal hükümetin bütçe açıkları, Silikon Vadisi'ndeki teknolojik yatırımların neredeyse durması ve son olarak, hem finansal gücü hem de reel ekonomideki varlığı nedeniyle sarsılmayacağı tahmin edilen General Electric'in kâr oranlarının yaklaşık yüzde 40 azaldığını açıklaması ve hükümetten 140 milyar dolarlık borç garantisi alması.

Listeyi daha da uzatabilmek mümkün. Yaklaşan felaketin boyutları düşünüldüğünde General Electric gibi birçok sermaye grubunun federal hükümetten borç garantisi talep edeceği ya da halihazırda olduğu otomobil sektöründe yaşandığı gibi doğrudan müdahale ederek kurtarmasını isteyeceği ortada. Böyle bir durumda Obama'nın New Deal politikalarını hayata geçirmesinin yegâne yolu sermayeyle arasına ciddi bir mesafe koyması ve krizin faturasını bizzat borcun gerçek sahiplerine, yani zenginlere ödemesi. Zira şu anki haliyle ABD ekonomisinin hem 2.5 milyon kişiye iş yaratıp hem de dünyanın önde gelen sermaye gruplarının milyarlarca dolarlık borçlarını ödeyebilmesi bir hayal.

Borçların bile taşerona verildiği, bir dolarlık kârlar için fabrikaların Çin'e taşındığı bir dünyada bunu kısmi olarak gerçekleştirmenin tek yolu Irak ve Afganistan'dan derhal çekilerek ABD'nin devasa savaş bütçesinin kamuya aktarılması ve her türlü spekülasyon sermaye hareketinin yasaklanması. Hillary Clinton'ı dışişleri bakanlığıyla ödüllendiren, Bush yönetiminin savunma bakanı Robert Gates'i koltuğunda bırakan, savaşı Pakistan'a doğru yaymayı düşünen Obama'nın halkın beklentilerini yerine getirmek için bizim henüz tahayyül edemediğimiz—belki de aklımıza getirmek istemediğimiz— başka planları olsa gerek. **Aykut Kılıç**

Muson yağmurlarının ardından, Tserko Ri'de bir köy şenliği

İktidara gelmeden önce Maocular ülkenin önemli bir bölümünü kontrol ediyordu

NEPAL Bundan sonra nereye?

ABD'nin kâğıt üstünde hâlâ "terörist" saydığı Maocu hareket, meşruiyetini büyük bir seçim zaferiyle kanıtladı. Düne kadar vur emriyle aranan Praçanda, laik cumhuriyetin ilk başbakanı oldu. Şimdi dağlardan parlamentoya giden bu yolun nereye açılacağı merak konusu. Arkadaşımız Ertan Keskinsoy, bunun cevabını bizzat Nepal'de irdeledi...

EXPRESS'İ düzenli okuyanlar, on yıl süren gerilla savaşının bu yıl içinde zaferle sonuçlandığını, Maocu gerillaların partisi NKP-M'nin (Nepal Komünist Partisi - Maocu) koalisyonun büyük ortağı, lider Praçanda'nın ise Başbakan olduğunu, Mayıs sonunda kraliyetin lağvedildiğini ve cumhuriyet rejimine geçildiğini biliyor. O gün bugündür Nepal'in yeni hükümeti, koltuğuna yerleşmeye çalışıyor.

Eylül sonunda Nepal'e gittiğimde, başkent Katmandu'da gözlemlediğim siyasî hava şuydu: Özellikle Maocu partinin tabanı ihtiyatsız bir coşku içinde ve partinin üst kademelerinde politika belirleme hususunda bir ne yapacağını bilememe hali var. Öyle ki, tur operatörümüz Nava Raj Dahal, bir ay boyunca söyleşi istememe rağmen NKP-M'den kimse bana söyleşi vermeye yanaşmamasının nedeninin, hükümetin özellikle uluslararası ilişkiler alanında ne yapacağını bilmemesi olduğunu söylemek zorunda kaldı.

Üç cumhuriyet ve realite

Aradan geçen iki ayda bu bilememe halinde bir değişiklik yok. 17 Kasım günü Başbakan ve NKP-M lideri Praçanda –asıl adı Puşpa Kumal Dahal–, Parti Meclisi'nde tartışılması için üç cumhuriyet seçeneği sundu: Geçiş cumhuriyeti, federal demokratik cumhuriyet ve halk cumhuriyeti. Maocu partinin şahin kadroları "halk cumhuriyeti" seçeneğini savunsa da, partinin pragmatik lider kadrolarının "ülke gerçeklerine" dikkat çekerek diğer iki seçenek üzerinde yoğunlaştığı biliniyor. Bu gerçekleri şu başlıklar altında özetlemek mümkün:

1. Koalisyon hükümetinin zayıflıkları: Asli görevi çokpartili parlamenter demokrasiye geçişi sağlayacak olan yeni anayasayı hazırlamak olan Nepal Kurucu Meclisi, normal

bir parlamentodan daha kısa bir süre görev yapacak; toplam 30 ay. Anayasanın hazırlanmasından sonra yeniden seçimler yapılacak. Kurucu Meclis, 601 sandalyeden oluşuyor. Seçimlerde oyların yüzde 38'ini alan NKP-M, 229 sandalyeye sahip. Merkez sol Nepal Kongresi oyların yüzde 19'u ile 115, bir diğer komünist parti NKP-BML (NKP-Birleşik Marksist Leninist) ise yüzde 18 ile 108 sandalyeye sahip. Diğer sandalyeler, 22 küçük parti tarafından paylaşılmış! Yani, NKP-M'nin siyaset yapma sınırları, salt çoğunluk yoksunluğu tarafından çizilmiş durumda. Öyle ki, Meclis kurulduktan sonra yapılan ilk işlerden biri olan cumhurbaşkanlığı seçimini NKP-M'nin adayı değil, Nepal Kongresi'nin adayı ve eski genel sekreteri Ram

Baran Yadav kazandı. Bu seçimden bir süre sonra da NKP-M ile NKP-BML bir koalisyon oluşturup azınlık hükümeti gibi riskli bir formülden kaçınabildi.

Sorun yalnızca koalisyon hükümetinden kaynaklanmıyor. Nepal, bir siyasi parti cenneti. Ama aynı zamanda bir komünist parti çöplüğü. Aralarında NKP-M'nin de bulunduğu dokuz komünist parti halen etkin, ama Nepal, bundan önce 17 komünist parti daha görmüş. Kurucu Meclis seçimlerine 52 siyasi parti katılmış!

2. Uluslararası ilişkilerde hassas dengeler: NKP-M'den önceki meşrutiyet sisteminde tüm siyasi liderlerin ilk ziyaret ettiği ülke, Nepal'i coğrafi olarak üç bir yandan çevrelemiş olan Hindistan'dı. Praçanda bu geleneği bozup önce Çin'i ziyaret edince Nepal'de kıyamet koptu. Bu ziyaretten birkaç hafta sonra Hindistan'a giden Praçanda'nın gündemi ise Hindistan açısından pek dostane değildi. Hükümet, 1950'den bu yana imzalanan, Hindistan'a Nepal'de doğan nehirlerin tüm kullanım hakkını neredeyse karşılıksız bırakan üç anlaşmanın iptali ve/veya yeniden gözden geçirilmesini talep ediyordu. NKP-M'nin Nepal'de yaşayan, ABD tarafından Çin'e karşı kullanıl-

Nepal'deki en büyük sorun, yoksulluk. Ancak Maocu hükümetin önceliği yeni anayasa

Bahunepati kasabası. Nepal’de tüm etnik grupların ortak noktası, yoksulluk

Melamçi’de bir anaokulu. Genç bir ülke olan Nepal’de yaş ortalaması 20

ması muhtemel Tibetli diasporaya karşı şüpheli, hatta hasmane tutumu da cabası. Ancak bu, Çin ile al gülüm ver gülüm bir diplomatik ilişki anlamına gelmiyor. Bilakis, Nepal’deki Tibet diasporası Nepal için meşrutiyet zamanında dahi “atsan atılmaz, satsan satılmaz” bir varlık idi. Nepal nüfusunun yüzde 10,7’sinin Budist olduğunu hatırlatalım. Budistlerin dinsel lideri ise, Çin’in “başdüşman” ilân ettiği Tenzin Gyatso; bizim bildiğimiz adıyla Dalay Lama.

Nepal için uluslararası alanda olumlu giden şeyler de var: NKP-M’nin mücadelesini demokratik yollarla sürdüreceğini açıklamasının ardından meşru bir biçimde kazandığı seçimler, NKP-M’yi terörist örgütler listesinde bulunduran ABD yönetimini çark ettirdi. Hükümet kurulduğunda ilk kutlayanlardan biri, ABD’nin Nepal Büyükelçisi oldu. Tabii burada Praçanda’nın “kapitalizme geçmeden komünizme geçmez” diyerek rasyonalize ettiği ılımlı politikasının da etkisi var. Geçtiğimiz ay Avrupa Parlamentosu’ndan bir heyetin ülkeyi ziyareti ve ardından yaptıkları “Son 18 aydır Nepal’de yaşanan gelişmeler bizi umutlandırıyor” açıklamasının Nepal’in taze cumhuriyetinin yükünü hafiflettiğini de eklemek gerek. Ama kırılğan bir cumhuriyet bu. Çatılmaya hazır Hint, Çin, Amerikan kaşları, Praçanda’nın pragmatizmini bile bir noktada köşeye sıkıştırabilir.

3. Eski gerillaların akıbeti: Praçanda’nın çözemediği bir sorun da, eski gerillalar ile ne yapacağı. Savaş bittiğinde NKP-M’nin 30 bin gerilla ve 40 bin milisten ibaret bir ordusu ve milis gücü vardı. Bu 30 bin gerillanın silahsız yaşama döndürülmesi, Nepal’deki koalisyon ortağı partilerin anlaşmaya varamadıkları bir konu. NKP-BML ve diğer partiler, Maocu doktrini özümsemiş 30 bin gerillanın askere dönüştürülmesinin çoğulcu rejimi silah gölgesi altına düşürmesi riskinden söz ediyor. NKP-M ise şimdilik konumundan ödün vermiş değil. Şu anda bu gerillaların önemli bir bölümü Birleşmiş Milletler’in kamplarında yaşamını sürdürüyor, yani evlerine, eski yaşamlarına dönmüş değiller.

Nepal’deki yoksulluk, silah bırakıp eve dönmeyi cazip bir seçenek olmaktan çıkarıyor. Büyük bir oranının ise kanlı iç savaş sonrasında gidecek bir evi bile kalmamış olduğunu anımsatmak gerek. Artı, Maocu partinin kontrol edilemeyen kadrolarının silahlar bırakıldıktan sonra bile “münferit olaylara” karışması, partinin lider kadrosunun gerillalara nasıl

söz geçireceği sorusunu politik gündeme yerleştirdi. Son olarak, Katmandu’da iki gencin öldürülmesi olayında şüphelerin NKP-M’nin gençlik kanadı üyeleri üstünde yoğunlaşması sonucu, parti, iktidarı aldıktan sonra ilk ciddi kitle protestosu ile karşılaştı. NKP-M, tepkiler üzerine soruşturma sözü verdi.

4. Etnik çeşitlilik: Nepal’de 104 etnik topluluk var, 93 ayrı dil konuşuluyor. NKP-M, bu etnik topluluklardan yedisine mensup insanlar tarafından kurulup büyütüldü. Yani, parti etnik temsiliyeti aşan bir yapıya sahip. Ancak Nepal’de etnik ayrımcılıktan dert yanan topluluklar da var. Ocak 2007’de silahlı ayaklanmaları Krallık güçleri tarafından kanlı bir biçimde bastırılan Madhesiler / Teraililer, devrimin ardından toplumun çoğunluğu gibi bir bekleme sürecine gömüldüler. Bu ayaklanmayı başlatan silahlı örgütlerden biri TSJP (Tera-i Sanyukta Janakranti Party), geçtiğimiz hafta hükümet temsilcileriyle görüşmelere başladı. TSJP temsil gücü en yüksek siyasi yapı olsa da, etnik talepleri onlarla birlikte dile getirmeye başlamış yirmiden fazla siyasi oluşum mevcut. Yeni rejimde, benzer toplumsal gerilimleri çözmek için kurulmuş bir bakanlık var: Barış ve Yeniden İnşa Bakanlığı. Madhesi topluluğu 135 bin kişiden oluşuyor. Ancak sorun yalnızca Madhesiler değil. Bu kadar çok etnik topluluğu otoriter olmayan bir rejimde birarada tutmak başlıbaşına meşakkatli bir iş. Praçanda’nın Federal Demokratik Cumhuriyet seçeneği de bu bağlamda değerlendirilmeyi hak ediyor.

5. Ekonomik durum: Yaklaşık 30 milyon nüfusu olan Nepal, kişi başına yıllık 345 dolar geliriyle dünyanın en yoksul 40 ülkesinden biri. Ancak yoksulluğun ve ekonomik eşitsizliğin pençesindeki toplumların aksine, burada köyden kente büyük bir göç dalgası hiçbir zaman yaşanmamış. Ülkenin başkenti ve en büyük şehri Katmandu’nun nüfusu bile 1 milyonun altında; 2007 nüfus sayımına göre 702 bin. Onu takip eden dört şehir arasında (Pokhara, Patan, Biratnagar, Baktapur) nüfusu 200 binin bile üzerinde olan yok. Bu nedenle, örneğin Türkiye’de olduğu gibi, köylülüğün lümpenliğe geçiş vuku bulmamış. Bir diğer deyişle, Maocu bir partinin iktidara gelmesi, ülkenin coğrafi konumunun yanı sıra kendine özgü topografyası ile de ilgili.

MDD ve Nepal’in özgünlükleri

Ancak hükümeti size verdiklerinde, silahlı mücadele sırasında dile getirdiğiniz sorunla-

rı çözmeniz için resmin bütününe bambaşka bir noktadan bakmaya başlamanız kaçınılmaz. Nepal’de işgücünün yüzde 76’sı tarımda. GSMH’nin yüzde 40’ı ise tarım ve tarımla dolaylı küçük endüstriyel üretimden geliyor. Kısaca söylemek gerekirse, Nepal, tam bir tarım toplumu. Nepal’in tarımdan başka sektörlere yatırım yapıp meyvelerini kısa sürede toplan hale gelmesi, hükümetin aciliyetle yaşama geçirmek istediği politikalarından biri. Bu yüzden Praçanda dağdayken dahi iktidara geldiklerinde ülkedeki yatırımcılara dönük hiçbir yaptırım uygulanmayacağını altını defalarca çizmişti. Nepal’deyken gözlemlediğim, burjuvazi ile proletarya arasındaki klasik gerilimin en damardan Marksistlerin bile gündeminde hiçbir zaman yer almadığı. Nepal’de burjuva ve proletarya olmaması, Türkiye’de zamanında yaşanmış olan “milli demokratik devrim” tartışmalarını anımsatıyor; MDD’ciler devrimin aşama aşama ilerleyeceğini öngörmüştü.

Hem Maocuların, hem de diğer Marksist ve solcu partilerin önceliği, yoksulluğu ortadan kaldırmak. İşin kötüsü, Nepal’in azılı coğrafyası, işleri zorlaştırıyor. Konuştuğum Maocuların hemfikir olduğu üç ekonomik kaynak vardı: Su, turizm, ve madenler. Su, Hindistan ile olan ilişkilerin bozulması pahasına ele alınmaya mahkûm bir konu. Turizmin toplumsal ve kültürel yan etkileri konusunda hiç girmeyelim. Madenler ise şu anda bir şehir efsanesi; Türkiye’deki bor tartışmaları bile daha olgun. Herkes yüksek dağların içinde değerli madenler olduğuna inanıyor, ancak o madenlerin nasıl çıkarılıp işletileceği bir yana, ne olduğundan bile kimse emin değil. Tarım desanız, Nepal’in hızla artan nüfusu ekilebilir alanın kısıtlılığıyla birleşince, kendine ancak yetebilecek bir üretimden daha fazlasını beklemek, en azından kısa vadede bir hayal.

Sonuçta, NKP-M’nin lider kadrolarının bugünlerde ve önümüzdeki iki yılda, gece yattıklarında şöyle bir of çekip dağdaki muhalif yaşamalarını özleyeceklerinden şüphem yok. Praçanda’nın yüksek karizması, pragmatizmine yönelik şahin eleştirilere şimdilik ket vuruyor; ancak çözülmesi gereken sorunlar, iki yılda halledilebilecek gibi değil. Nepal’in dağ yollarında yürümesi gerçekten zor, ancak daha da zoru, her şeyin birbirine girdiği, küresel ekonomik krizin 2009 boyunca sürmesine kesin gözüyle bakılan bu ortamda yolunu bulmak. Umalım ki Nepal’in taze cumhuriyeti, bunu becersin. **Ertan Keskinsoy**

FELAKET İTHALATINA RAMAK KALDI

“İspanya modeli” kapıda

AKP hükümeti, feci bir doğa katliamına ve derin bir emlak sektörü krizine yol açan “İspanya modeli”ni ithal etmenin son hazırlıklarını yapıyor. Yüzde 49’u TOKİ’ye ait olacak mortgage ikincil piyasalarının kuruluşuna karar verilmesi, yabancılara mülk satışını düzenleyen yasada yapılan değişiklikler ve “Varlık Barışı” yasasına emlak alımını özendiren hükümlerin konmasının ardından, Ege ve Akdeniz kıyılarındaki 416 arazinin TOKİ’ye peşkeş çekilmesi aşamasına gelindi. Batık “İspanya modeli”nin ısıtılarak önümüze konmasını, bu felaket ithalatının saiklerini sorgulamak gerekiyor.

İngiliz bankası Barclays’ın 2005 yılında hazırlattığı bir rapora göre, İspanya kent nüfusuna kayıtlı İngiliz vatandaşı sayısı 224.851 kişiye ulaştı. Bir önceki seneye göre sayıları yüzde 28.6 artan ve yaş ortalaması 51 olan bu gönüllü göçmenlerin çoğu, Akdeniz havasını solumalarına imkân veren konutlara sahip olmak istiyordu. “Güneş ülkesinde” yaşamaya hevesli bu yerleşik yabancılara yanısıra, çoğu İngiliz, Alman ve Fransızlardan oluşan “küçük yatırımcılar” İspanya’nın bakir topraklarından devşirilmiş betonadalara eninde sonunda sünecek spekülâtif bir yatırım yapıyorlardı. Öyle ki, barınma amacı gütmeyen ikinci ev piyasasındaki tamı tamına 3.8 milyon yazlık evin yüzde 53’ü yabancılar tarafından satın alınmıştı. Barclays, konut kredisi piyasasının genişlemesini muştulamak için sadece İngiliz vatandaşlarının ikinci konut alımının 2010’a kadar yılda 150 bin konuta varacağını tahmin ediyordu. Kira gelirleri artacak, cepler dolacaktı. Olmadı. Emlâk sektöründeki aşırı üretim sadece 2007’de 200 bin evi müşterisiz bırakıp mortgage kredi faiz oranları yedi kat artarken, Astroç gibi dev gayrimenkul şirketleri yüzde 60 değer kaybetti. Çoğu İngiliz piyasadan zarar ederek çekilirken, AB’nin yeni işgücünün yüzde 25’ini oluşturan İspanya’da emlak sektörünün batmasıyla ülkede işsizlik yüzde 12 seviyesine fırladı.

Tüm bu hercümereç halinin tepe noktasına yaklaştığı 2006’da, Maliye Bakanı Kemal Unakıtan İspanya ziyareti sonrasında hevesle açıkladı. “İspanya modelini” yerinde görerek çok beğenmişti, Türkiye’ye ithali için gerekli girişimler tez elden yapılacaktı. O girişimlerin ne olduğu kısa zamanda yapılan değişikliklerle berraklaştı. Önce Haziran 2008’de TOKİ Başkanı Er-

2006’da, Maliye Bakanı Kemal Unakıtan İspanya ziyareti sonrasında hevesle açıkladı. “İspanya modeli”ni çok beğenmişti, Türkiye’ye ithali için gerekli girişimler tez elden yapılacaktı. O girişimlerin ne olduğu kısa zamanda yapılan değişikliklerle berraklaştı.

doğan Bayraktar’ın açıklamasıyla yüzde 49’u TOKİ’ye ait olacak mortgage ikincil piyasalarının kurulması kararlaştırıldı. Sonra TBMM Genel Kurulu, temmuz ayında, yabancılara mülk satışını düzenleyen kanun tasarısını kabul etti. Kanuna göre yabancılara mülk edinme hakkı, ilçe bazında binde 3’ten yüzde 100’e çıkarıldı. Başbakan’a göre “bir kısım ülkeler” bedava toprak verirken yabancılara sınır getirmek abesti. Yeni çıkan Varlık Barışı yasası ile yurtdışından getirilerek emlak alımında kullanılacak meblağların sadece 0.5 vergiye tâbi tutulması kararlaştırıldı. Böylece durma noktasına gelen lüks konut satışına bir ivme kazandırılacaktı. Ancak Varlık Barışı’nın İspanya modeline devşirilmesi için yurtdışından beklenen paraların yasal süresinin gelecekte uzatılmasının gerekliliğini de es geçmek lâzım.

Müşadere ağında yeni çentik

Tüm yasal düzenlemelerin ardından sıra modelin vücut bulacağı arazilerin tespiti geldi. Bu safhada TOKİ hükümetten arazi devşirme geleneğini bozmayarak, çevre ve turizm açısından bulunmaz değerde olan, çoğu kıyı şeridindeki 416 adet araziye Maliye Bakanlığı’ndan talep etti. Aydın, Muğla, İzmir, Bursa, Antalya, Balıkesir ve Adana başta olmak üzere 15 merkez, inşaatların gerçekleştirileceği alanlar olarak tespit edildi.

TOKİ’nin emlak spekülasyonunun baş aktörü olma yolundaki ısrarı “İspanya Modeli”yle sınırlı değil. Kamu ihale Yasa Tasarısı’na yapılan bir ekle askerin ihalesiz malzeme ve silah almasına el veren hükümet, bir yandan TOKİ’nin 44’ü Kara Kuvvetleri, 118’i de Jandarma için olmak üzere toplam 162 projeye imza

atacağını açıklayarak denetimden muaf kamu kaynak kullanımına TOKİ’yi katık etti. Beri yandan da, çıkması kuvvetle muhtemel 2-B yasası uyarınca kentlerdeki arazi stoğunu erittiği için arazisi azalan ve gecekondular yıkımları vasıtasıyla arazi devşirmeye çalışan TOKİ’ye ilçe sınırları içindeki 2-B arazileri bedelsiz tahsis edilecek. Özetle, uzun yıllardır bu arazilerde enformel şekilde yaşayan insanların evleri yıkılacak, yerine tam teşekküllü toplu konut yığınları inşa edilecek, evleri yıkılan insanlar borçlandırılarak piyasaya dahil edilecek. Oysa 2-B yasasının çıkış saiklerinden biri de, zaten fiiliyatta orman vasfını kaybetmiş arazilerdeki konutları burada ikamet edenlere satmak değil miydi? Belli ki değilmiş.

TOKİ’nin uygulayıcısı olacağı “İspanya Modeli”nin ise kurumun giderek çetrefilleşen müsadere ağı içinde ne mânâya geldiğini anlamak için emlak sektöründen verilere göz atmakta fayda var.

Gayrimenkul üzerine çalışanların mutabık olduğu üzere, tüm yan sektörleri, işgücü ve yatırımcılarıyla bu sektör, Türkiye ekonomisinin yüzde 30’una tekabül ediyor. Ancak tüm dünya gibi Türkiye’de emlak bazlı krizin etkilerini had safhada hissetmeye başladı. Konut kredilerinde vadeler on yıldan beş-altı yıla kadar gerilerken, faizlerin 2.2’ye çıkması, orta sınıfın bile bu kredilerden faydalanmasını imkânsızlaştırdı. Özel bankalarca sağlanan konut kredisi miktarı ayda 800 milyon liradan 150 milyon liraya kadar geriledi. Üstelik Emlâk Komisyoncuları Odası’nın yaptığı açıklamalara göre, satılmayan lüks konut miktarı 400 bin adepde ulaştı. Ezcümle, sektör vitesi boşa aldı. Ancak engin kredi yetkileriyle TOKİ, frenine basılan yatırım imkânlarının istisnasını teşkil ediyor. Zira kurum yatırımlara devam etmek için her ay kamu bankalarından 600 milyon lira kredi çekerek taşeronlarına verdiği gibi, Kayabaşı mevkiinde 60 bin konut yapma planlarında gözlemlediğimiz türden şatafatlı projelerden de gerim adım ortadayken, battığı tescilli “İspanya Modeli”nin ısıtılarak önümüze konmasını, felaket ithalatının saiklerini sorgulamak gerekiyor. Dünya çapında konut kredisi imkânları giderek daralır, bankalar kılı kırk yararken, özellikle emlak krizinden çok etkilenmiş İn-

giliz ve Alman orta sınıflarından Türkiye’de emeklilik ve yatırım hayallerine sıcak bakmalarını beklemek yanlış olur. Ancak istihdam sorununu katmerleyen hükümetin meseleyi ötelemek için istihdam haddi yüksek olan inşaat sektörünü şişirmeye devam etmesi, bunu yaparken de kamu bütçesinden yandaşlarına finans sağlamaya devam etmesi uzun vadede faturası hepimize kesilecek bir sorun yaratsa da, günün kurtarmak için kısa vadeli bir çözüm gibi gözükiyor. Ancak modelin asıl işlevi, emlak piyasasının kerametinden kaynaklanıyor. Açalım.

Emlak balonun yıkıcı doğası

IAI’nin (International Alliance of Inhabitants) başkanı Cesare Ottolini’nin ifade ettiği üzere, emlak bir meta olarak süte benzemiyor. Süt, belli bir zaman zarfında tüketilmek zorunda olduğundan, uzun vadeli bir spekülasyonun nesnesi olmaya müsait değil. Oysa emlak, hele de yatırımcılar hükümetin arka çıkmasıyla arazileri ve finansal kaynakları ucuza ele geçiriyorsa, cüz’i miktarda bir satış sonrasında pusuya yatılarak piyasanın düze çıkması beklenilecek emtia sınıfına giriyor. Kötüsü, piyasa toparlanmasa bile faturası toplumun tüm katmanlarına, özellikle de tarım gibi sürdürülebilir alanlar yerine inşaat gibi kriz bağımlısı sektörlerde bir süreliğine istihdam edilen, sonra da işsiz kalan yoksul kesimlere çıkarılıyor. David Harvey’in özellikle kentsel alanlardaki sınıf müdahalesini ifade etmek için de kullandığı “mülksüzleştirerek birikim”in gecekondı mahallerindeki uygulayıcısı, devletin kamu arazilerinin neoliberal auraya uygun olarak sermayeye devrinin kolaylaştırıcısı TOKİ, öyle gözüküyor ki artık “ölçek” değiştiriyor. Spekülasyon kent sınırlarından taşarak tüm ülke topraklarına nüfuz ediyor ve kamu mülkiyeti hızla özel mülkiyete devşiriliyor. Ve her şey bir bakanın şimdilerde kamulaştırılması bile düşünülen İspanya betonadalarını temaşa edip gözlerinin parıldamasıyla başlıyor.

İspanya modelinin sürdürülebilir bir üretime ve bölgesel planlamaya dayalı alternatifleri üzerine kafa yorup modele karşı çıkarken, yerel seçimler öncesinde, başta CHP olmak üzere AKP’yi zorlamaya niyetlenen partilerin “ülkeye yabancılar geliyor” babında kadük bir milliyetçilik söyleminden uzak durarak, aşırı betonlaşmanın toplumun tamamına çıkaracağı faturaya bakmalarını beklemek fazla mı naiflik olur? Gerek İzmir’de gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamaları, gerekse Karayalçın’ın büyük şehir belediye başkanlığına aday olduğu Ankara’nın kentsel dönüşüm alanlarının barınma hakkından yoksun kalma ihtimali olan kitlelere karşı henüz bir alternatif sunmaması, CHP’nin böyle bir vizyonun banisi olmayacağını gösteriyor. Oysa toplumun kolektif haklarını ilgilendiren bu alenî felakete karşı tavır takınmak, “siyaset” yapmanın en doğrudan yollarından biri değil mi?

Ulus Atayurt

EXPRESS OLAY MAHALLİNDEN BİLDİRİYOR

İspanyol tsunamisi

Toplumsal ve çevresel etkilerinden ötürü “tsunami” olarak adlandırılan, “sürekli turizme” ve yabancı emlak yatırımcılarına dayalı “İspanya modeli” üzerine bir doktora çalışması yapan Toronto Üniversitesi öğretim üyesi Jaume Franquesa, Express için yazdı...

İspanya’daki konutlaşma ve yapılaşma on yıllık patlamanın ardından 2006-2007 arasında can çekişmeye başladığında, İspanyol medyası 500 avruluk banknotların “anormal hareketi”ne epey geniş yer ayırdı. Çoğu İspanyolun hayatında eline almadığı bu kağıt parçasına şöyle bir bakmak, İspanya’da son on yılda emlak sektörlerine dayalı ekonomik gelişmenin devasa boyutları ve acımasız tesirlerine etkili bir giriş sağlayacaktır. İspanya, avro kuşağındaki nüfusun yüzde 14’ünü barındırmasına rağmen, 500 avruluk banknotların yüzde 26’sına sahipti ve bu banknotlar ülkede dolaşan paranın yüzde 63’üne tekabül ediyordu. İspanyol merkez bankasına göre, 500 avruluk banknotların üretmesi spekülasyon faaliyetlerine ve para aklamaya açık bir davetti ve emlak sektöründeki patlamayla yakından alakalıydı.

2005’te The Economist, “küresel emlak patlaması”nın tarihteki en büyük ekonomik balon olduğu uyarısında bulunmuştu. Hâlihazırdaki ekonomik karmaşa bu balonun küresel karakterini doğrularken, İspanya’daki emlak patlamasının en azından Avrupa’da bir benzeri yok. Patlamanın doruk noktası olan 2000-2005 arasında İspanya’da inşa edilen birim konut sayısı, toplamda İspanya’nın dört katı nüfusa sahip olan Fransa, Almanya ve Britanya’dakilerin tümünden daha yüksek bir rakama, yılda 800 bine çıktı. Bazı yorumcuların derin toplumsal ve çevresel etkilerine istinaden taktıkları adla “İspanyol tsunamisi”ni körükleyen, yabancı uyrukluların talepleri, konutlaşmanın finans sektörünün tahakkümüne girmesi ve İspanyol mevzuatının bazı kendine has özellikleri oldu.

Emsalsiz boyutlarına rağmen bu tsunami, İspanya yakın tarihindeki ilk emlak patlaması değil: Franco diktatörlüğünün son on yılında (1965-75) yılda 500 bin yeni konut yapıldığı yapılaşma çılgınlığıyla da ciddi benzerlikler taşıyor. O emlak patlaması coğrafi açıdan şimdikiye hayli yakın. İnşaatlar bir yandan Madrid ve Barselona gibi büyük şehirlerde rasyonel planlama ve temel yaşam ihtiyaçlarının az çok ihmal edildiği dıştaki işçi mahallelerinde yoğunlaşırken, diğer yandan da Akdeniz sahilinde, duvar duvar binalar biteviye yükseliyordu. İnşaat patlaması, birçok İspanyol için ülkenin moderniteye adım atmasıyla eşanlamlı olan turizm sektöründeki inkişafı aynı zamana denk geldi. Solcu entelektüeller ve aktivistlerse bu patlamayı keyfi, yoz bir totaliter rejimin ürünü olarak görüyorlardı. Solun argümanı şöyleydi: Bir yanda rejime yakın olan girişimciler, her türlü yasal yaptırımdan muaf biçimde şehircilik ve çevre suçu işleyip ahlâksız bürokratlarla işbirliği içinde ceplerini dolduruyorlardı; öte yandan, ev sahibi olanların kaybedecek hiçbir şeyi olmayanlara nazaran daha muhafazakâr olduğunu hesaplayan rejim, toplumsal huzursuzluktan kaçınmak için ev sahibi olmayı teşvik ediyordu; resmi tamamlıyansa, ev sahipliği olmasını yutan ve vahşi gelişmeyi modernleşme zanneden cahil kitlelerdi. Argümanlarındaki yanlış, demokratik olarak düzenlenmiş yeni rejimin ve temel refah devletinin gelişmesinin, gelir ve eğitim düzeyinin yükselmesinin bu sürecin yeniden yaşanmasına kendiliğinden engel olacağı sanısıydı.

Son emlak patlamasının tsunami olarak adlandırılmasındaki sorun, bu adın patlamayı doğal bir fenomen gibi sunmasıdır. Tsunami her türlü şehir ve bölge planlama kavramını hâkir görmüştür, kabul, ama kesinlikle doğal ve plansız değildir. Aralarında ekseriyetle tüm

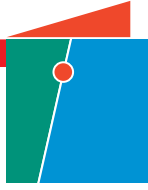
arazileri bina yapımına (aksi net biçimde belirtilmediği takdirde) müsait kılan bir yasanın da bulunduğu, 1998’de son şeklini alan bir dizi toprak yasasını takiben meydana geldi. Belediyelerin şehir planlaması üstünde sahip oldukları, yerel hükümetleri girişimcilerin ve onları destekleyen bankaların kârlarına tutsak eden kronikleşmiş yetersiz kaynak sorunuyla birleşen benzersiz yetkiler de göz önüne alınması gereken bir başka etken. Ama eğer patlamanın sebebi olarak tek bir neden gösterilecekse, o da kuşkusuz konutun bir yatırım aracına dönüşmesidir. Konut yatırımı, son on yılda ortalama yüzde 20 kazandıran çok kârlı bir araçtı. İspanyol emlak piyasası sadece büyük yatırımcılar için değil, Bush’un popülerleştirdiği neoliberal ve neo-muhafazakâr “mülkiyet toplumu” rüyasına gönülden inanmış görünen, çoğu Kuzey Avrupalı orta sınıflar için de uluslararası bir yatırım aracı hâline geldi. Bu mantığı anlamak için, Britanya’daki herhangi bir büyük gazetesinin “Yurtdışında Yatırım” köşesine ve bu köşelerin gözdesi İspanya’ya şöyle bir bakmak kâfi gelir. Demokratik kapitalizmin yılmaz broşürleri olan bu köşelerin İspanyol sâhillerinden ev alma tavsiyeleri, birbirinden ayırt edilemeyen birkaç ekonomik ve kültürel/doğal/estetik sebebe hitap ediyordu: Kârlı yatırım, güneşli sahillere, bozulmamış doğa, İspanyol fiestası, yerlilerin neşeli mizacı, dış dünyadan uzakta bir ortam vs...

Her türlü rasyonel, tutarlı şehir ve bölge planlamacılığı mefhumunu altüst ederek İspanya kıyı şeridinde ve ardındaki iç bölgelere yayılan, şehir ve kırsal arasındaki sınırları silikleştiren emlakla dayalı kalkınma mantığının sonuçlarına detaylı bir bakış için, bu özet niteliğindeki yazı yetersiz kalır. Bu yüzden, dallanan budaklanan bazı sonuçlara şöyle bir değinelim. Birincisi, yüksek çevresel değeri olan arazileri mahveden, yanmadan en verimli topraklarının büyük kısmını betonla örten, kıyı şeridini standart mimari duvar örgüsüne dönüştüren çevresel sonuçlar. Çılgın yapılaşma sadece çevreyi bozmakla kalmadı, kıyı turizminin sürdürülebilirliğini riske sokarak gelecek kuşakların gelir kaynaklarını da tehlikeye attı. İkincisi, yerli halkı artık kendilerine değil, orayı satın alanlara uygun hale getirilen bir yerde ikinci plana attı. Üçüncüsü ve en çelişkili olanıysa, konutların ulaştığı astronomik fiyatları karşılayamayan milyonlarca İspanyol için kronikleşen güncel barınma sıkıntısının temelinde bu anlayışın yatmasıdır. İspanya’nın ikinci ev ve tatil evleri sayısının normal konutlardan daha fazla olan bir Avrupa ülkesi olduğunu dikkate aldığımızda, emlak patlamasındaki adaletsizlik daha da küçük düşürücü bir hal alıyor.

İşsizlik oranının yüzde 12’ye ulaştığı ve önümüzdeki yıllarda yüzde 20’ye ulaşması beklenen İspanya’da güncel ekonomik krizin özellikle vahim boyutlarda olduğu tahmin ediliyor. Bazıları bunun pazarın doğal döngüsünün bir sonucu olduğunu, İspanya’nın krizden en kötü ihtimalle emlak patlamasından önceki durumunda çıkacağını iddia edebeklerdir. Ancak emlak patlamasının körüklediği köklü dönüşümler bu teşhisi geçersiz kılıyor. Son on yılda İspanya’nın gayrisafi millî hasılası dramatik bir artış gösterdi. Ancak bu gelişme, gelir adaletsizliğindeki ve toplumsal eşitsizlikteki artış ve sanayi üretim sektöründeki hasılasının düşüşü pahasına yaşandı. On yıllık vahşi patlama, İspanya’yı, hem bugünkü krizi aşmaya yardımcı olacak, dengeli ve adil sosyo-ekonomik yapının kurulmasını sağlayacak üretimden mahrum bıraktı, hem de coğrafi ve toplumsal açıdan eskisinden daha istikrarsız ve adaletsiz bir ülke haline getirdi.

Jaume Franquesa

Çeviren: Doruk Yurdesin

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Ahmet Arslan'la felsefe yolculuğu sürüyor...

İLKÇAĞ FELSEFE TARİHİ 4 Helenistik Dönem Felsefesi: Epikürosçular Stoacılar Septikler

Prof. Dr. Ahmet Arslan *İlkçağ Felsefe Tarihi*'nin Helenistik Dönem Felsefesi'ne ayırdığı dördüncü cildinde Epikürosçuluğu, Stoacıları ve Septikleri ele alıyor. Arslan, Helenistik felsefe okulları içinde en çok hakkı yenilen Epikürosçuluğu, Epiküros ve Lucretius'un görüşlerinden yola çıkarak tahlil etmenin yanı sıra bu okullar içinde en uzun ömürlü olan Stoacılığı ele alıyor ve Septiklerin Batı düşünce dünyasıyla birlikte Doğu'daki etkilerini de inceliyor.

**EPİKÜROS LUCRETİUS KIBRISLI ZENON KLEANTHES KRİZİPPUS
PANAITİOS POSEİDONİOS SENECA EPİTETOS MARCUS AURELİUS
SEXTUS EMPİRİCUS KARNEADES KLEİTOMAKHOS PİRON
ANAKSARKHOS**

564 Sayfa, ISBN: 978-605-399-064-2

İLKÇAĞ FELSEFE TARİHİ 1 Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi

350 Sayfa, ISBN: 975-6176-60-1

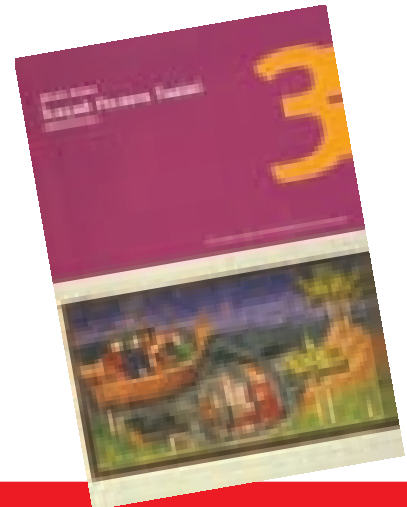
İLKÇAĞ FELSEFE TARİHİ 2 Sofistlerden Pluton'a

445 Sayfa, ISBN: 975-6176-66-0

İLKÇAĞ FELSEFE TARİHİ 3 Aristoteles

408 Sayfa, ISBN: 978-605-399-001-7

www.bilgiyay.com

Kurtuluş Deresi Caddesi No:47 34440 Dolapdere / İSTANBUL

Telefon: 0212 311 52 59

Satış/Dağıtım Telefon: 0212 311 52 62 Fax: 0212 311 253 47 00

E-mail: yayin@bilgiyay.com - dagitim@bilgiyay.com

Resim: Huang Yin

HAYRİ KOZANOĞLU'YLA ÇİN'İN SERBEST PİYASAYA GEÇİŞİNİN 30. YILDÖNÜMÜ ÜZERİNE

Solcular ve kapitalist yolcular

“Önemli olan kedinin ne renk olduğu değil, fareyi yakalayıp yakalayamadığıdır.” Deng Xiaoping’in Çin’in bir numaralı ismi olarak söylediği bu sözün üzerinden otuz yıl geçti. Aralık 1978’de Deng’in liderliğinde piyasa ekonomisine yönelen Çin, otuz yıl içinde bugünkü durumuna geldi. Peki, bu durum nasıl bir durum, Çin Komünist Partisi’nin adıyla icraatı arasındaki yaman çelişki nasıl izah edilebilir? Hayri Kozanoğlu’yla yaptığımız tefrika söyleşinin üçüncü ve son bölümünde, serbest piyasa ekonomisine geçişinin otuzuncu yıldönümünü idrak eden Çin’i konuştuk...

Liberalizmin ideologlarına göre, piyasa ekonomisi demokrasinin olmazsa olmaz koşulu, serbest piyasa olursa demokrasi de oluyor, aksi takdirde otoriter rejim kaçınılmaz oluyor. Çin’deki rejim ise hem otoriter, hem piyasacı. Bu bir çelişki mi, Çin bir istisna mı?

Hayri Kozanoğlu: Liberalizmin piyasa politikalarının otoriter bir yönetimle uygulanmasının birçok örneği var. Şili’de Pinochet cuntası, Arjantin’de Videla cuntası, Endonezya’da Suharto dönemi, Singapur’da Lee Kuan Yew dönemi... Yew’un bir özelliği de şu: Çin’de de hâlâ etkisini sürdüren Konfüçyüsçü anlayışın, otoriter hiyerarşiye dayanan kapitalizmin teorisyenidir. Örnekleri çoğaltabiliriz, Güney Kore’yi, Türkiye’yi de sayabiliriz. Özal’ın neoliberal politikalarının 12 Eylül rejiminde yürürlüğe konduğunu hatırlayalım. Bu anlamda, Çin’de de liberalizmin piyasa politikalarının otoriter bir yönetimle uygulanması bir çelişki değil. Günümüz konjonktüründe asıl söylememiz gereken şu: Bize hep piyasa süreçlerinin yaygınlaşmasının, piyasanın yerleşmesinin demokrasinin, özgürlüklerin, insan haklarının önünü açacağı söylenirken, şimdi piyasa sisteminin kriz döneminde yarattığı kaos ortamının otoriter, diktatoryal yönetimlere neden olabileceği söyleniyor. Tarihe baktığımızda, piyasa ekonomisinin özgürlüklerin, insan haklarının, demokrasinin önünü açtığını hayat doğrulamıyor.

1970’lerin sonunda gündeme gelen neoliberal piyasa ekonomisi, 1990’lardan beri dünyanın hemen her ülkesinde uygulanıyor. Ama en başarılı ülke Çin. Bunun sebebi, Çin’in fiziksel özellikleri mi, rejimi mi? Zizek, Çin’deki rejimi

Hayri Kozanoğlu

min piyasa ekonomisinin ideal siyasal rejimi olduğunu, bu nedenle “neoliberallerin hayallerini süslediğini” söylüyor. David Harvey de, “Spaces of Global Capitalism” adlı kitabında, Çin’i “tuhaf vaka” başlığı altında ele alıyor. Çin, neoliberal başarısını neye borçlu? 1979-80’de Hindistan’la Çin’in kişi başına gelirleri birbirine çok yakın. Bugün, Hindistan son dönemde hızlı bir büyüme sergilemesine karşın, Çin’in kişi başına geliri Hindistan’ın iki katı. Dünya Bankası’nın, günde 1 doların altındaki geliri yoksulluk sınırı olarak kabul ettiği veriyeye göre, Çin’de otuz yıllık dönemde 400 milyon kişi yoksulluk sınırının üstüne çıkmış. Çin’in nüfusunun yüzde 8’i yoksulluk sınırının altında. Bu anlamda en başarılı performansı Çin’in sergilediği söylenebilir. Ama, öbür taraftan 1949-79 arasındaki otuz yıllık dönemde, batıda, medyada başarısız olarak sunulduğu dö-

Ayrı partilerde örgütlenmeseler de, sağcılar ve solcular veya liberaller ve solcular diye kanatlar var. Sol kanat diye bilinenler, demokrasi ve eşitlikçi politikalar istiyor, liberal piyasacı kanat ise tek parti hakimiyetinden, ekonominin gidişatından memnun, “istikrarı bozmayalım” diyor.

nemde, Çin’in sanayi üretiminin yüzde 7-8’lik bir büyümesi var. 1949 devrimi, büyüme için, gelişme için gerekli olan şartları sağladı. Birincisi, toprak reformunu gerçekleştirdi. İkincisi, sanayi alt yapısını kurdu ve eğitimi yaygınlaştırdı. Bugün Çin’in yetişmiş işgücünden söz edilebilmesinin sebebi, ‘49-’79 dönemindeki eğitim seferberliği. Üçüncüsü, kadınlar tamamen ikinci sınıf varlıklar olarak kabul edilirken, kadın-erkek eşitliği devlet politikası haline geldi.

Eldeki son rakamlara göre, girişimci sınıfın yüzde 20’si, üniversite öğrencilerinin yüzde 44’ü kadın.

Konfüçyüsçü toplumlarda kadının adı da yok, kendi de yok. Öyle bir gelenekten, kültürden geldiği düşünülürse, 1949 sonrasında kadınların gerek ekonomik, gerek politik yaşamda katettikleri mesafeyi önemsemek gerekir. Genel olarak baktığımızda, zaman zaman başarısızlıklarına karşın, ‘49-’79 döneminin başarılarını da unutmamak gerekiyor.

Uygulanan baskı ve şiddet politikaları, dökülen kan da unutulur gibi değil. Ayrıca, kıtlık ve açlık da söz konusu.

‘49-’79 arasında çok tartışılan iki ara dönem var. ‘49 devriminden sonra, ‘56-’57’ye kadar toprak reformu yapılıyor, feodal beyler idama kadar varan cezalarla tasfiye edilmeye çalışılıyor, ama toplumun genelinde bir memnuniyet var, bu yıllardaki büyüme de epey hızlı. 1956’dan itibaren Mao büyümeyi daha da hızlandırmak gerektiği düşüncesine kapılıyor, bunu biraz da zorlama yöntemlerle gerçekleştirme yoluna gidiyor. Çok ihtiraslı hedefler koyuyor, örneğin “üç-beş yıl içinde İngiliz kapitalizmini yakalayacağız, İngilizler kadar çelik üretimi yapacağız” diyor. O dönemin, “İleri Doğru Büyük Atılım” hamlesinin görüntülerine, tanıklıklarına bakılırsa, bizim cumhuriyetin ilk dönemindeki heyecana benziyor. Gerçekten kolektif bir şeyi başarma arzusu var, ama hayatın gerçeklerine tosluyorlar. Çin tarihine baktığımız zaman, yedi yıl bolluk, yedi yıl kıtlık dönemlerinin çok yaşandığı görülüyor. 1949’dan sonra insanlar bu kaderin değiştiğini, artık açlıkla karşılaşmayacaklarını düşünüyorlar. Bu dönemde Mao biraz kenara çekiliyor, devlet başkanlığı görevini bira-

22 Kasım'da Pekin'de düzenlenen, dünyanın önde gelen markalarının ürünlerinin sergilendiği lüks tüketim fuarında alıcı bekleyen İsveç yapımı otomobilin etiket fiyatı 2.313.324 dolar!

kıyor. Çin'in şöyle bir özelliği var, askerî bir toplum, ordu çok önemli. En önemli görev devlet başkanlığı değil, askerî komisyona başkanlığı. Mao devlet başkanlığını bırakıyor, ama askerî komisyon başkanlığından vazgeçmiyor. Güç kaynağını elinde tutuyor, ama biraz kenara çekiliyor. İkinci tartışmalı dönem, 1966'da başlayan Kültür Devrimi. Mao tekrar kamuoyunun huzuruna çıkıyor, bürokratlaşmanın yaygınlaştığını, muhafazakâr bürokrasinin hakim olduğunu, kapitalizm yoluna gidildiğini söyleyerek kültür devrimini başlatıyor. Şimdi geriye baktığımızda, kültür devriminin olumlulukları da var. Birincisi, toplum siyasetin dışına itilmiş, SSCB'deki gibi, geniş kitleler siyasetin dışında, bürokratlar, parti aygıtı, teknokratlar ülkeyi yönetiyor. Mao insanları politize olmaya, aktif olmaya çağırıyor, özellikle gençleri kendi kaderlerine sahip çıkmaya, ülkenin kaderinde söz sahibi olmaya davet ediyor, harekete geçiriyor. İkincisi, şehirler kırsaldan ciddi şekilde kopmuş. Kırsalla şehirlerin bağlantısını kurmaya çalışıyor, kentlerdeki eğitilmiş, meslek sahibi insanların kırsal kesimdeki insanların kaderiyle ilgili hiçbir tasaları yok. Onları kırsalla ilişki kurmaya, mesleklerini, bilgilerini oralara taşımaya teşvik ediyor. Kitle çizgisi dediğimiz, genel kitlenin taleplerinin dikkate alınması gerektiğini söylüyor. Böyle olumlulukları var, ama sonunda olumsuzluklarla belirlenen bir dönem. Çünkü, sonuçta kitlelerin kendi kaderine sahip çıkmasından öte, kişi kültü öne çıkıyor. Partinin, siyasetin, her şeyin yerini Mao kültü alıyor. Gençlerin aktif hale gelmesi, siyasetle ilgilenmesi, talepkâr olması, örgütlenmesi olumlu ve önemli ama, ipin ucu kaçıyor, gençler cezalandırılacak insan arıyor. Çünkü Mao "otoritelere karşı çıkın, hiyerarşileri aşın" diyor. Bu kendi içinde önemli bir talep. Çin Konfüçyüsçü bir toplum, öyle bir gelenekten geliyor, müthiş itaate, hiyerarşiye dayanan bir kültür var, komünist devrim de bunu tamamen aşamamış. Mesela kadınlar önce babalarına, sonra kocalarına, sonra da çocuklarına itaat etmekle mükellefler. Mao, "bu hiyerarşileri aşalım" diyor, ama aşırıya gidiliyor, öğrenciler hocalarını, evlatlar anne-babalarını cezalandırıyor. Gençler arasında çok sayıda

fraksiyon oluyor, bunlar birbirleriyle çatışmaya başlıyor. Selâmeti onları kırlara göndermekte buluyorlar, ama bu sefer de Çin toplumunun önemli bir kesimi, eğitilmiş kesimi doğrudan üretime katılımla derken eğitiminden yoksun kalıyor. Çin'in girişimci sınıfının içinde, 1960'lar da kültür devrimine katılanlar çok önemli rol oynuyor. Bunların birçoğu eğitimlerini bitiremiyor, bürokrasinin dışında kalıyor, ve aktif, girişimci insanlar oldukları için, Türkiye'deki kızıl milyarder diye tanınan, geçmişinde solcu, şimdi girişimci tipinde zenginler oluşuyor. **Peki, bugün Tiananmen meydanıyla özdeşleşen gençlik muhalefeti nasıl bir siyasal eğilimi temsil ediyor?**

Çin'de olumlu gençlik dendiğinde, Batıda, Tiananmen meydanına çıkan, komünist rejime karşı mücadele eden gençler anlaşılıyor. Halbuki Çin'in tarihinde gençler her zaman çok önemli. Çin'de cumhuriyete doğru adım atan, emperyalizme ilk başkaldırının dönüm noktası olan 4 Mayıs hareketinin başını çekenler gençler. O dönemde yabancılar Şanghay'da yerleşikler, kapitalist üretim Şanghay ve çevresinde var, onun dışında ülke feodal. Şanghay "Çinliler ve köpekler giremez" levhali parkların olduğu bir yer. Orada gençlerin gazaba gelip yabancı şirket yöneticilerini dövmesi, cezalandırması gibi simgesel olaylar, Çin'de anti-emperyalist kıvılcım için önemli anlar. '49 devriminde Komünist Parti içinde çok ciddi gençlik birikimi var, kültür devriminde de gençler çok aktif. '89 Tiananmen olayları, 20. yüzyılda gençliğin kabarın arzularının, tepkilerinin döndüncü dalgası. Tiananmen'in bir özelliği de, tanklara karşı direnen gençlerle anılması. Halbuki, Tiananmen'e çıkanların önemli bir kısmı, haklarını alamadıklarını, 1978'de başlayan piyasa ekonomisinde ezildiklerini düşünen işçiler ve yolsuzluklara, bürokratikleşmeye tepki duyanlar. Orada Amerikancı bir eğilim yok, ama tarihin ilginç bir tecellisi, ABD ve genel olarak Batı ile Çin yönetimi aynı gözle görmek istiyor Tiananmen'i. Komünist Parti, "onlar Amerikancıydı, o nedenle cezalandırıldılar" diyor. Çünkü Çin'de çok ciddi bir anti-emperyalist gelenek var. Birilerinin Amerikancı olması, Çin'in özellikle kırsal kesimi açısından

büyük bir suç. ABD ise Tiananmen'e çıkanları Amerikan benzeri bir kapitalizm, bir burjuva demokrasisi isteyen insanlar olarak sunmayı tercih ediyor.

2007'de 80-90 bin civarında protesto gösterisi, nümayiş olmuş. Bunu nasıl yorumlamalı?

Çin'de, ayrı siyasî partilerde örgütlenmeler de, sağcılar ve solcular diye veya liberaller ve solcular diye kanatlar var, bunların sözcüleri var. Televizyonlara çıkan, on milyonlarca insanın tanıdığı, özellikle Batılıların görüşlerine başvurduğu insanlar bunlar. Sol kanat diye bilinenler demokrasi ve eşitlikçi politikalar istiyor, liberal piyasacı kanat ise "tek parti hakimiyetinde istenen her şey oluyor, istikrarı bozmayalım" diyor. Çin'de, tahmin edilenin aksine, muhalif yayın organları çıkarmak mümkün. Mesela New Left Review benzeri Duşu diye yirmi küsur yıldır çıkan bir sosyalist yayın var. Dünyadaki tartışmaları, küreselleşme karşıtı hareketi, demokratik sosyalizm yönelimlerini, Marksizmin son tartışmalarını Çin'e taşıyan bir yayın. Sözü ettiğiniz 80-90 bin civarındaki protesto gösterisi, işten çıkarmalara, ücretlerin geç ödenmesine, ekolojik tahribata tepki. Çin, tahmin edilenin tersine, eğitimin, sağlığın, sosyal güvenliğin kamusal olmadığı, bunların tamamen özel olarak sağlandığı, geniş kitlelerin sosyal hizmetlerden yararlanmadığı bir ülke. En önemli huzursuzluk kaynağı, hastanelere giremeyen, hastane kapısında çocuğu, yakınları ölenlerin gösterdiği tepkiler. **68 milyon parti üyesi var, girişimcilerin sayısı da o civarda, 64 milyon. 1978'de kent nüfusu yüzde 18, 2004'te yüzde 38. 2004'te Çin nüfusunun yaklaşık yarısı kendini orta sınıf olarak tanımlamış. Bu tabloya ne diyorsunuz?**

Çin'de 2002'den beri, kapitalistler, girişimciler parti üyesi olabiliyor. Partide işçiler, köylüler temsil ediliyor, üçüncü temsil edilen grup da işadamları. **Zaten şu anda Çin yönetiminin en önemli sloganı "uyumlu toplum". Emekçi kesimlerle sermayedar kesimler arasında bir uyum amaçlıyorlar.** Çin'de 2002'den beri, kapitalistler, girişimciler parti üyesi olabiliyor. Partide işçiler, köylüler temsil ediliyor, üçüncü temsil edilen grup da işadamları. Zaten şu anda Çin yönetiminin en önemli sloganı "uyumlu toplum". Emekçi kesimlerle sermayedar kesimler arasında bir uyum amaçlıyorlar. Kemalizmin "kaynaşmış toplum" anlayışına şimdi Komünist Parti sahip çıkıyor. İnsanların kendilerini orta sınıf kabul etmelerine gelince, hızlı bir büyüme sağlanınca, özellikle kentli nüfusun refahında bir sıçrama olunca, artı imalat sanayii yaygınlaşınca, televizyonu, çamaşır makinası, hele hele arabası olanlar kendilerini orta sınıfın bir parçası sayıyor. Eskiden bir dikiş makinası, buzdolabı, bisikleti olmak refah göstergesiydi. Yaşanan en önemli çalkantılardan biri şu: Çin'in piyasa ekonomisine adım atmasının hemen ardından, 1982'de, Kasaba ve Köy Girişimleri denen kolektif çiftliklerin kendi ürünlerini satabilmesinin, ellerindeki küçük birikimleri, küçük sanayiye ve ticarete kanallı edebilmesinin yolu açıldı. 25 milyon girişim oluştu, 125 milyon kişi bu işletmelerde çalışmaya başladı. 1980'li yıllarda, Deng'in açılımına, bunlar ciddi bir kitle tabanı sağladı. Ama zaman içinde Çin'e yabancı yatırımların girmesiyle,

büyük işletmelerin oluşmasıyla, bunların önemli bir kısmı rekabet güçlerini kaybetmeye, kapanmaya başladı. İşlerini, girişimlerini kaybeden insanlar da toplumsal huzursuzlukların, tepkilerin öznesi haline geldi. En önemli huzursuzluk sebeplerinden biri de, tarım arazilerinin, özellikle Köy ve Kasaba Girişimleri'nin bulunduğu arazilerin büyük işletmelere satılması, emlak piyasasına açılması. Küçük girişimlerin sayısı azalmaya başladı, büyük girişimciler önemli ölçüde ekonomiyi ele geçirmeye başladı. Fortune dergisinin "dünyanın 500 büyük şirketi" sıralamasında 29 Çin şirketi var. Bunların en önde gelenleri, özellikle enerji, altyapı konularıyla istihgal eden devlet işletmeleri. Ama bu işletmelerde istihdam edilen insan sayısı azalıyor. Bir dönem sanayideki istihdamın yüzde 60'ını oluştururken, şimdi 10-15'e düşmüş durumdadır. Bu, bir sosyal değişimi de ifade ediyor. Çin'in simgelerinden biri "iron rice bowl", "demir pirinç kasesi" anlayışı. Bir kamu işletmesinde çalıştığınızda, belki çok yüksek bir maaş almazsınız, ama bir iş güvenliğiniz vardır. İkincisi, o işletmenin bünyesinde bulunan eğitim, sağlık hizmetlerinden, kültürel olanaklardan, bizdeki KİT kamplarına benzer tatil imkânlarından yararlanırsınız. Çok müreffeh olmasanız da, yoksullukla, açlıkla karşı karşıya gelmezsiniz. Devlet işletmeleri bu niteliklerini yitirdiler, işten insan çıkarıyorlar. Sosyal tepkilerin bir kaynağı da kamu işletmelerinden çıkarılanlardı. Sanayi imalatı yapan işletmelerin çoğu, özel sektör kuruluşları. Bunların bir kısmı yabancı sermayeyle devletin ortak girişimi, bir kısmı Çin özel sermayesiyle yabancı sermayenin ortak girişimi. Ama mesela, dünya ekonomisi tartışılırken Çin'in ihracatındaki, özellikle ABD'yle olan ticaretindeki fazla konuşuluyor; 2007'deki fazla, 250 milyar dolar civarında.

İhracaatın yüzde 19'u ABD'ye yapılmış...

2007'de ABD'ye yaptıkları ihracaat 321 milyar dolar, ithalat 65 milyar dolar; ihracatının aşağı yukarı yüzde 20'si kadar ithalat yapıyor. Dünyanın üzerinde en çok durduğu rakam bu. Çin'in 250 milyar dolarlık bir dış ticaret fazlası var. Ama bu rakam aslında yanıltıcı. İki nedenle: Birincisi, evet, Çin ABD'yle yaptığı ticarete çok ciddi bir fazla veriyor, ama aynı zamanda, Doğu Asya'yla çok ciddi bir ticaret açığı var, 130 milyar dolar civarında. Çünkü, Çin'de işgücü ucuz, Tayvan'dan, Japonya'dan, Singapur'dan, diğer Doğu Asya ülkelerinden parça ithal ediyor, Çin'de monte ediyor ve ABD'ye satıyor. Onun için, ABD'ye dış ticaret fazlası arttıkça, Doğu Asya'yla dış ticaret açığı artıyor. Diğer bir gösterge şu: Çin'in ihracatının yüzde 60'ını yabancı ve yabancı ortaklı şirketler oluşturuyor. Bunlar içinde de ABD şirketlerinin payı yüzde 25 civarında. Yani ABD şirketleri de Çin'in ihracatında katma değerden yararlanıyor. Buna en çarpıcı örnek iPod: Tasarımı ABD'de, montajı Çin'de yapılıyor. 200 dolara satılan bir iPod'dan Çin'de kalan

5-6 dolar; kârın büyük bir kısmı önce tasarıma sürecinde, sonra pazarlama-dağıtım-satış sürecinde ABD'de kalıyor. Bunları da gözardı etmemek lazım. Bazı yorumcular şunu söylüyor: ABD'ye ucuz mal satması Çin'in dış ticaret açığını artırmak yerine azaltıcı bir etki yapıyor, işgücü ucuz, üretim verimli olduğu için. Eğer bu ürünleri Çin satmazsa, ABD tüketicisine başka ülkelerden ulaşacak, muhtemelen de maliyeti daha yüksek olacak. Bir de son ekonomik krizde ilginç bir gösterge şu: Bütün Batıda, ama özellikle ABD'de iç piyasada talepte çok ciddi bir daralma var. ABD ekonomisinin yüzde 65'ini iç talep, hane halkının tüketim talebi oluşturuyor. Burada ciddi bir gerileme var, bu süreçten kârlı çıkan tek işletme Walmart.

Ucuz mal sattığı için mi?

Evet. Walmart'a gitmek, ABD'nin kültürel kodları içinde eğitilmiş orta, orta-üst sınıfların kaçındığı bir şey. Ekonomik krizde insanlar, tırnak içinde, Walmart'a kadar düşebiliyorlar. Walmart, en azından şu ana kadarki süreçte satışlarını artırıyor. Walmart'ın da en önemli tedarikçisi Çin. O açıdan ekonomik kriz döneminde Çin'in ihracatı nasıl etkilenecek, buna cevap vermek de çok kolay değil.

Çin ekonomisinin bütününe dair neler söylenebilir?

Çin ekonomisine ilişkin bazı şartlanmalarımız var. Çin ekonomisinde üç eksen mevcut. Birincisi, Güney Çin. Pearl River Deltası, bizdeki Çin kalıplarının gerçek olduğu yer, yani çok ucuza oyuncak, çorap üretiliyor. Öyle kasabalar var ki, sadece düğme üretiliyor. Öyle kasabalar var ki, bin tane işletme sadece çorap üretiliyor. İkincisi, Şanghay'ın içinde olduğu Yangtze nehri eksen. Bu, otomobil, bilgisayar, cep telefonu üretiminin yapıldığı, katma değeri daha yüksek imalat sanayiinin yoğunlaştığı bölge. Şanghay'ı Çin'in İstanbul'u sayabiliriz. Çünkü, borsa orada, geçmişte burjuvazi orada gelişmiş, yabancı sermaye oraya gelmiş, 19. yüzyılda, 20. yüzyılın başında yabancı şirketler, elçilikler orada cirit atmış, ayrıca ülkenin kültür merkezi. İmalat sanayiinin can damarı da orası. Çin eğer akıllı bir politika izlerse, iç pazarını canlandırma yolunu

"Dünyanın 500 büyük şirketi" sıralamasında 29 Çin şirketi var. Bunların en önde gelenleri, özellikle enerji, altyapı konularıyla istihgal eden devlet işletmeleri. Ama bu işletmelerde istihdam edilen insan sayısı azalıyor. Bir dönem sanayideki istihdamın yüzde 60'ını oluştururken şimdi 10-15'e düşmüş durumdadır. Bu, bir sosyal değişimi de ifade ediyor.

seçerse, Şanghay eksenindeki imalat sanayii iç piyasaya yönelebilir, böylece üretim düşmeyebilir, insanların yaşam standartları da yükselebilir. Üçüncü eksen, ucu Pekin'de biten, Çin'in Silikon vadisi. Enformasyon teknolojisinin, bilgisayar, yazılım, iletişim sektörünün olduğu, Çin'in en iddialı üniversitelerinin bulunduğu bölge. Çin'in Batıyla, ABD'nin, İngiltere'nin, Almanya'nın yazılım sektörüyle rekabet etmeyi umut ettiği bölge. Henüz istenen ölçüde dünya rekabetinde yerini alabilmiş değil, ama ülkenin en parlak insanların, en iyi eğitim kurumlarının yoğunlaştığı bir merkez. O bakımdan Çin'i sadece güneyiyle değerlendirmek doğru görünmüyor. İşsizliğin arttığı, işyeri kapanmalarının görüldüğü bölge genelde güney. Güneyin özelliği şu: İlk serbest bölgeler orada açıldı. Çünkü iki bağlantısı var, biri Tayvan sermayesi geliyor, Fujian bölgesinde yatırım yapıyor, ikinci Hong Kong sermayesi geliyor, Kanton bölgesinde yatırım yapıyor. Bunlar kitlesel üretime dayanan, çok kötü koşullarda, çok düşük ücretle çalışan, özellikle kadın işçilerin istihdam edildiği bölgeler. İşsizliğin, gerginliklerin özellikle yaşandığı yer burası.

Çin'in krizden nasıl etkileneceği henüz kestirilemiyor. Sizin tahmininiz ne?

580 milyar doları aşan bir paketten bahsediliyor, bu çok büyük bir rakam, bunu söyle anlamak lazım: Bütçeden harcanacak. Çin'de bütçe geliri gayrisafi hasılanın yüzde 20'si civarında, çok düşük bir rakam, çünkü sonuçta kolektivist iddiası olan, Komünist Parti'nin iktidarda olduğu bir ülke. Halbuki Avrupa'da sosyal devletin gerilemesine rağmen yüzde 40'ları aşar. ABD'de yüzde 30'lar civarındadır. Yüzde 20 çok düşük bir rakam. Bu yüzde 20 artırılarak 580 milyar dolar harcanacak, bu da iki yıla yayılarak yapılacaktır. Çin ekonomisini 3 trilyon dolar olarak düşünürseniz, yaklaşık olarak gayrisafi milli hasılanın her yıl yüzde 10'una veya bütçenin yarısına denk geliyor. Çok büyük bir rakam. Burada şöyle bir değerlendirme yapmak gerçekçi olur: Çin geçmiş yıllarda çok hızlı büyüdüğü, tasarruf oranı çok yüksek olduğu ve buna bağlı olarak yatırım oranı çok yüksek

Çin'in Dehui kentinde bir tavuk işleme tesisi

Foto: Edward Burtnysky

-dünyanın en yüksek yatırım oranlarından birine sahip- olduğu için, çok hızlı bir altyapı hamlesi vardı. Bu devam edecektir, önemli bir kısmını bu kriz paketine yedirdiler. Mesela 200 milyarı aşan kısmının demiryolu ağına, özellikle Çin'in yoksul bölgelerine, batıya ve kuzeye yönelik demiryollarına harcanacağı söyleniyor. Çin, kapitalistleşmenin hızlı seyrettiği, ama henüz kırsal bölgelere yayılmadığı, kırlarla şehirler arasındaki altyapı bağlantılarının tam olarak kurulmadığı bir ülke, o bakımdan böyle bir ihtiyaç zaten var. Şöyle bir değerlendirme yapılıyor, Japonya da '80'li yıllarda durgunluk yaşarken altyapı yatırımlarına yöneldi, ama Japonya'nın altyapısı yeterliydi, bunlar fazulü yatırımlar oldu, halbuki Çin'de böyle bir ihtiyaç var. İleriki yıllarda, dünya ekonomisinin daha hızlı büyüdüğü dönemde, Çin'in potansiyelini artıracak yatırımlar bunlar. Bir ölçüde sosyal programlara para harcanacak, çünkü özellikle mevcut yönetim özel eğitim ve sağlık sisteminin rejimin geleceği açısından artık risk teşkil etmeye başladığını ve büyük sosyal huzursuzluk yarattığını görüyordu, ama Çin'de bütçenin önemli bir kısmı eyalet yöneticilerinin elinde, istenen hamlenin yapılmasında onları ikna etmek konusunda çok başarılı olamamışlardı. Krizin biraz bunun önünü açtığını tahmin ediyorum. Çin'in ilk aşamada krize verdiği yanıtların akıllıca olduğu söylenebilir. Çin'in şöyle değerlendirilmesinin doğru olduğunu düşünüyorum: İnsanların kendi kaderlerine sahip olduğu, karar süreçlerine katılabildiği, eşitlikçi toplumun temellerinin atıldığı anlamda bir sosyalizmden bahsetmek mümkün değil. Ama, Çin'i, otoriter toplumlar olduğunu bildiğimiz Kore'nin, Singapur'un başarı öyküleriyle karşılaştırdığımızda otoriter, ama insanların yaşam standartlarını yükseltmekte, pastayı büyütmede başarılı olduğunu kabul etmemiz gerekiyor.

Çin'in gelir dağılımının en hızlı bozulduğu ülke olduğunu söylediniz, kamunun küçüldüğünü, özel sektörün büyüdüğünü anlattınız. Bu tablo komünizm fikriyatıyla nasıl bağdaşıyor? Parti, bu durumu nasıl izah ediyor?

Şöyle görmekte yarar var. Halen nüfusun yüzde 60'ı kırlarda yaşıyor, o insanlar topraklarını kullanma hakkına sahip; yaşam standartları çok hızlı yükselmeyorsa bile, yüksek büyümeden pay alıyorlar. Kolektif hafıza daha orta, uzun vadede bakabiliyor. Onlar 1949 devrimini, Komünist Parti'nin iktidara gelişini, feodalizmin çöküşü, kendilerinin esaretten çıkışı olarak görüyor. '49 devriminin en önemli özelliği anti-emperyalist olması, feodaliteyi tasfiye etmesi. İnsanlar hâlâ bu hafızayla yaşıyor. İkincisi, Çin'in tarihini biraz hatırlayalım. Çin, dünyanın en eski medeniyetlerinden biri, beş bin yılı aşan bir sürekliliği var, çok büyük bir toprak parçası, 1800'lerin başlarına kadar dünya uygarlığının önde gelen merkezlerinden. Hepimiz biliriz, barut-tan ipeğe, pusulaya kadar birçok önemli buluş Çin'de yapılıyor. Çinliler kendile-

rini dünyanın merkezi olarak görüyor. Çin, Çince'de, "merkezi krallık" anlamına geliyor. 1800'lerde Afyon Savaşıyla birlikte Çin'in gerilemesi başlıyor, komünist devrime kadar hızlanarak devam ediyor. Önce İngilizler, sonra Fransızlar, Almanlar, Amerikalılar, Çin'de cirit atıyor. Çin'in kolektif hafızasında en fazla yer eden Japon işgali. Japonya, 1944'e, II. Dünya Savaşı'nı kaybedene kadar Çin'in önemli bölgelerini işgal ediyor. '49 devrimi Çin'in silkinmesini, emperyalist güçleri tasfiye etmesini, tekrar büyük bir ülke olmasını temsil ediyor. Halkın önemli bir kısmı Komünist Parti'nin temsil ettiği bu geleneğe büyük ölçüde sahip çıkıyor. Özellikle Mao kimliğinin kırsal kesimde çok önemli bir yeri var. O insanlar şimdi yaşadıkları sorunların mevcut yöneticilerden kaynaklandığını düşünüyorlar ve Mao'ya toz kondurmuyorlar... Çinlilerin kolektif hafızasında Mao ve Deng Xiaoping, Mustafa Kemal ve Özal gibi. Liberal kesimlerin sunduğunun tersine, devlette, bürokraside, ekonomik politikalarda Özal zihniyetinin etkisi çok daha fazla. İlginç bir şey, mesela Deng'in en çok bilinen, hatırlanan lafı, "ben zenginleri severim"dir. 1992'de nihai piyasacılık hamlesinin yapıldığı "Güney Turu"na çıkıyor, orada söylüyor bunu. Özal çok daha önce söylemişti. Komünist Parti aslında fiiliyatta Deng dönemine sahip çıkıyor. Ama halk kesiminde Mao'nun saygınlığı daha fazla. Zaten parti yetkilileri Mao'ya dayalı bir söylem kurmuyorlar, resmî söylem şu: Mao'nun yaptıklarının yüzde 70'i doğrudur, yüzde 30'u yanlış. Böylelikle o yüzde 30 kontenjanıyla istedikleri gibi eleştirme hakkına sahip oluyorlar.

Mevcut durumu nasıl teorize ediyorlar? "Kapitalist gelişmeyi tamamlayacağız, sonra sosyalizme geçeceğiz" mi diyorlar mesela? Partinin adı dışında komünizmle bir alâkası var mı? Meşruiyetini, iktidarını nasıl koruyor?

Çin'de böyle bir tartışma yok. Tiananmen'de Mao'nun resmi hâlâ duruyor, ama günlük politikalar içinde bu tip referanslar yok. Önemli olan, Çin'in dünyadaki yükselişi devam ediyor mu, etmiyor mu? Piyasa ekonomisi partinin yönlendirdiği bir ekonomi, döviz kurları gibi, bankacılık sistemi gibi ekonominin kumanda merkezleri partinin elinde ve dünyadaki jeostratejik dengeler içinde bu ülke yükseliyor mu, güçleniyor mu, yoksa irtifa mı kaybediyor? Makro anlamda böyle. Tek tek insanlarla ilişkide de şu: İnsanların yaşam standardı yükseliyor mu, yükselmiyor mu? Çin büyüdüğü ölçüde yükseliyor. Çin, dünyanın gelir dağılımını en hızlı bozulan ülkelerinden biri, ekolojik felaketin en hızlı yaşandığı ülkelerden biri. Bunun yanında, ortalama insanın yaşam standardında, satın alma gücünde genel olarak bir artış var. Dünyadaki jeostratejik dengeleri içinde Çin'in yükselmesi, artı ortalama insanın yaşam standardının, bulunduğu konu-

ma göre yavaş veya hızlı, olumluya doğru gitmesi parti iktidarını ayakta tutuyor. **Partinin ideolojisi komünizm değil, bir tür ulusalcılık...**

Zaten Mao düşüncesinde, anti-emperyalizm başlığı altında ulusalcılık çok belirgin bir unsur. Bunu, bugünün milliyetçilik tartışmalarıyla değil, Çin'in tarihi bağlamında görmek lâzım. Mesela, "Nanjing Tecavüzü" diye bir olay var. Nanjing, Çan Kay Şek döneminde Çin'in başkenti. Japon işgali sırasında 300 bin kişi katlediliyor ve bir sapkınlık değil, bir norm halinde, Japon ordusu eline geçirdiği kadınlara, kızlara tecavüz ediyor. Yüzbinleri bulan rakamlar söz konusu. Çin'de müthiş bir Japon karşıtlığı var. Mao ve Komünist Parti, Japon işgalini sona erdiren bir güç olarak çok önemli. Çin'de cumhuriyet kurulduktan sonra da feodalizm hüküm sürmeye devam ediyor, ulus-devlet kurulmuyor. '49 devrimi, komünist devrim olmanın ötesinde, ulus-devletin kurulduğu bir eşik

noktası olarak kabul ediliyor. Onun için Çinliler, Komünist Parti'ye, demokratik sosyalizm anlayışının gerektirdiği ilkelerden çok, feodalizmi alteden, emperyalizmi kovan ve ulusal birliği sağlayan bir dönemin başlatıcısı, öznesi olarak bakıyorlar. Kültür devrimi sırasında, Mao'nun başlattığı "solcular ve kapitalist yolcular" tartışması, Mao'nun paranoyası

gibi sunuluyordu. Mao'nun kişi kültü, aşırılıklara gitmenin insanî ve ekonomik yıkımı bir yana, bugün Çin'in kapitalizme, piyasa ekonomisine adım atışının otuz yıldönümünde olduğumuz düşünülürse, Mao haklı çıkıyor. "Kapitalist yolcular" dediklerinin gerçekten kapitalist yolcular olduğu, parti bürokrasisinde kapitalizme doğru, piyasa ekonomisine doğru gidişi isteyenlerin çoğunlukta olduğu ortaya çıkmış oluyor.

Peki Çin'i nasıl bir gelecek bekliyor? "Solcular ve kapitalist yolcular" tartışması yeniden gündeme gelebilir mi?

Şu anda Çin'le ilgili en önemli, uzun yıllar tartışılacak kitapların başında Giovanni Arrighi'nin "Adam Smith Pekin'de"si geliyor. ABD hegemonyasının sonunun geldiğini savunan Arrighi'nin Çin'e ilişkin temel tezi şu: Adam Smith, kapitalist ilişkiler yaygınlaştıkça, dünya ekonomisinde farklılıkların değil, yakınlaşmaların artacağını öngörüyordu. Arrighi, günümüzde Doğuyla Batı arasındaki farkın azalması yönünde bir trend olduğunu, bunun da başını Çin'in çektiğini söylüyor. Çin, Arrighi'ye göre, piyasa ilişkilerinin hâkim olduğu, ama mülkiyetin hâlâ büyük ölçüde kamuda bulunması nedeniyle, kapitalist sayılamayacak bir ülke. Dolayısıyla bu yükselen gücünü iki şekilde kullanabilir: Ya ABD gibi hegemon güç olma yönünde kullanılabilir ya da daha eşitlikçi, daha adil bir dünyayı yaratmak için öncü olabilir. Hangi yöne gideceğini önümüzdeki dönem tarihin seyri gösterecek.

Kültür devrimi sırasında, Mao'nun başlattığı "solcular ve kapitalist yolcular" tartışması, Mao'nun paranoyası gibi sunuluyordu. Çin'in piyasa ekonomisine adım atışının otuzuncu yıldönümü düşünülürse, Mao aslında haklı çıkıyor. "Kapitalist yolcular" dediklerinin gerçekten kapitalist yolcular olduğu, parti bürokrasisinde kapitalizme doğru gidişi isteyenlerin çoğunlukta olduğu ortaya çıkmış oluyor.

Ulrike Meinhof

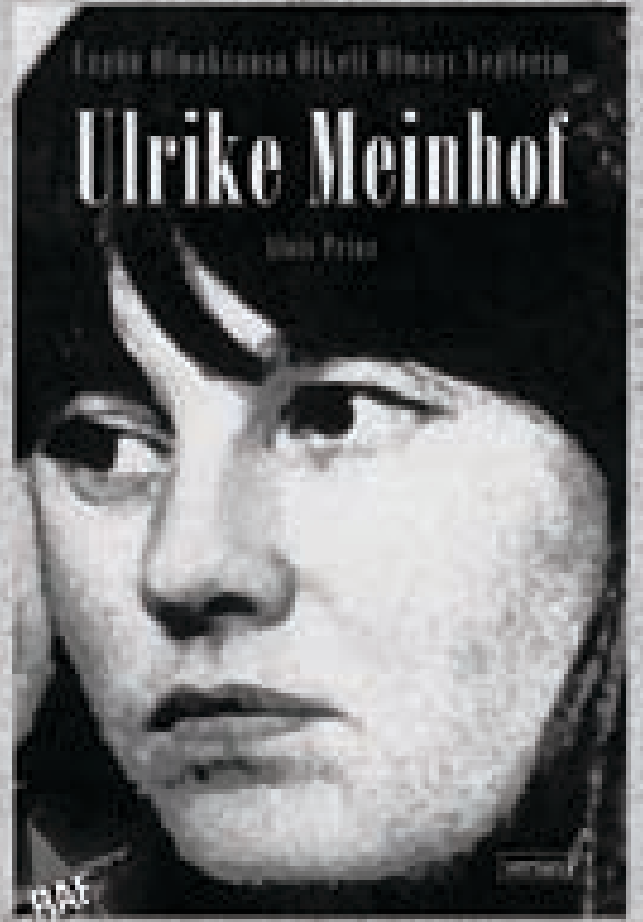
Üzgün Olmaktansa Öfkeli Olmayı Yeğlerim

Alois Prinz

Ulrike Meinhof entelektüel sola saldırıyordu. Ona göre entelektüel sol, neyin önemli olduğunu teorik olarak kavramıştı, ama söylediklerini hayata geçiremezdi, çünkü “hâlâ yitirecek çok şeyi var”dı ve hâlâ burjuva varoluşunun sunduğu ayrıcalıklara bağlıydı. Baader’in kurtarılmasıyla gerekli pratik adım atılmıştı, bundan sonra toplumdaki proleter grupları desteklemek için bir “Kızıl Ordu” inşa edilecekti. Meinhof’a göre böyle bir silahlı yardım olmaksızın, ezilenler, devlet erkiyle çatışmada daima kısa çöpü çekeceklerdi ve asla herhangi bir şey değişmeyecekti.

1998 yılında RAF kendini feshettiğini açıkladı. Yazıda şöyle deniyordu: “Tarihimizin yanındayız. RAF, kapitalist ilişkileri yıkmaya katkı sağlamak için, bu toplumun eğilimine karşı duran küçük bir azınlığın devrimci girişimiydi [...] Bu projenin sonlanması, bu yolu izleyerek başarılı olamadığımızı gösteriyor. Fakat bu, başkaldırının gerekli ve meşru olmadığını göstermez. RAF, dünyanın her tarafında egemenliğe karşı ve kurtuluş için savaşımların yanında durma kararımızdı. Bizim açımızdan bu karar doğrudur.”

Yazının sonunda “silahlı mücadeleye her şeylerini verme kararlılığını göstermiş ve bu mücadelede hayatlarını yitirmiş” bütün yoldaşlar anılmıştır. Bu listede Ulrike Meinhof’un da adı vardır.

Türkiye Solu (1960 - 1980)

Ergun Aydınoglu

Günümüzün marjinalleşmiş, siyaset-dışı ve parçalı solu kaçınılmaz mıdır? Bu çalışma, bu soruya hemen başından bir “hayır” cevabını veriyor. Bugünün Türkiye’si pekâlâ, çalışanların kendi örgütlenmeleriyle ülke siyasetine katıldıkları bir ülke olabilirdi. Türkiye’nin ekonomik, endüstriyel, politik ve kültürel gelişme düzeyi kadar, sol ve sosyal hareketin 1960-1980 döneminde yaşadığı deneyler de, bu tarihsel seçeneğin nesnel temellerinin var olduğunu göstermekte. Bu açıdan bakıldığında solun kaderini belirleyen, söz konusu yirmi yıldaki öznel müdahale ve gelişmelerdir. Türkiye’de sol, siyasetin temel öznesi olma potansiyelini 1960’lı yıllarda hem yaratmış hem de ziyan etmiştir. Geriye dönüp bakıldığında, 1968 yılına kadar geçen sürecin, bu konuda belirleyici olduğu görülür. Peki, solun kaderi niye 1968’e gelindiğinde belli olmuştur? Neden 1968 sonrasındaki yükseliş ya da 1974-1980 dönemindeki muazzam sol kitleselleşme, bu alanda yeni bir dinamiğin oluşması anlamına gelmemiştir? Bütün bu süreç boyunca sol önderlerin tarihsel sorumlulukları konusunda neler söylenebilir? Bu çalışma, bu temel sorulara cevap aramakta.

“Sol Hakkında Her Şey” mi?

Ergun Aydınoglu

“Sol Hakkında Her Şey” mi?, bir polemik-eleştiri kitabı. Konusu, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce dizisinin 8. cildi olan Sol derlemesi.

Bu çalışma, Sol derlemesinde yer alan bir dizi yazıyı, Türkiye solu ve entelektüel ortamında neredeyse unutulmuş olan polemik tartışma geleneği temelinde eleştiriyor. Bu çerçevede eski TKP’den TİP’e, MDD’den, Dev-Genç ve silahlı mücadele deneyimine, 1974 sonrası TKP’den Devrimci Yol’a kadar solun belli başlı unsur ve olguları tartışma ve analiz konusu ediliyor.

“Sol Hakkında Her Şey” mi? ayrıca, Hikmet Kıvılcımlı, Mehmet Ali Aybar, Behice Boran, Doğu Perinçek ve Mahir Çayan üzerine birer politik biyografi denemesi de içermekte.

"Şempanze cinsel meseleleri iktidarla çözer, bono-
bo ise iktidar meselelerini seksle... Cinsel davranış
yelpazesinin insanlardaki kadar zengin olduğu,
annelerin merkezi bir rol üstlendiği ve en önemli
entelektüel başanın alet kullanımı değil, başkala-
rına hassasiyet göstermek olduğu yakın bir akra-
bayı kim hayal edebilirdi?" Şubat 2008'de 81. sa-
yımızda, Kongo ormanlarından bir 14 Şubat mesa-
ji nakletmiş, Bonoboların fikir ve aşk hayatına bak-
mıştık. Yayınladığımız makale, bonobolar hakkın-
da yıllarca araştırmalar yürütmüş, diğer primatlar-
da aralarındaki farklar üzerine yoğunlaşmış ve bo-
nobolar yok sayılmasaydı insan doğasına dair tar-
tışmaların nasıl bir entelektüel iklimi sebep olaca-
ğını üzerine düşünmüş Hollandalı primatolog Frans
de Waal'den de -yukarıdaki gibi- görüşler içeri-
de Waal'in çığır açıcı araştırmaları ve dü-
yord. De Waal'in çığır açıcı araştırmaları ve dü-
yuncelerini şimdi Aslı Biçen'in çevirisiyle "İçimiz-
deki Maymun -Biz Neden Biziz?" (Metis) kitabın-
dan okumak mümkün. Adnan Hoca'nın "dinimize
küftürdük" diye evrim teorisini anlatan internet si-
telerini Türkiye hukuk kurumları aracılığıyla ka-
pattırabildiği bir çağda, hayati nitelikte bir kitap...

X - KÜTÜPHANE

- Aziz Gökdemir** Amerika'dan Bitlis'e William Saroyan (Aras)
Baço Kelebek Düşleri (Metis)
E.H. Carr Devrim Okumaları (Daktylos)
Ellen Meiksins Wood Kapitalizm Demokrasiye Karşı (Yordam)
Erinç Yeldan Küreselleşme Kim İçin (Yordam)
Gülnur Acar Savran Kadının Görünmeyen Emeği (Yordam)
*** Amy Spangler - Mustafa Ziyalan** (ed.) Kara İstanbul (Everest)
İnönü Alpat Popüler Türkiye Sözlüğü (Dipnot)
● Eugène Enriquez Sürüden Devlete (Ayrıntı)
Murat Belge Genesis -Büyük Ulusal Anlatı ve Türklerin Kökeni (İletişim)
Nevra Akdemir Taşeronlu Birlik -Tuzla Tersaneler Bölgesinde
Üretim İlişkilerinde Enformelleşme (SAV)
Noam Chomsky Müdahaleler (BGST)
Peter Sloterdijk Kapitalist Dünyanın İç-Evreninde (Kırmızı)
Rıfat N. Bali Yirmi Kur'a Nafia Askerleri (Kitabevi)
Slavoj Žižek Kieslowski ya da Maddecî Teoloji (Encore)
▲ Şefik Çalık İş Sözleşmesinin Feshi ve İş Güvencesi (Legal)
Thomas Brüssing Futbolun Ölümü (Agora)
Trisha Ziff Korda'nın Objektifinden Che (Bilgi Ün.)
Tül Akbal Süalp Özgürlüklerden Kayıplara ve Sonrası (De Ki)
Woody Allen Sırf Anarşi (Siren)

*

Cenazeye katılan yoldaşlarla sol yumruğumu havaya kaldırdım, onlarla birlikte slogan atıp marş söyledim. Bedenin-deki üç kurşun deliğine pamukla tanpon yapılan abimin naaşı camiye getirildiğinde herkes gibi ben de sustum. Cemaatle saf tutmak yerine, mağrur duran genç yoldaşlarla bir köşede cenaze namazının kılınmasını bekledim. (...) Hava kararıp evin ışıklarını yaktıktan sonra, bir gece olmazsa bir sonraki gece Kağıthane'ye akan derelerden silah sesleri geliyordu. Sesler birkaç sokak ötemize yaklaştığında ışıkları kapatıp annemi yere oturtuyordum. Ertesi gün ya Gültepe'den, Yahya Kemal'den ya da Çeliktepe'den bir gencin cenazesi kalkıyordu. Yine ya sol yumruklar havaya kalkıp marşlar okunuyor ya da tek bir getiren kalabalık komünistlere lanet yağdırıyordu. Abimin ölümünden sonra yaklaşık iki ay sonra bir akşam annemi yatağına yatırdım, sabah uyandırmak için odasına gittiğimde ölmüştü. Annemi abimin yanına gömdük. İkisinin mezarı başında durup etrafımdaki insanlara baktım; hepsi yok-sul, hepsi umutsuz, hepsi öf-keli, hepsi olan biten ne ise ondan bıkmıştı.

Rıza Kıracı, "Sıradan Gerçek"

●

Her liberal demokrasinin karşı-laşabileceği gerçek sakınca, Marksistlerin eleştirdiği "kapi-talist anarşi"nin artık geriye, birbirlerine karşı mücadele eden, en sonunda kendi hukuk-larını değilse bile, kendi kural-larını ve onların peşinden gidecek meslek örgütlerinden ve kurumlardan başka bir şeyin kalmayacağı şekilde toplumsa-lın paramparça olmasına yol açması sakıncasıdır. Liberal de-mokrasî, sorunlarını medeni bir şekilde tartışarak değil, kan akı-tarak çözen karşıt "çeteler" in ve "mafyalalar"ın çoğalmasına yol açabilir. Bu durumda devlet ye-nik düşmeyi ve bu çetelerden birinin kendisini ele geçirmesi-ni istemiyorsa, kendisini aşan bu durumu kontrol altına alma-sını sağlayacak araçları yarat-mak zorundadır. Devlet yalnız-ca idarî aygıtını güçlendirmekle yetinmeyecek, dahası polisiye ve askerî aygıtını da güçlendi-recektir.

Liberal devlet yerini giderek doğrudan doğruya otoriter bir devlete bırakacaktır. Paradoksal bir şekilde iç çatışmanın yaygın-laşmasına dayanan uyumlu ve bütünlüklü bir ulus-devlet kur-manın mümkün olduğu hipote-zi, yalnızca herkesin oyunun kurallarını bu kurallar ne kadar haksız olursa olsun kabul ettiği, yani kuralların çatışmayla değil, tartışmayla değişebileceği bir hukuk devletinde yaşamayı ka-bul ettiği durumda geçerlidir. Yoksa parola açıkça herkes için savaş, hile, tuzak ve aşırı rekabet haline geldiğinde, liberal devlet hükümlarlığının sona erdiğini görür.

■

İlk kış yağış-
yağmurluğu bile yok
maymunun işte

Kış bahçesi ya
ay da iplik olmuş
böcek şarkısı

Ne yapacaksın
yılsonu panayırına
gidip de karga?

Hiç belli değil
birazdan öleceği-
çekirge ötüşü

Pirasayı beyaz
olana dek yıkar-
ne soğuk işte

Kar beklerken
şairler taslarında
şimşek görürler

Nasıl olmuşa
yitmemiş işte karda
ölü kır otu

▲

İş Yasası gerekçesinde iş gü-vencesi yasası kapsamında olan personelin iş sözleşmesi-ne son verebilmek için geçerli nedenlere çeşitli örnekler verilmiştir. Ancak, yasa koyucu İş Yasası'nın 18. maddesinde bildirim süresi verilerek de ol-sa aşağıdaki nedenlerin fesih için geçerli sayılamayacağını hüküm altına almıştır. Bu yol-la değişik yasalarda güvence altına alınmış bazı hak ve öz-gürlüklerin fesih için geçerli bir sebep oluşturmayacağı ayrı-rica ve özellikle belirtilmiştir.

- Sendika üyeliği veya çalışma saatleri dışında ya da işverenin onayı ile çalışma saatleri içinde sendikal faaliyete katılmak,
- İşyeri sendika temsilciliği yapmak,
- Mevzuattan ve sözleşmeden doğan haklarını takip için iş-veren aleyhine idarî ve adlî makamlara başvurmak veya bu hususta başlatılmış süreçte katılmak,
- Irk, renk, cinsiyet, medenî hal, aile yükümlülükleri, hamilelik, doğum, din, siyasi gö-rüş ve benzeri nedenler,
- İş Yasası'nın 74. maddesi uyarınca kadın işçilerin çalıştırılmalarının yasak olduğu sü-relerde işe gelmemek,
- Hastalık ve kaza nedeniyle 25. maddenin 1. bendinin b alt bendinde öngörülen bekleme süresinde işe geçici devamsızlık durumu, fesih nedeni ola-mayacaktır.

Bu satırların yazarı Şefik Çalık, bu-gün, Turkuvaaz Medya Grubu'nda (yani akrabalığının olmadığı Tayyip-lerin Çalıklarda) İnsan Kaynakları müdürü olarak sendikayı bitirmek, direneni işten çıkarmakla meşgul.

Dumanı üstünde

“Ya Nur. Seni seviyorum.”

John Berger - A'dan X'e -John Berger Tarafından Kurtarılmış Mektuplar - çeviren: Aslı Biçen (Metis)

Eni 2.5, boyu 3, yüksekliği 4 m. bir hücreye kilitlendiğimizde, bizi dışarıda, dışımızda özgürce dolaştıracak tek şey vardır: Söz. İki anlamıyla söz: 1. Sonsuza dek sürecek inançlı bir aşkın vaatsiz kararlılığıyla verilmiş söz; insanı tek kişi olmaktan, tek kişilik duymaktan kurtarıp çoğaltan düzenbozucu, anti-konformist, devrimci mucize. 2. O aşkla harekete geçerek, sınırlı hayatını olduğu gibi alıp yan yana dizilmiş harfler marifetiyle sonsuza yol yapmış söz, zarf içinde avuçların içine bırakılmış... Ciltler dolusu yolun birikip kitaplara dönüştüğü de görülmüştür, ama mektup başka; özünde tek bir kişiyi hedeflediğinden her seferinde çiftleşti. Yazanı okuyana dönüştürür; bir teselli olarak değil, gerçeklik olarak ikili yarar. Doğası gereği iyimserdir, paylaşma

arzusuyla doğmuştur, feragat sözcüğünün güzelliğini düşündürür, yazan kendinden geçerek ânını bölüşür, dilimlenmiş hayat hücreye erdiğinde duvarlar erir. Sahibini bulamasa da fark etmez, arayışında, onun yokluğunda çınlayarak yaşar. Hücreye erişen mektup, tek bir hayat olmadığının teminatıdır; tüm duvarların zihinde inşa edildiği gibi zihinde yerle bir edildiğini duyurur, meydan okuyuşun tapusudur, ruh kuşunun zapt edilemeyeceğinin göstergesi olarak boşlukta desenler çizerek danseder. Mektubun yazandan ve okuyandan ayrı bir çift gözü vardır, yapıcıdır, çevresine çekidüzen verir, düzenbozucudur, eşyayı aşan bir mevcudiyete sahiptir, defalarca okunabilmek üzere tesis edildiğinden ölümlü kolayca aşacak donanımdadır, bukalemundur, yatay ve dikey düzlemlere uyum sağlayabilecek yapıdadır, evrenin ölçüleri her okumada ayrı derinlikte yeniden belirlenir.

John Berger'in sözü hücrelerimize yıllardır her iki anlamıyla birden ulaşır. Aşk sözüyle her birimize ayrı ayrı mektup yazan zamansız kişidir o. Hem her birimize tek tek âşıktır, hiç bitmeyen sözlerini dizerek, inceliklerle yüklü mektuplar yazar; hem de maşuktur aynı zamanda, parmak uçlarımızda kalp atışlarını duyarak seslendiğimiz, aşkımızı postaladığımız o daima tek kişidir. Onun sözleri, tam da onlara en çok ihtiyaç duyduğumuz zamanlarda aynı boyutlardaki tek tip hücrelerimize sızar; sözler yanımızda bizden bağımsız aşkla birleşir, doğurur, her birimizin ortak duygusunu parlatarak aynalaştırır, birbirimizle ve birbirimizden yansıdığımız düzlemler yaratır. Onun hepimizi eşit ölçüde, aynı sonsuz aşkla sevdiğinden eminizdir, şefkatin ve iyimserliğin doruğundan gülümseyen yüzü umut değirmenimiz... Hem kındır, hem adam, hem hücrede kilitlidir, hem uçarı; çağlar arasında kanat çırpır. Yazar sözcüğünün çok ötesinde, ancak aşkın kapsayıcılığıyla ölçülebilecek bir sevecenlikle hiç yorulmadan söz döşeyen işçidir. Tamircidir; el becerisinin hayatı tamir ettiği bilinciyle sö-

zün nasıl da somut olarak işe yaradığını gösterir, eczacıdır, şifa dağıtırken kimyanın sırrını da uzatır; Fayum portrelerindedir, mektup sonundaki acemi çiziktirmelerde, alıntılarda, aşk şarkılarının nakaratlarında, damar yollarında, seğirîşlerin hesaplanamaz ritminde, omurganın dikliğinde, beyin kıvrımlarında, algının ötesinde, derininde, duyuşun en dibinde.

Son romanı “A'dan X'e -John Berger Tarafından Kurtarılmış Mektuplar”ın önsözünde ve başlığında ufacık bir oyun yaparken bile sağlam yazının asla oyuna gelmez yanına, düşlerin bu kadar kıyısında, gerçekliğin bir o kadar yamacında oluşuna göz kırpmaktadır. Her çağın, her dilin, her kitaplığın içinden esen rüzgârdır, “sizin yazarlarınız da dostum” der gibi gülümser, “neden bizim dağa da yolunuzu düşürmüyorsunuz?”.

John Berger'in soluğu eksik olsaydı kitaplığımızdan, yoksulluğumuz kolay kolay dindirilemezdi. Yoksulluğun en devasız hali tekliğe, sözden ırak umutsuz bir terk edilmiş mahkûm edilmiş olmak çünkü. Sözün olduğu yerdeyse yoksulluk mümkün değil, barınamaz. Sözle aşılan ağaçların köyünden, şifacı ellerden, “Hayatın olduğumu, hayatının ıstırabı olduğumu ve hayatının sevinci olduğumu biliyorum” diyen birinin satırlarıyla ayağa kalkar, kalabalığına karışır, söz almak ve vermek hakkı hiçbir zaman elinden alınamamıştır ne de olsa. Sayfaların arasından yolunu bulurken, hafifçe mırıldanır parmağının ucuna takılanları: “Peki nasıl oluyor da gecenin boşluğunda ‘seni seviyorum’ dediğimde muazzam bir şey geliyor bana? Sessizlik önceki gibi mutlak. Senin cevabın değil aldığım. Sadece benim ilanım vardı. Yine de içimde bir doygunluk. Neye doymuşum? Feragat, feragatte bulunan kişiye nasıl bir hediye gibi gelir? Bunu anlasaydık hiçbir şeyden korkumuz kalmazdı. Ya Nur. Seni seviyorum.”

- Pelin Özer

EXPRESS GEZİCİ FESTİVAL İÇİN KARS'TAYDI

Beyaz geceler, özgür filmler

Memleketin en güzel festivallerinden biri, Gezici Festival. Durduğu yerde durmuyor, Anadolu'yu arşınıyor, ama asıl karargâhını Kars'ta kuruyor. Bu sene 7-13 Kasım tarihlerinde filmler, söyleşiler, atölyeler, konserlerle dolu dolu bir hafta geçti Kars'ta. Festival Artvin'e yollanmadan evvel, hem Kars'ı tanıdık, hem filmleri kaçırmamaya çalıştık...

Şaşkınlığımız havaalanında başladı, daha ilk anda, serinliğe sarınıp o esrarlı havadan içimize bir nefes çektiğimizde, artık hiç durmadan dönmek isteyen yabancılardık. Başka türlü bir yabancılık ama bu, ödül gibi bir şey, bakıp dokunduğuyla her an tazelenmeyi becerenlere verilen en özel sertifikası. Genişliği duymadan hep önüne bakanlara yerli deniyormuş burada, kapısını yabancılara sınıksız kapatanlara evsahibi. Cinsiyetini ve yaşını elevermeyen insanlar gibi milletini ve tarihini açık etmeyen düzlükte bağimsız bir boşlukta indiğimiz yer. Anahtarsızdık hepimiz, dilsiz, kimliksiz... Her dalgasıyla sükûnet dağıtarak uzayıp giden tepelerin yüksekçe alçağı eşitlediği isimsiz, çorak topraklarda ilerliyoruz, henüz nereye yaklaşmakta olduğumuzun, nasıl bir çerçeveye kondurulacağımızın farkında değiliz, uyanmamışız haritanın nasıl bir köşesine raptiyelendiğimize.

Ankara Sinema Derneği, Kars Belediyesi, Artvin Belediyesi ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ortaklaşa düzenlediği bir festival varmış. Gezici Film Festivali adında cömert, dost canlısı, güler yüzlü bir kuşmuş o, takılmıyız kanadına, Kars'a konacaktı az sonra. Behiç Ak'ın afiş karikatürlerindeki, festival jeneriğindeki çizgi kahramanlar gibi omuzumuzda heybemizle yol alıyormuşuz savrularak, her adımda daha da hafif, Godard'ın sözlerini tekrarlıyormuşuz: "Sinema hancı değil, yolcudur." Bir hafta boyunca göğün koridorlarında şeritlerle, toprak üstünde tekerlekle epey yollar aşacağız beraber, dev bir sürü olacağız, bu festival bitmezmiş, göreceğiz. Dönüşte de dönerek uçmaya devam edeceğiz hep birlikte.

1411 km yol gelmişiz. Festivalde yüz-

lerce film gösterilecekmiş; atölyeler, söyleşiler, günlük gazete, film çekimleri, geziler, konserler... İstanbul'dan Kars'a trenle 38 saatte geliniyormuş, karanlık bir saat daha erken varıyormuş buraya ve deniz seviyesinden 1750 m. yüksekteki Kars'ın kendisi bir dağın zirvesi gibiymiş. Burada dolu dolu geçirilen her saat insanı başka, daha önce tanımadığı birine dönüştürmüştü. Her ziyaretçi yenilenerek dönmüş geride bıraktığı kendine.

Havaalanı kentin önsözümüştü meğer, kuşların telaşsızlığında, ovanın aldırışsızlığında iyice sakinleşip tepeden aşağıya doğru baktığımızda anladık bunu. Ulaşılmaz denen her şey uzağında Kars'ın, kale kadar heybetli dev bir el var

tepede. Mehmet Aksoy'un, henüz tamamlanmamış 37 metrelik "İnsanlık Anıtı"nın yerine yerleştirilmek üzere sabırla bekleyen bir parçası bu el. Birkaç gün içinde arkadaşının eline doğru uzanacak yukarıdaki yerinde. Şimdi o tepede yalnız, şefkat dağıtarak dikiliyor, Kars'ın ateşine bakar gibi bir hali var. Bir elin aynı zamanda bir ağaç olduğunu, taşın da damarlarında kan dolaştığını, nabzının attığını hatırlatıyor. Kaleye giden uzun yolda üniversite binaları, Arpaçay'ın sesi köpek havlamalarına karışıyor. Hiç korna sesi duymadık bir hafta boyunca, sinirli, telaşlı tek bir insana rastlamadık.

"Ceza Parkı"

Geniş caddelerde yürüyoruz, kaybolmayacağımızdan eminiz nedense, Kars'ta çıkmaz sokak olmadığını öğrenmiş gibiyiz. Kolayca bulduk Kars Şehir Sineması'nı, kalabalık yüzümüzü güldürüyor. Bir öğrenci kenti Kars, sinema bir çekim alanı onlar için. Özellikle yerli filmlerin gösterildiği son seanslarda kalabalık, fuyayeden sokağa taşıyor. Büyük kentte festival yorar, burada yorgunluk birikmiyor, sohbetler tükenmiyor, diriltiren serin havaıyla her daim zımba gibiyiz.

Festivalin tüm filmleri ayrıca yapılmış Kars'a, her bir film festivalin duyusuna altyazı olabilir rahatlıkla. Geçmişte izleme şansı bulamadığımız, festivalin "mocumentry" (sahte belgesel) bölümünden "Punishment Park"la (Ceza Parkı) başlatıyoruz kendi şölenimizi. Hakkında çok söz edilmiş, ama çok az görülmüş bu nadide sinema örneğini izleyebilecek olmak büyük ayrıcalık. Ondan çıkınca İtalyan politik sinemacı Elio Petri'nin unutulmaz filmi "La Classe Operaia Va In Paradiso"ya (İşçi Sınıfı Cennete Gider) koşacağız. Sinema yazarı arkadaşımız "Ceza Parkı"nın pek de kolay izlenebilecek bir film olmadığına dair uyarıyı bizi. Öyle gerçekten, ama yine de iyi ki zora koşmuşuz diyerek çıktık

Steve McQueen'in "Açlık"ı festivalin en beğenilen filmlerinden

Özcan Alper'in
"Sonbahar"ı SİYAD'ın
büyük ödülünü aldı

filmden. Düzene muhalif aktivistlerin, pasifistlerin, feministlerin, komünistlerin repliklerinde, özü değişmeyen isyan ruhunun gözlerinin içine bir kez daha baktık. Gerçek ya da uydurulmuş, belgesel ya da kurmaca fark etmiyor, özgürlük tutkusunun öğrenilecek bir dili yok. Çığlık, kahkaha, yankı, ilkel doğaya geri dönüşü talep ediyor sadece. Fazla bir şey ihtiyac duymaz, sınırsızdır, koşmak ister hep. Yeter ki sonsuzluk çöllerinde yaban hayvanlar gibi avlanmasın, öldürmeyi hiç sorgulamadan görev edinmişlerin

menziline uğramasın. Peter Watkins, 1970'te çekmiş bu filmi, bugün gibi yakın. California çöllerinde imkânsız koşan gençlerin çok da uzağında değiliz. "Ceza Parkı"nın hangi coğrafyada olduğunun pek bir önemi yok, nehirleri sınır diye gösteren bütün haritalarda karşımıza çıkan bir "Ceza Parkı" var. Birkaç gün sonra Doğu Beyazıt yolunda filmin duygusu hep çınladı zihnimizde. O en uzaktaki bayrağa doğru koşmamızı buyuran sesi duymadık belki ama yaşadığımız coğrafyada, kiblesini dalgalandıran renkli

Bir öğrenci kenti Kars. Özellikle Türk filmlerinin gösterildiği seanslarda kalabalık, fuayeden sokağa taşıyor. Büyük kentte festival yorar, burada gençleştiriyor.

kumaşlar aracılığıyla tayin edenlerin epey yakınıdayız.

Molakanların izinde

Gece sessizlik iyice indiğinde, sabaha epeyce yaklaştığımız saatlerde, uykumuzun gelip gelmediğine henüz karar verememişken, donan havuzları ziyaret ederek yürüyeceğiz otele. Köşedeki zarif heykelin ayakparmaklarına dokunacağız sebepsiz yere ve dolunaya veda ettikten sonra suya bakıp insanın bir de donmuş halini okumadan girmeyeceğiz odaya. Gecenin karanlık değil, ışık çağrıştırdığı bir diyarda soluk almanın sarhoşluğuyla saydam bir rüyaya dalacağız. Sarıkamış'ta, zirvenin hemen yakınında topladığımız siyah camı taşların parlaklığında rüyalar göreceğiz. O taşların, gün boyunca yüzlerini okumamıza izin veren, bakıştan kaçmayan insanların gözbebekleri olduğunu göreceğiz. Kars'ta yaşamış, yaşayan bütün halklarla sohbet ediyoruz uykuda; kara hazırlanırken ışıklarla şenlendirilmiş ağaçların arasından bir zaman şaşırtmasının figüranları gibi kahvelere süzülen Terekemeleri, Kafkasları, Rumlari, Yezidileri, Ermenileri, Estonları, Kürtleri, Azerileri, Gürcüleri, Türkmenleri görüyoruz, yüzlerin haritası birbirine karışıyor önce, sonra ansızın herkeste ortak olan bir ifade beliriyor karşımızda, göz kırpmamızla birlikte birbirine karışıp dağılıyor ve çok yükseklerden bu şaşırtıcı coğrafyanın tam üstüne yerleşerek maskesi oluyor toprağın.

Rüyayı uyanıklıkta sürdürmek için müzik lâzım bize. Hep bir aradayız şimdi, Doğu Anadolu'nun en güzel barı seçilmiş Bolero'daki danslarda varacağız dans adımlarının sırrına. Her gece ayrı bir konser: Selim Sesler de burada, Replikas da, Gevende, Baba Zula ve Aynur da. Ermenistan'dan, Gürcistan'dan, Ukrayna'dan gelen genç sinemacıların coşkusuna hayranlık duyacak, en çok da

AYÇA DAMGACI ("Gitmek" in oyuncusu ve senaristi)

O mide bulandırıcı zihniyet

Kültür Bakanlığı, İsviçre Culturescapes Festivali'nde "Gitmek" filminin gösteriminin engellenmesine gerekçe olarak, "Bir Türk kızının bir Kürte âşık olamayacağını" gösterdi. Ne diyorsunuz bu yoruma?

Saçma bir olay. Türk kıza nasıl gitmiş de bir Kürt erkeğiyle beraber olmuş... O mide bulandırıcı zihniyet her şeye ket vuruyor. İçimizde kendi kendimize uyguladığımız sansür de önyargılardan başlıyor. Bu ülkede herhalde yirmi milyon insan vardır, Türk ile Kürt, evlenmiş. İnsanlar ayağa kalkar, değil mi?

Tersi olsaydı...

O zaman, "onun gönlü kaydı" denirdi. Öyle bir film vardı, "Kayıkçı". Türk genci Rum kıza âşık olup kayıkla karşıya geçiyordu. O zaman konuşuyorduk, "tersi olsa hayatta yaşatmazlardı" diye.

"Gitmek" sadece bir aşk hikâyesi değil, sınırı aşma hikâyesi bir bakıma.

Evet, bir inat hikâyesi. O zaman hırçınlaştırmıştı da beni. Bazen bazı şeylere yabancılaşmak gerek, tiyatrodan öğrendiğim bir şey bu. "Bu sınır neden var burada" diye soruyorsunuz. Ben İsviçre'ye gidebiliyorsam, Irak'a neden gidemeyeyim? O zaman inat etmiştim, sağlam bir nedenim vardı.

Hama Ali Khan'la görüştünüz mü senaryoyu yazarken?

Hayır, görüşmedik hiç. Bu sene İstanbul Film Festivali'ne geldi. Film çok sevdi ama, "inanamıyorum benim yüzümden bunları çektiğine, özür dilerim sana bunları yaşattığımı için" dedi. Biraz ezici oldu onun için. Sonuna biraz itiraz etti, "neden ölüyor bu adam" diye sordu.

Peki aşk ne oldu?

Bitti. 2005'te Süleymaniye'ye gittim ve bitti. Yoldayken çok güzeldi her şey, o yol hiç bitmesin istedim, ama yerleşik düzene bir vardık, darmadağın oldu her şey.

HASAN NADİR DERİN (Festival gazisi)

Film peşinde diyar diyar

Festivale Ankara'dan katılıyorsunuz, nasıl karar verdiniz Kars'a gelmeye?

Ankara Film Festivali'nin, Uçan Süpürge'nin sıkı takipçisiyim.

İlk defa şehir dışında bir festivali izlemeye Kars'a geldim. Senelerdir Ankara'da vizyona giren hiçbir filmi kaçırmıyorum. Bir dönem bacağımı kırmıştım, o yüzden kaçırdığım filmler oldu. O da Uçan Süpürge Film Festivali'nde bir filmden ötekine koşarken olmuştu. Dünyada Doğu Beyazıt gezisinde otobüsten düştüm, öteki bileğim kırılıyordu az daha. Festival gazisiyim ben. (gülüyor)

Kars'ta film izlemek nasıl?

Çok güzel, ben aslında sadece film izlemek için gelmiştim, ama yoldan çıktım. Yan etkinlikler de güzeldi, geziler, konserler... Ama dün Doğu Beyazıt'a gidebilmek için bir filmi kaçırdım.

Sizde en çok iz bırakan film hangisiydi?

"Açlık". Çok sertti, ama beni en çok o etkiledi. "Sonbahar"ı da çok beğendim.

Molakanları soracağız çevremizdekilere, gelmediklerini öğrendiğimizde onları da aramızda hayal edeceğiz. Moloko süt demekmiş Rusçada, molakan'sa süt içen, perhizi bozan. Bazı Ruslar, inançları gereği haftada yalnız iki gün süt içermiş, Molakanlarsa canları istediğinde... Bu nedenle hemen sevdik onları. Kars, Rus hakimiyeti altındayken burada yerleşen Molakanlar düzene karşı tavırlarıyla dikkat çekmişler. Deli Petro'nun Batılılaşma politikaları çerçevesinde onlara saçlarını ve sakallarını kesmeleri buyurulmuş, kesmemişler; savaşa, silaha, askerliğe hep karşı durmuşlar. Çalışkan ve mütevazı insanlar olduklarından, Kars'ta halen sevgiyle hatırlanmış. Yıldırım Öztürkkan arşivindeki fotoğrafta donduruyoruz bakışımızı, dikkatle inceliyoruz yuvarlak yüzü, bilge gülüslü teyzeleri, gür sakallı, güçlü amcaları. Bulacağımız kalabalıkta onları da mutlaka.

"Açlık"tan "Sonbahar"a

İngiliz yönetmen Steve McQueen'in "Hunger"ı (Açlık), festivalin en çok takdir toplayan filmlerinden biriydi. 1981'de Bobby Sands'ın önderlik ettiği IRA Açlık Grevi sırasında Maze Hapishanesi'nde yaşananları bugüne dek sinemada görmeye alışık olmadığımız bir yaklaşımla aktaran bu filmin izleri uzun süre silinmeyecek hafızalardan, yönetmen sıkı takibe alınacak. Steve McQueen, bu ilk filminde, kararlı bir serinlikle, açlık grevindeki bedenin içine girmiş kadar ona yakın, bütün yaşananlara başka bir gezegenden bakarmış gibi de uzak aynı zamanda. Gerçekçiliği, her türden şiddetin nesnesi olan bedenin kendi sonlu hikâyesindeki, solukla sınırlı direnişine ve ruhun gözlerde yansıyan, bedenden bağımsız yaşamaya devam eden sürekliliğine odaklanıyor. Yutulan notlar, akıtılan sıvılar, sırttaki delikler, kapanmaz yaralarla tek sahibi olduğu evinden, bedeninden sürülmeye çalışılan inancın, çöpe dönüştürülüp atılsa da yok olmadığını uzun bir cümlede tek solukta aktarıyor. Bugüne dek görmediğimiz soğuk

NURŞEN BAKIR (Deneyisel Film Atölyesi)

Sanatın vazifesi

Türkiye'de deneyisel bir sinemanın varlığından söz edilebilir mi?

Berber çalışabilecek insanlar bulmak zor. Deneyisel sinema kolektif çalışmayı gerektiriyor. Düşünce ağırlıklı bir alan deneyisel sinema. Uyduruk bir şeymiş gibi de görünüyor. Böyle algılanması doğal bir bakıma, çünkü pek örnek yok. Aslında sinema özünde bir deneydir. İnsanların içlerindeki dünyayı açmanın yöntemlerini bulmaya ihtiyaçları var. Bazen bulunmuş, yapılmış yöntemler yeterli olmuyor. Değişik durumlardan etkilenen, farklı yönere giden yaratıklarız. Hem dışımızdaki hem içimizdeki değişimleri aktarabilecek yöntemleri bulmak, sürekli bunlara bakmak gerek. Sanatın vazifesi bu: Ufuk açmak, görünmeyeni görünür, hissedilmeyeni hissedilir kılmak.

Kars'a ilk defa mı geldiniz?

Evet, ama hep burada yaşıyordum gibi geliyor şimdi. Kars'ta görsel olarak muazzam malzeme var. Kars'ın insanı içine döndürüp içindeki enerjiye baktırabilecek bir enerjisi var.

Kaç katılımcı vardı atölyenizde?

On öğrenci vardı, görsel sanatlarla ilgilenen öğrencilerdi. Türkiye'nin değişik bölgelerinden gelmişler, bu çok hoşuma gitti. Diyarbakır'dan katılımcılar vardı, beni şaşırttılar sinema bilgileriyle, bir filme bakışlarındaki hassasiyetle, zekâlarıyla. Belki hiçbirileri de deneyisel sinemacı olmayacak, ama neler olduğunu, neler yapılabileceğini öğrenmeleri açısından büyük bir fırsat oldu hepimiz için bu atölye.

Peter Watkins 1970'te çekmiş "Ceza Parkı"nı, bugün gibi yakın. California çöllerinde imkânsız koşan gençlerin çok da uzağında değil. Nehirleri sınır diye gösteren bütün haritalarda karşımıza çıkan bir "Ceza Parkı" var.

bir mesafeyle adım adım ilerlerken ölme varış ânını gösteriyor. Bedenin tüm seğirmeleriyle birlikte son nefesin içinde tutuyor seyircinin soluğunu. Film sona erdiğinde kalkamadık yerimizden, "Sonbahar" gelene dek doğrulamadık. Ve "Sonbahar" da açlık greviden çıkıp Artvin'in bir dağ köyünde sükûnetle ölüme hazırlanışın şiirini izledik. Ama hiç kararmadan, ölümün yaşam kadar aydınlık olan yüzünde konaklayarak. Film sona erdiğinde, hırçın dalgalarda, sağır uçurumlarda, Gürcistan sınırının hemen kıyısında, kar altındaki yaylalarda "Vanya Dayı"dan o en sevdiğimiz paragrafı alıntulamayı da ihmal etmeden kendi yalın cümlesini kurmuş yönetmenin yakın dostlarından artık.

Kars'ın insanları suya benziyor; hem coşkuyla akıp taşıyorlar sınır tanımadan, hem birden donup aynalaşıyorlar. Sular dolaşır kenti taşları parlatarak, ağrıyı, sancıyı uzaklaştırarak. Kars'ta karanlık yok, gece de aydınlık her yer, kuşlar su damlalarını taşıyor uzaktaki damlara, çoban köpekleriyle kazlar, suyun berraklığından alıyorlar güzelliklerini. Karı görmedik ama, hayalini kurarak dolaşırken sesini duyduk, çıtırdayan bir kent Kars, kristalin kırılmağını sağlam duruşuyla dengeliyor. "Beyaz Geceler"i hatırlamadan geçemezsiniz bu sokaklardan, bir pencereden akan gözyaşının havada donduğunu hayal etmeden okuyamazsınız tarihi. Ben olsam nasıl bir roman yazardım diye sorarsınız hatta, cömerttir, nesi varsa paylaşıp, cesaretle doğrulup ertesi gün başlayacak gücü de sizden

BAŞAK EMRE

(Gezici Festival organizatörü)

Kars'ın büyüü

Bu sene ilk kez Avrupa filmleri dışında diğer ülke sinemalarına da kapılarınızı açtınız...

Başak Emre: Neden kendimizi sınırlayalım dedik, dünyaya açılalım istedik. Çok da iyi oldu. Altın Kaz'ı bir Meksika filmi aldı örneğin. Her yıl bir ya da iki tema belirleniyor, o temalar çerçevesinde filmler, söyleşiler düzenliyoruz. Bu yıl artan milliyetçiliğe karşı bir bölüm hazırladık. Murat Belge, Ferhat Kentel

ve Fatih Özgüven'e milliyetçilik konusunda birer film seçtirdik, Mesut Yeğen'in de katılımıyla bir panel düzenledik. Geçen yıl Hrant Dink'in anısına Öteki adlı bir bölüm yapmıştık.

Kars'a dair neler gözlemlediniz?

Kars'ta bambaşka bir büyü var. İlk yıl "Yazı Tura" filmiyle açmıştık festivali. Sinema yoktu, İstanbul'dan 35 mm gösterici getirmiştik. İnanılmaz bir izdiham vardı. İzleyicimiz her yıl artıyor. Bursa'ya ilk gittiğimizde de hiç izleyici yoktu. Her yıl ikiye katladı. Şimdi Kars'ta da bunu başarmaya çalışıyoruz.

Kars'a gidip de Ani harabelerini görmemek, anmamak olmaz. Kültür Bakanlığı'nın ilgili sitesinde bir kez Ermeni lafının geçmemesi, Ani'nin Ani diye yutturulmaya çalışılması da öyle kolay unutulacak bir "kültürel hamle" değil.

Deyeceği var, goy deysin

37 yıldır gelmemiştim. Çocukluktan kalma bir şivem vardı, onu kullanınca insanlar şaşıyor. Festival de Türkiye sinemasının son dönem örneklerini seyretecek açısından çok önemliydi. Kars'ın insanların Elio Petri'nin "Mülkiyet Artık Hırsızlık Değildir" ve "İşçi Sınıfı Cennete Gider" gibi filmlerini sey-

Türkiye'nin ana gövdesinin hızla milliyetçiliğe ve İslamo-faşizme kaydığı yıllarda, kelle koltukta onurlu bir mücadeleye girmiş insanlar için yakılmış bir ağıt olarak görüyorum "Sonbahar"ı. Filmin içinde dürüst olmayan tek bir sahne bile yok. Hümanist bir içeriğe ve çok değerli bir görselliğe sahip. Herkesin derin hüznü ve saygıyla filmi seyrettiğini gördüğüm için de mutluyum.

Son gece kapanış töreninde beş yüz kişi dışarıda kalmıştı; Tuncel Kurtiz, Belediye Başkanı Naif Alibeyoğlu'na. Kars'ın daha büyük bir sinema salonuna ihtiyacı olduğunu söylüyordu keyifle gülümseyerek; Ahmet Boyacıoğlu, dinmeyen enerjisiyle genç sinemacıların bir hafta boyunca Kars'ta ürettiği filmleri anons ediyordu, bütün konuklar, "Cannes'a davet etseler, biz yine Kars'a geliriz" havasındaydılar. Festivalin kendisi tüm sinemacılar için ödül gibiydi ama, SİYAD (Sinema Yazarları Derneği) Jürisi Özcan Alper'in "Sonbahar"ını büyük ödüle değer bulurken, Altın Kaz Jürisi'nin büyük ödülü Meksikalı yönetmen Rodrigo Plá'nın "İçimdeki Çöl" adlı filmine

Pelin Özer

Abstract

MENTALKLİNİK'LE "ETİKET BULUTU" SERGİSİ ÜZERİNE

Arttırılmış gerçeklik

Mentalklinik ekibinden görülesi bir sergi daha: "Etiket Bulutu". Yasemin Baydar ve Birol Demir, internet ortamında bilgiye ulaşma gayesiyle anahtar kelimelerin koyultulmasına veya renklendirilmesine verilen addan, "etiket bulutu"ndan yola çıkıyor, yeni teknolojinin, postendüstriyel çağın, postmodern durumun insanoğlunun ruhunda ve zihninde yarattığı dönüşümleri kurcalıyor. Önce Mentalklinik'i, sonra da Fatih Özgüven'i dinliyoruz.

Sergiye hangi fikirle başladınız?

Yasemin Baydar: "Etiket Bulutu", web 2.0 sistemine geçildikten sonra etiketlenmeyen hiçbir şeye internet üzerinden ulaşamama sorunsalından yola çıkıyor. Çoğunluğun etiketlediği bir şey daha görünür oluyor, ama bunların daha iyi olduğunu söyleyemeyiz. Biz de bu aradaki durumları kurcaladık. Mentalklinik olarak genelde aralara yerleşip oralarda bir alan yaratarak neler olduğuna bakıyoruz. Bu sergide kendi etiket bulutumuzu yaratalım istedik. Sanat tarihiyle de ilişki kuruyoruz, ama tarih Walter Benjamin'in dediği gibi fragmente bir şey, enkaz gibi ve biz o enkazdan bazı parçaları topluyoruz. Bu parçaları nasıl ilişkilendireceğimizi tasarlıyoruz.

Sergideki işlerden "kelimebulutu", üzerinde bazı sanatçıların isimlerinin ve "parçalamak", "bulanık", "kıvrım" gibi seçilmiş kelimelerin aktığı bir dijital pano. Bu kelimeler serginin kavramsal çerçevesini mi çiziyor?

Birol Demir: Evet, ayrıca bunlara yenileri ekleniyor, sergi sonuna kadar böyle devam edecek. Oradaki etiketlerin uzantısı bizde saklı, sanatçıların da isimlerini koyduk, ki sanatçılar etkilendikleri sanatçıları pek açık etmez. Biz onu paylaşmaktan yanayız.

Sizi en çok etkileyen isimler kimler:

Demir: Joseph Beuys, John Chamberlain, Arman, Steven Parrino, Kurt Schwitters, Felix Gonzalez Torres... Modacı Martin Margiela, düşünür Paul

21. yüzyıla geçişte postmodernizmin izleri çok fazla, bütün sosyal yapıları etkileyen, iç içe soka bir hali var. Bütün sosyal ilişkiler yeniden başlıyor.

Virilio...

"Etiket Bulutu"ndaki işler aslında tanıdığımız şeyler. Yanan ampuller, üzerinde fırça darbeleri barındıran tualler, neon ışıkları, deforme olmuş yüzey kaplama malzemesi... Bütün bunlar zaman içinde farklı anlamlar kazanacak mı?

Baydar: Aslında "Etiket Bulutu" ileride doğru bir kaynak. Başlattığımız birçok iş dönüşmüş bir form olarak devam edecek. Mentalklinik'in ilk yaptığı iş o formu kurmak ve yapıyı yarattıktan sonra onu bozarak yeni bir yapıya geçmek. Formu yaratırken formun izleyiciyle kurduğu ilişkiyi de tanımlıyo-

ruz. Aslında bu 21. yüzyılın tavrı. Biz 20. yüzyılda eğitim almış kişileriz, ama ürün vermeye başladığımız dönem daha çok 2000 ve sonrası, ki bu yüzyılda çok şey değişiyor. Değişen üretim biçimleri ve bu biçimleri etkileyen sosyolojik yapılarla ilgileniyoruz. Sanayi devrimini bitirdik, başka bir teknolojik dönemdeyiz ve bu dönem yaşamı tekrar düzenliyor. O düzenleme içinde sanatçı olarak kendimizi konumlandırmaya çalışıyoruz. Bence postmodernizm modernizmi silen değil, onun içine yerleşen bir akım, ama bütün karışıklığı o yaratıyor. 21. yüzyıla geçişte postmodernizmin izleri çok fazla, bütün sosyal yapıları etkileyen, iç içe soka bir hali var. Ama bir yandan da modernizmin katı kurallarını kırıyor ve yeniden bir esneme, eleştirme dönemi açıyor. 21. yüzyıl bunların bilgisini taşıyor, ama teknoloji hızla gelen başka bir döneme atıyor bizi. Bütün sosyal ilişkiler yeniden başlıyor.

Demir: Yeni teknoloji insanların görme biçimlerini hem bedenlen hem de ruhen etkiliyor. Küçük yaşta 21. yüzyıla girenler doğal olarak teknolojinin içinde tanımlanıyorlar, bilgisayar teknolojileri ve oyunları algılarını ve data kaydetme güçlerini artırıyor. Bunun üzerinden üretimlerini ve tüketici olarak tipleri yeniden inşa etmeye çalışıyorlar. Aslında bu dönem için kaynak dönemi diyebiliriz, ama geleceği yapmak üzere değil; gelecekte o kaynak daha başka metodlarla işlenebilecek hammadde olacak. Daha önce yaptığımız "İkili Meşguliyetler" projesinde buna işaret etmek istedik. "Data'lar ilham verir mi?" "Ölü olduğunu kabul ettiğimiz bir kaynak, kaynak olma ihtimali taşıyor mı?" gibi sorular üzerine devam ediyoruz.

Baydar: Birol'un tanımladığı yeni nesil bireyleri normal bir filmle tatmin edemezsiniz. Eskiden düşündüğünüz şeyin eskizini çizer, bilgisayara aktarır, sonra çıkış alırdınız. Şimdi bu işlemlerin çoğu azaldı, bu nedenle eleştirel süreci de, düşünce sürecini de kaybediyorsunuz. Bu iyi mi, kötü mü, bilemiyoruz, ama başka tip bir birey ve toplum getirecek. **Sergi metninde sözünü ettiğiniz "arttı-**

Yasemin Baydar ve yüzünü ısrarla objektifimizden saklayan Birol Demir

“rılmış gerçeklik” bu yeni biçim açısından ne ifade ediyor?

Demir: Arttırılmış gerçeklik, fizikî yaşamı sanal yaşamla tam anlamıyla entegre etme fikrinden yola çıkıyor. Yani sokakta yürüdüğünüzde de etiketler önünüze çıkmaya başlayacak, fizikî ortamla sanal ortam kaynaşacak, cep telefonunuz aracılığıyla ya da gözlükle o etiketleri havada göreceksiniz. Bu, her şeyin bilgisinin kodlandığı bir dönem. Nesilden nesile geçen bir bilgidir çok, tanımlanan bir bilgi aktarılacak insanlara –ortak ve ortaklama bir deneyim fikrine geliyoruz.

Baydar: Bu daha demokratik gözüküyor, ama içinde çok problem barındırıyor. Orada yaratıcılığa çok az yer var. Mesela başta internetin daha demokratik olduğunu, sanal ortamın daha yaratıcı olanaklar taşıyacağını düşünürken şu anda “sanal ortamda gerçeği nasıl kurarsınız” fikrine dönüldü. Yaygın olarak kullanılan Google SketchUp programı, varolan bir sistemi sürekli tekrar kurmaya yöneliyor. Bu gerçeklik ilişkilerini de bozuyor.

Youtube’den sonra bir ara bloglara giriş de mahkeme kararıyla engellendi. Bu durumu sözünü ettiğiniz yeni yaşam biçimine gösterilmiş bir direnç olarak da yorumlayabilir miyiz?

Baydar: Tabii. Şimdi herkes web sitesi yapma peşinde, demokratik gözüküyor, ama hep sınırlı bir seçeneğiniz var. Kişiselleştirme de oraya dayanıyor. 21. yüzyıla geçişte satış sistemlerinde de çok kurgulanan bir şey bu. Her ürünü kişiselleştirebiliyorsunuz, ama verildiği kadarıyla, özgürlük duygusu aslında çok sınırlı. İnternetteki demokrasi ortamı da o kadar sınırlı. Biz şablonlar üzerine kurulu bir web sayfamız olmasın, sayfayı arayüz olarak kullanalım istedik. Daha Youtube linklerimizi almadan Youtube kapanmıştı, arkasından bloglar açtık, onlar da kapandı. Böylece

sayfamız kendi kendine güncellenmek yerine kullanılmaz hale geliyor. Aslında bu Mentalklinik işlerine çok yakın, burada yapıp yok etme ilişkisi olduğu için sitemiz de bulunduğu ortamla kendi başına ilişki içine girdi. Sansür rahatsız edici bir şey, ama bizim işimiz adına çok enteresan oldu bu durum. (gülüyor) Farkındalık da yaratıyor, sitemize girenler bir şeylerin kapatıldığını öğreniyor.

Dara Kılıçoğlu, sergi hakkındaki yazısında “Totaliter rejimde devletin arkasından konuşamadığınız gibi, kapitalist sistemde sponsorun arkasından konuşamazsınız” ifadesini alıntılamış.

Demir: Mentalklinik’te sanatçı olarak kurumsallaşma fikri var aslında. Daha önceki işlerimizde de üretim ya da tanıtım destekçilerimiz oldu, ama sponsor- dan para alıp sergi yapmıyoruz. Her şey

20. yüzyıl sanatçısı kendi stilinde işler yapar. Bizse sanatçı kimliğini çoğaltarak çoğalan dünyaya karşılık gelmeye çalışıyoruz.

yapılabilir, ama doğru ilişki formunu kurmak gerekir. Bazı işlerin gerçekleşmesi için onlara ihtiyacınız olur, önemli olan sanatçının duruşu. Bazı sanatçıların ilişki kurma biçimleri bu piyasayı altüst ediyor. Son dönemde inisiyatiflerle desteklenen, fon almak için kurulan yapılar oluştu. Bir konuyu sadece fon için düşünmeye başlıyorsanız, ilk problem burada başlıyor. Biz bunların olmadığı bir biçim yaratmaya çalışıyoruz. Bu sergi bizim için “hayvanî özgürlük” dedğimiz bir yere denk düşüyor. Bu sergide hiçbir bağlantı ya da sponsor yok. Kurumsallaşma fikrini kırmaya çalışıyoruz, kurumsalın çöktüğü anlar bize çok ironik ve aciz geliyor. 20. yüzyıl sanatçısı kendi stilinde işler yapar. Bizse sanatçı kimliğini çoğaltarak çoğalan dünyaya karşılık gelmeye çalışıyoruz.

Söyleşi: Çiğdem Öztürk

Malzemeye saygı, malzemeye sevgi

Biz 20. yüzyılda eğitim almış kişileriz, o eğitimin üretim sistemleri ve tasarım sanat yapılarını öğrendik, ama ürün vermeye başladığımız dönem daha çok 2000 ve sonrası” diyor Mentalklinik ekibi. “Sana-yı devrimini bitirdik, başka bir teknolojik dönemdeyiz ve bu yeni teknoloji yaşamı tekrar düzenliyor. O düzenleme içinde sanatçı olarak kendimizi konumlandırmaya çalışıyoruz. (...) Postmodernizm modernizmi silen değil, onun içine yerleşen bir akım, ama bütün kanışıklığı o yaratıyor. (...) Çünkü bütün sosyal yapıları etkileyen, iç içe sokan bir hali var. Ama bir yandan da modernizmin katı kurallarını kırıyor ve yeniden bir esneme, eleştirme dönemi açıyor. 21. yüzyıl bunların bilgisini taşıyor, ama teknoloji hızla gelen başka bir döneme atıyor bizi” diye devam ediyorlar.

Mentalklinik’in 21. yüzyılla ve modernizm sonrasıyla kurduğu “anlamaya çalışma” ilişkisini değerli ve hakkaniyetli bulmakla birlikte, sergilerinin kavramsal çerçevesinde ve sonucunda daima modernizmin kaybedilişine yapılmış bir gönderme, haydi melodramatik olalım, bir “dertlenme” görüyorum ve bunu seviyorum. Kendi sahip oldukları büroda sergi açmak fikrinde bile modernist-romantik bir yan buluyorum. Bun-

dan önceki sergileri “İkili Meşguliyetler”, Bauhaus’tan, Wiener Werkstaette’den, 20. yüzyıl başı İngiliz ütopacılarından beri modernizmin sevgili konularından biri olan malzeme sevgisini, sanatçının ya da zanaatkânın malzeme ile ilişkisini kutsamaya yönelikti. İçinde ne olduğunu bilmediğiniz, üzerinde sadece “yumuşak”, “orta sert” ya da “sert” yazılmış bir kutu seçiyor ve içinden çıkan şeylerle ve bir-iki temel aletle malzemeye hesaplaşıyordunuz. Kutuların içinden tuğla kadar sentetik deri, tahta kadar silikon da çıkabilmesi, sanıyorum, onların malzemeye olan sevgiyi modernizm sonrasına da taşıdıklarını gösteriyordu. Ama esas olarak el, alet ve malzeme arasındaki üçlü aşk ilişkisine, “Jules ve Jim” senaryosuna bir göndermeydi tüm fikir. Hepsisi de “katı”, “eğilip bükülmez” amcalar olmayan Sürrealistlerin ya da Cage’in modernist bir şiar haline getirdikleri, aslında bizim kültür olarak hiç de yabancı olmamız rastlantısal ya da “açıl susam açıl” fikriyle birlikte...

“Etiket Bulutu” da bu modernist romantizmin bir uzantısı bence. (“Bulut”tan daha romantik metafor olabilir mi?) Mentalklinikçilerin modernizm sonrası malzemeye ya da konularla da içli dışlı olduklarını

görüyoruz tabii. Likid kristal ekranlar, üzerinden elektronik yazılar akan bantlar, bütünden çok parçaya duyulan “yaramaz” ilgi. Ama girer girmez seyirciyi karşılayan şu buruşturulmuş dev siyah muşamba parçasına bakınız. Ellili yılların mesud, yumuşak hatlı, çocuk odalarına kadar girmiş, Prouvetvari (daha sonra Jacques Tati tarafından parodisi yapılacak) modernizminin ürünü olan şu neşeli palto askısının renkli topuzlarıyla tellerinin nasıl birbirlerinin içine girip çetrefil, şaşkın bir desen oluşturduğuna tanık olunuz. Şu sersemlemiş tavuklar gibi hiçbir belli yöne girmeden yere yayılmış lambaların, mekânı bir enkaz halinde çaprazlamasına ikiye bölen dev çerçevenin, soyut dışavurumcuların öksüz çocukları gibi tual tual duvara dayanmış dev fırça darbeleri imlerinin önünden geçiniz. Üzerinde daha büyük bir imgenin bilmem kaçta birini gösteren şu küçük, kara, monolitik ekranda bile “2001 –Uzay Yolu Macerası”nın izlerini lütfen görünüz. Benim için malzemeye ve modernizmin onunla kurduğu ilişkiye, dolayısıyla 20. yüzyıla bir veda havasında olan bu serginin en “romantik” işi de sergiye nasıl baktığınıza bağlı olarak sizi karşılayan ya da uğurlayan şey. Kapıdan girerken sağ yan köşeye sığınmış, dürülüp duvara dayanmış, belki de hemen gözü alan dev muşamba parçası yüzünden ilk anda göremeyeceğiniz “o” malzeme; bir top tual bezi...

Fatih Özgüven

Ama olmaz ki, böyle de yazılmaz ki!

Mor ve Ötesi'nin solisti ve şarkıyazarı Harun Tekin, Habertürk'te Cem Mumcu ve Pelin Batu'yla birlikte sunduğu "Kısa Devre" adlı "muhalif" programın yanısıra, Newsweek Türkiye'de futbol yazarlığı yapmaya başladı. Çokyönlülüğe bir itirazımız yok elbette. Ama insan yaptığı işin hakkını vermeli, öyle değil mi?

Mor ve Ötesi'nin "Cambaz" adlı hit şarkısında "Ne habersin, ne Türk" diyen Harun Tekin, bir süredir Habertürk'te, Pelin Batu ve Cem Mumcu'yla birlikte memleket meselelerinin "muhalif" bir bakış açısıyla ele alındığı "Kısa Devre" adlı bir program yapıyor, bildiğiniz gibi. Hızını alamamış olsa gerek ki, Newsweek Türkiye'nin ikinci sayısında "Ters Köşe" ismini verdiği futbol yazılarına başladı. Harun Tekin'in kim olduğunu merak edenler için yazının altına not da düşülmüş: "Tekin, Kültürel İncelemeler dalında akademik çalışmalarını sürdürüyor. Mor ve Ötesi grubunun solisti." Yani sadece şöhretinden dolayı değil, akademik ve muhalif kimliğiyle yazacak bu futbol yazılarını.

Harun Tekin muhalifliğinin neye benzediğini daha önceki icraatlarından biliyoruz. Solistliğini ve şarkıyazarlığını yaptığı Mor ve Ötesi, Rock'n Coke'u protesto ettiği yıl, Fanta Gençlik Festivali'ne çıkmak gibi tuhaf bir tercih yapmıştı. Biz Harun Tekin'in futbol arazisindeki tespitlerine dönelim.

Büyük kulüp kimdir, nedir?

İlk yazısının başlığı "Beşinci şampiyon". Önce yazının ortasında büyük puntolarla yer alan spota bakalım: "Bu sezon Anadolu'dan yeni bir büyük çıkarsa şaşırmayın." Anlaşılan Harun Tekin, bir futbol kulübünün üç-beş yılda kazandığı başarılarla "büyük kulüp" kategorisine girebileceğini düşünüyor. Oysa ki, sevsek de, sevmesek de, "üç büyükler" diye anılan kulüpler, sadece futboldaki başarılarıyla değil, bünyelerinde barındırdıkları spor dalları, bu dallarda yetiştirdikleri ve yarıştırdıkları sporcu sayısı, tarihsel birikimleri, bu birikimler doğrultusunda tüm ülke sahinde kazandıkları sempati ve hayranlık sayesinde büyük unvanını kazanırlar. Bu kulüplere şampiyonlukları ve -bizim de hoşlanmadığımız- hegemonyalarını kitle desteği getirmiştir.

Harun Tekin'in aymazlığı bu kadarla kalmıyor elbette. Büyük olma adayı olarak gösterdiği kulüpler şunlar: Trabzonspor, Ankaraspor, Sivasspor ve Kayserispor. Öncelikle belirtmek gerekir ki, Trabzonspor, Tekin'in saydığı diğer Anadolu kulüplerinden kategorik olarak ayrılır. Trabzonspor, futbol henüz endüstrileşmemişken, özkaynaklarıyla altı lig şampiyonluğu kazanmış bir kulüptür.

Tekin, yazısında Trabzonspor'un son şampiyonluğunu 1984 yılında ka-

Harun Tekin

zanmış olmasını, bordo-mavililerin İstanbul takımlarına karşı değerini yitirmiş olması gibi anlatıyor. Oysa dünyanın birçok ülkesinde tarihin bir köşesinde kalmış tek şampiyonluğuyla gurur duyan birçok takım vardır. Dahası, bu sezon İngiltere'nin Championship Ligi'nin (bizdeki Birinci Lig'e denk düşen lig) son sırasında yer alan Nottingham Forest'ın İngiliz futboluna damgasını vurmuş bir kulüp olmasını hiçbir İngiliz futbol yorumcusu görmezden gelemez. Bu kulübün değersizleştiğini de kimse iddia edemez.

Hani ezilenin yanındaydık?

Harun Tekin'in diğer büyük adayları Ankaraspor ve Kayserispor'a gelirsek, bu kulüplerin AKP tarafından alenen desteklendiğini sağır sultan bile biliyor. Tekin bu kulüpleri sanayideki "Anadolu Kaplanları"na benzetip İstanbul kulüpleriyle olan rekabetlerini "merkez - çevre" kuramına dayandırmaya çalışarak "akademik kimliğini" ortaya koyuyor. Üstüne bir de "güçsüzün yanında saf tutma" ajitasyonu ekleyerek argümanlarını güçlendirdiğini düşünüyor. Hem de gündemdeki "sı-

nıf atlamış muhafazakâr kesim - yoksul kalmış muhafazakâr kesim" tartışması sürerken böylesine düz bir benzetme kullanıyor.

Harun Tekin'in, Ankaraspor'un Melih Gökçek ve Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin iktidar gücüyle, Kayserispor'un Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Kayseri'deki işadamlarını ve metropollerdeki Kayseri kökenli zenginleri harekete geçirmesiyle bu hâle geldiğini bilmediğini ümit ediyoruz. Bilse de, bilmece de, bu iki takımı Anadolu Kaplanları'na benzetmek, bu kulüplerin içinde bulundukları kentin sportif ve kültürel dinamiklerinden güç alarak şimdiki konumlarına geldiklerini iddia etmek, rekabet hâlinde oldukları diğer Anadolu kulüplerine ayıp etmek olmuyor mu? Hani ezilenin yanındaydık?

Harun Tekin bununla da yetinmiyor, Ankara, Sivas ve Kayseri'nin birer futbol kenti olduğunu iddia ediyor. Diyelim ki, Sivas tartışılabilir. Ancak geçen sezon Kayseri Erciyesspor - Atletico Madrid maçı iftar saatine denk geldiği için stadını dolduramayan bir kente nasıl "futbol kenti" denebilir? Süper Lig'deki dört takımının taraftarını toplayan bir 19 Mayıs Stadi'nin dolduramayan Ankara'ya neye dayanarak "futbol şehri" unvanı yakıştırılabilir?

Kayseri Erciyesspor'un Atletico Madrid'le yaptığı maç iftar saatine denk geldiği için stadını dolduramayan bir kente nasıl "futbol kenti" denebilir? Süper Lig'deki dört takımının taraftarını toplayan 19 Mayıs Stadi'nin dolduramayan Ankara'ya neye dayanarak "futbol şehri" unvanı yakıştırılabilir?

Aragones kimi çalıştırıyordu?

Buraya kadar söylediklerimizi tartışmaya açık mı buldunuz? O zaman şu gafla son noktayı koyalım. Fenerbahçe teknik direktörü Luis Aragones'in geçen sezon Şampiyonlar Ligi şampiyonu olduğunu iddia ediyor Harun Tekin. Oysa geçen sezon Aragones, İspanya Millî Takımı'nı çalıştırıyordu. Eğer UEFA kurallarda bir değişiklik yapmadıysa, Şampiyonlar Ligi'nde millî takımlar değil, kulüp takımları yarışıyor. Üstelik Aragones geçen haziran ayında düzenlenen 2008 Avrupa Şampiyonası'nda İspanya Millî Takımı'yla kupa şampiyonluğu yaşamıştı.

Harun Tekin'in "Beşinci şampiyon" başlıklı yazısından anladığımız o ki, Kültürel İncelemeler dalında akademik çalışmalarını sürdüren rock starımız, bol keseden sallıyor. İşin daha vahimi, Newsweek Türkiye gibi iddialı bir derginin bu kadar problemli bir yazıyı yayınlamakta bir sakınca görmemesi...

Onur Yazıcıoğlu

90 yaşında futbol oynamak

30'lu yaşlarına geldiklerinde basının sürekli "Ne zaman bırakıyorsun" sorusuna maruz kalan futbolcular için Katar'dan sonra artık yeni bir umut kapısı var: Japonya. "Oynayabileceğim yaşa kadar oynayacağım" diyen oyuncular Japonya'da istedikleri yaşa kadar top koşturmaya devam edebilir. Zira ortalama yaşam süresinin en uzun olduğu Japonya, 70 yaş üstü futbolcular için turnuva düzenleyen tek ülke.

Yüzü kırışıklıklar içindeki kaleci yorgun argın sahanın dışına çıkıyor. Maç boyunca topun ayağına neredeyse hiç değmemiş olmasından dolayı yüzünde memnuniyetsizlik var. Sol dizindeki destek bandajına, sağ bacağının baştan aşağıya sargılarla kaplı olmasına aldırış etmiyor ve kendisini kaleye koyup, sahada yeteneklerini ve tecrübesini göstermesine izin vermeyen arkadaşlarına sitem ediyor. Bu kalecinin ismi Shnichi Setoh. 90'ına merdiven dayamış olan Setoh, veteran Japon futbolcuların en yaşlısı. Belki de dünyadaki en yaşlı futbol oyuncusu. Ama o Japonya'daki 70 yaş üzeri futbol takımlarında futbol oynayan deneyimli isimlerden sadece biri.

Shnichi Setoh, her hafta havuzda veya salonda beş idman yapıyor ve ayda bir futbol maçına çıkıyor. Küçük yaşlardan beri futbolun içinde. 1936'da, 17 yaşındayken neredeyse Japon Olimpiyat takımına seçiliyormuş. O yıllarda Japonya'da futbolun ekmeğe kazandırmıyor olması onu profesyonel iş yaşamına itmiş. Ancak Setoh çalıştığı şirketin futbol takımında oynamaya devam etmiş. 1960 yılında ABD'de çalışırken, St. Louis Washington Üniversitesi'nin takımında hocalık yapmaya başlamış.

Üçüncü bahar

Türkiye de dahil olmak üzere dünyadaki bir çok ülkede 'veteran futbolcu' terimi 35 yaş üzerindeki futbolcuları tanımlar. Ama Japon nüfusunun uzun ömürlü oluşu, bu gibi terimlere bir başka boyut katıyor. Dünyadaki ortalama insan ömrünün en uzun olduğu ülkelerin başında 82 yıla Japonya geliyor.

Sebebi ise iyi beslenme. Geleneksel Japon mutfağının temelini balık, pirinç ve sebzeler oluşturuyor. Bunlar mümkün olduğunca az miktarda yağda pişiriliyor. Kırmızı et, süt ürünleri ve işlenmiş yiyecekler bu toplum tarafından neredeyse hiç tüketilmiyor. Ama bir asıra merdiven dayamak için formda olmak en az perhiz kadar önemli.

Japonya'da geçen yıl yeni bir futbol turnuvası organize edilmeye başlandı: "70 Yaş Üstü Futbol Turnuvası: Doğu - Batı'ya Karşı." Turnuva o kadar önemsendi ki, açılışa Japon Futbol Federasyonu Başkanı Saburo Kawabuchi teşekkür ederken, Tokyo Bankası ve Mitsubishi sponsor olmaya karar verdi. Hatta düdüklü çalanlardan bazıları uluslararası dereceleri olan hakemlerdi. Bu yıl ikincisi düzenlenen turnuvaya Japonya'nın dört bir yanından 70 yaş üzeri futbolcular katıldı. Tokyo Ulusal Stadı'ndaki turnuva

70 Yaş Üstü Futbol Turnuvası'nda maçlar 10 dakikalık iki devre olarak oynanıyor, devre arası ise normal maçlardaki gibi 15 dakika...

süresince boş tribünlerde yalnızca futbolcuların akrabaları ve yakın çevresi otursa da, deneyimli oyuncular tribünleri eski günlerin hayalleriyle doldurdu.

Bu yıl turnuvaya katılım beklenenin üzerindeydi. 170 futbolcunun oynayabileceği organizasyona 270 kişi başvurduğu için kura çekildi. Kura sonucunda seçilen 170 kişiden 27'si 80'in üzerinde. Turnuvayı organize edenlerden Hiroyoshi Onozu "Katılım beklediğimizden çok üzerinde. Bizim için onlara hayır demek çok zor oldu" diyor. Kendisi de 82 yaşında bir futbolcu ve fırsat buldukça oynamaya devam ediyor. Ama bu kez sahada değil, turnuvayı organize etmekle meşgul.

Katılımcılar yaşadıkları şehirlere göre batı ve doğu olarak iki gruba ayrılıyor. Her gruptaki altı takıma her yaştan oyuncular dağıtılıyor. Maçlar 10'ar dakikalık iki devreden oluşuyor. Devre arası, normal maçlar gibi 15 dakika sürüyor. Oyuncu değişikliği limiti yok ve oyundan alınan bir oyuncu ilerleyen dakikalarda tekrar maça dönebiliyor.

Turnuvada şartırtıcı biçimde ciddi bir

sakatlık veya sağlık sorunu yaşanmıyor. Bu organizasyonda gönüllü olarak doktorluk yapan Terushige Kohno "Yaşlı insanlara böyle fırsatlar sunmak çok önemli. Yaşlarına baktığımda fiziksel formlarının gerçekten etkileyici olduğunu görüyorum" diyor.

Pazara kadar değil, mezara kadar

Veteran oyuncular bu formlarını haftada iki - üç gün yaptıkları idmanlara ve yılda oynadıkları 25 maça borçlular. Birçok oyuncu Japonya'daki organizasyonlarla yetinmeyip, ülke dışındaki turnuvalara da katılmayı ihmal etmiyor. Örneğin Setoh ve arkadaşları bu yılın başlarında Almanya'ya bir ziyarette bulundu. Yerel bir takımla ve Eintracht Frankfurt'un yaşlılar takımıyla maç yaptılar. Bu karşılaşma Frankfurt ekibiyle 1981 yılından beri yaptıkları beşinci maç. Frankfurt karşısında henüz hiçbir maçı kazanamadılar, ama Setoh gösterdikleri performansla memnun olduklarını belirterek şunu söylüyor: "İyi oynadık, gol de atmayı başardık. Onların bazı oyuncularından çok daha yaşlıydık. Ama Almanlar oyunu çok ciddiye alarak bize zor anlar yaşattılar. Doğrusunu söylemek gerekirse bu hoşuma gitti."

Çalışmalarını aksatmayan bir diğer oyuncu ise 84 yaşındaki Sueo Yamauchi. Her gün antrenman yaptığını, yürüdüğünü ve parkta topla çalıştığını söylüyor. Yamauchi, yaşadığı yer olan Yokohama'nın Yokohama F. Marinos takımının sıkı bir taraftarı. Yamauchi, II. Dünya Savaşı'ndan önce okul takımında forma giyormuş. Hatta ulusal okullar arası turnuvalarda iyi işler başardığını da belirtiyor. Ancak onun neslindeki herkes gibi, savaş hayatındaki bir çok şeyi değiştirmiş. Savaşta esir düşüp dört yıl Sibirya'da mahkûm kalmış. Bu esaretten sonraki hayatını şöyle anlatıyor: "Savaş sona erip de evime geri döndüğümde hayatımı yeniden kurmakla meşguldüm. Ailem için çalışmak zorundaydım ve futbol oynamak için çok az zamanım vardı."

Fakat Yamauchi'nin içindeki futbol sevgisi hiç körelmemiş. Ellili yaşların ortalarında okulunun yıllık toplanma partisinde eski okul ve takım arkadaşlarıyla karşılaşınca birlikte futbol oynadıkları zaman yaşadığı zevki hatırlamış. Arkadaşları Yamauchi'ye futbola geri dönmesi konusunda tavsiye de bulununca bunun hiç de kötü bir fikir olmadığını düşünmüş. Veteranların oluşturduğu Parus takımında forma giyen Yamauchi gösterdiği gayret sayesinde takımda kalıcı bir yer edindi. Onun uluslararası tecrübesi de var, bir kez bir Bulgar takımına karşı oynadı, geçen yıl da iki kez ABD'deki Veteranlar Kupası'nda boy gösterdi.

Yamauchi ölene kadar oynayacağını söylüyor ve ekliyor. "Futbol bütün dünyada oynanıyor. Herkes benim gibi birinin futbol oynadığını görünce şaşırıyor. Neden mi oynamaya devam ediyorum? Bunu ancak benim yaşama gelip de futbol oynarsanız anlarsınız."

Fifa.com'dan derleyen: **Ulaş Gürşat**

Bu yıl ikincisi düzenlenen "70 Yaş Üstü Futbol Turnuvası"na katılım beklenenin üzerindeydi. 170 futbolcunun oynayabileceği organizasyona 270 kişi başvurdu. Kurayla seçilen 170 kişiden 27'si, 80 yaşın üzerinde.

Afrika gibi bir kıta

Sjahin During / Afro Anatolian Tales
(Doublemoon)

Anadolu'yla Afrika arasında tarihsel ve kültürel bir yakınlık var, aynı zamanda, müthiş bir uzaklık da var. Anadolu ritimleriyle Afrika'nın ritimlerinin belki birbiriyle ilgisi yok, belki çok var, ama iki müzik âleminin de müthiş bir zenginlik içerdiği malûm. Annesi Türk, babası Hollandalı Sjahin During'in Afrika işi vurmaları ve Anadolu'nun seslerini, nefeslerini merkeze koyarak inşa ettiği bu albüm, dünyanın müzikle nasıl küçülebileceğinin, böylelikle koca bir âleme dönüşebileceğinin de bir ispatı. Arto Tunçboyacıyan, Aynur Doğan, Mola Sylla gibi usta isimlerin sesleri, Süren Asaduryan'ın dudduğu, Engin Arslan'ın tamburu, Hasan Esen'in kemençesi, sonra kaval, tombak, çello, ambient'a yakın, tasavvufi bir sese, atmosfere uygun bir müzikal ortaklık çıkarıyor ortaya. Ermeni, Kürt ve Türk Anadolu'yla bütün ritimlerin anası Kara Afrika, sekiz şarkıda, "Afrika Eşeği"nde, "İsmet Kaptan"da buluşuyor burada. Doublemoon'un çok sevdiği melez albümlerin en başarılılarından, eklektisizmden en uzak olanlarından biri "Afro Anatolian Tales". Sırf Arto'nun, Aynur'un gökkubbeyi ağlatan seslerinin bu ritimlerle nasıl uyduğu görmek için bile dinlenir. İnsan tabii ister istemez Can Yücel'in dizelerini hatırlıyor Afrika deyince. Afrika gibi bir kıta bu albüm de... – **Merve Erol**

Kibarlık sanatı

Tindersticks / The Hungry Saw (Beggars Banquet)

Tindersticks'i sevenler bilir, Stuart Staples'ın buğulu, mesafeli sesi, güllerle bezeli albümlerde de, testereyle kesilmiş bir kalple taçlanmış işbu albümde de parıldar, kavrar, uyumamızı ya da uyanmamızı sağlar. Sevmeyenlerse ona fazla oksijenli bir Nick Cave muamelesi çekip görmezden gelirler. Bilmezler, Robin Hood diyarının büyüü ormanlar ve gri fabrikalar arasındaki sıkışmışlığın doğurduğu iki-

lemelerle dolu hikâyelerini. Anlamazlar en hüzünlü anların en komik anlar olduğunu, en komiklerininse en trajik olabileceğini. Tindersticks'in "Trouble Everyday" gibi irite eden bir filmin müziklerini yapması tesadüf olmasa gerek –onların bu huzursuzluğu ve uyumsuzluğu kemiklerimizde oynayan. Tüylerimizi dikenlere çeviren. Gülleri keskin ve zariftir ama. Kibarlık da bir sanattır, unutmayınız. Aynı zamanda, lâkayt bir halet-i ruhiye içinde süzülmemizi, yüzmemizi de sağlarlar ki, sağolsunlar. Rahatlık, müzikte özlediğimiz bir şey oldu –ama tabii rahatlık var, rahatlık var. Hangimiz asansörlerin, lobilerin, garların, uzun araçların fon müziklerinin zen budistik etkilerini sakinleştirici bulur bilinmez, dinlemediğimiz için düşünmeyiz sonuçta. Ama bir Haneke kadar kıyımlı, bir Lynch kadar sinir bozucu olabilen bu tür müziklerin sükûtunu ve sorununu Tindersticks'de duyabilirsiniz. Onlar, dilerseniz fon müziği, dilerseniz ayın servisiniz olabilir. Polar dünyamızda her şeyi ikiye ayırıp bakma gibi bir hastalığımız da oluşmuş olabilir aslında, neyse artık.

Gelelim albüme. Antreya, usuldan bir piyano

10 albüm

Bob Dylan Tell Tale Signs
The Cure 4:13 Dream
Grace Jones Hurricane
Luxus Acayip Şeyler
Kings Of Leon Only By The Night
The Nightwatchman The Fabled City
The Pretenders Break Up The Concrete
Reem Kelani Sprinting Gazelle
Replikas Zerre
Santogold Santogold

5 şarkı

Lila Downs Black Magic Woman
Miriam Makeba Pata Pata
Nazan Öncel Leyla
The Killers Spaceman
Yasemin Mori N olur N olur N olur

ile gireriz; bu Philip Glass-vari enstrümantal intro'dan sonra trombon, bas klarnet, '70'lerden yadigar org ve tamburlar patlayıp ancak "lounge funk'ı" diye adlandırabileceğimiz "bugünlerin ve yarınların" şarkısına akınca, şaşırmayın, piyano bizi bu akışa çok güzel hazırlamıştır zaten. Her Tindersticks işinde olduğu gibi bu yedinci albümde de müthiş bir bütünlük hissi hüküm sürer. Parçalar arası akışın tadına doyum olmaz. Mesela "Come Feel The Sun" gibi albümün lirik, keman ve piyano eşliğindeki affedememe temalı bir parçasından sonra ne iyi gider dersiniz?

Doors günlerinden kalma bir funk'ı andıran parça, ilk aklınıza gelen şık olmasa da, burada çok şık durduğunu söylemeliyiz. Keza "The Other Side Of The World"ün zengin orkestrasyonu ve yabancılaşma üzerine metninden sonra "Organist Entertains"da adeta pudralı revü salonlarında aheste aheste takıldığımızı hissedebilmek ne güzeldir. Tuhaf, evet, ama harika bir dünya yaratabiliyor adamlar dedirtir. Albüme ismini veren "Hungry Saw" için sadece şunu söyleyebiliriz: İblisin elinde yırtılan derimiz, adalemi, çatlayan kemiklerimiz, en nihayetinde de kalbimiz, tam da sirkelere yakışır bir biçimde, eğlendirici ve ürkütücü bir şekilde yazılmış ve icra edilmiştir. Son his, tatmin –ve akabinde gelen kaybetme duygusu. Vakti zamanında bir arkadaşın dediği gibi, tok memeliler hep mutsuzdur. Z'den sonra A'ları bitirmek, ters ve düzün arasında çok fark olmadığını görmeye götürür ki, bu da ne denli önemlidir bilinmez. Tindersticks'de baş ve son belli değildir, o yüzden alfabeyi, başlangıç ve bitişleri sorgulamaya gerek kalmaz. En azından bu 12 şarkı boyunca... – **Pelin Batu**

Şarkılara tutunmak

Simge / Ahmet Kaya Şarkıları (Gam)

Ahmet Kaya'nın ölümünden sonra çıkan söylentileri hatırlarsınız: Ölmediği, hayatını bir şekilde sürdürdüğü iddia edilmiş, onu "yılbaşında Taksim'de" gördüğünü söyleyenlerin sayısı giderek artmıştı. O kadar ay-yuka çıktı ki bunlar, Ferhat Tunç, hem de onu sürgüne mahkûm eden haberi yapan Hürriyet gazetesinde cenazede çekilmiş "özel" fotoğraflarını yayınlattı. Ahmet Kaya'nın öldüğü bir kere daha kanıtlandı.

Bu söylentilerin çıkış noktasını anlamak elbette güç değil: Kimseye yakışmayacak bir ölüm ona reva görüldü. Zaten hasretken, dönüşünü beklerken haberini almak, duyulan öfke bir yana, en olmadık şeyleri düşündürdü insanlara. Ama o, "yeni" şarkılarıyla yeniden hayatımızı renklendirdi. Sürgündeyken söylediği şarkılar, stüdyoda yaptığı deneme kayıtları, önceki albümlere bir şekilde girememişler ve hatta girip okuduğu Orhan Kotan şir-

irleri birbiri ardına karşımıza çıktı. Nazan Öncel'den Kardeş Türküler'e pek çok vefalı sanatçının yer aldığı "Dinle Sevgili Ülkem" adlı saygı albümü de işin tuzu, biberi oldu.

Geçtiğimiz haftalarda yayınlanan bir albümde yine onun sesini duyduk: Simge'nin "Ahmet Kaya Şarkıları"nı dinlerken yine içimiz ısındı. Tanıdık, bildik şarkılardaki o farklı tınıyı, ahengi başta yadırgadık belki ama, daha ilk şarkıda karşımıza çıkan "Ahmet Abi'nin sesi"ni, bayrağın emin ellerde olduğunun bir kanıtı olarak algıladık. Simge'yi Popstar yarışmalarının birinde tanımıştık. Sesi çekingendi, ama duruşu sağladı. Söylediği Ahmet Kaya şarkılarıyla "jüri"nin karşısında durdu. Şimdi o şarkıları bir albümde topladı.

Hafızalarımızda yer etmiş şarkıları bu kez Kemal Sahir Gürel'in düzenlemeleriyle dinliyoruz. İçinden gelerek okuyor Simge. Bir sorun varsa, "heyecandandır" diyerek geçiştiriyoruz. Zaman zaman Yıldız Tilbe'yi hatırlatan sesi ve yorumunu kimi şarkılarda çok seyerek dinliyoruz ve "Ahmet Abi'nin şarkıları"nın ona yakışıp yakışmadığını tartışmadan albümü bir kere daha döndürüyoruz.

Her "yeni" Ahmet Kaya şarkısı içimizi yeniden titretiyor. Dinlediğimiz, kanıksadığımız şarkılar bambaşka hallerde karşımıza çıktığında, ister istemez o günleri hatırlıyoruz. Ahmet Kaya'nın ölmediğine bir kere daha inanıyoruz; olmayacağını bile bile, yılbaşında Taksim'de karşılaşma umudunu gizliden gizliye içimizde taşıyoruz... – **Murat Meriç**

Saroyan, 1964'te baba ocağını görmeye gittiği Bitlis'te her yaştan sayısız dost edinmişti.

WILLIAM SAROYAN SERGİSİ VE "EVİME GEL"İN HİKAYESİ

Yüzyıllık şarkı

Anadolu'nun medar-ı iftihar, Bitlis kökenli Ermeni – Amerikalı yazar William Saroyan'ın yüzüncü yaşgünü, Aras Yayınları ve Anadolu Kültür'ün ortaklaşa düzenlediği "Fresno, Bitlis, Yerevan" başlıklı bir sergiyle kutlanıyor. 20 Aralık'ta, Tophane'de, Tütün Deposu'nda açılacak sergiye bir de şarkı eşlik edecek: Saroyan'ın kuzeni Ross Bagdasarian'la birlikte yazdığı, Ankara'da bir rakı sofrasında Türkiyeli dostlarına söylediği "Evime Gel"...

"Yaptığım her şey bir tür şarkıdır, ilk tiyatro eserim olan 'Yüreğim Dağlardadır' bir şarkıdır aslında, en ünlü oyunum 'Yaşamak Vakti' de şarkılardan oluşur, yapıyla okuyucuya tamamiyle yabancı gelen 'Rock Wagram' adlı kitabım da senfoniktir, müzikal biçimindedir. 'Bu da ne demek?' diye soracak olursanız, cevabı çok basit: Eğer biçim olarak dil iletişimin kendisiyse, biçim dil olduğundan, müzikte hem dili hem biçimi bulursunuz; biçim iletişimi sağlamaz, biçime giren kelimelerdir. Örneğin, kimse piyanoyu Chopin gibi çalamaz ve kimsenin onun yeteneğini eleştirmesine izin veremem. Frederic Chopin piyanoya her şeyi söyletebilmiş adamdır. Eserlerini dinlerseniz her şeyden bahsetmiş olduğunu görürsünüz; komediden, kederden, delilikten, melankoliden, her şeyden, her şeyden..." –William Saroyan

Yüzüncü doğum yıldönümü dolayısıyla dünyanın dört bir yanında anısına düzenlenen etkinliklerle ve hakkında yayınlanan makaleler ve kitaplarla anılan William Saroyan'ın yazar kimliğini tanımlama aracı olarak müziği seçmiş olması hiç de şaşırtıcı olmamalı... İçine doğduğu küçü-

Her güne bir öykü sığdırarak 34 günde yazdığı "Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam ve Diğer Öyküler" 1934'te yayınlanır ve yılın en çok satan öykü kitabı olur. Saroyan, Amerikan edebiyatının ortasına bomba gibi düşmüştür. Şaşılası bir üretkenlikle kaleme aldığı eserlerindeki küçük insanlar, küçük dünyalar büyük bir başarı ve şöhrat kazandırır Saroyan'a.

cük dünya ve o küçük dünyanın insanların yoğrulduğu yersiz yurtsuzluk, "eski memleket"i anarak "yeni dünya"da yaşama tutunmaya çalışmak, acı, özlem, sevgi, hüznün, üzüntü, mutluluk... Sadece eserleri değil, hayatı da bir tür şarkı gibidir Saroyan'ın... 1930'ların Amerikasında kimsenin beklemediği bir anda edebiyat dünyasının semalarında beliren ve misyonunu haykıran parlak bir yıldızdı William Saroyan: "Ey insanlar, sizin için buradayım ben, sizi yazmak için, sizi yaşatmak için, birileri yazmalı, hakkında bir şeyler yazılmadan kimse göçüp gitmemeli bu dünyadan..."

Bir "eski memleket" öyküsü
1905 yılında Bitlis'ten Amerika'ya göçmüş bir ailenin orada doğan ilk ferdi olarak tam yüz yıl önce, 31 Ağustos 1908'de kaydedilmeye başlanır bu yüz yıllık uzun şarkı. William çok küçük yaşlardan itibaren ninesinden ve annesinden dinlediği Bitlis manzaralarını beynine kazımaya başlar. Babasını üç yaşında kaybettikten sonra yetimhaneye verilmesinin ve çocukluğunun göçmen nüfusun yoğun olduğu Califor-

nia'nın Fresno'sunda geçmiş olmasının da etkisiyle "yersiz yurtsuzluk", "göçmenlik" ve "eski memleket" (Anadolu) motifi Saroyan'ın birçok eserinin odak noktasını oluşturur. Saroyan'ın "eve dönüş" diye adlandırabileceğimiz Bitlis yolculuğunu gerçekleştirebilmesi, şarkının 56. yılına, 1964'e denk düşer. Ani bir kararla, cebinde sadece iki İstanbullu Ermeninin telefonu, plansız programsız kendini İstanbul'a atar Saroyan. "Eve dönüş" yolculuğu boyunca kendisine eşlik eden gazeteci Fikret Otyam'ın o dönemde Cumhuriyet gazetesinde yazdığı "Baba Ocağı" adlı yazı dizisinden de öğrendiğimize göre, Saroyan Bitlis'teki köyü, çeşmeleri, bahçeleri ninesinin anlattıklarıyla zihnine kazımıştır. Aziz Gökdemir'in Express'in ağustos sayısındaki söyleşide aktardıklarından bildiğimiz kadarıyla, Saroyan'ın Ankara'da, Fikret Otyam'ın evinde Türkiyeli gazeteci ve yazarlarla yediği bir akşam yemeğinin ses kayıtları da mevcut. Masadakilerin hepsi sarhoş olduğundan ne söyledikleri anlaşılmasa da, o kayıtlarda daha önemli bir şeyler var bizim için: 56 yaşındaki Saroyan'ın sesinden bir şarkı: "Come on-a My House"...

İki "çatlak" kuzen

Daha sonra David Seville sahne adıyla tanınacak olan küçük çatlak kuzen Ross Bagdasarian (Rostom Sipan Bagdasarian), kayıt cihazının kayıt hızını düşürerek kaydettiği, cihazı normal hızla getirdiğindeyse hızlı hızlı konuşan komik bir ses elde ettiği basit tekniğiyle yarattığı "novelty song"lar (komik efektlerle süslü, sözleri çoğu zaman anlamsız/saçma şarkı) ve animasyon müzik grubu Alvin and the Chipmunks'la 1950-60'ların Amerika'sında hatırı sayılır bir şöhrat kazanır.

Saroyan, 1867'de yayınlanan ve sözleri George Leybourne'e, müziği Gaston Lyle-Alfred Lee'ye ait olan ve 19. yüzyılın en ünlü şarkılarından biri olan "The Daring Young Man on the Flying Trapeze"den (Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam) adını alan kısa öyküsünü de içeren ilk öykü kitabını yayınlattığında henüz yüz yıllık uzun şarkının 26. yılıdır. Her güne bir öykü sığdırarak 34 günde yazdığı "Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam ve Diğer Öyküler" 1934'te yayınlanır ve yılın en çok satan öykü kitabı olur. Saroyan, Amerikan edebiyatının ortasına bir bomba gibi düşmüştür. Şaşılası bir üretkenlikle kaleme aldığı eserlerindeki küçük insanlar, küçük dünyalar büyük bir başarı ve şöhrat kazandırır Saroyan'a.

Gel, Benim Evime Gel

Yıl 1939, yüz yıllık uzun şarkı 31 yaşında, yaz, Amerika. Saroyan'ın –kabul ettiği– The New York Drama Critics' Circle (1939) –ve reddettiği– Pulitzer (1940) ödüllü "The Time of Your Life" (Yaşamak Vakti) adlı oyununun ünlü Broadway tiyatrosunda sahnelendiği günler-

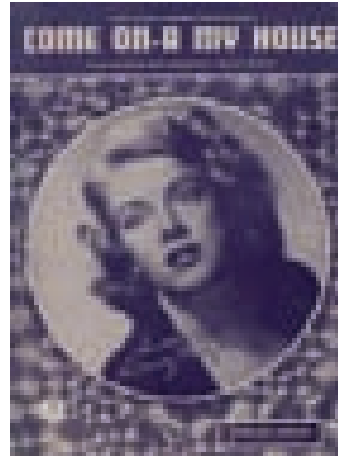
den biri. O yıl yirmi yaşına basmış bir genç olan ve kuzeninin oyununda "müvezzi çocuk" rolünü canlandıran Ross Bagdasarian, Saroyan'la birlikte gece tiyatrodan dönüş yolunda, Saroyan'ın ünlü romanı "The Human Comedy"deki (İnsanlık Komedi) bir diyalogdan esinlenerek otobüste yazar "Come on-a My House"un sözlerini. Bazı müzik otoritelerince "Armenian novelty song" olarak değerlendirilen "Gel, Benim Evime Gel" aslında "komik efektlerle süslü, sözleri anlamsız" bir şarkı olmanın da ötesinde, her iki göçmen gencin hâlâ benliklerinde izlerini taşıdıkları "eski memleket" imgesinin ruhlarının derinliklerine işlediği sıcaklığın dışavurumu gibidir. Tanıdık bir Anadolu sıcaklığıdır her notasında kulağımıza çarpan samimi tonlar. Bir gün, işten eve dönüş yolunda rastladığı kıza oracıkta âşık olan "göçmen çocuk" ona "anayurdunda yaşayan insanların üslûbuyla sıradışı şeyler söylemeye" başlar: "Gel, evime gel, sana elmalar, şekerler, bir Noel ağacı, bir paskalya yumurtası, bir de evlilik yüzüğü vereceğim..." Yolda rastlayıp âşık olduğu kıızı "masum" şeyler paylaşmak üzere evine davet eden "yalnız göçmen çocuk", "gel, sana kekler, şeftaliler vereceğim" derken laf arasında "Saçlarını da çok beğendim, gel bir ömür boyu karım ol" demekten de geri kalmaz, "masumca"...

20. yüzyıl Amerikan müzik ve edebiyat dünyasında yer edinmiş ve milyonlarca insanın hayranlığını kazanmış olan bu iki "çatlak" kuzen "Come on-a My House" adını verdikleri şarkıyı seslendirir ve şarkı ilk kez 1950'de Saroyan'ın bir oyununda, "The Son"da kullanılır. Yalnız bir göçmen çocuğun yolda görüp âşık olduğu kıızı evine davet etmesini anlatan şarkının tiyatro salonlarından çıkıp milyonların diline düşmesiye, bugünün ünlü aktörü George Clooney'in halası Rosemary Clooney'in 1951'de prodüktör Mitch Miller'in, şarkıyı söylemediği takdirde işine son ve

rileceği yönündeki tehdidi sonucu istemeye istemeye seslendirmesiyle gerçekleşir. Şarkıyı ünlü aranjör, bestekâr ve klavye sanatçısı Stan Freeman eşliğinde kaydeden Clooney, tam 37 yıl sonra verdiği bir röportajda şarkıyı yüzlerce kez söylemesine rağmen ondan nefret ettiğini, şarkıyı seslendirmek zorunda bırakılmanın sebep olduğu kızgınlığı onu her dinleyişinde hissettiğini itiraf ederken, "Come on-a My House"un sonsuza dek adıyla ilişkilendirileceğini ve kendisine böylesi bir şöhret getireceğini aklının ucundan dahi geçirmedikçe de ekleyecektir.

"Birini eve çağırarak ona şekerler, bir evlilik yüzüğü ve her şeyi" vaat etme fikrinin 1950'lerin Amerikasında bir tabu olarak kabul edileceğini düşünebiliriz. "Yalnız göçmen çocuk" ve onun yolda rastladığı kıza ilgili olan bölümü çıkararak şarkıyı seslendiren Rosemary Clooney'in davetkâr sesinin de etkisiyle beklenmedik bir ilgiyle karşılaşan şarkı, tam sekiz hafta boyunca Billboard müzik dergisinin listelerinde ilk sırada kalmayı başarır. Öyle ki, 1951'in sonlarına doğru MGM, dönemin ünlü şovmeni ve oyuncusu Robert Q. Lewis'in Clooney'in davetine icabet eder tonda seslendirdiği "cevabî şarkı", "Where's-a Your House?"u (Evin Nerede?) piyasaya çıkarır ve o şarkı da büyük bir ilgiyle karşılanır.

Dönemin ünlü şarkıcılarından biri olan Kay Starr'ın "Gel, benim evime gel, gelersen karımı da unuttur ve bütün bir ömür benimle mutlu olursun" gibi "cömert" bir teklif daha ekleyerek seslendirdiği "Come on-a My House", caz sanatçısı ve oyuncu Della Reese'in ve daha sonra Ella Fitzgerald'ın kendi yorumlarını katarak seslendirmeleriyle iyiden iyiye dillerden düşmez hale gelir. "Gel, Benim Evime Gel", kariyerinin en

"Come on-a My House" plağıyla Rosemary Clooney

Saroyan'ın Ankara'da, Fikret Otyam'ın evinde Türkiyeli gazeteci ve yazarlarla yediği bir akşam yemeğinin ses kayıtları da mevcut. Masadakilerin hepsi sarhoş olduğundan ne söyledikleri anlaşılmasa da, o kayıtlarda önemli bir şeyler var bizim için: Saroyan'ın sesinden bir şarkı, "Come on-a My House"...

parlak günlerini yaşayan Rosemary Clooney'in 1956'da çıkardığı bir başka hit parçası olan "Mangos"a ve daha sonra dönemin diğer şarkıcılarına ve bestekârlarına da ilham kaynağı olur ve "Yeni Dünya" insanları iki çatlak kuzenin bir gece otobüste kafa kafaya verip sırf laf olsun diye yazdıkları şarkıyla birbirlerini evlerine davet eder olurlar, "Gel, benim evime gel, sana şeker veririm..."

"Nasıl olsa öleceksiniz"

"Sanırım, bir yazarın en somut tavsiyesi şu olabilir: Derin nefes

almayı, yediğiniz yemeğin tadına varmayı, uyuduğunuzda gerçekten uymayı öğrenmeye çalışın. Bütün gücünüzü kullanın ve tamamıyla canlı kalabilmeyi deneyin, güldüğünüzde bir cehennem gibi gülün ve öfkeliğinizde gerçekten öfkelenin. Yaşamaya çalışın, nasıl olsa bir gün öleceksiniz."

Eleştirilenlerce savruk olarak nitelenen "Saroyanesk" üslûbunu "Bir Ermeniden bir İngiliz beyefendisi olmasını bekleyemezsiniz" diyerek savunan, "nasıl" yazdığından çok "niçin" yazdığına önem veren Saroyan 73 yıllık hayatı boyunca ilk kitabının önsözünde okuyucularına tavsiye ettiği gibi yaptı, "canlı kalmaya, yaşamaya" çalıştı, yaşamak için, hâlâ canlı olduğunu, yaşadığını hissedebilmek ve hissettirebilmek için yazdı. 18 Mayıs 1981'de ölmeden birkaç gün evvel bir gazeteciye arayıp yorgun sesi ve kendine özgü muzipliğiyle "Evet, herkes ölmek zorunda, ama ben her zaman benim için bir istisna yaratılabileceğini düşünmüştüm, n'apıcaz şimdi?" derken aslında gerçek anlamda hiçbir zaman ölmeyeceğini, bundan yüz yıl sonra olsa bile iki yüzyıllık bir şarkı olarak insanları evine davet etmeye devam edeceğini çok iyi biliyordu.

Ararat Şekeryan

⊙ leonard cohen
yenilgide ortaklık

⊙ nejat işler
brecht dövüş kulübü

⊙ grace jones
diskoda ibadet

⊙ replikas
varla yok arası

⊙ reem kelani
sürgün piknik değildir

⊙ fatih yaşar
uçuruma bağlamak

⊙ the streets
realist olmamanın faydaları

ROLL
135
ARALIK '08

liz fando • kings of leon • deerhunter • alan vega
my brightest diamond • i'm from barcelona • giant sand

abonelik: expressroll@gmail.com

Sendika Türküsü

İşten çıkarılan otomotiv işçileri
Kandırılanlar, aldatılanlar, soyulanlar
Guatemala'daki çiftçi
Ömür törpüsü atölyelerde ter akıtanlar
Eline geçen üç beş kuruşla
Evini geçindiremeyen kadınlar
Tarlada bırakılan sebzeler misali
Leş kokuyor atılan imzalar
Sözleşmeler ve icraatlar
Dibe vuruyor hayatlar
Onlar plastik mermilerini sürüp namluya
Ateş edince bir kere daha
Dalıyorum biber gazına
Hadi dostlar, gelin saflara
Ali'yi Veli'yi, Ayşe'yi Fatma'yı hatırla
Savaşmıştı onlar da zamanında
Abilerimiz ve ablalarımız adına
Grev çadırlarında ve barikatlarda
Adları ve sayıları olmayanlarla
Cesur ve uzun bir kavga bu dostlar
Sendikalı baylar ve bayanlar
Duralım dimdik ayakta

The Nightwatchman, "Union Song"